

De kus van de weduwe

Threes Anna
De kus van de weduwe

Vassallucci Amsterdam 2003

© Threes Anna, Amsterdam 2003

© Uitgeverij Vassallucci, Amsterdam 2003

Omslagontwerp: René Abbühl, Amsterdam

Foto omslag: Getty Images™ / Carlos Navajas

Foto achterzijde: © Sjanti Mahabier 2003

ISBN 90 5000 503 9

NUR 301

www.threesanna.com

www.vassallucci.nl

voor Marco Biagioni en Jeltje Schreurs
omdat jullie er niet meer zijn

1069

Ik heb zijn jas weggegooid. Het dieprode jasje waar hij altijd zo graag in liep. De jas die we samen kochten tijdens een project in Zuid-Afrika. Ik draag hem nooit, niemand draagt hem ooit, hij hangt te verstoffen aan de kapstok. Ik vouw hem netjes op en leg hem voorzichtig in de vuilnisbak. Ik streek hem nog een keer en doe de klep dicht.

1

Ik kijk neer op een van de beste markten van de wereld. Ik loop de trappen af, ga naar buiten koop allerlei lekkere dingen én een grote bos bloemen voor mezelf.

Ik ben zo opgewonden en gelukkig: eindelijk ben ik begonnen met het op papier zetten van een grove schets voor mijn eerste speelfilm.

De zon schijnt en ik lunch op het dakterras. Tijd voor een siësta. Ik heb zin om in mijn blootje in de zon te liggen. Hier, zo hoog boven de huizen, kan niemand me zien. Ik trek al mijn kleren uit en droom weg in de lenteson. Beneden me hoor ik de Italiaanse marktkoopmannen hun waren aanprijzen. De telefoon gaat maar ik heb geen zin om op te staan – dat heeft ook geen zin, want dit is niet mijn eigen huis.

Als ik net achter mijn laptop zit gaat opnieuw de telefoon. En weer. Laat ik maar opnemen.

Het is Boris, onze manager.

Ik hoor het direct aan zijn stem. ‘Wat is er gebeurd?’ vraag ik.

‘Luca is dood... En Dieter...’

Alles wordt stil. Mijn hersens beginnen heel hard te draaien. Ze draaien in de war. Ze draaien maar raken niets. Er komen geen gedachten.

Ik zeg: ‘Mag ik je over vijf minuten terugbellen?’

Ik weet niet meer wat ik denk. Ik denk niet. Ik pak een papiertje en schrijf:

Je bent dood, zeggen ze.

Ik geloof het niet.

Ik kijk naar het briefje. Ik weet dat het waar is wat daar staat. Ik weet maar ik weet niets. Mijn geest vernauwt en verbreedt zich op hetzelfde moment. Ik voel en zie niets. Ik voel en zie alles tegelijkertijd.

Ik handel als een robot en bel terug. Ik luister.

Jij, mijn allerliefste, mijn Luca, bent verdrongen in de rivier, samen met Dieter. Gisteren al.

Ik ken de plek waar Boris het over heeft: de romantische watermolen aan de Franse rivier waar we een paar jaar geleden heerlijk hebben gevreeën bij de openhaard.

Wat moet ik doen? Moet ik mensen bellen? Moet ik naar Nederland bellen?

Ik probeer en probeer en probeer. Niemand is thuis. Ik moet met iemand praten. Ik moet vertellen dat je dood bent. Niemand die ik ken hier in Turijn neemt de telefoon op.

Ik bel mijn ouders.

Mijn moeder gilt. Ik heb haar nog nooit zo horen gillen, ze kan me niet troosten, het is de eerste keer in mijn leven dat ze me niet kan helpen.

Eindelijk heb ik je moeder aan de lijn. Ze is blij verrast me nu al te horen, ze verwacht me pas vanavond bij het eten.

Ik antwoord in mijn gebrekkig Italiaans: *‘Luca – barca – morte.’*

Ze krijst. De hoorn valt op de tegelvloer. Ik hoor haar schreeuwen en rennen door het huis.

Ik kom de keuken van mijn schoonouders binnen, de tafel is gedekt. Er staat een vergeten schaal gegrilde aubergines met tomaat, mijn lievelingsgerecht. Uit mijn mond stromen woorden, Italiaanse woorden, woorden die ik nooit wist: ik weet ze nu en gebruik ze.

Je moeder en ik kijken elkaar aan. Ze vraagt wat ik wil dat er met je gebeurt.

Ik weet direct wat ik moet doen – ik kan haar niet nogmaals haar zoon ontnemen. ‘We houden een ceremonie bij ons in Amsterdam en de begrafenis doen we hier.’

Ik lig in een couchette in de trein, samen met jouw ouders. In de coupé vóór de onze is een feestje aan de gang, achter ons een groep schreeuwende Chinezen. Wij liggen stil. We praten niet. We bewegen niet.

2

Johanna, mijn beste vriendin, en Boris, onze manager, staan ons op het station op te wachten, ze zijn vannacht naar Frankrijk gevlogen. Zo veel jaren al werk ik met Boris aan theaterprojecten over de hele wereld, het is heel gewoon om elkaar zomaar ergens op een onbekende plek in een ander land te zien. Maar nu – jullie zijn dood, twee mensen uit ons vaste team.

Johanna komt naast me staan en dat geeft me kracht. Ik kijk Boris aan en zeg: ‘We wilden toch een grote verandering in De Groep? Nou, die hebben we nu.’

Ik pluk een geel bloemetje van een struik en loop het mortuarium in. Ik wil zo lang bij je kunnen blijven als ik wil: laat iedereen maar voorgaan, ik ga als laatste. Jij bent dood – wat is dat? Ik moet mezelf trainen – eerst wil ik Dieter zien, eerst wennen aan die dood.

De schuifdeuren tussen beide rouwkamers zijn niet goed gesloten, ik hoor en zie je moeder op iets afvliegen. Ik sluit de deuren. Nog niet. Nog niet. Ik wil je nog niet zien, mijn lief.

Daar ligt Dieter, twee meter lang. Groot en dood. Heel erg dood, in een lelijk wit ziekenhuishemd, strak om hem heen. Ik raak hem aan. Hij is hard en koud, heel erg koud.

Iedereen is geweest. Nu ik. Ik loop door een gang met bakstenen muren naar de kamer. De zon schijnt door de daklichten. De deur staat een beetje open. Daar lig je, in net zo’n belachelijk wit hemd.

Ik raak je aan. Het is zo gemakkelijk. Ik ruik je. Je ruikt heerlijk. Je rook altijd heerlijk, maar nu, na twintig uur op de bodem van de rivier, ruik je naar helder water.

Je hebt een schaafwond op je wang.

Ik wrijf je oor net zo lang tot hij weer warm is. Je hebt grijze haren tussen je zwarte lokken, die had je niet eerder.

Ik kus je. Je kust niet terug. Ik kus je weer, je neus, je mond, je ogen.

Als ik mijn lippen van je oog neem gaat dat open. Ik schrik. Leef je nog? Maar het oog kijkt niet, het staart me aan. Het maakt me bang.

Doodstil lig je op de roestvrijstalen baar. Voorzichtig duw ik je oog weer dicht. Er komt een traan uit. Beeld ik me het in of heb ik te hard geduwd? Nee, het is werkelijk een traan. Is dit traanvocht of is het rivierwater?

Mijn hand glijdt over je lijf – ik wil je zien, ik wil je mooie blote lijf zien, je buik en je benen, je aanraken en strelen als altijd. Ik probeer het vreselijke witte hemd van je af te trekken, maar het zit strak om je heen genaaid.

Wat hebben ze met je gedaan, Luca, hebben ze je opengesneden? Wat is er met je gebeurd? Wat is er van je over? Waarom mag ik er niet bij? Ik trek aan de stof maar ik krijg het niet los.

Ik wil je tanden zien, ik open je lippen— Een stomp in mijn maag. Je tanden zijn aan elkaar genaaid, met wit garen in grote grove steken, zomaar door je vlees geprikt. Jij, die na twee jaar een beugel eindelijk weer durfde te lachen...

Naast het bed waar je sliep, alsof je even bent opgestaan om te plassen, ligt je horloge. Mijn laatste verjaardagscadeau aan jou. Jij vond het fantastisch en ik vond het lelijk met al die knopjes en metertjes. Ik doe het om mijn pols. Ik zal het nooit meer afdoen.

De telefoon rinkelt maar door. Ik moet adressen geven, beslissingen nemen, waar, wat, wanneer. Je paspoort is zoek en zelfs een lijk mag in het Europa zonder grenzen niet zonder paspoort reizen.

Ik loop langs de rivier. Ik heb het koud. Ik kijk naar het water, het stille, rustige water, dat net om de hoek, bij de watermolen, één kolk heeft. Ik ben bang, bang dat ik cynisch zal worden, en dat wil ik niet.

Ik gooi een groot stuk droog hout in de kolk – ik wil zien wat er gebeurt, ik wil de kracht van het water zien. Het hout wordt naar beneden gezogen en weer omhooggeperst, en weer naar beneden en weer omhoog, en weer weg en weer omhoog. Voor mijn ogen verandert het stuk hout in jouw lichaam: ik zie je lichaam weggezogen worden en weer omhooggeduwd, ik zie de kracht van het water, de vernietigende kracht, ik zie dat de natuur hier veel en veel sterker is dan de mens. Al is die mens nog zo sterk.

Buiten de watermolen groeien grote rode bloemen aan een struik. Ik heb ze nooit eerder gezien, weet niet hoe ze heten. Ik pluk er één voor elk jaar dat je leefde.

Ik sta naast de oude watermolen bij de barrage in de rivier, waarin die ene kolk gewelddadig draait. Eén kolk in een stille rivier. Eén kolk, door mensen gemaakt. Eén kolk, bedoeld om de watermolen te laten draaien, om graan te malen, om brood te kunnen bakken, om mensen in leven te houden – die ene kolk heeft jou doodgemaakt.

Ik gooi de rode bloemen heel voorzichtig, één voor één, in het water. Ze blijven drijven, ze zijn te licht en worden niet weggezogen. Over elk jaar van je leven zeg ik iets – nare dingen, mooie dingen, alles wat ik van je weet vertrouw ik toe aan de kolk waarop de bloemen drijven.

We eten rode linzen en ik heb het koud.

1120

Melody is een vrouw die terugkomt naar haar geboorteplaats voor de begrafenis van haar onverwachts overleden dochter en daar een wildvreemd kleinkind en een stadje verdwijnend onder het zand aantreft. River, het kind, probeert haar te doden tijdens een storm in een wereld van zand.

Ik kijk door het raam naar buiten. Het is nog koud, net geen winter meer. De struik recht voor het raam bloeit als eerste – grote rode bloemen. Ik weet nu hoe ze heten. Ik heb het struikje, hier in de tuin van mijn ouders, toen zelf geplant. Mijn vader weet hoe belangrijk het voor me is en verzorgt het als was het zijn eigen kind.

3

We vliegen naar huis. Jouw lichaam gaat met een lijkauto en komt pas morgen. Ik heb jouw kleren aan. In mijn handen een rode bloem en een fles met het heldere water uit de rivier.

We worden opgehaald. Het is de eerste keer dat jouw en mijn ouders elkaar ontmoeten. Ze spreken elkaars taal niet. Toch praten ze.

We rijden naar het gebouw van De Groep. In de kantine naast de grote werkplaats vol materialen en rekwisieten heeft iedereen zich verzameld. Er hangt een warme sfeer, maar ik voel me een bezienswaardigheid. Mensen omhelzen me maar ik wil het niet. Ik ruik iedereen. Ik voel alles. Ik zie al die ogen naar me kijken als ik vertel wat er is gebeurd. Het is net als altijd, ik sta voor de ploeg en zoals ik anders de voorstelling bespreek, vertel ik nu over de

kolk. Ik ben niet in mezelf, ik ben erbuiten. Ik kijk naar mezelf en voel me gemaakt.

Iedereen stelt vragen. Maar ik wéét niet waarom het water daar zo hard stroomt. Ik wéét niet waarom jullie gingen kanoën, ik wéét niet waardoor de boot is omgeslagen, ik wéét niet waarom Dieter's schoenen aan de rand stonden, ik wéét niet waarom jij je waterdichte horloge niet droeg. Ik weet geen waaroms. De rode bloem, nog steeds in mijn hand, moet water hebben, dat is het enige wat ik weet.

4

Ik glijd met mijn hand door het bed maar vind je niet. Geen zoet bezweet pezig lijf na een nacht vol dromen.

Het huis is vol mensen. Je familie en vrienden uit Italië zijn over. Alles is Italië in huis.

Ik spreek steeds meer Italiaanse woorden. Jij schaamde je altijd als ik mijn gebrekkig Italiaans sprak, maar nu vindt iedereen het fijn.

1125

Ik heb een enorme stapel *Avvenimenti* en zorgvuldig uitgeknipte artikelen en statistieken uit *Repubblica* en *La Stampa* naar het oud papier gebracht, samen met zes gedateerde versies van mijn filmscript. Luca hing elke week een nieuwe belangrijke statistische wetenswaardigheid op in de wc van de werkplaats. Zo weet ik nu bij voorbeeld dat de stad New York net zo veel elektriciteit gebruikt als het hele continent Afrika en dat in dezelfde stad meer telefoons zijn als in datzelfde Afrika.

De Italiaanse stapel is vaak verhuisd, eerst van de achterkamer naar de voorkamer, toen van de voorkamer naar de slaapkamer, daarna van de slaapkamer naar de werkkamer en van de werkkamer samen met de oude scripts naar de werkkast. En nu van de werkkast naar het oud-papier. Toch neem ik van elk knipsel of tijdschrift snel even afscheid voor ik het door de gleuf duw en het verdwijnt in de grote massa bestemd voor pulp.

4

De ceremonie zal in het grote oude beursgebouw in het centrum van de stad worden gehouden – lieve linkse radicale Luca in dit bolwerk van kapitalisme. Ach, het interesseert me niets – de zaal is mooi, iedereen is aan het werk, er wordt gelast en gebouwd, het is net of we een voorstelling aan het maken zijn, alleen heb ik dit keer het script niet geschreven en de regie niet in handen – ik voel me er totaal buiten staan. Toch komt iedereen bij alles wat bedacht wordt even checken of ik het wel goed vind. Hoe kan ik nou wat vinden? Ik heb het alleen maar heel erg koud. Ik ril en klappertand.

5

Je bent dood. Helemaal dood ben jij.

6

Er komen steeds meer mensen binnen. Ik ben in een trance. Twee sobere kisten staan op een verhoging, links Dieter, rechts jij. Op jouw kist leg ik twee stukken hout – omdat jij van vuur houdt en niet van bloemen. Iedereen condoleert mij. *Ik? Mij?* Ben ik de verslagene? Dat zijn we toch met z'n allen? Jouw ouders, die bescheiden aan de zijkant zitten, al je vrienden, de hele Groep.

Ik zit in een glazen bol. Ik schud handen van mensen uit mijn jeugd, mijn schooltijd, mijn studietijd. Mensen die ik nooit meer heb gezien. Ze zijn allemaal hier en ik herinner me ieders naam. Ik herinner me alles, weet zelfs dat een tante morgen jarig is, feliciteer haar alvast. Ik word gekust. Mijn wangen worden rauw van het schuren van de slechtgeschoren mannengezichten. Opeens dringt ik het tot me door: *ik ben een weduwe*.

Boris houdt een speech. Flarden glijden langs me heen. Jullie werkten samen aan een videoproject. Na een dag hard werken wilden jullie nog wat kanoën. Het was per slot de eerst echte lentedag. Jij had pech, je viel in een stroomversnelling. Dieter sprong je achterna om je

te redden – een ‘gebaar van absolute trouw’. Maar we weten helemaal niet of dat zo is – misschien was het wel andersom, misschien sprong jij wel in het water. Of zijn jullie tegelijkertijd in het water gevallen? Er was toch niemand bij? Niemand heeft het toch gezien? Jullie zijn toch pas na twintig uur gevonden? Waarom moet Dieter de held zijn en niet jij?

Ook ik wil praten. Ik wil schreeuwen tegen deze gigantische zaal vol mensen. Ik wil zeggen dat ik van je hou. Dat ik niet meer weet hoe ik verder moet. Dat ik bang ben.

Dit is onze laatste voorstelling samen, maar niet onder mijn regie. Nu spelen alleen jullie de hoofdrol.

Dieter, jij stond altijd in het licht, en jij, mijn liefste Luca, stond er altijd áchter. Want jij haat dit soort aandacht. Wat zou je kwaad op me zijn als je wist dat je hier nu zo in de schijnwerpers zou staan! Maar, mijn lieve Luca, jij bent dood en ik leef.

Dieter, voor mij was jij het begin van elke nieuwe voorstelling. Ik probeerde altijd iets moeilijks te verzinnen, zodat je zou moeten knokken en nieuwe wegen in jezelf zou moeten openen. Dat heb je nu opnieuw gedaan.

En jij, Luca, mijn grote liefde, mijn support, mijn criticus, je hebt me zo vreselijk veel geleerd. Maar het is nu blijkbaar tijd om het alleen te gaan doen. Ik zal weer bij nul beginnen. Opnieuw leren kijken. Opnieuw leren luisteren. Opnieuw leren lopen.

1152

Soms snap ik het gewoon niet meer. Ik wilde alleen maar een speelfilm maken, over verdriet en hoop, over een wereld waar mooi en lelijk hetzelfde zijn, over het ontbreken van zekerheden. Maar een film maken blijkt iets heel anders te zijn dan ik had verwacht. Er zijn zo veel strakke afspraken, er is zo’n strikte hiërarchie – wie beslist wat, en in welke volgorde? Alle taken lijken verdeeld maar niemand vertelt me welke taak ik heb. Ik beseef weer hoe bijzonder het bedrijf was dat we met De Groep hadden opgebouwd. We hadden een wereld gemaakt waarin we precies deden wat we wilden en ons van niemand iets aantrokken. We waren samen, en ‘samen ben je sterk’. We spraken onze wensen uit en maakten die tot werkelijkheid. Zo veroverden we de wereld. We hebben voorstellingen gemaakt op

sneeuwvlaktes en in kerken, in het water en onder water, in een land in oorlog en een land in euforie, in fabriekshallen, in een koninklijk theater, niets was onmogelijk. Als ik eraan terugdenk is het bijna onwerkelijk, misschien zelfs naïef. Of was alleen ik naïef? De filmwereld is hard. Alles lijkt te worden bepaald door geld in plaats van door ideeën en fantasie.

Ik zit samen met Jan, mijn Nederlandse producent, en Chikapa, mijn Zuid-Afrikaanse producent, aan tafel in mijn huiskamer. Jan zit diep in de problemen. Hij staat op de rand van faillissement. Zijn naam is zo besmet dat we nergens geld kunnen krijgen voor mijn film. Ik ben bang dat de rechten zullen worden meegesleurd in zijn val. Jan adviseert me een eigen BV op te richten, zodat ik de rechten kan beschermen en een startkapitaal bij elkaar kan zoeken. Volgens hem moet honderdduizend dollar genoeg zijn om te beginnen. Maar waar haal je zomaar een BV en honderdduizend dollar vandaan?

Ik verzin in één seconde een naam voor mijn nog op te richten BV. Een half uur later ontbinden we onze oude overeenkomst en tekenen een nieuwe: ik ben schrijver, regisseur én producent.

1153

Ik bel Gerard, een oude bekende – hij werkt al jaren in de filmindustrie – en vraag zijn opinie. Hij lacht me uit en zegt dat niemand geld in de film zal stoppen als ik die drie taken heb, al helemaal niet als ik dat allemaal ook nog eens voor het eerst doe. En draaien in een woestijn in Zuid-Afrika? Hij begint nog harder te lachen, wenst me veel sterkte en hangt op.

7

Je bent ergens op de luchthaven. In je kist. Inchecken duurt de hele dag. Dood vliegen is veel ingewikkelder dan levend vliegen. Je paspoort is niet meer boven water gekomen.

8

Het is vijf uur in de ochtend als we naar Milaan zullen vertrekken. In jouw stad, Turijn, mogen geen lijken landen. Onverwachts zegt de grondstewardess bij de check-in-balie dat jouw moeder niet mee mag: haar naam staat fout op het ticket. Ik ontplof en schreeuw de hele vertrekhal bij elkaar: ziet ze dan niet dat we allemaal huilen? Kan ze in die verdomde kutcomputer van haar dan niet zien dat we een lijk bij ons hebben?! Ik blijf schreeuwen. De stewardess rent huilend weg.

We lopen het vliegtuig in zonder bagage, alleen met armen vol bloemen van de ceremonie.

Als we zitten raak ik in paniek – ik ben bang dat je niet bent ingeladen. Maar de steward is heel lief en stelt me gerust: de kist is echt ingeladen.

Ik blijf bang.

We landen in jouw wereld. Ik word begroet door ooms en tantes die ik nooit heb gezien of van wie ik nooit heb gehoord. Ik zie geen ogen – ze dragen allemaal zonnebrillen. Mijn wangen schrijnen nog als ze me kussen.

We verdwalen op zoek naar de kist. Iedereen weet de weg, iedereen verdwaalt. Ik loop in een waas achter ze aan met de bloemen. We lopen en lopen langs een autoweg, eindelijk komen we aan bij een grote cargohal. Daar staat, midden tussen hoge stellingen gevuld met duizenden pakketten en dozen, de kist, jouw kist, in een jutezak beplakt met etiketten, een groot postpakket gevuld met mijn geliefde.

We mogen er niet bij. Eerst moet je vader betalen en stempels krijgen.

De zon is heet. Vrachtwagens rijden af en aan.

Eindelijk hebben we de vereiste stempels en dus permissie. De begrafenisondernemer, geïrriteerd van al het wachten, schuift de kist hardhandig in zijn wagen en rijdt weg. We springen in allerlei Fiatjes van ooms en tantes en proberen de wagen met jou erin te volgen.

Op de snelweg begint de lijkwagen steeds harder te rijden. Wij kunnen hem in onze kleine Fiatjes niet bijhouden.

Ze ontvoeren je! Ze nemen je mee!

Ik zie je verdwijnen tussen het verkeer.

Je moeder kijkt me verdrietig aan. ‘Ze willen lunchen,’ zegt ze.

1174

Worteltjes. Even koken met weinig water en olijfolie. Klein beetje zout. Uit laten lekken. Een sinaasappel dik schillen en in kleine stukjes erbij. Nog wat olie, honing, peper en verse salie. Ik kook een recept uit Italië, een krabbeltje in mijn agenda. Jan's bedrijf en droom liggen helemaal in puin. De kranten staan vol artikelen over hem en zijn mislukte filmproject. Alleen al het noemen van zijn naam wekt agressie bij mensen. Nu lijkt ook mijn film geïnfecteerd met een afschuwelijke ziekte.

Ik ben moe en terneergeslagen. Maar ik wil verder, ik moet door.

8

Ik ben op de begraafplaats. Jouw kist staat op een stel schragen, nog steeds in de jutezak. Ik begin het jute eraf te halen. De hongerige begrafenisondernemer is er niet meer, wel zie ik twee tuinmannen in overalls en een grafdelver met een emmer vers cement.

De kist wordt op een wiebelig en piepend karretje naar het graf geduwd. Je moet in een tijdelijk graf, want de begraafplaats is vol, alle graven zijn uitverkocht. De komende maanden wordt er een nieuw deel aan de begraafplaats gebouwd – de nieuwe graven komen niet gewoon in de aarde maar boven de grond, ingebouwd in lange muren. Jij, mijn liefste, gaat in de grafkelder van een lang geleden gestorven oom op de plek waar op een dag zijn vrouw, jouw nu nog springlevende tante, komt te liggen – alsof je bij een vreemde in bed gaat slapen!

Het graf staat al open. De kist wordt erin gelaten. Ik wil zien wat er gebeurt en houd niet de gepaste afstand. Ik sta aan de rand van het gat en kijk omlaag. Je wordt in een betonnen ruimte geduwd. Vóór de man er een cementen plaat tegenaan zet geef ik hem een bosje rozen. Hij legt het op de kist en begint te metselen. Hij kijkt constant op zijn horloge.

Ik ben met jouw trouwe vrienden: Piero, Dino, Leonardo, Buffa en Ettore. Alle gezichten zijn oud geworden. We eten gegrilde rode paprika's.

9

Ik weet niet wat ik moet doen. Er liggen veel brieven maar iedereen is weg. Ik wou dat er iemand was om tegen te praten. Ik ben bang voor geluid van anderen – een hond ergens buiten, de buurman op de trap. De radio is nog niet aangeweest, de televisie evenmin. Ik durf het niet, ik ben doodsbang voor onverwachte klanken, ik weet niet wat ik moet doen of waar ik moet beginnen, ik ben de weg naar mijn hart kwijt, ik voel me ziek. Ik wil dat iedereen er is en ik wil alleen zijn. Maar alleen is zo stil en met anderen raak ik zo uitgeput. Ik heb honger maar kan niet eten. Ik wou dat de zon scheen, dat het warm was, ik ril onafgebroken, ik ben bibberig, koud en warm tegelijk. Jouw dikke truien helpen niet. Ik voel me zo kwetsbaar. Ik wil niet sterk zijn.

Ik weet, ik zal je nooit meer zien. Ik weet, ik zal je nooit meer ruiken. Maar hoe leg ik dat mezelf uit? Ik ben verdwaald vanbinnen. Vanbuiten ben ik in paniek.

Ik kan alleen maar rode linzen en rode gegrilde paprika eten, iets anders maakt me misselijk. Ik eet mijn rouw.

1193

Al weken schrijf ik bedelbrieven. Hoe krijg ik in godsnaam al dat geld bij elkaar, met in Zuid-Afrika een arme en in Nederland een failliete producent? Mijn reputatie en populariteit als theatermaker tellen hier niet – niemand wil zomaar geld in me stoppen, alleen een tante, die me duizend gulden geeft. Maar daar koop ik nog niet eens een ticket voor naar Zuid-Afrika.

Ik haat het, die afhankelijkheid. Ik voel me aan banden gelegd door iedereen om me heen.

1206

Ik ben vreselijk zenuwachtig. Ik heb misschien iemand gevonden die geld in mijn film wil stoppen. Hij belt zo meteen, tussen zeven en negen. Als hij nee zegt weet ik het niet meer. Geld zoeken – ik kan het niet: ik zeg de foute dingen en weet het verschil niet tussen vier, vijf en zes nullen.

Eindelijk, om drie minuten over acht, gaat de telefoon. Ik loop door de kamer met de telefoon in mijn hand en probeer zo goed mogelijk uit te leggen dat ik geldschieters zoek voor het verwerven van het startkapitaal – als het lukt maakt hij een dikke winst, als het niet lukt is hij zijn geld kwijt. Hij zegt dat hij niet van films houdt, alleen van James Bond. Ik stotter en stamel dat ik daar ook van hou. Geïrriteerd onderbreekt hij me en zegt dat hij voor een kwart mee gaat in het project. Nu stotter ik nog erger. *Een kwart!* Hij wil \$25.000 in mij investeren met de kans alles te verliezen! Mijn rug is plotseling helemaal nat. Ik kan verder. Ik bestel een ticket naar Zuid-Afrika.

10

Op jouw bureau staan bakjes met ‘nog te doen’ en ‘al gedaan’. In ‘nog te doen’ ligt de kopie van de brief die ik vorige maand aan de Zuid-Afrikaanse kunstenaars schreef met wie we onze laatste voorstelling hebben gemaakt, dat afschuwelijke project waarin zij ons haatten en wij niet snaptten waarom, waarbij alles uit de hand liep en ze de hele boel wilden platbranden, het project waarna ik besloot een speelfilm over Zuid-Afrika te gaan maken.

[...] Ik heb geen idee hoe de toekomst zal zijn, en of we elkaar ooit weer zullen ontmoeten. Maar er is iets wat ik jullie graag wil schrijven. We hebben samen een bijzonder intense tijd doorgemaakt en we moeten het allemaal nog verwerken. Niemand weet wat het ons zal brengen, goede dingen of slechte dingen. We zijn er allemaal door gegroeid, dat is zeker. Ik heb meer geleerd over jullie land dan tijdens de vele keren dat ik er was, maar het belangrijkste realiseerde ik me pas op de laatste dag: toen begreep ik voor het eerst dat ik niet weet wat het is om angst te hebben, wat de dood is, dat ik niet weet wat racisme doet met mensen en wat de apartheid met jullie deed. Ik begreep ook dat niemand van jullie zich realiseerde dat ik daar niets van begreep – dat ik het niet kon zien en niet kon horen, omdat ik het niet kende. Het is afschuwelijk maar waar. Daarom kon ik jullie niet verstaan en jullie mij niet. Het is als met een kind dat geen pijn kent omdat het nog nooit is gevallen, zich nog nooit heeft gesneden of gebrand: hoe moet je zo iemand uitleggen wat pijn is? Hij zal het niet begrijpen tot hij zelf pijn heeft ervaren...

Ik wist niet wat pijn was, wist niet wat dood was. Ik leg de brief terug op jouw stapel ‘nog te doen’. Jij hebt hem dus nooit gelezen. Jammer, ik had zo graag je commentaar gehoord. Ik pak een papier uit ‘al gedaan’. Het is de tekst van de scène die jij en Dieter maakten voor diezelfde voorstelling. Een sarcastische scène over de dood, geïnspireerd op een tekst van Barrico.

En Suzan zal sterven in de ijskoude wateren van de rivier.

En Boon zal sterven terwijl zijn twee bastaards toekijken, die in zijn laatste ademtocht horen dat hij hun vader is.

En Bo zal sterven achter een Duits hotel, gestikt in zijn eigen kots.

En Thomas zal sterven als hij God smeekt te mogen doodbloeden – hij heeft direct spijt nooit te hebben geloofd... want bidden werkt!

En Fred zal sterven terwijl zijn vriendin hem belazert met de dikke Marokkaan die boven hen woont.

En Victor zal sterven omdat hij uitglijdt van een dakrand en te pletter valt, zodat iedereen denkt aan zelfmoord.

En Natasja zal sterven tijdens het stofzuigen aan niets normaler dan een veel te zwak hart.

En King zal sterven terwijl hij achterna wordt gezeten door een rivaal die een echt pistool blijkt te hebben.

En Koko zal veel te jong sterven, zich niet bewust van het feit dat hij is aangenomen voor een nieuwe baan als stationchef.

En Robert zal sterven ontdaan van zijn witte huid omdat hij zo graag kannibalen wilde fotograferen.

En Rina zal sterven gestikt in een lading pillen waarvan ze hoopte slank te worden.

En Frits zal sterven doorzeefd met kogels terwijl hij roept om zijn moeder.

En Erik zal sterven terwijl hij zojuist voor de drieënzestigste keer gestopt is met roken, uitglijdend over een bananenschil op de stoep voor zijn huis.

En Sandra zal sterven terwijl haar man in haar klaarkomt en zij juist bedacht dat de hond nog moet worden uitgelaten.

En Anna zal sterven live op televisie in het spelprogramma ‘Wedden dat?’.

En Helena zal sterven heel alleen zonder dat iemand het weet.

En Iris zal sterven opengekrabd door de lange nagels van haar geliefde omdat ze zwanger is geworden van een collega met wie ze car-poolt.

En Boris zal gelukkig sterven, zonder vrees voor de politie, die hem al jaren op de hielen zit.

En Jack zal sterven vertrapt door duizenden voeten van supporters die krijgend de hoofdstedelijke voetbalclub aanmoedigen.

En Barbara zal sterven door een mes, net geslepen door haar vent met de bedoeling de gigantische lamsbout ermee aan te snijden.

En Leo zal sterven omdat hij te vroeg de kiosk binnenstapt die gewapend wordt overvallen.

En Buddy zal sterven onder begeleiding van een vrolijk orkest gedirigeerd door zijn jongste zoon.

Zo beschreven jullie hoe wij zouden gaan sterven. De kok, de kostuumnaaister, de manager, de spelers, de muzikanten, de technici, de regisseur... wij, de hele Groep. Waarom vergaten jullie jezelf? Waarom gingen jullie niet dood? Waarom schreven jullie niet:

En Luca zal sterven doordat hij uit een wankel kano valt en de ijsskoude rivier hem direct consumeert.

En Dieter, twee meter lang, zal sterven vechtend in een centrifuge van water twee meter diep.

Ik ruim je sloffen op. Ze liggen nog op de plek waar je ze de morgen dat je wegging hebt uitgetrapt.

Je was zo opgewonden dat ik je voor het eerst in jaren niet wakker hoefde maken. Het was koud en grijs die morgen toen ik je uitzwaaide aan de voordeur. Je was zo gelukkig dat je twee hele weken met Dieter aan een videofilmje zou gaan werken! Even geen grote spektakels en duizenden mensen publiek. Even hoefde je geen honderden lampen en kilometers kabel aan te leggen, geen noodverlichting of bewegwijzering, je mocht gewoon in alle rust werken in het atelier van je vrienden in de oude watermolen aan de rivier. Je was zo mooi en gelukkig toen je wegreed.

1232

Ik zit in een gehuurd huis achter mijn laptop en kijk naar buiten door de tralies. De tralies die iedere Zuid-Afrikaan om zich heen bouwt. ‘Veiligheid’, heet dat. Ik wilde toch een verhaal vertellen over angst, wantrouwen en verdriet? Alles en iedereen in Johannesburg, ikzelf inclusief, is doordrenkt met iets wat ik niet kan omschrijven en dus maar ‘verdriet’ noem. Een heet bad en wijn helpen niet, ook schrijven helpt niet: ik wil huilen, heel hard huilen, over wat was en nooit meer terugkomt. Ik denk aan Luca en huil. Ik denk aan dit land en huil. Ik raak in de war van mijn gedachten – wat wilde ik ook alweer vertellen, waarom kocht ik dat ticket, wat kwam ik hier ook alweer doen...?

11

Ik word wakker met pijn in mijn lijf. Er is iets niet goed—

Ik weet het weer.

Het is zo groot. Zo in alles. Zo veel groter dan ik.

Ik krijg brieven van over de hele wereld. Het lijkt wel of iedereen het weet. Annabella, je lichtmaatje, schrijft uit Burma:

Ik ken geen mens die zo donker kon kijken en waar zo veel licht in zat. Die als het moest een persoonlijke strijd met iedere lamp of kabel uitvocht. Luca had een opmerkelijke gave om in de techniek ofwel in de lampen te kruipen, hij maakte ze levend, de lampen kregen karakter. Ze werden meer dan een lichtbron alleen.

Ik huil. Ja, dat ben jij.

Ik eet voor het eerst alleen. Zonder jou, zonder iemand. Ik zeg je koosnaampjes tijdens het koken. Ik herhaal ze. Ik moet eraan wennen dat ik ze niet meer nodig heb. Je beugeltandarts schreef een lieve brief.

Ik draag het T-shirt SIAMO QUI SOLO PER IL SOLDI – ‘we zijn hier alleen voor het geld’ – dat je altijd droeg als je een project niet leuk vond.

Ik hou van je.

Ik heb pijn. Hoofdpijn, rugpijn, nekpijn, buikpijn.

Morgen wordt het zomertijd. Ik ben bang van het avondlicht. Ik wou dat ik het kon terugdraaien. De donkere avonden beschermen me.

Waar ben je, mijn allerliefste, waar ben je? Jij met je lichaamsgeur als versgebakken brood. Jij met je onbegrijpelijk verlangen alleen te zijn op deze wereld. Jij met je onafhankelijk karakter. Jij met je onvoorwaardelijk vertrouwen in mij. Jij met je stilte. Jij met je originele gedachtesprongen en constante ideeënstroom. Jij met je met mooie donkere ogen, die me altijd volgden, ogen die konden vuurspuwen en liefkozen. Jij met je onvoorspelbare en snel wisselende stemmingen, je driftbuien en explosies. Jij met je scheldkanonnades op de ‘overgeorganiseerde’ samenleving. Jij met je verlegenheid wanneer ik je in het openbaar kuste. Jij met je onuitstaanbare en ongenueanceerde jaloezie als een andere man maar naar me keek. Jij met je lofzang op mijn kookkunst. Jij met je kinderlijke bewondering voor je opa. Jij met je voorkeur voor lelijke schoenen. Jij met je mediterrane uiterlijk en je magere lijf. Waar ben je mijn liefste? Waar?

Wat is dood? Ik vraag het aan iedereen die het denkt te weten. Maar veel wijzer word ik er niet van. Wat moet ik doen? Hoe moet ik het doen? Zijn er regels? Regels die me helpen dit te begrijpen? Ik lees flarden in boeken van boeddhisten en begrafenisondernemers maar niemand kan het uitleggen. Ik wil snappen wat het is. Wat gebeurt er met je als je iemand zo onherroepelijk verliest? Iemand zegt me dat ik je moet loslaten en moet ‘vullen met licht’... Ik brand een kaarsje en probeer het, maar het lukt niet.

Ik krijg een bijna onleesbare fax van een vriendin in een minuscuul handschrift:

We zijn allemaal passanten. Soms kennen we elkaar tachtig jaar en soms maar een fractie van een seconde.

Het zijn de eerste woorden die ik lees die me kracht geven.

Het is laat. Na de wijn ben ik verdoofd. De wijn heeft me gevoelloos gemaakt, ik voel niet

meer, het verdriet is weg, de alcohol maakt me doof en stom voor de pijn, en dat is eng. Ik voel me schuldig.

12

Ik ga naar de bloemenkraam en vertel de bloemenjongen dat je dood bent. Hij oefende altijd de Italiaanse namen met jou als ik bloemen bij hem kocht – *rosa... gladiolo... tulipano*. Maar van de meeste bloemen wist jij de namen niet. Jij vond altijd dat je bloemen niet moest plukken – want dan gingen ze dood.

Ik probeer te begrijpen dat jij een ‘passant’ was in mijn leven. Een heel belangrijke voorbijganger. Die nooit weer langskomt.

13

Ik vind boekjes vol lijsten, allemaal geschreven in jouw precieze handschrift. Lijsten met al de films die je hebt gezien, al de boeken die je hebt gelezen, al de muziek waar je naar luisterde en al de wijn die je dronk. Naast elke titel en naast elk etiket staan stippen en streepjes. Je had een beoordelingssysteem ontwikkeld. Ik wist wel dat je dit deed maar niet dat je het al zo lang en zo consequent bijhield. Ik vind wijn gewoon lekker en muziek opzwevend of rustgevend, bij jou kreeg alles een cijfer. Ik staar naar de punten en streepjes en snap er niets van.

Ik wil jouw muziek horen, een van je vele cd’s draaien, horen waar jij van hield. Ik wil jón horen. Ik probeer de installatie aan te doen maar het lukt me niet. Ik heb geen idee hoe het werkt, heb nog nooit een cd opgezet – dat deed jij altijd. Ik voel me een domme vrouw – en luister naar de te stille stilte.

Boven in je werkkamer heb ik je dagboek gevonden – een schrift met één eindeloze lijst steden: dertien jaar lang noteerde je elke dag de stad of het dorp waar je sliep.

De lijst begint op je zestiende, als je als jongste technicus bij een theatergroep werkt. Vanaf dat moment was je altijd onderweg, van het noorden naar het zuiden van Italië, naar

andere landen.

Op je eenentwintigste kom ik in je leven. De eerste nacht met mij is gemarkeerd met een klein kruisje: de enige onregelmatigheid in het hele schrift.

Ik ben gelukkig, alleen omdat ik je heb gekend. Jij met je manische lijstjes, je precisie, je perfectie. Je bent dood en je lacht in mijn hart.

Ik maak de lijst af tot aan de dag waarop je doodging.

11 maart Macon Gerwière

12 maart Macon Gerwière

13 maart Macon Gerwière

14 maart Macon Gerwière

15 maart Macon Gerwière

16 maart Macon Gerwière

Bij de laatste dag zet ik een kruisje.

17 maart Macon Gerwière †

1233

Ik ben in een gevangenis beland – de vrijwillige gevangenis die ‘Johannesburg’ heet.

Overall om me heen zijn tralies. Als ik mijn deur uitga doe ik die natuurlijk op slot. Dan loop ik naar de uitgang van het complex – het is omringd door een hoge muur en een afschrikwekkende hoeveelheid hoogspanningsdraden – en groet de bewakers, die vierentwintig uur per dag bij de ingang zitten. Ze openen het grote hek en de slagboom, en sluiten die achter me.

Het begint al te schemeren dus moet ik snel lopen – als het donker is loop je niet meer op straat – mijn appartement is drie blokken verwijderd van het kantoor van mijn producent. Half rennend half lopend ga ik de heuvel op naar het kantoor. Voor de ingang van het gebouw zit een bewaker, die wakker wordt als ik naar binnen ga. De deur van het kantoor is op slot. Er is geen bel en ik klop hard tot Chikapa opendoet. Als ik binnen ben wil ik naar de wc. De wc is naast de ingang. Ik krijg een sleutelbos mee – eerst de deur van het kantoor van het slot,

dan het hek van het slot, en ten slotte de wc, ook die is op slot. Als ik eindelijk in de wc zelf ben laat ik uit recalcitrantie de deur wijd openstaan.

Chikapa nodigt me uit bij hem thuis te komen eten en we gaan naar de auto. Deur van het slot, deur weer op slot, hek van het slot, hek weer op slot, trapje af, deur in de ondergrondse parkeergarage van het slot en weer op slot, de autodeur van het slot, het slot van de versnellingspook losmaken, een verborgen veiligheidsknopje induwen, de grote garagedeur openen door middel van een pinkaart— We zijn buiten! Lucht!

Maar nu begint het pas echt. De autoportieren worden automatische vergrendeld. We rijden hard – iedere voetganger is een mogelijke overvaller. Bij Chikapa's huis gaat de garagedeur automatisch open. We gaan de auto niet uit voor de garagedeur weer achter ons is dichtgevallen, voor het geval een overvaller naar binnen probeert te glippen. Ondertussen gaat het slot op de versnellingspook. De autoportieren worden ontgrendeld en we stappen uit. Slot – hek – slot – voordeur – slot. We zijn veilig binnen. Opgesloten.

14

Het is een officieel afscheidsritueel, met veel wierook en kaarsen. We bevinden ons op een landtong bedekt met kort gras. Om ons heen in het water drijven drie dode lichamen. Ik herken een van de lijken, het is Dieter, de andere zijn van een onbekende man en een vrouw. Iedereen is zo druk bezig met dozen in- en uitpakken dat de lichamen wegdrijven en verderop onder een aanlegsteigertje vast komen te zitten. Ik loop ernaar toe. Dieter zit klem met zijn kin tussen de planken van de vlonder – hij staart omhoog terwijl zijn lijf dobbert op het water.

Ik word wakker met buikpijn.

Ik probeer geld van je rekening te pinnen maar ben je pincode vergeten. Ik weet de eerste twee cijfers – drie-nul – maar over de laatste twee twijfel ik opeens: vijf-twee, of twee-vijf? Ik heb zo vaak met je pas gepind maar nu raak ik in paniek. Ik durf het niet, bang dat je pas zal worden opgegeten.

Ik kan al de liefdesbrieven die ik je schreef nergens vinden. Waar heb je ze verstopt?

Van je eerste schriftjes van de lagere school tot de kaartjes van de voetbalwedstrijden waar je naar toe ging en de notulen van de laatste vergadering met De Groep, vlak voor je naar Frankrijk ging, alles ligt in je werkkamer – maar waar zijn de honderden liefdesbrieven en -briefjes die ik je stuurde toen je nog in Italië woonde? Waar zijn ze? Waarom heb je alles bewaard behalve mijn hartenbriefjes?

Ik zoek maar kan niets vinden.

Ik kan me niet concentreren, ik kan niet meer slapen, alles gonst in me: Hoe ging je dood? Wat is verdrinken? Doet dat pijn?

Ik maak me zorgen over geld. En waarom heb ik nog steeds niets van onze huisarts gehoord? Zijn assistente was zo geschrokken toen ik haar belde op de dag van de ceremonie om de afspraak van die dag af te zeggen, ze zei dat hij me wel zou bellen. Maar hij belt niet. Hij kan me toch gewoon condoleren? Jij bent toch ook zijn patiënt?

1245

Mijn schouders en polsen doen zeer van het typen. Hier in Johannesburg neem ik geen minuut vrij, ik werk dag en nacht aan het script, wil vlugger dan mezelf zijn, mezelf inhalen, overtreffen.

Duizenden vragen suizen door mijn kop: Moet ik Melody laten kruipen door het zand of moet ik haar een zandkasteel laten bouwen? Grilt ze rode paprika's of bakt ze een verjaardagstaart die weer inzakt? Vindt ze de doos met briefjes of juist niet?

1247

Ik weet inmiddels wel dat mijn manier van werken erg omslachtig is, maar ik weet niet hoe ik het anders moet doen. Ik denk in plaatjes, andere mensen denken meer in een verhaallijn: die gaan van A naar B naar C, terwijl ik het filmscript opbouw vanuit de details – honderden beelden en gebeurtenissen, sommige moeten in het begin, andere aan het eind. Uit die wirwar van stukjes creëer ik, als werk ik aan een gigantische legpuzzel, een nieuwe wereld. Ik ben zo maar ergens begonnen. Het zou een stuk makkelijker zijn als ik eerst de rand had gelegd, dan

de beeltenis en ten slotte de lucht, maar ik ben met de lucht begonnen, geloof ik.

De mensen om mij heen, de filmmensen, de specialisten, spreken een andere taal, de taal van woorden, woorden die het verhaal moeten maken. Iedereen wil woorden horen. Ik wil graag praten met die anderen, maar weet niet hoe. Dus puzzel ik ijverig verder tot ik ze mijn beeldverhaal kan laten zien.

14

Overal op straat lopen agressieve jongens – die heb ik nooit eerder gezien.

Het is vijf uur, precies het tijdstip dat jullie naar de kano's liepen. De hele dag praat ik tegen je in mijn hoofd. Ik vind het zo erg dat ik weer sterk moet zijn. Met jou was ik veilig, jij beschermde me, en nu ben ik bang. Ik heb zo veel energie nodig om te kunnen blijven staan. Ik heb die kracht nu niet – ik heb het alleen maar koud, mijn lichaam doet zo'n pijn. Ik begin helemaal radeloos te worden.

Johanna komt binnen, ze is er altijd als het nodig is, al sinds we achttien zijn. We noemen onze vriendinnentrouw al jaren de 'panic-service'. En hij werkt altijd. Ik ben opeens bang dat op een dag zij ook dood zal zijn. Maar nu is ze er, ze zit naast me en we kijken samen naar de video die jullie hebben gemaakt. Het is zo gek – je wilde nooit gefilmd worden, je werd al boos als ik een foto van je nam, en de laatste week van je leven staat bijna helemaal op video! Maar het is fijn om je te zien, je bent zo dichtbij, je stem, je lach, je verlegen bewegingen, jij, hier in de kamer, bij mij, bij ons.

15

Ik heb al dagen buikpijn. Elke cel in mijn lichaam is veranderd, alles lijkt te moeten wennen aan dit nieuwe lichaam, dat ik niet onder controle heb nu jij er niet meer bent.

Elke dag vind ik meer lijstjes, overal, tussen de kranten en in de boeken op de vensterbank – ik heb een blocnote vol lijsten gevonden met al de verschillende type auto's die langs ons huis reden, en dat waren er nogal wat op deze drukke doorgaansweg. Ook je laatste lijst, die je maakte de dag voor je naar Frankrijk vertrok, vermeldt net als de andere keurig dag en tijdstip.

FORD • • • • •
ALFA • • • • •
VW • • • • •
• • • • •
PEUGEOT • • • • •
• • • • •
OPEL • • • • •
• • • • •
BMW • • • • •
RENAULT • • • • •
FIAT • • • • •
SUZUKI • •
M. BENZ • • • • •
AUDI • • • • •
VOLVO • • • • •
NISSAN • • • • •
TOYOTA • • • • •
CITROËN • • • • •
CHRYSLER • • • • •
MITSUBISHI • • • • •
MAZDA • • • • •
LADA •
SAAB • • • • •
HONDA • • • • •
PORSCHE •
ROVER • • • • •
DAEWOO •
ROLLS R. •
LANCIA • • • • •
JEEP • •

IVECO •

SKODA •

Ik weet dat je je kon ontspannen en rustig werd van dit nodeloze tellen, maar nu ik al deze lijsten vind ben ik toch verbaasd – was je geest zó onrustig, wat zeiden deze lijsten vol auto's je, Luca? Bijna elke lijst is gelijk – het is altijd de Volkswagen die wint.

1249

Op tv is een documentaire over de almaar groeiende angst van de mensen hier in Johannesburg en hoe ze zich daartegen proberen te beschermen: ze bouwen zich in, in onneembare forten, en worden alleen maar banger.

Tot nu toe heb ik hier nooit angst gevoeld. Waarvoor zou ik bang zijn? Ik had niets te verliezen. Het grootste wat ik had ben ik al verloren. Maar nu komt er ook bij mij opeens een golf van angst binnen.

16

Ik ben omringd door veel boeken en grote stoelen. Ik moet vertellen wat ik deed toen ik het nieuws hoorde, maar ik ben maar geïnteresseerd in één ding: hoe lang duurt deze pijn, deze overweldigende pijn die ik nu beleef, die je niet kunt zien en die maar niet weggaat?

De traumapsychologe kijkt me wat bevreemd aan en maakt een rekensommetje: 'Ja, je hebt onverwachts je partner én een vriend verloren, die beiden ook collega's waren— reken op zo'n twee jaar, minstens.'

Twee jaar, denk ik. Twee jaar rillen van de kou, twee jaar deze pijn, dat kán niet, dat mág niet.

1250

Chikapa's gezicht betreft. 'Je hebt níks veranderd!' dondert hij.

‘Maar—’ begin ik.

Hij begint te roepen dat er ‘te weinig grote momenten’ in zitten, dat de lijnen ‘niet rond’ zijn, dat niet alles een ‘*pay off*’ heeft, dat de ‘*back-stories*’ niet duidelijk zijn...! Wat wil ik, een drama, een western, een fabel of een art-film...?

Ik slik en kijk hem aan. Wat in godsnaam bezielt deze man ineens? Hij vond het toch zo’n mooi en bijzonder verhaal? Hij wilde deze film toch zo graag produceren?

Iedereen praat door elkaar. Er wordt een flap-over volgeschreven.

Telkens opnieuw wordt me dezelfde vraag gesteld: ‘Wat is de motivatie van Melody, zij is toch de hoofdpersoon?’

Ik snap ze niet – het is toch duidelijk: ik probeer te vertellen over een vrouw in een heel eenzame wereld.

1251

Ik staar naar het scherm. Chikapa wil dat ik van ieder karakter in mijn verhaal de geschiedenis opschrijf. Alles wil hij weten, elk beeld en elke handeling van mijn personages moet ik kunnen verklaren. Waarom? Ik vraag me nooit af waarom iets is. Ik ben niet geïnteresseerd in het waarom. Ik wil niet verstrikt raken in koloniale frustraties en de haat tussen zwart en wit. Ik heb beelden verzonnen die ontstaan zijn uit wat ik heb meegemaakt. Ik wil een fantasieverhaal maken. Mijn fantasie heeft geen waarom. Mijn leven heeft geen waarom.

De meeste mensen zijn verbaasd als ze horen dat ik nog steeds met hetzelfde script bezig ben. Maar ik kan dat waarvan ik hou niet zo maar loslaten.

Er is een beeld in de film waar een kist op een wiebelig en piepend karretje naar het graf wordt gereden. Voor mij heeft dat betekenis – voor anderen (misschien) niet.

Angelina, mijn scripteditor ondervraagt me al dagen. Ze snapt me niet: waarom doet Melody de ene keer zo en de andere keer zo? En River, waarom is hij zoals hij is? Hoe was zijn jeugd? Zijn vijandige houding komt toch ergens vandaan? Het is net of ik bij een psychiater ben. Ook zij eist van mij dat ik *fictieve geschiedenissen* verzin: al mijn karakters moet ik een verleden geven.

Ik steel uit de levens van mijn familie en vrienden. Ik steel uit mijn eigen leven. Ik steel uit alles wat maar in me opkomt.

Ik wil niet dat Angelina dieper gaat. Ze komt te dichtbij. Ik wil een dief zijn, niet een slachtoffer.

1257

Soms voel ik me verbonden met Melody. Ik ben haar wel en niet. Ze komt uit mij en leidt haar eigen leven, ook al ben ik degene die bepaalt. Al dagen probeer ik dieper en dieper in haar karakter door te dringen. Het is verwarrend, deze film over een rouwende vrouw, ik heb haar geschapen maar ze lijkt niet op wie ik ben.

1258

Dit keer een nog grotere groep mensen om een tafel, en ze leveren allemaal commentaar op het script, het is vreselijk – we zijn al bezig van zeven uur 's avonds en om twaalf uur 's nachts zijn we nog niet eens op de helft, met een tafel vol afgekloven botten van afhaalkippen.

De meningen zijn erg verdeeld. Soms snap ik niet wat men zegt – het Engels is zo technisch. De een vindt dat ik een goeie stap heb gedaan, de ander helemaal niet. En elke keer vragen ze me: *Wat wil je vertellen?* Vertellen die beelden dat dan niet? Een lijk op een koeltafel, een kist die wordt opgraven, een stad die verdwijnt onder het zand, een agressief leger van kinderen, eten koken als je het niet meer weet – elke keer dezelfde beelden in een veranderd verhaal.

Een film maken is zo anders dan theater. Ik mag geen ongeloofwaardige beelden meer verzinnen, het moet allemaal aannemelijk zijn. Ik worstel met de werkelijkheid. Mijn extreme beelden zijn mooi, maar wat vertelt het andere mensen? Ervaren zij dood, verdriet, afscheid, rouwen, wantrouwen, hoop en toekomst? Ik weet het niet meer. Voor het eerst twijfel ik of ik het kan. Ik dacht: dat doe ik even, maar ik ben er nog steeds mee bezig, elke keer is het nog niet goed genoeg. Ik weet dat deze film tegelijkertijd mijn school is maar mijn gebouw heeft geen grond, ik sta op niets.

Ik wil niet weer gegrepen worden door die rauwe zwarte hand. De tralies om me heen worden dikker. Ik moet vechten...

17

Mijn lichaam blijft zo'n pijn doen. We maken met De Groep een strandwandeling in de regen. De zee is nog steenkoud maar ik wil zwemmen, dan is de pijn er even niet.

En dan wil ik een vuur. Een vuur voor jou, mijn liefste dode pyromaan.

Ik vraag iedereen om stukjes papier, van ouwe en nieuwe strippenkaarten tot kassabonnen, alles wat ze op zak hebben.

Als het vuur eindelijk brandt ga ik er zo dichtbij staan dat ik schroei en weer de pijn even niet voel.

Ik heb altijd verkondigd dat 'je krijgt wat je wenst'.

'Heb je de dood van Luca ook gewenst?' vraagt Sonia, een van de freelance ontwerpers, me.

Nee, maar ik weet wel dat jouw dood mij iets geeft wat ik nog niet kan zien. Een groots ongewild cadeau.

1264

Als een chirurg ontleedt Angelina alles wat ik heb gedaan. Ik leer en leer. Ik had nooit gehoord van '*back stories*' maar ondertussen heeft ieder karakter er een en dus een reden voor zijn gedrag. Vellen vol heb ik geschreven. Om trouw te blijven aan mijn beelden moet ik me in de vreemdste bochten wringen om de nieuwe levensgeschiedenissen kloppend te krijgen. Maar dan komt zij weer met haar vlijmscherpe mes en snijdt elk onlogisch detail eruit. Ze weet van geen ophouden: zitten we midden in een gesprek en moet ze naar de wc, blijft ze met haar billen op de bril roepend doorargumenteren. Wanneer we als pauze een bioscoopje pikken, fluistert ze telkens in mijn oor: '*point of attack*', 'einde eerste acte', '*midpoint*', de een na de andere technische term.

En ik ben hier juist om even te kunnen ontspannen, lachen of huilen.

1265

Ik kan het niet. Ik haat mezelf.

1266

Ik haat Melody.

1271

Angelina eist dat ik een beslissing neem: de hoofdpersoon klopt niet, zegt ze.

Het is moeilijk toe te geven maar het is zo. Melody is te inconsequent: ik heb haar gemaakt gedurende mijn rouw, en tijdens die lange periode veranderde ik en onbewust veranderde zij mee, terwijl het filmverhaal zich afspeelt binnen één week.

Melody bestaat momenteel uit drie verschillende vrouwen: de rouwende, de onzekere en de vechtende. Zijn dat mijn eigen rollen? Welke van die vrouwen moet zij zijn? Of is ze misschien een heel andere vrouw? Ik heb het gevoel dat ik haar dood moet maken. Ik ben van haar onlogische karakter gaan houden, zoals ik van mijn eigen moeder hou. Maar ik weet dat ik deze film nooit kan maken als ik mijn eigen ervaringen niet los kan zien van het verhaal.

Ik moet terug naar de dag dat ik begon met deze film, naar het moment vlak voor Luca's dood – wat was ik aan het schrijven toen de telefoon ging?

Ik zoek in mijn documenten, ik heb geen idee hoe ik het destijds heb genoemd. Heb ik het überhaupt wel opgesla— Daar is het! Het document heet 'begin'!

c:\mijn documenten\begin.doc

Ik lees de woorden en moet meteen huilen. Er is zo veel gebeurd sinds die ochtend boven de Italiaanse markt. Ik lees dat ik een hoofdpersoon wilde maken die 'hard en egocentrisch' zou zijn—

Direct weet ik wat ik moet doen. Hier stáát het! Dit is de oplossing. Melody moet *hard* worden. Ik weet direct waarom ze hard moet zijn – ik wist het toen nog niet maar nu wel –

Melody is door en door eenzaam.

18

Ik heb kramp in mijn kuit, steken in mijn buik. Ik maak me zorgen. Ik moet zo veel dingen doen. Allemaal dingen met geld en papieren. Waar moet ik beginnen? Niet alleen je paspoort en mijn liefdesbrieven, ook de autopapieren kan ik nergens vinden. Ik raak in paniek. Het is zaterdagochtend, boodschappendag. Het Italiaanse winkeltje, de wijnhandel, de bloemenkraam, de markt – moet ik daar nu allemaal alleen heen?

Ik pak de weckpot met het water uit de rivier en een foto van de watermolen en de kolk. Ik wil de foto achter op de fles plakken zodat je door het glas en het water de plek kunt zien. Maar het werkt niet. Dus open ik de weckpot en plaats de foto in het water. Boven op de deksel leg ik de platte steen die ik van de begraafplaats heb meegenomen. Het ziet er prachtig uit. Het is mijn altaartje.

19

De huisarts laat niets van zich horen. Zou hij het zo druk hebben of zou hij ziek zijn? Zijn assistente zegt dat ze niet snapt waarom hij nog niet heeft gebeld. Ik zal hem een brief schrijven waarin ik vertel wat er is gebeurd.

In mijn hoofd draaien de zorgen rondjes, de hele dag door en steeds harder. Waar moet ik beginnen? Waarom legt niemand me uit wat je moet doen na iemands dood? Waar zijn de papieren? En welke papieren zijn voor wat?

20

Je bagage is terug uit Frankrijk. Ik heb alles boven neergezet, de dozen met je spullen, netjes door de verzekeringsmaatschappij afgeleverd. Nu pas voelt het huis echt heel erg leeg.

21

Ik ben volkomen gelukkig, ik begrijp er niets van. Ik koop bloemen, de zon schijnt door de bos rozen en irissen. Het rood is heel rood en het blauw heel erg blauw. Ik wil dit geluk vasthouden. Maar het is zo vreemd. Dit mag toch niet? Ik hoop dat niemand me ziet. Ik moet toch in de rouw zijn? Het kan toch niet zomaar over zijn? Maar de warmte op mijn huid, de geur in mijn neus... Voorzichtig probeer ik te glimlachen.

22

Ik kruip door hoog droog gras, op zoek naar jou. Je hebt je verstopt. Ik roep maar krijg geen antwoord. Ik probeer geen geluid te maken en kruip door. Dan opeens zie ik je. Je staat bij onze rode pick-up. De auto heeft een lekke band. Zonder iets te zeggen draai je de bouten los. Een bout breekt af. Je zegt zoals gewoonlijk niets. Ik ga staan en kijk of ik ergens hulp kan halen, maar we zijn in een eindeloos groot leeg landschap, als de Kalahari. Als ik achterom kijk zie ik opeens overal bekenden lopen. Iedereen komt zich met de band bemoeien. Je bent nog steeds stil maar ik zie aan je houding dat je geïrriteerd bent. Je probeert weg te duiken. Je wilt niet dat de anderen je zien. Ik wil samen met je wegduiken maar ik kan je niet meer vinden. Je hebt je verstopt in het hoge gras.

Ik weet het. Je bent dood. Echt dood. Helemaal dood. Hartstikke dood. Morsdood.

23

Je komt nooit meer terug. Elke ochtend herhaalt zich precies hetzelfde gevoel. Nee, elke morgen is het erger.

Ik neem een lange hete douche. Het is net of het nu pas langzaam tot me begint door te dringen. Alsof het kraantje van het infuus met het bericht dat je dood bent geleidelijk aan door

een onzichtbare hand wordt opgedraaid, stukje bij beetje.

Ik mis mijn eigen rust in huis, mijn eigen zachtheid. Jij maakte dat ik kwetsbaar durfde zijn, nu doe ik alsof ik sterk ben. Ik ben een muur aan het bouwen – hoe kan ik overleven zonder hard en verbitterd te worden?

24

Ik loop op blote voeten, als een middeleeuwse zwerver, langs grote landerijen en huizen. Ik heb een versleten lap om me heen geslagen. De rechterkant van mijn lichaam begint te jeuken. Ik krab. Ik zie dat ik van mijn rechtervoet tot mijn rechterschouder twee kaarsrechte lijnen grote rode wratten heb. In paniek denk ik: *Die moeten worden ingesmeerd.*

In de verte loop jij, met snelle grote passen, een silhouet aan de horizon.

Ik roep maar je hoort me niet. Je loopt veel te hard.

Alles is anders. Alles is leeg. Gewoon leven, maar zonder inhoud. Niet goed, niet slecht. Niks.

25

Ik gil tegen mijn moeder dat ze me niet snapt. Ik roep naar mijn vader dat hij zijn mond moet houden. Snappen ze dan niet dat alles pijn doet?

Het is heerlijk om eindelijk eens heel hard te kunnen schreeuwen en huilen. Hier kan het. Hier mag ik klein zijn. Hier word ik beschermd. In het huis van mijn ouders.

26

Je fietst naast me in je dieprode jasje, je zit een beetje voorover gebogen en kijkt nors – die harde wind ook altijd!

Ik roep door de wind dat we hier in Nederland tenminste geen heuvels hebben. Ik probeer je op te vrolijken maar je ziet de lol niet van mijn grapje. Ik eigenlijk ook niet.

Je zit in de kamer naast me aan tafel. We eten. Je schenkt me een glas witte wijn in en vraagt of ik wil proeven. Het is heerlijk. Je lacht trots en vertelt dat dit je eigen wijn is. Ik proef nog beter. De geur is hemels.

Ik lig al in bed. Je bent je tandenborstel kwijt. Ik zeg: 'Het geeft niet. Neem de mijne maar.'

De golf pijn slaat direct weer over me heen. Alles is zo gewoon en alledaags. En nu is het weer weg.

Ik zoek je op de foto's overal om me heen.

27

Ik adem, maar er is geen inhoud. Ik loop maar door het huis, open laatjes vol papiertjes en tekens van jou. Ik maak de laatste fles wijn open die jij hebt gekocht. Jij zal nooit meer mijn wijn kiezen.

28

Je ging dood op de eerste echte warme lentedag, en nu sneeuwt het weer. Grote dikke vlokken. Voor het eerst heb ik hardop tegen je gepraat. Wat zou je blij zijn geweest als ik de gordijnen had opgedaan en je de sneeuw zou hebben gezien!

Ik probeer al dagen het ongeluk te reconstrueren. Met behulp van voor mij onleesbare artikeltjes uit de lokale Franse krant en een woordenboek. Ik schrijf Jean-Pierre, die in de watermolen woont, een lange fax vol vragen. Ik wil weten wat er is gebeurd. Ik wil weten hoe jullie doodgingen.

29

Ik lig uren wakker. De voorstelling, die over twee maanden in première gaat, bestaat nog niet. Wie moet de hoofdrol spelen nu Dieter er niet meer is? En wie moet het licht gaan doen? Jouw ‘onzichtbaar’ licht was zo betoverend, wie kan dat overnemen? Er is een afstand ontstaan tussen de leden van De Groep en mij. Sommigen doen net of er niets gebeurd is, anderen huilen, weer anderen sluiten zich af. En Buddy doet alleen maar vrolijk, alsof het dan sneller voorbij zal zijn. Het is moeilijk te accepteren dat anderen vinden dat ik ‘te heftig’ reageer en ‘labiel’ ben. Wat verwachten ze dan? Het is waar, ik voel geen grenzen meer, en zeker geen beleefdheidsgrenzen, ik ben een ongeleid projectiel, ik flap alles eruit. Maar wát ik zeg is niet anders dan anders – alleen de manier waarop heb ik niet onder controle.

Ik begrijp niet waarom de huisarts maar niet belt. Zijn patiënt is dood en ik heb pijn.

30

Ben ik misschien ziek? Ik wil niemand zien, vooral niet de mensen waar jij niet goed mee overweg kon en die nu doen alsof jij hun beste vriend was.

Boon, een van de Zuid-Afrikaanse muzikanten, belt vanuit de township. Ik ben stomverbaasd. Ik weet wat het betekent voor iemand die geen geld heeft om te bellen vanuit een gebied waar bijna geen telefoons zijn. Een paar maanden geleden waren we nog zo ver van elkaar verwijderd, en nu lijken we elkaar helemaal te begrijpen. Het geeft me een warm gevoel, ik huil en stort mijn hart uit, zeg dingen die ik niet tegen de leden van De Groep kan zeggen.

1273

Ik heb met Boon afgesproken voor het museum in Joubert Park downtown Johannesburg, maar omdat het vervoer van en naar de townships staakt kan hij niet komen, dus ga ik naar hem. Als ik bij een benzinstation de weg vraag kijken ze me vreemd aan: een witte vrouw die alleen naar een township gaat. Ik probeer me niet bang te laten maken door de paranoia,

koop een plattegrond en rij door naar de meest afgelegen township, aan de rand van de kaart.

Met Luca ben ik ooit verdwaald in een township, ik weet niet meer welke – townships stonden destijds nog niet op de kaart. We reden als twee naïeve witte Europeanen uren tussen de krotten en huisjes, we lachten ons rot om de verbaasde gezichten als we de weg vroegen. Die avond waarschuwden onze zwarte vrienden ons, ze zeiden dat we dat nooit meer mochten doen – volgens hen was het een wonder dat er niets was gebeurd.

Als ik er bijna ben word ik toch een beetje onrustig, ik bel Boon's broer, die tegenwoordig een mobieltje heeft, en vraag of iemand me op kan komen halen bij de snelweg, zodat ik niet alleen de township in hoef.

Dat er na dat vreselijke project lang geleden en de haat die er toen heerste, zo'n warme vriendschap is gegroeid had ik nooit kunnen denken. We hebben een heerlijke dag, we praten, zoals we de laatste jaren steeds vaker doen, over zijn muziek en mijn film.

31

Ik slaap nauwelijks, lig uren te draaien, alles maalt door m'n kop.

Beneden ligt een lange fax op me te wachten van Jean-Pierre. In gebrekkig Engels probeert hij zo veel mogelijk antwoord te geven op al mijn vragen.

[...] Ik kwam thuis rond half elf. De auto's van Philip, Luca en Dieter zijn er.

Met Philip, die boven woont, hadden jullie die laatste middag hout voor de kachels naar boven gesjouwd en hij was even gaan slapen toen jullie gingen kanoën.

Er is geen licht in de molen. De deur was dicht. Ik dacht dat ze samen naar het dorp waren. De tv was nog aan. Ik wist dat ze niet weg waren. Ik wachtte een tijdje, ging naar bed en viel in slaap.

Jullie waren al uren dood en werden niet gemist. Niemand had gevoeld dat jullie er niet meer waren. Ook ik niet. Ik zat met Piero, je beste vriend, een ijsje te eten op de Piazza Statuto op het tijdstip dat jullie verdronken. Het was prachtig weer. Wel ben ik die avond zomaar tijdens het koken, voorover leunend op de keukentafel, in slaap gevallen – iets wat me nooit eerder

was overkomen (en ook daarna nooit meer zou gebeuren) – een droomloze, diepe slaap, die veertien uur duurde. Hoe hard ik ook vocht om wakker te blijven het lukte niet.

Ik werd om twee uur wakker, ik sliep slecht. Het licht was nog aan. Maar ik was er zeker van dat ze nog bij Philip waren en viel weer in slaap. Om zeven uur word ik wakker. Het licht is nog steeds aan. Ik word ongerust. Ik ga naar hun kamer, ze zijn er niet. Ik ga naar Philip kamer, hij is er ook niet. Ik ga naar beneden. Op de keukentafel ligt de aansteker van Dieter.

Dieter, de verstokte roker, had altijd zijn Zippo bij zich, zijn aansteker was heilig, hij gaf hem nooit uit handen – en nu had hij hem zo maar op de keukentafel laten liggen?

Ik vind dat vreemd. Ik ga naar buiten. Hun auto is op slot. Ik ga naar de zijkant van de molen en zie dat de twee kano's weg zijn. De poort naar de rivier staat open. Ik word heel bang. Bij de stroomversnelling zie ik de twee roeispanen, Dieter's trui (drijfmat) en Luca's sjaal, en bij het trappetje Dieter's grote bergschoenen. In het water een piepschuim zitting. Tweehonderd meter verderop zie ik een omgekeerde kano. Ik ren langs de oever om te kijken of er nog iemand onder zit. Maar hij is leeg. Ik ren naar boven. Ik ben in paniek.

Jean-Pierre belt Philip, die bij zijn vriendin blijkt te slapen, en hoort dat jullie een kanotripje wilden maken na een dag hard werken. Nu begrijpt hij dat het echt mis is en belt de politie, het ziekenhuis en de brandweer om te vragen of er misschien twee jonge mannen zijn gevonden. Maar er is niemand gevonden. De politie arriveert en Jean-Pierre en Philip worden ondervraagd. Politie, brandweer, duikers, chercheurs, alles komt in actie. Een helikopter wordt ingezet voor een zoekactie.

Een man uit het dorp, die de rivier goed kent, zei tegen de politie dat ze naast de molen moesten gaan zoeken. Zijn vrouw had daar gistermiddag een grote man (Dieter) gezien, die op zijn buik lag te schreeuwen tegen iemand (Luca) die in het water lag.

Waarom heeft die vrouw dan geen hulp gehaald?

En inderdaad, naast de molen, in de kolk vindt een duiker een uur later de lichamen van Dieter en Luca.

Jullie zijn op elkaar gevonden, Dieter lag boven op jou. Voor het eerst begrijp ik dat hij écht heeft geprobeerd je te redden. Ik was jaloers dat jij die heldendaad niet had verricht. Nu pas besef ik dat het allemaal in een fractie van een seconde moet zijn gebeurd. Jouw bootje is waarschijnlijk gekanteld toen je instapte, waarna je direct de stroomversnelling in werd gezogen. Toen het Dieter niet lukte je te grijpen omdat je keer op keer naar beneden werd gezogen, heeft hij waarschijnlijk zijn zware bergschoenen uitgetrokken om beter te kunnen zwemmen en is hij je nagesprongen – zo zijn dood in. Er was geen kans tegen dit natuurgeweld. Ik ben trots op Dieter.

1275

Opeens zie ik het weer. Mijn vingers schieten over de toetsen. Ik rol van de ene scène in de andere. Nu ik weet dat Melody hard is geworden van eenzaamheid, begint ze voor me te leven. Alles klopt ineens. Ik beschrijf elke scène in een paar zinnen, zo kan ik de hele film samenvatten in zeven bladzijden, die ik vanavond kan voorleggen tijdens de scriptmeeting.

Ik ben verdwaasd en helemaal uitgeput, maar het licht staat op groen: ik mag wat ik de laatste weken heb gemaakt gaan uitschrijven tot een nieuw script! Chikapa zit breed te lachen. Eindelijk is het een film, zegt hij, en geen theater meer. Zelf zie ik het verschil niet, maar ik geloof dat ik het gevecht deze keer heb gewonnen.

31

Er is iets vreselijk moeilijks, iets waarover ik met niemand durf te praten. Het is zo verwarrend. Ik heb heel de dag een verliefd gevoel. Iedereen is zo warm en lief voor mij. Ik ben verliefd op iedereen. Hield ik niet genoeg van jou? Was onze liefde nep? Ik weet niet wat ik hiermee moet, ik voel me een weduwe die geen weduwe is. Waar komen deze

gelukgevoelens vandaan? Zijn ze echt? Ze vóelen echt. Hoe kan dat? Wat moet ik ermee?

Ik begeef me in gebieden van mezelf die ik niet ken. Het is alsof er deuren in mijn ziel worden opengegooid en ik in kamers en ruimtes kom waar ik nooit ben geweest. Alles is anders, zelfs de manier waarop ik loop is anders dan hiervoor, ik ben me bewust van elke stap die ik zet.

Heb ik niet genoeg verdriet? Ik vergelijk mezelf met andere vrouwen die net hun man hebben verloren: zij lijken veel meer verdriet en paniek te hebben dan ik. Waarom willen ze maandenlang mensen in huis? Waarom wil ik dat niet? Waarom zijn zij zo onzelfstandig? Ben ik te stoer? Ben ik te hard voor mezelf?

Veel van jouw cd's en kleren vind ik stom. Moet ik van al jouw dingen houden? Zal ik alles weggeven? Moet ik mijn impulsen volgen? Opwelling één: ik moet alle mooie dingen meenemen naar Italië en daar verdelen.

Ik mis je vrienden. Ik mis je familie. Ik mis Turijn. Het huis is zo leeg zonder jou, mijn explosieve, gepassioneerde Italiaan.

Niemand belt. Ook de dokter niet. Ik ga hem nu echt een brief schrijven. Of toch maar niet? Ik weet het niet.

Die psychologe is een stomme trut. Daar ga ik niet meer heen. Ik vertrouw haar niet, slap gezeik, ze kan me toch niet helpen maar verdient ondertussen wel grof geld met mijn verdriet.

32

Ik slaap niet. Ik ben misselijk. Mijn lijf wil niet. Alleen wakker worden, geen handen meer op m'n buik, alleen maar koude plekken in het bed. Ik denk aan weer een weekend alleen en raak in paniek.

Johanna heeft aangeboden dat ik haar altijd mag bellen, ook al is het midden in de nacht, maar dat kan toch niet, ik kan toch niet zeggen: alsjeblieft, praat tegen mij, ik wil een stem horen?

Samen zijn, dag en nacht, nooit bang zijn iemand wakker te maken, al is het drie uur in de nacht.

Ik ga koken, dat helpt tegen de pijn. Maar voor wie moet ik koken?

33

Dieter's vriendin is op bezoek. Ze zit aan een stuk door te huilen. Het doet me goed anderen met pijn te zien.

34

Ik begin eraan te wennen, die constante pijn en misselijkheid. Geen heerlijke vrijpartijen meer tijdens het wakker worden. Als vergoeding neem ik een lange douche, maar het helpt niet. Als ik het vuilnis buiten zet en een halfdood salieplantje zie, jouw lievelingskruid, weet ik wat ik moet doen. Terwijl ik het verplant, is de pijn heel even weg.

1284

Mama is ziek. Ze belt me vaak op, hier aan de andere kant van de wereld. Vroeger schreef ze me altijd lange faxen maar ze is nu te zwak om te schrijven. Ik heb haar beloofd dat ik direct terugkom als ze me nodig heeft. Vanuit Johannesburg vertrekken vele vluchten per dag. Ik kan binnen een etmaal bij haar zijn. Ik weet dat ze niet meer zo lang zal leven. Gek idee, ik kan me niet voorstellen hoe het is geen moeder meer te hebben die altijd voor me klaarstaat en met wie ik alles kan bespreken. Maar ze is er nog en ik kan haar nog alles voorleggen.

Ze is moe. Ik hoor het aan haar stem.

36

Ik wil huilen maar het lukt niet. De knop van de werkelijkheid wordt steeds verder opgedraaid, de golven waarheid komen steeds harder binnen, de stroom pijn wordt steeds

groter. Ik kom in een nieuwe wereld – elk geluid klinkt anders, mensen lijken anders, geuren zijn nieuw en onbekend.

Ik ben zo blij dat je niet bent doodgereden door een of andere dronken eikel! Ik ben gelukkig omdat ik je heb gekend. Ik ben gelukkig omdat wij gelukkig waren.

Huil ik omdat je dood bent? Huil ik omdat ik je nooit meer kan kussen? Huil ik omdat ik bang ben? Als ik ga zitten ga ik direct weer staan. Als ik stilsta moet ik lopen. Ik wil al mijn afspraken afzeggen en toch weer niet.

De auto moet naar de garage, de officiële ‘doodverklaring’ uit Frankrijk is er en die moet ik naar de gemeente brengen want ze weten nog niet dat jij niet meer bestaat, mijn broer wil informatie over Botswana en Zimbabwe omdat hij op vakantie gaat en Leo komt eten. Ik weet niet wat ik wil. Alles is zo vluchtig. Zo nutteloos. Zo koud.

1288

Ze huilt. ‘Kom naar huis, kom nú naar huis! Het gaat niet goed met me. Ik heb je nodig.’

Ik rij door Johannesburg. Ik verdwaal op de route die ik elke dag rij. Mijn maag is helemaal van slag. De angst weer te gaan verliezen is afschuwelijk maar tegelijkertijd voelt het heel anders – ik weet dat ik haar niet kan houden, je kunt niemand houden.

1289

Ik word opgehaald door John, mijn huidige vriend. We rijden naar het zuiden.

Ik zit aan haar bed. Ze lacht maar lijkt breekbaar als porselein met donkere randen. Ik ben zo blij dat ik bij haar ben, bij de vrouw die alles van me weet, zelfs de dingen die ik haar niet vertel. Soms voel ik me als glas zo naakt als ik naast haar zit.

Ze kijkt me aan en vraagt hoe het met me gaat. Ik weet niet waarom maar het eerste wat ik tegen haar zeg is dat ik John niet op de rouwkaart wil. Ze zucht en vraagt waarom ik toch altijd zo moeilijk doe, waarom het nooit eens gewoon kan. ‘Zet die jongen er nou gewoon op, hij is toch je vriend?’

Ik knik.

‘Je vindt hem toch lief?’

Ik knik.

Ze zucht weer en legt haar hoofd op het kussen. ‘Doe het nou maar, anders krijg je allemaal van die vragen en snapt niemand er meer wat van.’

Ik probeer uit te leggen dat hij mijn vriend is en dat hij lief is maar dat hij niet mijn grote liefde is.

Maar mama is te moe. Ze sluit haar ogen en ik geef haar haar zin.

1297

Ik kook alles wat ze lekker vindt. Ik was en voer haar. Haar geest is helder maar haar hart is op en ze krijgt allerlei kwalen. Ze willen haar aan haar gal opereren, maar bij een zware hartpatiënt is dat levensgevaarlijk. Ze heeft misschien nog maar een paar dagen te leven.

We lachen om alles en huilen om alles. We gebruiken elke beschikbare minuut. We hebben lol om papa, die een magnetron is gaan kopen en koffie en thee heeft leren zetten. ‘Ach kind,’ zegt ze, ‘die kant-en-klaar-maaltijden van de supermarkt zijn zo slecht nog niet, hij is nou eenmaal geen fijnproever.’

1299

Het hele gezin is twee dagen lang samen. We koken, eten, drinken en lachen. We kijken serieus naar mama die door de pastoor wordt bediend. We bidden samen, iets wat we sinds onze kindertijd niet meer hebben gedaan.

37

Ik zoek jouw spullen bij elkaar die ik mee wil nemen. Voor iedereen kies ik iets echt persoonlijks. Ik maak allerlei stapeltjes op de vloer van je werkkamer: dit voor oma, dit voor opa, dit voor je zusje, dit voor je vader, dit voor je moeder, dit voor tante Clara, dit voor je

vrienden, je buurjongen en je neven – schriften vol gedichten in het Italiaans, boeken, cd's, kleren, je walkman, je gereedschap, alles waar je van hield wil ik verdelen. Ik wil mijn verdriet delen, ik kan het niet alleen dragen, het is te zwaar.

Waar heb je de autopapieren gelegd, Luca? Ik kan ze nergens vinden!

38

Ik draai een Italiaans liefdeslied, zo hard als dat kan, terwijl de hele buurt nog slaapt. Ik ga voor het eerst weer aan het werk.

Ik loop constant te rillen van de kou. Ik voel me zo anders. Ik reageer zo extreem. Ik begin langzamerhand te beseffen dat Dieter ook dood is. Ik was bijna verbaasd dat hij er niet was toen ik vanmorgen binnenkwam. Ik heb geen plek voor zijn dood. Ik weet dat hij dood is, maar ik voel het niet.

39

Werken helpt – mijn lijf is niet meer zo koud.

Op het antwoordapparaat staat een bericht van de huisarts. Hij heeft me om tien uur 's avonds gebeld, net voor ik thuiskwam, met onvaste stem zegt hij dat hij het nog eens zal proberen.

41

Ik krijg Dieter's *Dikke van Dale*. Met een paar mensen van De Groep ruimen we de laatste spulletjes uit zijn huis, de laatste gedeukte pannen, wat kleren die niemand wil, verdroogde planten, half gebruikte toiletspullen, potten met rijst en suiker... Een paar weken geleden had ik nooit kunnen bedenken dat we dit ooit samen zouden doen.

42

Ik wil gewoon rode tulpen maar als de bloemenjongen ‘*Tulipano?*’ zegt, begin ik vreselijk te huilen. Hij slaat zijn armen om me heen. Ik sta wel vijf minuten in die armen te janken. Daar kan geen huisarts tegen op.

Ik zit aan jouw bureau. Ik zet mijn plan in één keer op papier. Ik wil in Zuid-Afrika allerlei verschillende mensen interviewen en die ontmoetingen en verhalen gebruiken om het filmscript te schrijven – een verhaal geïnspireerd op een land vol verdriet en hoop.

43

Ik geef je motor aan een vriend. Ik heb je autopapieren gevonden maar nu kan ik je motorpapieren weer niet vinden...

1303

Er is maar een kleine kans dat ze het haalt. Ze is te zwak en al een uur onder het mes.

Papa en ik hebben ons best gedaan om te ontbijten.

Mijn bloed stoomt de verkeerde kant op.

We wachten op het bericht: wel of niet dood.

En als ze het overleeft, wat blijft er dan van haar over? Ze wil zo graag ‘gewoon dood’. Ze bedoelt: niet onder narcose of tijdens een operatie. Niet opengesneden op een tafel, maar gewoon liggend in een warm bed.

Duizend vragen schieten door mijn hoofd. Maar de grootste vraag is: Dood of leven? Dood of leven? Dood of leven?

44

Ik loop rond tussen de duizenden verkopers met hun oude spullen op kleedjes voor zich

uitgespreid op straat. Voor mij is het allemaal rotzooi van dode mensen. Net als jouw troep thuis. Jij kon niets weggooien. Moet ik alles bewaren? Of mag ik het ook op een lapje leggen?

45

Ik ben zenuwachtig. Zo meteen land ik in Italië met mijn grote volgestouwde koffer. Italianen houden niet van tweedehands. Moet ik dit allemaal wel uitdelen? Ik twijfel.

Ik hoor hier niet. Het graf staat vol bloemen en aandenken van mensen die ik niet ken. Ik moet huilen om mezelf. Ik ben te jong om aan het graf van mijn man te staan.

Je moeder heeft het beheer over de bloemen, zij regelt het – alleen de beste bloemen mogen erop. Ze gooit veel meer bloemen weg dan ik zou doen.

Hier vind ik je niet. Thuis, waar ik alleen ben, ben je het meeste aanwezig.

Mijn liefdesbrieven zijn hier! In een knalblauwe plastic doos op de bovenste plank van je oude klerenkast!

Oma schijnt te ontkennen dat je dood bent. Onder een foto op haar dressoir heeft ze geschreven: *tu non sei morto* – ‘jij bent niet dood’.

Ze schrikt als ik alleen bij haar langskom. Jij woonde in het buitenland en dat jij er niet elke dag bent is heel gewoon, maar nu ik alleen kom dringt het pas goed tot haar door dat je er niet meer bent.

Je moeder vertelt over jou als baby en als kind, hoe zwaar de bevalling was, dat je de eerste jaren van je leven zo vaak ziek was, over je driftbuien en je explosieve karakter, je liefde voor haar, hoe ze je haar knipte. Ik sta oog in oog met het onstelbare verdriet van een moeder.

We eten gegrilde aubergines met tomaat, het smaakt niet zo goed als anders.

Ik lig in jouw eenpersoonsbed, in wat ooit het kamertje was van jou en je zusje.

Ik haat eenpersoonsbedden. Ik mis jouw lijf tegen mijn lijf. Jouw mond op mijn mond, jouw handen in mijn handen, de geur van je dijen, de smaak van je mond. Jij in mij en ik in jou. Eenpersoonsbedden zijn altijd te koud en te nauw. Ik kan het wel uitschreeuwen. Maar

iedereen slaapt al.

46

Een afschuwelijke waakhond valt me aan. Grommend, groot en bruin. Jij bent er niet om me te helpen. Waar ben je? Je bent altijd bij me in de buurt maar nu zie ik je nergens. Ik ben zo bang, ik sla de hond met een stok. De hond valt dood neer. Hij bloedt. Ik trek zijn tanden uit zijn bek.

Alles gaat altijd langzaam hier. Meestal erger ik me eraan, maar nu vind ik het heerlijk. Ik ben met jouw *gang*, jouw trouwe vrienden – Leonardo, Piero, Ettore, Dino en Buffa en al de anderen die bij jou horen, oud-collega's, buurjongens, neven en hun aanhang – in Parnase, het bos op de heuvels buiten Turijn vol ruïnes van villa's, waar jullie vaak feestjes organiseerden.

Als we er eindelijk allemaal zijn planten we een klein eikje in het eikenbos. De hoge stammen en dichte kruinen vormen het schip van een kerk om ons heen. Elke handeling is ritueel. De keuze van de plek wordt bepaald door het gooien van een munt. Samen graven we een kuil. Als we een foto maken van het hele gezelschap met het miniboompje op de voorgrond schieten opeens twee dunne zonnestralen door het bladerdak.

Ik leg een cirkel van kiezels om het boompje.

Bij de open plek deel ik de spullen uit die ik heb meegenomen. Zelfs Buffa huilt.

De zon daalt en de stralen knallen tegen en door de rood-roze wolken. Leonardo roept: 'Kijk wat een licht Luca voor ons maakt!'

Dino en Ettore hebben een 'villa' uitgekozen, een met muren maar zonder dak. Binnen maken wij, de vrouwen, een 'kamer'. We 'vegen' de vloer en plukken bloemen in het bos. Overal zetten we kaarsen neer, in prachtige patronen. We bouwen een tafel van halfverrotte planken en stallen de schalen met eten uit. Ondertussen zoeken de mannen naar hout voor het vuur dat we midden in de 'kamer' zullen aanleggen.

Uren achtereen zijn we aan het eten rond het vuur. We praten zacht. Soms beginnen er een paar te zingen.

Het wordt donker en nacht. Het is net een middeleeuwse kathedraal.

Als het eten op is, maken we het vuur groter. Ik heb de jutezak waarin de kist naar Italië is vervoerd meegenomen, we verbranden hem. Iedereen staart naar het vuur. Ik zet mezelf ertoe niet naar de vlammen maar naar je vrienden te kijken. Ik wil dit moment onthouden. Dit zijn de mensen die van je hielden. Hier wordt mijn verdriet gedeeld.

Ik pak de zwarte koffer die jij ooit in Praag kocht, mijn liefste. Toen jij, vers verliefd, me onverwachts kwam opzoeken tijdens de tournee. Voor ik de koffer op het vuur gooi, vertel ik in mijn eigen Italiaans dat we nooit meer samen zullen zijn en nooit meer samen zullen reizen, geen woestijnen meer zullen zien en geen wijn meer zullen drinken. Ik gooi de koffer op het vuur. Het is een crematie. Iedereen is stil tot er alleen nog een paar sloten, een paar scharnieren en een handvat over zijn.

1303

Ik neem op. Met een piepdun stemmetje zegt ze: ‘Waar zijn jullie?’

Mama leeft nog! Mijn vader en ik schieten overeind.

Ik ben zo gelukkig! Daar ligt ze! Ze is er nog! Gewoon mijn moeder, zoals ik haar al jaren ken, met haar krullen en twinkelende ogen. In mijn hoofd was ze anders geworden in deze paar uren, ik was mezelf aan het voorbereiden op de klap. Maar die is niet gekomen.

Ineens heb ik heel erge honger.

49

Maanden geleden zei ik dat al de speelplekken een desolaatheid moesten uitstralen, leegte en eenzaamheid. Want eenzaamheid, dat was waar de nieuwe voorstelling over moest gaan, dat wist ik al lange tijd – maar diep in mijn hart had ik geen idee wat dat was. In mijn leven liep altijd alles voorspoedig. En toen jij zo gelukkig in Frankrijk aan het werk ging, begon ik mijn ‘onderzoek’ naar eenzaamheid.

Toen dacht ik nog dat ultieme eenzaamheid was ’s nachts alleen achter een lopende band staan in een fabriek. Vier dagen later was je dood.

1323

Ze stapt uit de auto. Ze is zo mooi. Zo breekbaar. Zo kristalachtig. Ze glinstert. De herfstzon schijnt bijna door haar heen.

1326

Elke dag loopt ze een rondje om het huis. Soms samen met mij, soms alleen. Voetje voor voetje, met de antieke damesstok die haar moeder ook in de laatste jaren van haar leven gebruikte.

1327

Ze wil dat ik terugga naar Zuid-Afrika en mijn werk weer oppak.

50

We gaan een nieuwe voorstelling maken. Mijn werk is mijn werk en dus vertrek ik weer. Dit keer naar het eiland waar een theaterfestival wordt gehouden. Ik ben opgewonden, zo meteen is de hele ploeg er en begint het project. Mijn bloed suist. Ik sta op scherp als een pijl in de boog, klaar voor de start.

Ik heb zeven tassen gepakt. Wel een beetje veel voor zes weken. Maar ik wil van alles bij me hebben. Boeken, bandjes, foto's. Ik weet nu al dat ik elke dag ga zwemmen in zee, hoe koud die ook zal zijn.

51

Je kijkt me vies aan en zegt dat je geen zin hebt weer zo'n spektakel te maken.

Ik weet niet wat ik moet zeggen. Je blijft hardnekkig weigeren. Ik probeer je uit te leggen dat we een contract hebben afgesloten en dat de kaartverkoop al is begonnen, maar je houdt voet bij stuk. Ik word boos en jij wordt nog bozer. Je bent furieus en loopt met grote passen naar de deur en trapt een ijzeren vuilnisbak omver. Ik laat je maar gaan. Ik weet dat je eerst moet afkoelen voor we verder kunnen praten.

Ik word vroeg wakker. Ik ben doodmoe, ik zie op tegen de komende tijd weg van ons huis en ons bed. *Ons huis? Ons bed?*

Bij de caravan krijg ik mijn bagage terug. Ze is met de containers gevuld met gereedschap meegereisd die al een maand klaarstonden bij de werkplaats. Ik blijf naast de zeven tassen nog zestien andere tassen, dozen en koffers te hebben ingepakt: weken aan een stuk heb ik onnadenkend bagage meegegeven. Ik schrik als ik al die spullen zie: was ik zó ver van de wereld? Het wordt nog erger als ik ze uitpak: in elke tas vind ik ongeveer dezelfde dingen: wat broeken, wat shirts, wat truien, een muts, een sjaal, elke keer deels van mezelf en deels van jou. Ik kies de warmste en zachtste kleren uit, want ik heb het nog steeds heel koud, en prop de rest onder het bed.

54

Ik ben in de caravan, buiten ligt een deken van dikke dauw, ik ben alleen met jouw foto's. Ooit, toen ik je net kende, kon ik ook zo staren, vol verlangen wachtend op het moment dat ik weer in je armen zou vallen. Ik probeer te beseffen dat je echt dood bent en dat die armen er nooit meer zullen zijn – die liggen in een kist onder de grond te rotten. Ik kom steeds meer bij uit de verdoving: veel dingen zag ik de eerste dagen en weken helemaal niet, nu begint langzaam mijn wereld te veranderen. Ik zie de gezichten van andere mensen weer. Ik ben weer meer sociaal. Maar ik ben bang. Wat moet ik alleen doen? Het is zo stil. Ik ga maar werken, ik moet iets dóen.

Ik zie steeds duidelijker hoe de voorstelling moet worden, het ooit bedachte thema heeft nu een heel andere betekenis gekregen. Ik wil dat deze voorstelling pijn doet, ik wil dat het

publiek het koud krijgt – geen happy end. De hoofdrol wordt een pop. Een van de spelers zal in en uit de pop kunnen stappen, zodat die afwisselend dood en levend kan zijn. De pop krijgt het gezicht, het postuur en de afmetingen van Dieter. Van een eerdere voorstelling hebben we nog een afgietsel van zijn gezicht, als een dodenmasker. Zo zal hij, net als de afgelopen jaren, toch weer de hoofdrol spelen.

55

Ik ben zo vreselijk kwaad! Ik ben woedend, tot in elke cel van mijn lichaam! Wat kunnen sommige mensen toch zeiken over niks! We hebben een vrije ochtend, maar Sonia wil toch werken en komt met allerlei onbelangrijke vragen over het script naar me toe, terwijl ik met bloemen voor jou bezig ben.

Het is een onzinnig en nietszeggend incident maar ik heb mezelf niet meer in de hand. Ik pak mijn motor en cross vol adrenaline over het eiland. *Off the road*. Met honderd kilometer per uur over het strand, zonder helm.

Ik wil steeds harder.

Het is zo waanzinnig mooi, net de woestijn, leeg en eenzaam. Ik voel jou om me heen.

Ik ben niet bang om dood te gaan. Ik ga nog harder rijden. Langs de vloedlijn. Door het water. Over het zand. Alles aan en om me waait. Hoe harder hoe beter. Ik heb al mijn kracht nodig om de motor in bedwang te houden. Ik kan nog net een vervaarlijke uitstekend stuk wrakhout ontwijken. Het zand slaat tegen mijn lijf en de adrenaline suist door mijn kop.

Langzaam kom ik weer tot rust.

56

Ik wou dat ik niet zo kwaad was geworden, maar ik kan me niet meer beheersen zoals vroeger.

Tegen mijn nieuwe assistente, door anderen ingezet om mijn verzwakte ik bij te staan, zeg ik telkens weer dat ik eigenlijk anders ben, dat ik normaal veel meer kan hebben, gewoonlijk veel beter kan luisteren. Het is verwarrend: ik weet niet wat mijn ik het volgende moment zal doen.

Ik weet niet waar het heen moet met de voorstelling. Ik weet dat nooit, ik volg altijd eerst mijn intuïtie, dán pas ga ik denken. Ik hoor eerst de ideeën, dan zie ik de beelden en dan pas komt het verhaal. Maar mijn vermogen tot snel aanvoelen en beslissen is weg. Er doemen niet automatisch oplossingen op, zoals ik gewend ben.

1330

John brengt me naar het vliegveld. Hij gelooft niet meer in onze relatie, wil weten of ik wel echt van hem hou, vindt me afwijzend.

Daar heeft hij gelijk in. Ik weet het niet meer, ik lijk het liefhebben te zijn verleerd. Ik kan mijn hart niet meer openen – ik wil wel maar het lukt me niet. Ik probeer hem te zeggen dat ik alles heb gegeven wat ik heb, dat er niet meer in me zit, dat ik leeg ben—

Mijn moeder belt. Ik slik alles weg en probeer vrolijk te doen, wil haar niet bezorgd maken.

‘Wat is er aan de hand, meisje?’

‘Niks’, zeg ik.

Ze lacht ongelovig.

57

We eten buiten aan lange tafels, tussen de containers en loodsen. Ik luister.

Soms praten ze over jou en Dieter.

Maar ik denk elke seconde aan je.

Leo en Fred, twee jongens uit De Groep, gedragen zich als broertjes, ze gaan met me mee naar het strand, naar zee om met me te zwemmen. Jongenstroost! Het is fijn. Maar in mijn caravan is alles nog stiller en leger.

Hoe moet ik deze show maken zonder jou en Dieter? Er gaapt zo’n gigantisch groot gat in ons team – het maakt me onzeker.

Weer die felle scheuten in mijn borststreek. Ik moet zwemmen, de koude zee voelen, verdoofd worden.

Stop, pijn! Stop alsjeblieft! Even niet. Heel even maar. Ik kan niet meer.

58

Vanuit mijn kleine keet kijk ik uit over het terrein waar de voorstelling wordt opgebouwd. Iedereen is hard aan het werk. De zon verdwijnt regelmatig achter de wolken. Mensen lachen en maken plezier. De Groep wil het verdriet vergeten terwijl jullie nog maar net dood zijn. Zelf doe ik ook zoiets. Ik wil alleen maar werken.

En dan, onaangekondigd, spatten de tranen weer uit mijn ogen. Mag ik ook werken als ik huil? Kán ik ook werken als ik huil? Ben ik niet onkundig omdat de tranen uit mijn ogen lopen? Ben ik niet achterlijk en dom omdat ik mijn emoties niet onder controle heb? Verdomme, steeds opnieuw die harde scheuten. Ik ren naar zee.

Bij het overgaan van het duin en het zien van de zee is de pijn weer bijna weg.

De zee is ijzig koud. Ik voel niets meer. Tranen en druppels zijn een.

59

We staan op een kleine houten steiger, Dieter en ik. Ik vraag waarom hij Luca niet heeft gered. Hij kijkt me zwijgend aan. Ik kijk zwijgend naar hem. Hoe kan ik hem nou nog aardig vinden? Hij heeft jou in de steek gelaten! Waarom? Ik kon hem toch onvoorwaardelijk vertrouwen? Ik wil hem niet meer kennen. Wie is hij? Hij is iemand anders. Hij heeft jouw hand losgelaten. Ik word boos en wil weglopen als hij zijn grote blote hand naar me uitsteekt. Onbeweeglijk staat hij daar. Hij wacht. Ik moet wel. Voorzichtig pak ik zijn hand. De hand is warm. Ik begin zijn hand te schudden, steeds harder. Als ik eindelijk omhoogkijk naar zijn gezicht zie ik dat er een glimlach op zijn gezicht verschijnt. Heel even lachen we naar elkaar.

60

Ik ben boos en agressief. Ik kan mijn vingers maar niet achter de voorstelling krijgen. Ik weet niet waar ik het heen moet laten gaan. Ik ben hard en fel, verstop mijn gezicht als elke dag weer diep in jouw dikke wintermuts en mijn ogen achter jouw spiegelzonnebril. Ik wil verborgen zijn. Onherkenbaar. Onbereikbaar.

Ik heb zin om met iedereen te vechten, om heel hard te schelden.\

Ik ga zwemmen in de ijsskoude zee.

62

Ik krijg complimenten dat ik zo rustig aan het werk ben: 'niet gestresst' ...! Moet ik daarop reageren? Zeggen dat mijn leven te leeg is om te stressen of dat het proberen te begrijpen van de dood al mijn kracht opeist? Ik weet dat de pijn en de onwennigheid van dit nieuwe lichaam op een dag zullen verdwijnen. Maar wanneer?

63

Er zijn constant mensen om me heen. Ik heb geen tijd om iets te voelen. Ik voel 's nachts, als ik alleen ben.

Ik kijk naar een foto waarop je slaapt. Ik háát het dat je er niet bent! Je bent zo dichtbij – maar weg. Ik hou van je.

65

Alles maakt me bang. Ik kan mezelf tot niets dwingen. Ik ben leeg.

1332

Boven mijn hoofd ruist de televisie met het Zuid-Afrikaanse journaal, een item over

begravenissen in Johannesburg. Er sterven veel mensen door geweld en aan aids. De presentator vertelt dat een begrafenis vaak meer kost dan het kopen van een huis. Dit komt doordat men steeds vaker uitbundige feesten organiseert, waar iedereen te eten en te drinken krijgt na de begrafenis, ook wel ‘*after-tears*’ genoemd, en iedereen probeert de ander te overtroeven in uitbundigheid. Ook de kisten worden almaar groter – het zijn soms hele bouwwerken. Dit leidt tot een nieuw probleem: er worden meer en meer graven geschonden om deze dure, extravagante kisten te stelen. Het komt regelmatig voor dat de nabestaanden aan de binnenkant van een net gekochte kist nog bloed- en vochtresten van de vorige ‘bewoner’ aantreffen. Om dit roven tegen te gaan, laten mensen nu een cementen omhulsel met tralies ingraven, opdat de kist blijft waar die is.

Ik kijk naar buiten door de tralies voor mijn raam. Begraven worden onder tralies – ze zijn gek.

67

Ik weet het direct als ik wakker word. Na een onverwachte huilbui gisteravond is mijn potje verdriet weer helemaal opengeschroefd, en dat was niet de bedoeling. Ik probeer het te ontkennen en begin gewoon de ploeg te instrueren voor de dag. Maar het gaat niet. Ik heb niets om me staande te houden, al mijn kracht is weg.

69

Ik fiets met Leo naar het strand. Het begint te regenen. We bouwen een hut, maken een vuurtje en roosteren de visjes. Het is op een vreemd bekende manier intiem. Ik raak ervan in de war – dit is precies wat ik zo mis.

70

Uit de fax rolt een brief met jouw handtekening. Mijn hart slaat over. Ik snak naar adem en begin spontaan te klappertanden.

Het is een brief ondertekend door je vader. Jullie handtekeningen lijken net zo veel op elkaar als die van mijn broer en mijn vader.

Mijn tanden blijven maar tegen elkaar slaan, ik kan het niet stoppen.

Ik wil niet meer rillen. Ik wil deze laatste twee weken voor de première niet kwetsbaar zijn, ik moet sterk zijn.

Als de voorstelling af is en goed loopt, ga ik naar Zuid-Afrika. Het filmfonds heeft me nog wel geen geld toegewezen maar ik ga niet op ze wachten. Ik moet door, niet stilstaan.

Ik draai de deksel weer vast op mijn pot. Nog even gewoon hard werken, de voorstelling afmaken, alles vergeten en niet denken.

72

Ik werk hard. Maar ik ben onzeker. Mijn verdriet zit weer veilig onder de deksel. Ik voel me niet eenzaam of alleen, mijn energie is totaal ergens anders. Ik ben en werk maar ik leef niet.

73

Mijn eerste versie van het script voor de voorstelling is af. Zou jij trots op mij zijn geweest? Dieter wel, jij niet, denk ik. Jij zou het te verhalend vinden, te letterlijk over de dood. Jullie dood. Jouw dood. Mijn verdriet en onmacht.

74

Straks de eerste totaalrepetitie. Het regent een beetje. Als er maar niemand uitglijdt. Ik snap niet waarom ik zo ontspannen ben. Misschien heb ik geen stress omdat ik het gewoon niet belangrijk meer vind. Het is allemaal zo zinloos.

Het vriendinnetje van een van de muzikanten vraagt: 'Hoe gaat het met je?'

Zie je dat dan niet?

Maar als ik wil antwoorden luistert ze niet echt. Het was slechts een beleefdheidsgebaar, of een poging om aardig gevonden te worden. Ik loop weg want ik begin te huilen en kan niet meer stoppen.

Zelfs nu in bed blijven de tranen nog komen. Het huilen lucht niet op. Integendeel. Het maakt me bang.

76

Ik heb een probleem. Er is een oude groep, die jou en Dieter kennen, en een nieuwe groep, die jullie niet heeft gekend, en het lukt me niet de twee groepen bij elkaar te brengen tot wat De Groep was. Ik heb er de energie niet voor, geen ruimte om nieuwe mensen te leren kennen. Ik ben te vol. Te vol met jou. Ik mis je zo, Luca, jij, met je nietsontziende kritiek op mijn werk. En ik mis Dieter's ongelooflijk krachtige spel. Ik weet niet wat ik moet doen om het geheel naar een hoger niveau te tillen – er is niemand meer die me uitdaagt.

78

De voorstelling werkt niet. De try-out is vreselijk. De magie is er niet. Het is nog net geen amateur-theater, maar veel beter is het niet. Er is geen samenspel, alles doet plat aan, nergens een sprankel betovering, er is geen natuurlijke chemie tussen de spelers, iedereen doet zijn eigen ding maar vergeet dat het een geheel is. Luca, kom verdomme terug, terug naar mij! Ik moet iets verzinnen, ik moet dit oplossen, dit kan ik het publiek niet aandoen.

80

Waarom kon ik de eerste nachten nadat ik hoorde dat je dood was zo goed slapen en nu niet meer? Ik snap niet dat ik nog kan staan, lopen, praten en leiden. Ik weet niet hoe het kan maar ik word niet moe.

1337

Ik werk in Kaapstad met Teddy aan het script. Hij is meer dan twee meter lang en woont in Zimbabwe. Hij zal mijn Engels verengelsen en me helpen met de dialogen, omdat het niet mijn moedertaal is.

Ik zit alleen aan het ontbijt in mijn hotel. Teddy blijkt een langslaper. Overal om me heen drommen bejaarde echtparen die hun ‘wereldreis’ aan het maken zijn en vol verwachting met een touringcar van toeristisch hoogtepunt naar toeristisch hoogtepunt rijden, van tafelberg naar wijnboerderij, van struisvogelfarm naar wildpark. Ik denk aan mijn relatie met John terwijl ik twee kleine grijze besjes dicht bij elkaar aan een tafeltje hun boterhammen met kaas zie eten. Wil ik oud worden met John?

Teddy’s tempo is traag. Ik moet me aanpassen. Tussen het werk door praten we over zijn privé-leven. Hij heeft hommeles met zijn vriendin omdat hij zo zelden thuis is. Ik luister naar zijn verlangend hunkeren— of is het hunkerend verlangen? Ik wou dat ik weer kon hunkeren. Het lijkt wel of ik niet geïnteresseerd ben in mijn eigen liefdesrelatie. Kon ik maar weer onvoorwaardelijk liefhebben.

Waarom blijf ik bij John? Is dat alleen omdat ik bang ben van de eenzaamheid, of hou ik van hem? Waarom spreekt mijn hart niet tegen mij? Of luister ik niet?

81

De voorstelling is als de Titanic op het moment vlak vóór ze tegen de ijsberg opvaart. Ik zit, net als jij na een slechte try-out, gefrustreerd op de tribune. Ik heb alles geprobeerd, ik weet het niet meer.

Opeens begint het binnen in mijn lijf te tintelen en te bruisen, te stromen als een wilde rivier. Als bij toverslag zie ik wat er fout is. *Het is het licht!* Letterlijk. *Het licht is fout...!*

Ik weet niets van licht of lampen. Toch roep ik de lichtploeg bij elkaar. Woorden beginnen uit mijn mond te stromen. Elke seconde komt er, op een onbegrijpelijke manier, nieuwe technische informatie uit mijn mond. Ik kan mijn eigen gedachten niet bijhouden maar de woordenstroom gaat maar door. Mijn lijf is opeens groter. Jij bent in mij. Ik struikel over

mijn eigen woorden. Die lamp dáár, en die dáár, en die dáár, en dat en dit moet zó veranderd worden. Ik benoem dingen die ik helemaal niet kan weten. Ik zeg dat dit niet mijn woorden zijn, dat het lijkt of jij door mij praat.

Langzaam wordt het minder en op een gegeven moment houdt het op. Ik ben uitgeput en vraag of ze me snappen.

Iedereen knikt. Alles blijkt hun glashelder. Ze gaan aan het werk.

Mijn energie stroomt weer binnen. Als dit de oplossing is kan ik De Groep weer trekken. Ik voel me warm, gelukkig, verdrietig en nog meer alleen.

In de kantine zegt Erik dat hij me ‘zo sterk’ vindt.

Ik weet, het is als compliment bedoeld, maar ik denk: *Fuck you, leef zélf, wacht niet altijd zo af.*

Luca, vanavond zou je, dat weet ik zeker, heel trots op me zijn geweest...

1340

Ik schrijf John een lange brief, zet de brief op een floppy en ga naar een internetcafé.

Wat ik niet kon zeggen kan ik wel schrijven.

Ik klik op ‘send’ en de brief is weg.

Ik heb mijn relatie uitgemaakt per e-mail. Laf. Erg laf.

De telefoon gaat. John?

Het is Teddy, hij vraagt of ik zin heb met hem te gaan eten – in ‘het beste visrestaurant van Zuid-Afrika’.

Ik heb wel zin in afleiding.

Het restaurant is een houten barak in de haven, verborgen tussen containers en vrachtwagens, maar met een waanzinnige kaart.

Dit zijn de plekken waar ik me thuis voel. Vóór me op tafel verschijnt een reusachtige kreeft met grote rode scharen.

Ik vertel Teddy dat ik mijn relatie heb uitgemaakt. Mijn telefoon gaat. Mijn broer. Ik hoor het al aan zijn stem. Mama is dood.

Mama is dood.

83

Jouw dood brengt ons bij elkaar. Het verdriet maakt alles open. We zijn eerlijk en kwetsbaar. Het is intiem en zacht. Huilen, praten, troosten... Piero neemt me in zijn armen. Eindelijk mag ik wegkruipen bij iemand.

Ik weet niet wat ik moet denken. Allerlei gedachten flitsen door mijn hoofd, mijn lichaam is een magneet. Ik wil met hem vrijen. Ik ben bang iets kapot te maken. Hij heeft ook echt verdriet. Hij kent jou zo goed en al zo lang. We houden alletwee zo veel van jou, dat brengt ons steeds dichterbij elkaar. Het kan probleemloos overvloeien in vrijen.

Ik beheers me, het kost me al mijn kracht – ik heb mezelf nog maar net in de hand. Ik vertel hem wat er met me gebeurt, mijn twijfels, mijn angsten, mijn verlangens, ik vertel hoezeer ik snak naar liefde, al weken, vanaf het moment dat ik weer onder de mensen ben. Ik zeg alles hardop. Ik word steeds kwetsbaarder.

Opeens ben ik doodmoe – al die weken bijna niet slapen! Ik word zo dun als een zijden draadje... De zon die me beschijnt, zijn arm om me heen, de troost... Ik ben me bewust van elke aanraking.

We moeten rennen. Hij haalt nog net op tijd de boot.

Ik ben blij dat hij weg is. Als hij was gebleven zou mijn kurk zijn losgeschoten van de fles vol emoties. Mijn lijf snakt ernaar.

Ik vind het zo erg, mijn lief, dat jij er niet meer bent – ik had je nodig omdat ik zo veel te delen heb en het is juist het delen is wat ik zo mis. Je bent nog maar zo kort geleden doodgegaan en nu al zijn de foto's die ik van jou heb gewoon foto's aan het worden – je begint al tot het verleden te behoren, je bent voorbij.

Ik kan alleen maar aan sex denken. Alles gaat zo snel – ik wil die gevoelens nog helemaal niet hebben, ik wil puur van jou zijn, maar dat is niet wat ik voel. Hoe zouden andere vrouwen dat voelen? Je hoort wel van weduwen die iets krijgen met de beste vriend van hun man: hij troost je en je smelt. Het is echt, maar het is ook puur surrogaat.

Ik zie alleen maar mooie mannen om me heen. Het is zo moeilijk te begrijpen, al die gevoelens die ongewild in me losbarsten. Mijn wereld staat op z'n kop. Maar ik moet niet denken aan een leven van louter flirten, condooms en veilige sex: ik wil vertrouwdeheid, ik wil warmte, ik wil vrijen als ik zin heb, overal en altijd, met iemand van wie ik veel van hou.

Verdomme, Luca, jij was mijn alles! We waren zo samen, zo eeuwig...

Maar eeuwigheid bestaat niet.

84

Op een dag vind ik weer een man voor mij. Ik zal hem herkennen en direct weten dat hij het is, net zoals ik dat met jou had.

1341

Ik word wakker met een glimlach voor mama. Ik ben gelukkig omdat zij gelukkig was en ik huil omdat ik moederloos ben. Ze zal me niet meer corrigeren of streng tegen me zijn. Het zijn vier woorden: mijn moeder is dood. Ze is gestorven zoals ze dat wenste, veilig in bed, al babbelend in slaap gesukkeld en gestorven.

Ik huil om papa, om de eenzaamheid die hij tegemoet gaat. Nooit zal ze er meer zijn voor hem. Nu is hij aan de beurt.

Sorry mam, maar John komt niet op de rouwkaart.

Op het vliegveld van Kaapstad koop ik een nieuwe reflecterende zonnebril.

1343

Daar staat de kist, tussen vier brandende kaarsen. We hebben hem met al de kinderen naar binnen gedragen. Hij is veel zwaarder dan ik had gedacht.

Dank je, lieve mama, dat je me leerde hoeveel je van iemand kunt houden.
 Dank je, mama, voor het onvoorwaardelijk vertrouwen dat je in mij hebt gehad.
 Dank je, mama, dat je me altijd je kwetsbare kant hebt laten zien.
 Dank je, mama, dat je niet alleen mijn moeder was, maar ook mijn vriendin.

1346

Ik ben alleen met papa. Buiten regent het. De herfstbladeren vallen. Het is guur.

Ik ben moe, alle emoties van de afgelopen dagen vertalen zich in fysieke pijn. Mama's lichaam aankleden, het waken bij de open kist, het versturen van kaarten, het elkaar troosten, al die mensen zien die van haar hielden, duizenden kilometers vliegen, het einde van mijn relatie met John...

Ik ben blij en verdrietig tegelijk.

Ik dwaal door het huis. Het is stil. Ik ben diffuus, kaal en leeg.

Er heerst mist in mijn buik en in mijn hoofd. Geen paniek of eenzaamheid. Een brij van onbenoembare gevoelens die traag door mijn lichaam beweegt. Ik ben zeeziek, moederziek. Ik ben alleen.

Er is geen schok. Deze dood klopt.

86

Morgen is de première. De pers begint te komen, ze zijn allemaal erg geïnteresseerd in de weduwe. Binnen De Groep neemt de aandacht voor mijn verlies steeds meer af, terwijl ik juist snak naar troost.

Ik heb niets meer. Ik heb de afgelopen weken alles gegeven wat ik had. Mijn hart ligt op het podium, open en kwetsbaar voor de duizenden mensen die zullen gaan komen.

Ik wil huilen in iemands armen, ik ben zo alleen.

1350

Ik heb het koud, terwijl de verwarming hoog staat en ik twee dikke wollen truien over elkaar aanheb. Ik loop weer de hele dag te rillen.

Ook papa voelt zich ziek. We proberen wat te werken maar het lukt niet. Buiten is het grijs en nat.

Sinds Luca's dood zie ik loepzuiver het verschil tussen mensen die wel met de dood zijn geconfronteerd en zij die dat niet kennen – ik merk het aan alles en door alles heen.

Ik heb altijd gezegd: 'Dit gun je zelfs je ergste vijand niet.' Als je kind of geliefde sterft is er een onbekende pijn die alles in je overhoopgooit. Het eist van je dat je opnieuw moet beginnen, en die ervaring herken ik in de ogen van anderen. Zo moet mijn vader, na bijna een halve eeuw met mijn moeder te zijn geweest, opnieuw beginnen.

Ik leer papa een beetje huishouden. Hij weet sinds kort hoe de afwas- en wasmachine werken.

Ik vind het moeilijk om weg te gaan. Ik ben bang voor zijn eenzaamheid. Of is het mijn eigen eenzaamheid?

Er groeit een schuldgevoel over het afgelopen jaar met John. Ik kon die relatie niet stoppen, ik moest weer samen zijn met iemand. Ik haatte het om 'vrij' te zijn en te moeten leven in de wereld van de zoekende ongelukkige vrijgezellen van boven de vijfendertig. Ik wilde rust, om weer bij mezelf te kunnen komen, ik was bang van de afzondering en de constante stilte, ik dacht dat het leven veel gemakkelijker zou worden als ik weer samen met iemand zou zijn – maar dat klopte niet.

Ik kijk naar mijn vader, die loopt te dralen door de tuin, en ik denk: eenzaamheid is niet te sturen, je lost het niet zo een-twee-drie op, ik moet het leren accepteren.

1353

Ik ben weer in mijn eigen huis en herken de reactie van mijn lichaam: mijn moeder is dood en mijn buik en maag draaien. Ik ril, ik laat dingen vallen, mijn lijf werkt niet mee. Ik loop door een deken. Ik herken de deken: het is de verdoving, minder erg dan een paar jaar terug maar hij is er weer.

Ik dwaal door de stad.

Ik dwaal in mezelf.

Ik dwaal in lucht.

Ik verlang naar warmte en samenzijn maar ik ben los van alles en iedereen.

In me regent het een koude regen.

87

Het is gelukt – na het applaus lopen twaalfhonderdvijftig mensen doodstil van de tribune. Ik ben trots op de ploeg. Ik ben klaar.

En nu? Wat moet ik doen? Ik wil weg. Ik wil hier niet meer zijn. Ik wil dat niemand me ziet, ik wil alleen zijn. Achter me hoor ik hoe iedereen elkaar luidruchtig kust. De eerste flessen worden ontkurkt.

Opeens staat de bloemenjongen voor me, hij feliciteert me warm met de première. Ik ben verbaasd dat hij er is. Hij vertelt dat hij elk jaar op het festival komt.

Ik nodig hem uit wat te komen drinken.

Iedereen lijkt gelukkig. Iedereen straalt. Iedereen wordt steeds luidruchtiger.

Ik wil naar de caravan, ik heb niets te vieren.

De bloemenjongen heeft me zien wegglippen, hij komt achter me aan, pakt me bij mijn schouder en draait me om. Hij kust me en mompelt goedenacht.

Hij kust me te lang. Zijn lippen zijn zacht. Mijn onderbuik trekt zich samen. Ik wil dit niet— ik wil dit wel— Hij aait met zijn harde vingers over mijn gezicht en kust me weer. Ik moet weg, en snel! Golven begeerte wentelen door mijn maag. Die zachte lippen, die geur— Ik wil met hem vrijen— Nee! ik wil dit niet voelen, ik wil geen verlangens voelen—

Ik trek me los en ga ervandoor.

88

Ik word wakker met maar één gedachte: zachte lippen, sterke handen. Ik ben misselijk. Mijn hele lijf schreeuwt om te worden aangeraakt. Ik heb buikkrampen van het verlangen. Ik moet zorgen dat ik mezelf niet zo uitput. Ik wil huilen in iemands armen, maar er zijn geen armen om in te huilen.

Ik ga condooms kopen.

89

Wat gebeurt er met me? Ik herken mezelf niet. Zo ben ik niet. Ik hunker. Ik wil vrijen, handen voelen over mijn lijf. Ik wil weer vrouw zijn, levend zijn. Mijn lichaam schrijnt vanbinnen en vanbuiten. Wat moet ik doen?

De tranen drukken tegen de achterkant van mijn ogen. Ik houd ze zo veel mogelijk dicht. Ik wil huilen, maar niet in m'n eentje.

Ik luister naar de muziek die we draaiden tijdens de ceremonie in de beurs – met dichte ogen zie ik de kisten weer, het wegdragen, ik ruik weer de geur van het verdriet en hoor de langzame stappen van de dragers. Deze muziek zal voor mij altijd naar afscheid blijven proeven.

90

De bloemenjongen staat met een bos zelfgeplukte zomerbloemen voor mijn caravan.

Uren liggen we te kussen. De tranen lopen uit mijn ogen. Ik laat me gaan. Ik heb niets om me aan vast te houden, alleen hem. Ik zweef rond in een zachte wolk. Ik wil zijn lijf voelen. Ik kronkel me om hem heen en klem me vast. Ik wil nooit meer losgelaten—

Opeens zegt hij dat hij moet gaan. Hij heeft tegen zijn vrienden gezegd dat hij maar even weg zou zijn—

Hé, dit is wel érg gemakkelijk! Wel zoenen, me opwinden, me gek maken, me gelukkig maken, en dan weggaan... Ik voel me genaaid. Heel erg genaaid.

91

Waarom ben ik zo wanhopig op zoek naar surrogaat? Surrogaat-liefde, surrogaat-aandacht,

surrogaat-afleiding...

En jij komt echt nooit meer terug.

De ijskoude zee heelt me.

Het blinde meisje ontdekt dat haar pop, veel groter dan zijzelf, leeft. Het zware loze gewicht is verdwenen. Ze is niet meer alleen. Er is iemand bij haar. Ze dansen met elkaar. Dat de pop een lege huls is die alleen tijdelijk gevuld is weet ze niet. Niets van de intriges om haar heen bemerkt ze. Ze is alleen maar gelukkig.

92

Er is geen reden om op te staan.

Ik cross weer zonder helm over de zandwegen. De snelheid, het gevaar, de wind, het stof, de kracht, het geluid... ik lijk wel Lawrence of Arabia. Maar ik val niet.

93

Niets is belangrijk, niets geeft voldoening.

Ik zie de bloemenjongen rijden met zijn vrienden. Hij bloost en reageert schrikachtig. Wat betekent dat nou weer? Dat hij me leuk vindt, of dat het een uit de hand gelopen aardigheidje was?

94

Ik moet opletten dat ik me hier niet in ga verdrinken.

95

Het blinde meisje sleept haar lege pop achter zich aan. Ze kan niet begrijpen dat hij net nog met haar kon dansen en nu niet meer. Terwijl ze hem achter zich aan trekt breken een voor een zijn lichaamsdelen af: zijn voet, zijn been, zijn romp, zijn arm... Ten slotte heeft ze alleen nog zijn hand in haar hand. Haar blinde vingers tasten de stijve koele hand af, het is het enige wat ze nog van hem heeft. Langzaam verkrumelt ze de hand. De hand wordt stof. De wind blaast het stof uit haar handen. Ze heeft niets meer.

Het wordt donker en honderden minuscule lampjes lichten op overal op de aarde. Ze flikkeren als sterren. Het blinde meisje staat tussen een sterrenwereld op de grond en een sterrenwereld boven haar. Ze is in het heelal.

Ik ben trots op iedereen. Ik wil het hun vertellen maar als ik voor hen sta kan ik alleen maar huilen.

Ik zie al de ogen naar mij kijken. Het moet niet makkelijk zijn om een leider te hebben die elk ogenblik in tranen kan uitbarsten.

97

Het is voorbij, we breken af en laden in. Alle vrachtwagens moeten weer vol. Iedereen doet wat er gedaan moet worden, niemand praat, iedereen weet precies wat ie moet doen. Tijdens het opruimen zocht ik altijd jou met mijn ogen, gewoon even weten waar je was, zonder echt te kijken. Ook nu zoeken mijn ogen maar ze weten dat ze je niet zullen vinden.

98

Ik maak een vuurtje bij de caravan. Het is de laatste nacht hier en ik heb wat mensen uitgenodigd. Ik wil zo graag huilen. Met moeite pers ik een traan uit mijn oog.

99

Er liggen allemaal dooie vliegen op bed.

Ik ben weer in een huis vol foto's en spullen van jou. Maar wat ben jij ver weg— je bent aan het verdwijnen.

Stapels post. Ook brieven voor jou. En natuurlijk niets van de huisarts.

Ik stuur brieven terug met de mededeling dat je overleden bent.

Ik eet rode linzen en gegrilde rode paprika.

100

Ik kan het niet laten, ik ga er gewoon naar toe. Ik wil hem zien, in de kraam. Ik wil weten wat er tussen ons is gebeurd.

Hij is alleen aan het werk en schrikt als hij me ziet. We zijn alletwee zenuwachtig. Ik weet niet goed wat ik moet zeggen, ik vertel hem dat ik weer naar Zuid-Afrika ga. Hij vertelt dat hij alle boeken van Coetzee heeft gelezen. Hij vindt het maar eng dat ik daarheen ga. We praten over het land met een trauma, waar angst en haat heersen, waar euforie was maar nu niemand meer lijkt te weten waar hij op kan hopen, waar dat wat vandaag van jou is, morgen misschien van een ander is, waar ouders bang zijn voor de toekomst van hun kinderen. We praten en praten en tussendoor verkoopt hij bloemen.

Het is zes uur, hij sluit de kraam. Ik help hem de grote vierkante plastic emmers naar binnen tillen. De atmosfeer is zwanger van de bloemengeur. Hij staat voor me met een zachtgele roos en kust me op mijn mond. Ik kus terug.

101

Ik word wakker met de bloemenjongen, Afrika en mijn film in gedachten. *Pas op!* Ik moet me niet laten misleiden of dingen doen waar ik spijt van krijg. Alles in mij is gericht op doorgaan, op mijn toekomst, maar tegelijkertijd ben ik nog helemaal in mijn schulp en kwetsbaar. Ik wil geen sociale functies hebben, geen leider van een groep zijn, ik wil geen mensen die aan m'n kop zeiken met al hun egoproblemen. Ik wil klein zijn, ik wil iemand die me liefheeft.

102

Hij is alleen in de kraam. Zijn neef, die ook zijn baas is, is een weekje naar Toscane. De bedwelmende bloemengeur overrompelt me. Hij lacht naar me zoals niemand naar me lacht. Zijn handen glijden langs mijn billen. Hij kust me niet. Ik voel me nog meer alleen. Of verzin ik dat maar?

103

Ik schrijf mijn huisarts om te zeggen dat ik niet langer zijn patiënt wil zijn.

104

Eén vinger en ik wil meer. Die kussen, de zachte woorden, die armen om me heen waren een warmmakertje – ik heb zin in een ongegeneerde vrijpartij.

Ik ben bang dat het verlangen naar intimiteit me opnieuw zal verwonden. Ik wil het en ik wil het niet. Ik wil geborgen zijn en aandacht krijgen maar ik ben niet verliefd. Ik weet niet wat ik hem moet zeggen. Ik denk dat het beter is als ik niet meer naar hem toe ga.

1357

Ik rij langs een kruisje met dorre bloemen ervoor in de berm van de provinciale weg. Ik denk aan het verdriet van mensen die net als ik die bittere rouw kennen. Ik zie de kruisjes overal, naast een brug, op een lantaarnpaal, naast de snelweg, op het zebrapad, bij een spoorwegovergang, overal staan ze.

Jaren geleden heb ik mama beloofd dat ik haar grafsteen zou ontwerpen. Ik heb een steen bedacht die niet langer dan vijftig jaar zal bestaan, die langzaam zal vergaan, net als wij. Ik kies wit marmer en hout, omdat die materialen niet bestand zijn tegen ons klimaat. We hebben de steen in Italië besteld en die zal dus nog wel even op zich laten wachten.

Ook voor Luca en Dieter wil ik een herinneringsteken maken, op de plek waar ze zijn gestorven. Ik wil dat je kunt zien dat daar twee jonge mensen zijn doodgegaan.

105

Ik heb een lelijke hotelkamer, het is lelijk weer en het is een lelijke speelplek op een lelijke parkeerplaats. De ooit verlangde desolate lokatie vind ik nu afstotelijk.

We zijn op tournee. Ik moet de voorstelling alleen nog wat bijschuren en aanscherpen. Het gezamenlijke rouwproces lijkt voorbij. Voor verdriet is geen plek meer, terwijl het in mijn hoofd juist harder ruist dan ooit tevoren.

Ik vecht tegen iets waarvan ik niet kan winnen, een wereld die steeds gewoner doet, die lijkt te vergeten dat jij dood bent. De werkelijkheid wordt steeds onwerkelijker – de verdoving van de shock is verdwenen en ik ben in een nieuwe wereld terechtgekomen. Ik voel me nergens thuis, wil nergens zijn.

Ik wil keiharde muziek horen.

106

Ik moet iets doen waar ik helemaal niet van houd: zomaar kletsen met mensen. Ik moet het doen want als ik alleen ben met mezelf word ik gek, en met anderen word ik dat ook. Ik ben jaloers op iedereen die een partner heeft, op mensen die zonder woorden kunnen communiceren, waar een blik of een gebaar al voldoende is, twee mensen die gewoon samen stil kunnen zijn.

Dat nutteloze praten, om even je eigen stem te horen, even niet alleen te zijn, is het ergste. Het is allemaal zo nietszeggend, bar- en kappersgeleuter is het – ik háát het. Ik wou dat ik altijd een zonnebril op kon hebben, dat niemand mijn ogen kon zien, ik wou dat ik kon wegduiken in mijn muts.

Ik mis je zo, jij ontlokte met weinig woorden ideeën in mijn hoofd waar ik het bestaan niet van kende. Jij zei me de waarheid, je praatte alleen als je iets te zeggen had, meestal hield je je stil.

Na al die jaren samen nu plotsklaps ‘vrij’ te zijn! Het voelt helemaal niet als vrij – het is het tegenovergestelde: het voelt gevangen, alsof ik weer een nieuwe man moet zoeken, een

Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen. Alleen.
 Alleen. Alleen. Alleen.

108

Moet ik alles veranderen in mijn leven? Zal ik verhuizen naar een ander land, weg van alles en iedereen? Echt het diepe gat in en helemaal opnieuw beginnen? Dan maar totale ontreddering? Ik weet het niet. Ik ben heel erg bang om alleen te zijn, bang, gewoon bang.

Ik hunker naar dingen waar ik nooit naar hoefde hunkeren. Ik denk telkens weer aan de kussen en de handen op mijn lijf.

110

Ik begin de dag met een geweldsfilm. Het is heerlijk om direct als ik wakker word geweld te zien. Hoe harder de agressie des te beter. Dan voel ik tenminste iets. Of in jouw grote pooierauto als de penoze rondscheuren, de ramen open en de muziek oorverdovend hard. Dan kan ik tenminste even niet denken.

Ik ben een publieke weduwe. Ik geef interviews, en altijd weer komt die domme, ongevoelige vraag: hoe ik zo snel na het overlijden van mijn geliefde alweer een voorstelling heb kunnen maken. Hebben ze die voorstelling dan niet gezien? Het is toch geen kinderpartijtje? En dan vragen ze of het maken van die nieuwe voorstelling een deel van het rouwproces was. Ja,

jezus, wat denken ze dán dat het is?

Tony was tijdens de oorlog met Angola een jaar gelegerd bij een rivier vol nijlpaarden en krokodillen. De jonge jongens waren er gelegerd als schietvlees voor hun land. Elke dag zwommen ze in die rivier. Ze waren niet bang, ze kenden geen grenzen, ze waren daar om dood te gaan. Geen van hen is verslonden of zelfs maar gebeten.

Geen angst voor de dood hebben is een vreemd gevoel. Ik heb geen angst. Ik ben alleen op zoek naar extremen. Ik wil iets voelen, het maakt niet uit wat. Ik loop zonder te weten waarheen, eet zonder te proeven, kijk zonder te zien.

Mijn lichaam moet afkicken na zo veel jaren liefde, ik weet niet hoe ik het moet sturen.

Ik wil helemaal geen weduwe zijn. Het leven was altijd zo heerlijk, zo'n feest...

Jij vond van niet, jij was altijd aan het knokken met jezelf. En nu moet ik dat ook doen. Is dat jouw erfenis aan mij?

Hoe lang gaat dit nog duren? Wanneer is de blauwe lucht weer net zo blauw als vroeger? Ik hoop in anderen iets van jou te vinden. Als ik warmte krijg, verlang ik direct naar meer. Hoe kan ik die hunkerende verlangens stoppen? Hoe kan ik de mensen om me heen weer gewoon zien?

Niet denken. Vooral niet denken.

113

Wanneer word ik weer gewoon moe?

114

Ik heb zin om ruzie te maken.

116

Er liggen stapels post op me te wachten. Nog steeds geen antwoordbrief van de huisarts, die zal wel nooit meer komen. Ik hoorde via via dat hij een burn-out heeft.

Er is wel een brief van een pensioenfonds: we blijken een partnerpensioen te hebben afgesloten. Ik kan het me niet herinneren maar nu krijg ik voor de rest van mijn leven een pensioentje. Pensioen! Het heeft zoiets burgerlijks, pensioen is voor ambtenaren en oude mensen, toch niet voor mij? Ik kan niet bevatten wat het betekent. Geld? Zomaar elke maand geld omdat jij dood bent? Wat zou je jaloers zijn geweest!

Ik loop naar de voorkamer en zie dat de foto in de weckpot met rivierwater is opgelost. Het water is grijs geworden en van de foto is alleen een wit papiertje over.

Het is jouw water, het mag niet grijs zijn, het was kristalhelder. Ik gooi het door een koffiefilter maar het helpt niet. Ik doe er chloor bij, het bleekt wat. Maar het water is ontheiligd, ik wil het niet meer. Toch durf ik het niet zomaar door de plee te spoelen, zelfs niet door de gootsteen.

Ik loop naar de gracht en laat langzaam het Franse water in het Nederlandse water lopen. Dag water dat jou doodmaakte, ga maar terug naar de zee.

1363

Ik realiseer me steeds beter dat ik vluchtgedrag vertoon – er hoeft maar even een gaatje in mijn tijd te vallen of ik verzin iets nieuws, of het nu een herdenkingssteen voor Luca en Dieter is of een diner voor vrienden, als er maar geen leegte is.

1365

Ik ben terug in Zuid-Afrika. Teddy heeft mijn Engels verbeterd en de scène afgemaakt die ik aan het schrijven was op de dag dat mama doodging. Het is grappig te zien hoe hij mijn zinnen verandert en de meeste bijzinnen eruit gooit. Er is veel vaart in gekomen, maar er mist iets – door zijn woordkeuze? zijn zinsbouw? – het is te gewoon geworden, het is niet meer van mij.

Ik begin met herschrijven, net zo lang tot het weer van mij is. Soms zie ik een

oplossing voor een probleem maar als dat is opgelost, ontstaat er onvermijdelijk verderop een nieuw probleem.

1369

Het is al uren donker maar ik ben nog steeds aan het schrijven. De Afrikaanse nacht is zwoel.

Melody is op haar diepste verdriet in het verhaal en opeens word ik overvallen door de angst dat er weer iemand dood zal gaan zoals ik vaak had toen Luca net dood was: constant bang dat er weer iemand zal sterven. Ik ben bang voor nieuw verdriet. Alsjeblieft, even geen verdriet, even niet.

118

De bloemenjongen zwaait naar me, ik stap van de fiets en zie dat zijn neef terug is. Hij vraagt of ik bloemen wil en zegt er snel achteraan dat zijn neef om half zes weg moet.

Wat zou jij hebben gedaan en gevoeld als ik in één klap dood zou zijn gegaan? Zou jij net zo in de war zijn als ik? Zou je net zo verlangen naar aanraking en intimiteit?

Ik ben me aan het voorbereiden op mijn volgende liefde. Het is vreemd maar het gaat vanzelf. Ik kan er niets aan doen.

Ik ga niet terug naar de bloemenkraam.

119

Het is een gevaarlijk spelletje dat ik met mezelf speel. Het heet hunkeren. Jezus, wat ben ik dierlijk!

Ik ga bloemen kopen, een klein bosje. Bij de neef, want de bloemenjongen is er niet. De neef weet dat ik naar Zuid-Afrika ga. Ze praten dus over me.

Ik sta op een wachtlijst voor een nieuwe huisarts.

120

We bouwen de voorstelling en het containerdorp weer op, nu in onze eigen stad.

Ik rij langs de kraam. Hij zwaait. Ik stop en ga naar binnen. Hij is weer alleen. Dan is hij altijd anders. Hij slaat zijn armen om me heen en geeft me een kus. Ik heb zin met hem te vrijen tussen al die kleuren rood en geel maar er gebeurt niets.

We kijken naar de bloemen maar ik koop er geen. Ik kom te laat op het werk.

Ik word voorgesteld aan een jonge vrouw die de voorstelling heeft gezien. Zij blijkt drie weken vóór mij ook plotsklaps weduwe geworden. Ook zij was ouder dan hij, ook zij leidde een bedrijf en was zijn baas. Ook zij wilden alletwee geen kinderen.

En ook deze vrouw mist de sex zo vreselijk. We liggen dubbel van het lachen als we beseffen dat vrijen direct na de dood van je partner taboe is, dat we er alletwee naar verlangen maar er bijna niet over durven praten, en als je het je vrienden vertelt reageren ze geschokt, alsof je heiligschennis pleegt.

Ik heb niet meer zo gelachen sinds je dood bent.

121

Het gelukkige gevoel van gisteravond blijft de hele dag bij me. Ik ben niet de enige hunkerende weduwe, ik bèn geen sentimentele slappe vrouw! Het onbedwingbare verlangen naar sex hoort er gewoon bij.

Nog één week en dan ga ik weer naar Zuid-Afrika, het land waar jij een huis wilde kopen in Baviaanskloof, vlak bij de rivier, daar waar de schildpadden zo groot zijn als mijn motorhelm. Ik ga terug om allerlei mensen te interviewen, ik wil ze vragen naar hun dromen en angsten. Het is de eerste keer sinds ik bij De Groep werk dat ik iets groots buiten het gezelschap ga maken. Het gekke is dat ik dat al van plan was vóór jullie doodgingen.

122

Ik ben overgestapt op maanden. Tot nu toe dacht ik in weken als ik aan je dacht, maar nu denk ik in maanden.

Ik word steeds onrustiger als ik naar mijn werk ga. Elke keer zie ik de bloemenjongen.

123

Ik ben bij mijn ouders en wil alleen maar over jou praten, over niets anders. Pijnscheuten knallen door mijn lichaam. Ik krijg een onbeheersbare huilbui. Ik schreeuw tegen mijn moeder dat ze er niets van begrijpt. Ik zie dat ze niet weet hoe ze me moet troosten.

Ze maakt soep voor me.

124

Boris zegt mij dat hij wil stoppen. Het is niet de eerste keer, ik ben er wel aan gewend dat hij weg wil of dat andere mensen aan hem trekken. Tot nu toe is hij altijd gebleven, maar dit keer lijkt hij vastberaden. Wat moet ik doen? Jij weg. Dieter weg. Nu ook Boris weg? Al mijn maten! Ik kan De Groep toch niet alleen trekken?

125

De auto's sjezen langs me heen. Vol vaart rijdt een kleine rode Kever op me af. Ik spring opzij en val in een kuil vol stinkende drab. Ik probeer eruit te klimmen maar het lukt niet. Ik zink steeds dieper. Een hand trekt me aan mijn haar naar boven. Het doet zeer. Druipend van donkere modder sta ik vóór hem. Ik wil hem kussen, beminnen, liefhebben, alles in mij schreeuwt om zijn lichaam. Hij ruikt zo heerlijk naar rozen.

Ik heb onbetamelijk zin in vrijen. Het houdt niet op.

126

Ik ga nog even langs de kraam maar hij is al dicht. Had graag gedag gezegd voor ik wegvlieg.

Een van de motoren is in brand gevlogen, ik zit al uren vast in het vliegtuig op de luchthaven van Frankfurt. Ik heb honger, dorst en wil slapen.

128

Johannesburg is als thuiskomen. Voor de zoveelste keer doorkruis ik deze stad. Ik doe boodschappen, ik ontmoet mensen, ik maak afspraken. Mijn vriendin Rina helpt me, ze gebruikt haar hele kunstenaarsnetwerk om gesprekken voor me te regelen.

129

Ik vraag aan iedereen waar je bent maar niemand weet het.

Ik ben in een hoog gebouw. Mijn ogen zoeken je zonder dat ik mijn lichaam beweeg. Daar ben je. Je wilt niets met mij te maken hebben.

De kilte komt van jouw kant, niet van mij. Overal lopen mensen van De Groep. We hebben hier een werkplaats. Buddy vertelt me dat ze zo op tournee gaan – zonder ons. Ik vraag wanneer ze terug zullen zijn. Hij weet het nog niet. Ik neem afscheid van hem. Weer zoek ik jou met mijn ogen. Ik kijk over de rand naar beneden en zie je. Je bent je zwarte Praagse koffer aan het pakken – er ligt een accuboer en een föhn in.

Ik ga naar beneden en vraag waar je naar toe gaat.

‘Naar Equador,’ zeg je.

‘Maar dat kan niet,’ zeg ik, ‘we hebben nog geen vakantie, we moeten wachten tot iedereen terug is.’

Hoe lang zal het duren voor ik ook in mijn dromen weet dat je dood bent?

130

De bloemenjongen staat op straat bij een dode hond. De auto die hem heeft aangereden is doorgereden. Voorzichtig veegt hij de resten van het beest bij elkaar en doet ze in een vuilniszak vol gebroken tulpen.

We rijden langs de oude elektriciteitscentrale in het centrum, die vanbinnen helemaal volgebouwd is met kartonnen krotjes, een sloppenwijk in een vervallen fabriek. Ik geloof mijn ogen niet. Ik wil het graag zien maar het is te gevaarlijk om er zomaar als witten in te gaan.

Iets verderop praat ik met een man die zijn vrouw en zeven kinderen in leven houdt met het verzamelen van lege dozen. Als ik hem vraag naar de toekomst weet hij niet wat ik bedoel.

Prince is dertig, zonder werk en zwart. Als ik hem vraag hoe hij denkt dood te gaan, zegt hij dat hij niet vermoord wil worden, dat hij zal vechten tot al zijn ledematen gebroken zijn. Hij heeft gehoord van een film die *License to Kill* heet, maar 'Het kan toch niet waar zijn dat er een vergunning bestaat om te doden? Alhoewel, veel mensen denken dat het legaal bezitten van een geweer zo'n toestemming is.' Dan begint hij hard te lachen. Hij straalt, net een échte prins. Maar wel een die te veel lijm snuift.

Vlak bij het huis waar ik logeer is een heel grote begraafplaats. De plek trekt aan mij. Een gigantisch gebied, van zeker drie vierkante kilometer, of misschien wel groter, vol graven, allemaal gericht op het oosten, netjes verdeeld in afdelingen door lanen met bomen.

Er rijdt een begrafenisstoet langs. Ik wil zien hoe andere mensen eruitzien als ze verdriet hebben. Ik loop naar de plek waar ze zijn gestopt. Uit de auto komt een rijtje mensen met een kist. De weg die ze afleggen loopt langs rode zandbergjes. Ze stoppen bij een gat en staan om de kist, zo'n dertig mensen. Allemaal hebben ze andere emoties – dicht bij de kist zijn het verdriet en de verslagenheid hoorbaar, verder ervandaan is het verdriet ingehouden, en aan de buitenste ring is men onaangedaan: daar staan zelfs een paar mensen onverschillig een sigaretje te roken terwijl vijf meter voor hen iemand verdrinkt in zijn verdriet.

Tussendoor lopen wat kinderen. Als de dominee na tien minuten vertrekt, beginnen twee mannen het graf vol te scheppen met een verbeterd fanatisme, schep na schep – de lucht raakt vervuld van rood stof. De andere mensen lopen ongeïnteresseerd weg. Na twintig minuten zijn er nog twee mannen, twee vrouwen en één kind over. Het graf is vol. Huilend lopen ze weg.

Ik loop naar de plek, een net gedolven graf, met verse bloemen erop.

Ik voer het tempo op, want ik ben helemaal geobsedeerd door mijn onderzoek. Ik ben op zoek naar verdriet bij anderen terwijl ik probeer mijn eigen rouwpot dicht te doen. Ik probeer niet te hunkeren. Ik probeer me te herinneren hoe ik was toen ik nog gewoon hard kon werken. Ik ben veranderd. Soms voel ik onverwachts iets van een oude irritatie of ontroering terugkomen – dan ben ik blij: zal ik op een dag weer gewoon de oude zijn?

Ik kook elke dag. Dat helpt.

131

Je rent op je oostblokwerkschoenen met stalen neuzen. Je schouders iets gebogen. Je gaat een deur binnen en komt er direct weer uit. Je slaat een hoek om met een zware doos in je handen. Je kijkt niet blij. Je haar hangt voor je ogen.

Ik zie een scheur in je nieuwe broek.

Je geeft een trap tegen een blik. Het blik barst open. Alles zit onder de rode spatten.

Je bent niet dood. Je leeft gewoon door. Je loopt, je beweegt, je bent er gewoon, verdomme.

Dit keer is het een veel grotere begrafenisstoet. Ik ga er meteen achteraan, ik spring over het hek, verkort de route, ren de begraafplaats over om te kijken waar ze zijn.

Er staat een grote feesttent naast de kuil. Honderden mensen hebben zich verzameld. Een koor zingt Duitse kerkliederen. En weer zie ik die prachtige concentrische cirkels van emotie, hoe meer naar binnen des te meer smart en leed. Ook deze dominee heeft haast – hij spreekt de menigte streng toe: na zijn vertrek wil hij dat de nabestaanden en de gasten blijven

om de overledene te eren.

De vrouwen kijken toe hoe de mannen het graf dichtgooien met grote scheppen zand. De schoppen gaan over in andere handen, terwijl het koor doorzingt. Een grote rode stofwolk stijgt op boven de massa. Ik bekijk het van een afstand, ik zit op het graf van een jonge vrouw, gestorven in 1993.

1376

De herschreven versie is klaar. De ‘keuken’ is nu net zo mooi als de ‘huiskamer’. Ik print het uit en breng het naar Teddy. Nu mag hij mijn Engels weer opknappen, mijn dialogen bijvijlen en mijn bijzinnen eruit gooien.

Ik ga m’n koffers pakken, terug naar huis.

1378

Ik bel direct naar het huis van mijn ouders. Papa neemt op in plaats van mama.

1379

Het ouderlijk huis is veranderd. Er zijn veel meer lampen aan in de huiskamer, en waar zijn de etensgeuren? Mijn vader ziet er mooi uit. Zo sereen, bijna gelukkig, blij dat mama goed is doodgegaan. Hij lijkt niet bang voor de eenzaamheid.

Het is fijn bij hem. Ik word rustig van deze oude man die zich bij zijn nieuwe, eenzame leven schijnt neer te leggen. Ik leer hem meer over het huishouden, dat je ook de wasbak moet schoonmaken. *Schoonmaken? Waarom?* vraagt hij. *Er loopt toch alleen water doorheen?*

1385

Een oom van me is totaal onverwachts gestorven. We gaan naar de begrafenis, mijn vader, mijn broers en ik.

Ik kijk naar het verdriet, de tranen, het ongeloof, het niet-begrijpen. Een paar weken geleden wij, nu zij. Er is iets moois aan verdriet, iets heel moois. Het verandert lichamen en gezichten.

Ook mijn broer huilt weer! Waarom zou hij huilen? Om mama? Om deze oom? Om zichzelf? Er zijn er niet veel die huilen.

Wanneer huil je? Wanneer huil je niet? Willen we niet huilen, kunnen we het niet? Of mógen we niet huilen? Wat doen we met ons verdriet? Snel vergeten? Ontkennen? Is huilen uit de mode?

131

Ik zoek Prince. Ik wil de fabriek in waar al die mensen wonen, ik hoop dat hij mijn gids wil zijn.

Dat wil hij niet. Maar ik dring aan, ik zeg dat ik niet alleen wil kijken maar ook met de mensen wil praten. Dan is het oké.

Er lopen ratten en er hangt een geur van dood en bederf. Op grote bergen vuilnis staan allerlei krotjes van karton, in nette rijtjes, je kunt er een liniaal langs leggen. Overal vuren en waslijnen, het is een bijna onwerkelijke kleinburgerlijke straat in een gigantische verlaten fabriekshal vol rottend vuil. Op de onmogelijkste plekken staan autowrakken waarin mensen zitten te kletsen en te roken, daartussen scharrelen honderden kippen, geiten en schapen. Alles is bedekt met vuil van jaren.

We gaan de trap op en komen in een donkere gang. Er hangt een gore pislucht en de vloer ligt vol drab. Ik moet bijna overgeven. De lampen zijn kapotgeslagen, vaag zie ik hier en daar een deur.

We spreken niemand aan en lopen er snel doorheen. We zijn opeens heel erg bang.

Buiten staan jongens tomaten en cassettebandjes te verkopen. De muziek staat hard.

De tomatenverkoper danst. Het lijkt wel of hij de grond niet raakt. Ik zou wel met hem mee willen dansen.

1397

Het werk aan de speelfilm vordert langzaam. Het is alsof ik me door een meer vol modder beweeg. Het gaat zo vreselijk traag, alles zit tegen. Er is een afwijzing van een fonds dat samenwerkingsprojecten met Afrika stimuleert en de film wordt afgekeurd voor deelname aan de Cinemart. Maar dat is de afgelopen vier jaar al zo vaak gebeurd, het begint te wennen, diep in mijn hart denk ik: *Stom van jullie, jullie krijgen er nog spijt van dat je zoiets moois laat schieten.*

132

Het verhaal begint vorm te krijgen in mijn hoofd, al is het nog erg vaag. De meeste beelden zijn doordrenkt met leed. Alle mensen die ik spreek vertellen over de dood. Ik steel de geschiedenissen van mensen die zich geen zonnige toekomst kunnen voorstellen en niet herinnerd willen worden aan de gruwelen uit hun verleden.

Ik moet mijn vragen anders gaan stellen. Als ik de woorden ‘verleden’ of ‘toekomst’ gebruik, snappen ze me niet. De mensen die ik spreek denken anders over tijd, alles wordt gerelateerd aan grote gebeurtenissen, de gevechten in Alexandra-township, Mandela’s vrijlating, de eerste vrije verkiezingen...

Ik stuur een ansichtkaart vol Afrikaanse bloemen naar de bloemenkraam.

1398

Ik ben thuis. Het is stil. Ik wacht op Teddy’s verbeteringen.

Ik neem tijdelijke klussen aan – van mijn pensioen alleen kan ik niet leven. Het is goed af en toe weer voor een ploeg te staan, regisseren is net als fietsen, als je het eenmaal kunt verleer je het nooit.

1399

Teddy wil niet verder werken voordat Chikapa hem een contract geeft waarin hij de credits als co-auteur krijgt. Hij beweert dat het in de filmindustrie niet uitmaakt of je al zeventien of meer versies alleen hebt geschreven – hij schrijft nu met mij mee en is dus co-writer. Ik sta perplex. Ik kan de woorden in de e-mail nauwelijks lezen. Hij denkt nu al aan de aftiteling! Ík ben toch de schrijver? Het is toch mijn verhaal? Alles stottert in mijn hoofd. Oké, hij schrijft of herschrijft de dialogen, hij verbetert mijn Engels, natuurlijk krijgt hij daarvoor de credits. Maar het is mijn verhaal. Ik heb dit verzonnen en geschreven, elk detail bedacht.

132

Rina belt half Zuid-Afrika om afspraken te regelen.

Ik denk aan jou, hoe ik je probeer weg te duwen en me helemaal in dit project stort. Ik word overladen met trieste verhalen, maar ze helen me niet. Ik verlang naar liefde, naar warmte, naar sex. Ik fantaseer over de bloemenjongen. Wat zou hij van de ansichtkaart vinden? Zou die aankomen? Ik zou best een tijdje zijn minnares willen zijn. Niet voor eeuwig maar gewoon voor de lekker.

Ik moet dit stoppen, ik moet ophouden deze spelletjes met mezelf te spelen.

1404

Er is een weerstand in me ontstaan. Ik kan niet meer schrijven – terwijl het me meestal juist zo blij maakt. Ik hik al dagen aan tegen de stapels papier op mijn bureau. Ik kan maar niet beginnen. Ik maak het huis schoon, draal wat rond, zoek mijn vrienden op en reorganiseer mijn werkkamer. Ik ken dit niet van mezelf. Sinds Teddy als co-writer vermeld wenst te worden is er iets in mij gebroken.

1409

Chikapa heeft Teddy een contract gegeven. Nog geen uur later stuurt Teddy de eerste dertig gecorrigeerde pagina's op.

Ik begin te lezen en explodeer. Nu snap ik waarom hij die credits wilde! Hij heeft hele scènes veranderd en verplaatst, hij heeft essentiële beelden geschrapt. Hij heeft mijn verhaal geruïneerd!

Wat heb ik gedaan? Waar heb ik ja op gezegd? Dit is niet de bedoeling!

Helemaal door het lint bel ik Chikapa. Die is heel kalm en zegt dat ik het rustig nog een keer moet lezen, dat ik slim moet zijn. Ik kán de dingen die Teddy voorstelt gebruiken maar het hóeft niet. Ik staar naar de pagina's. Ja, het is mooi Engels, maar dit is niet meer het verhaal dat ik vertelde. Ik voel me leeggezogen.

133

Ik zit in het vliegtuig, onderweg naar de struisvogelfarm van Tony. Ik ben op zoek naar een manier om meer uit mensen te krijgen. Ik maak een vragenlijst. Ik wil extremere antwoorden, meer dromen en angsten.

Hoe zou het zijn geweest als je niet was doodgegaan? Ik kan me er niets meer bij voorstellen. Mijn leven is zo veranderd. Ik ben nu zo alleen, er is niemand om mijn gedachten aan te toetsen. Wat zou je van mijn vragenlijst vinden? En ik mis je, ik mis je aanrakingen, ik mis hoe je me liefhad.

De bloemenjongen als minnaar, zonder consequenties, gewoon om wat te vrijen...? Ik moet oppassen dat ik me niet te veel in mijn hoofd haal, straks ga ik er nog op rekenen. Maar het zou wel heerlijk zijn... een minnaar... een geheime minnaar... Stop met dromen, trut! Verdomme, waarom laat ik mij zo afleiden door dat allesoverheersende verlangen! Sex? – ik moet me op mijn werk concentreren!

Tony en zijn vrouw, mijn struisvogelvrienden, komen ons ophalen van het vliegveld en wikkelen me in een deken van liefde. Deze boerderij was het start- en eindpunt van onze vakanties. Onze rode 4x4 pickup waarmee we door de woestijn reden staat hier gewoon in de schuur.

Met deze wagen hebben we duizenden en duizenden kilometers door lege landschappen gereden om zuidelijk Afrika te verkennen, in deze wagen hebben we angstige nachten beleefd bij het gebrul van wilde beesten en zijn we dagen op zoek geweest naar een bushmansettlement dat op geen enkele kaart stond. We bouwden het meest romantische bed onder de sterren. We zouden het filmende echtpaar worden.

Ik ga naar binnen. Daar staat ons 'bakkie'. Wat is hij mooi! Ze hebben hem gewassen: alles in de schuur is stoffig, behalve de knalrode auto.

Ik ga erin zitten.

Luca. Luca. Luca.

Geen sleutels.

Terug naar het huis.

'Waar zijn ze? De sleutels zijn zoek!'

Ik huil als een kind.

Eindelijk, gevonden!

Terug de schuur in.

Ons bakkie.

Ik start de motor.

Luca. Luca. Luca.

Ik wil rijden. Wegrijden. Heel ver weg.

Alles steekt en brandt. Mijn armen. Mijn benen. Mijn buik. Mijn hele lijf. Ik zie de weg bijna niet door mijn tranen. *Luca. Luca. Luca.*

Er staat een bordje met MOUNT HOPE en een pijl. Ik rij het zandpad op en omhoog, steeds hoger. Zonnestralen schieten te voorschijn tussen de dikke wattenwolken. Ik stop.

De bergen.

Het uitzicht.

Luca. Luca. Luca.

Waarom was ik zo gelukkig met jou? Was dat omdat jij net als ik niet bang was? Als een pijl naar links wees gingen wij naar rechts. We kropen in lege huizen, klommen naar verlaten gehuchten hoog in de bergen, sliepen in woestijnen. Was het omdat ik maar een heel klein beetje van je kende na al die jaren samen, omdat je me elke dag weer verbaasde?

Voor me uit kronkelt het pad verder door de bergen. Het kronkelt net als mijn leven.

Stop dat gefuck met jezelf! Verzin geen uitvluchten, hou op met fantaseren over minnaars. Je moet hier gewoon doorheen. Dit is jouw weg en die moet jij gaan. Doe niet zo

slap—

Ze troosten me met vuur en vlees. Grote lappen koedoevlees, lamskoteletten, een enorme boerenworst, twee kippen, alles door Tony zelf geschoten, geslacht en klaargemaakt. Mijn eigen land is ver weg. Jij ook.

1410

Ik lees Teddy's volledige herschreven-herschreven versie. Ik maak me nog steeds kwaad over wat hij met de eerste dertig pagina heeft uitgespookt. Maar na mijn heftige reactie heeft hij zich verder niet gedragen als de schrijver.

Ik heb wat meer afstand en begin te begrijpen wat hij wilde zeggen met zijn veranderingen. Hij wilde het verhaal meer *to the point* maken. Hij vond mijn beelden te veel afleiden. Maar hij snapt nog altijd niet dat elk van die beelden een betekenis heeft, net als de woorden. Hij heeft er een goedlopend verhaal van gemaakt – maar zo gewoontjes...

Ik begin direct met veranderen.

1411

Je grootste vijand besluit je op het moment dat je hem net vergeten ben. Hij bespringt je en duwt je ruw tegen de grond. Meteen is er weer die lijfelijke pijn waar niets tegen te beginnen valt. Ik ben bang. Ik wil niet vrij zijn.

Waarom geloof ik nog steeds heilig in deze film, waarom doe ik dat? Soms denk ik dat ik gek ben. Ik heb al jaren amper een inkomen. Ik begin op een middeleeuwse monnik te lijken die de Bijbel overschrijft, ik schrijf de herschreven-herschreven-herschreven versie.

134

1 – Als je een jaar in een gesloten kamer moet verblijven en je mag maar één

ding meenemen, wat is dat dan? (Voor de eerste levensbehoeften wordt gezorgd.)

2 – Als je een stad of dorp zou mogen afbreken, welke stad zou dat dan zijn? En waar zou je die weer opbouwen?

3 – Geloof je in God?

4 – Geloof je in een hemel en hoe zou je willen of denk je dat die eruitziet?

5 – Geloof je in een hel en hoe zou je willen of denk je dat die eruitziet?

6 – Als je mee zou doen met de lotto en de hoofdprijs wint, wat zou je met het geld doen?

7 – Als je het over kon doen, waar zou je dan geboren willen worden?

8 – Wat hoop je dat de mensen zich van jou zullen herinneren na je dood?

9 – Als je president van Zuid-Afrika zou zijn, welke nieuwe wet zou je als eerste maken? En welke als tweede?

10 – Wat haat je het meest op deze wereld?

11 – Waar denk je dat de gelukkigste mensen wonen? Waarom?

12 – Wat is je mooiste herinnering?

13 – Wat is je naaste herinnering?

14 – Als je een nieuw beroep kon kiezen wat zou dat dan zijn?

15 – Heb je kinderen? Waarom?

16 – Als je uit het raam van je huis kijkt wat voor landschap zou je dan het liefst zien? En wat absoluut niet?

17 – Huil je wel eens? Waarom wel of niet?

18 – Schreeuw je wel eens? Tegen wie of wat, en waarom?

19 – Heb je een dagboek? Wat schrijf je daarin?

20 – Ben je bijgelovig? Zo ja, heb je een voorbeeld?

21 – Wie op deze hele wereld vertrouwt je het meest?

22 – Heb je in je leven een grote omslag meegemaakt? Waaruit bestond die dan?

23 – Wat is je grootste angst?

24 – Zijn er dingen in je leven waar je spijt van hebt?

25 – Als je een heel diep gat zou graven in de aarde waar zou je dan terechtkomen?

Ik moet het nog een beetje aanpassen, maar het begint te werken.

De witte, dove, gepensioneerde boer beschrijft me zijn hemel zoals een kind het zou tekenen, hoog boven op een gouden wolk troont God.

Zijn vroegere knecht antwoordt op de vraag wat hij denkt te vinden als hij een heel diep gat graaft: *zand*.

En als je dieper graaft?

Zand.

En als je nog dieper graaft?

Water.

En als je nog dieper graaft?

De zee.

Een racistische steenfabrikant, die nog steeds ‘baas’ genoemd wil worden terwijl dat door de nieuwe wetgeving verboden is, vertelt me, waar zijn vrouw bij zit, hoe hij tegen haar schreeuwt en haar slaat. Ze bloost. Ongevraagd vertelt hij hoe hij zijn kinderen en personeel slaat – want hij is ‘streng maar rechtvaardig’.

Als ik hem naar zijn grootste angst vraag raakt hij niet uitgepraat.

Kanker. Blindheid. Verlamd raken. Bedlegerig worden.

Niet langer de baas zijn.

Het vuur brandt. De sterren zijn ontelbaar. De koude woestijnlucht maakt dat ik al mijn truien aanheb. Morgen weer verder luisteren.

Soms duikt de bloemenjongen op in mijn gedachten. Het irriteert me. Ik ben hier. In Afrika.

135

Het is erg heet.

Ik praat met een vrouw die met haar dertien jaar jongere man ergens ver in de bergen woont. Ze vormen een kunstenaarsethpaar dat geïsoleerd leeft in een zelfgebouwd huisje met een zonnepaneel op het dak. Na tien jaar samen in deze kleine vallei straalt het geluk nog

altijd van hen af. Ik zie een leven dat ikzelf had willen leiden met jou.

Hun verliefdheid is besmettelijk. Ik krijg vlinders in mijn buik. Ik weet niet waar ze vandaan komen. Ze gaan ook niet weg. *Alsjeblieft, laat niet een van de twee doodgaan, laat ze voor altijd bij elkaar mogen blijven...!*

Ik denk en denk maar aan de bloemenjongen. Hij heeft mijn kaart vast nog niet ontvangen. Zou hij lekker vrijen? Zou hij met mij willen vrijen? Gewoon even samen zijn, aanraken, kussen en dan weer weg— *Stop. Stop met dromen. Droom niet. Hoop niet. Wil niet. Doe het niet. Je bent alleen. Je weet het heel goed. Je bent alleen.*

Doordat ik bij elk gesprek precies dezelfde vragen stel, ontstaat er een beeld van een verwond land. Ik wil deze mensen snappen. Ik wil voelen wat zij voelen, weten wat ze bedoelen. Ik vraag, ik luister, ik kijk, net zoals ik een voorstelling maak. Alleen werk ik nu niet met ontwerpers, acteurs, uitvinders en muzikanten met een ongebreidelde fantasie maar met gewone mensen die me hun verhalen en verlangens meedelen.

1416

Chikapa is voor een paar dagen overgekomen en maakt afspraken met twee potentieel toekomstige coproducenten. Ik vraag hem hoe we dat zullen doen, twee gesprekken hebben en bij beide niet zeggen dat je nog een ander gesprek hebt. *Je doet gewoon bij alle twee of hij degene is met wie je wilt werken*, zegt hij.

1) Een gerenommeerde oude rot in het vak, die al jaren een film in Afrika wil maken terwijl hem dat tot nu toe nog steeds niet is gelukt. Hij herinnert zich mijn voorstellingen en reageert enthousiast. Maar ik ben teleurgesteld: hij heeft het script niet gelezen, terwijl hij het al tien dagen in huis heeft. Het gesprek heeft iets bezadigd. We tasten elkaar af. Hij dist wilde verhalen op, ze behoren ongetwijfeld tot zijn vaste repertoire. Als we weggaan belooft hij het script dit weekend te lezen en direct daarna te bellen. Het klinkt als een klucht: *Don't call us; we call you.*

2) De vrouwelijke producent heeft net een zware operatie achter de rug. Ze heeft iets moois

en kwetsbaars. Zij heeft het script wél gelezen. Ze vindt het prachtig. Ik ben geraakt door haar emotionele manier van spreken. Zij lijkt niets te verbergen.

136

Ik hoor de diepe keelklanken van de struisvogels buiten. Ik lig te fantaseren over een klein geïsoleerd stadje omringd door zand en graven. Daar wil ik de film situeren.

Over twee maanden hebben we vakantie, dan kom ik terug om dat stadje te gaan zoeken.

Het leven gaat zo snel – of ben ik het die snel gaat? De afstand met jou wordt steeds groter.

Wat blijft er van een mens over nadat hij is gestorven? Alleen een herinnering, en het tijdelijk verdriet van de achterblijvers?

Je bent nog maar net dood en ik droom van sex. Wat is er aan de hand met me? Wie is deze vrouw met zulke fantasieën en obsessies? Dat ben ik toch niet? Wat is er met me gebeurd dat ik nog maar naar één ding kan verlangen: sex?

Mijn lijf probeert zich je aanrakingen te herinneren, maar langzaam verdwijnen ze naar een dieper niveau en is het alleen de hunkering die overblijft.

1420

Ik weet ondertussen wel wat eenzaam zijn is, en dat is niet: alleen aan de lopende band van een fabriek staan. Zolang ik mijn situatie niet echt accepteer, zal het blijven. Maar ik heb geen idee hoe ik dit moet aanvaarden. Het enige wat ik doe is ertegen vechten.

Het valt me op dat mannen als ze weduwnaar worden vaak direct een nieuwe vrouw hebben. Bij vrouwen duurt het doorgaans veel langer voor ze weer een man hebben. Waarom is dat?

137

Het heeft geregend maar het is alweer heet. De woestijn staat in bloei. Ik maak een foto voor de bloemenjongen – duizenden bloemen, oranje, geel, paars, blauw...

Ik maak me zorgen over de toekomst van De Groep. Wie moet de nieuwe manager worden? Hoe vul ik het gat dat jij en Dieter hebben achtergelaten? Kan ik dat? Wat wordt ons nieuwe doel? Waar haal ik de inspiratie vandaan?

Ik luister naar verhalen vol verdriet, bij elk interview wordt het me duidelijker: ik wil een film maken gebouwd op pijn.

1424

Ik hoor maar niets van de gerenommeerde oude rot. Hij heeft het vast nog niet gelezen want ik hoor dat hij de dag nadat wij bij hem waren nog een film kreeg aangeboden. Maar die kwam binnen mét een zak geld. Hij had natuurlijk direct tijd en las nog dezelfde dag het script.

Ik doe net of het me niet stoort maar het ergert me vreselijk dat die man niets laat horen. Het is iets waar ik voortdurend mee word geconfronteerd – welke afwijzing vat ik persoonlijk op en welke niet?

137

Ze is een arme witte vissersvrouw in een klein huisje vlak bij de rivier. Ze heeft geen tanden in haar mond.

Langs de wanden staan uitgezakte fauteuils. Overal kleedjes en porseleinen troep. Een oude tv op het dressoir en de wanden bezaaid met schilderijtjes. Het stinkt naar mannenpis. Of is dit kattenpis? Ik weet het niet, maar het stinkt.

Haar man, de visser, loopt zogenaamd ongeïnteresseerd de kamer in en uit. Soms zegt ze snel iets tegen hem in het Afrikaans.

Ze heeft zeven kinderen gebaard. Tien jaar geleden zijn haar zoon en dochter, de laatste mét haar drie kinderen, gedood in een auto-ongeluk. Een maand later komt haar schoonzoon, de verse weduwnaar, zijn ‘nieuwe’ vrouw, die zichtbaar zwanger is, voorstellen. Ze vraagt van wie het kind is. Het meisje bloost, haar schoonzoon blijkt de vader.

Ze gaat maar door met vertellen. Al haar verhalen zijn gruwelijk – mishandeling, verkrachting, incest, bedreigingen, niet stoppende nachtmerries en angsten. Ik ben op bezoek in haar hel op aarde.

Als ik haar vraag wat ze denkt te vinden als ze in de kamer een gat graaft, zegt ze:

Zand.

En dieper?

Zand.

En dan?

Haar ogen beginnen te glinsteren.

Diamanten en goud.

De visserman heeft ons uitgenodigd om de zonsondergang op de rivier te zien. Ik zit op een bootje te midden van de pelikanen, flamingo's en lepelaars. Als ik niet beter wist zou ik me in het paradijs wanen.

138

De bloemenjongen maakt me gek in mijn hoofd. En het erge is dat ik het allemaal zelf doe.

Stom, dom mens, stop met verlangen. Stop met hopen, stop met surrogaten creëren, stop met dromen.

Ik sta voor een dichtgebonden hek. Ik had haar toch laten weten dat ik zou komen? Ze moet er zijn, want ze gaat nooit de deur uit.

Dan zie ik haar achter in de tuin lopen. Ik roep, maar ze wil niet meer.

'Nee, nee,' zegt ze, 'ik heb het te druk. Ik heb geen tijd.'

Ik knoop al pratend het touw los tot het hek openvalt en loop langzaam naar haar toe. Ze heeft allerlei wonden, zweren en vlekken in haar gezicht. Ze vergeet dat ze niet met me wilde praten.

Haar huisje is een beetje scheefgezakt en er lopen zeker veertig katten op haar erf, de meeste blind en kreupel. Overal zijn vliegen, duizenden vliegen.

Ongemerkt stel ik haar mijn vragen.

Ik heb in het dorp gehoord dat haar ene zoon haar andere zoon heeft vermoord. Maar

ze zegt er niets over, want de moordenaar staat naast haar. Vijftien jaar geleden heeft hij zijn tweelingbroer verdronken.

Pas als hij weggaat wordt ze wat losser. Ze is bang voor ‘de duivel en het grote hellevuur’, doodsbang. Ze zegt dat de duivel listig is. ‘Soms komt hij in mij, ik voel hem in mij komen in allerlei gedaanten. Vooral als mijn zoon gedronken heeft, dan gaan mijn benen trillen en komt de duivel in me.’

Verkracht hij haar? Vrijen ze? Zij is 63 en hij 36.

Ze laat me het huisje zien. In de keuken staan drie fornuizen, boven op elkaar – een grote houtkachel, een elektrische plaat en daarbovenop een kleine butagasbrander. De muren zijn donkerbruin. Het is vies maar het stinkt niet, het is hoogstens een beetje muf. De koelkast werkt niet en is met een touw dichtgebonden. Aan de kapstok hangen één jas en één hoed onder vele jaren stof. Aan de waslijn hangen een paar totaal vergane sokken en onderbroeken te drogen, zo dun dat ik de draden van het weefsel zie.

Als ik de deur van de slaapkamer een beetje openduw trekt ze hem snel weer dicht. Ze slaapt er samen met haar zoon. Er staat maar één bed en aan de muur hangen pornoplaatjes. Wat is hier aan de hand?

Als ik haar denkbeeldig laat graven, vindt ze zand. En zand. En zand. En nog meer zand en nog meer zand en nog meer zand en dan opeens de duivel. Ze huilt.

139

Ik ben terug in Kaapstad, waar op het moment veel gangoorlogen zijn. Ik wil graag een of twee van die gangstertjes interviewen, maar Rina zegt dat dat veel te gevaarlijk is.

1427

Chikapa heeft de knoop doorgehakt. We gaan in zee met Roos, de vrouwelijke producent, zij wordt onze nieuwe partner. Onze vermaarde ouwe rot heeft überhaupt niets van zich laten horen. Gelukkig maar, want volgens mij heeft hij, als zo veel producenten, de neiging zich in eerste instantie voor te doen als een mecenas terwijl hij alleen maar bezig is zijn winkelwagentje te vullen met mogelijke projecten, waarvan hij de meeste nooit ten uitvoer zal

brengen.

We zijn opgewonden, we gaan een nieuwe fase in. Het team begint te groeien. Zal ik straks weer een ploeg mensen om me heen hebben? Zal ik weer echt kunnen werken?

140

Rina heeft iemand gevonden die uit de gangscene is gestapt en wel met me wil praten.

Hij neemt me mee naar het dak van het gebouw waar hij tegenwoordig werkt. Hier is het stil en kan niemand zien dat hij niet aan het werk is. Als ik hem aan het eind van het gesprek vraag of hij ergens spijt van heeft, wordt hij stil en zegt dat hij heel jaloers is aangelegd, hij zou willen dat hij niet zo emotioneel was, want die emoties maken hem zwak.

Ooit had hij een vriend. Het was zijn hartsvriend, ze waren altijd samen. Tot die jongen bevriend raakte met een andere jongen uit de straat. Uit jaloezie en woede verbrak hij de vriendschap – hij breekt in in het huis van zijn vriend, slaat alles kort en klein en sluit zich aan bij een jeugdbende. Tot op de dag van vandaag heeft hij er spijt van – niet van het toetreden tot de bende maar van de verbroken vriendschap.

Als ik hem vraag of hij me bij de bende kan introduceren, weigert hij – het is te gevaarlijk, er is een grote drugsoorlog aan de gang.

141

De ex-gangster belt me op. Hij wil me nog wat vertellen en nodigt me uit met hem te gaan lunchen.

We zitten in een restaurant en bestuderen het menu. Hij groet de mensen in de zaak. Ze kennen hem. Hij is zenuwachtig, de andere mensen ook, er wordt druk heen en weer gelopen tussen de keuken en een zijkamer.

Ineens staat er een jongeman naast onze tafel. De twee mannen vallen elkaar in de armen.

We blijken te lunchen in het restaurant van de familie van de vriend met wie hij

gebrouilleerd was. Ze hebben elkaar nooit meer gezien. De laatste keer was vlak na de inbraak toen hij de boel kort en klein had geslagen.

Ik zit in een reality soap, waar zinnen gebezigd worden als *Het spijt me*. De hele familie komt de zaak in en de ex-gangster wordt door iedereen omhelsd. De tranen springen in mijn ogen.

142

Ik ken niemand. Ik sta in het midden maar niemand lijkt me te zien. De werkplaats is bevolkt met allemaal vreemde mensen die druk heen en weer lopen.

Ineens zie ik jou staan, bij de grote deuren. Je rookt een sigaret en kijkt ongeïnteresseerd naar binnen. Ik loop naar je toe maar je ziet me niet. Ik besta niet. Ik roep: 'Luca, Luca, Luca!' maar je loopt weg.

Gedachten aan thuis beangstigen me. Ik probeer ze niet te denken. Ik blijf maar tobben en malen over de toekomst van De Groep.

1431

Na diverse e-mails en telefoontjes te hebben uitgewisseld krijgen we toestemming. De eigenaar van de watermolen is akkoord, er mag een gedenksteen worden geplaatst.

Ik organiseer een herdenkingsfeest.

Er zijn veel mensen die willen komen. Alleen Piero wil niet, hij heeft geen zin in nog meer trieste bijeenkomsten. *Maar het wórdt niet triest*, vertel ik hem, *we gaan gewoon lekker eten en dan die steen plaatsen*.

Ook ik heb geen zin in een begrafenisstemming. Al heel lang niet meer. Maar oude vrienden zien lijkt me heerlijk, zeker sinds we niet meer samenwerken en er zich nog maar zelden een gelegenheid voordoet om elkaar te zien.

1436

Ik ben klaar met de herziene-herziene-herziene-herziene versie.

‘Herzien’ is een te groot woord, het is het gevijlde, geschuurde, gepoetste script. Teddy had weer te veel veranderd, dat moest ik weer allemaal terugdraaien. Zou hij net zo gek van mij worden als ik van hem? Waarschijnlijk wel. Heeft hij allemaal mooie zinnen gemaakt, loop ik er weer als een olifant doorheen, schuif en verander ik net zo lang tot het weer mijn verhaal is, over een bizarre wereld waar normale mensen wonen.

142

Ik heb nu toch al heel wat townships bezocht maar iets als dit heb ik zelden gezien. Overal vuren en mensen. Alles is kapot en overal hangt was tussen de vuren. Overal staan gebouwen die doen denken aan huurkazernes in het Oostblok. Ze zijn totaal vervallen en eromheen staan krotjes van golfplaat. Overal zijn kinderen, overal zand en rook.

De zon schijnt. De lucht is scherp en helder. We stappen uit, we lopen de trap op naar een bovenverdieping, waar een appartement is met zes kamers en een gemeenschappelijke douche en keuken. Er wonen meerdere gezinnen. Er zijn zes kamers, dus ik denk dat er zes gezinnen wonen. Nee, men huurt hier per bed: in alle piepkleine kamertjes zijn drie betonnen verhogingen, van één meter breed en twee meter lang – op elk zo’n ‘bed’ woont één gezin.

Ik mag een kamer vanbinnen zien. Er is een 3 op de deur geschilderd. Op het eerste bed woont een man met zijn vrouw met hun drie kinderen. Bed twee, onder een klein kapot raampje, wordt bewoond door een man en zijn vrouw en twee kinderen. Op bed drie, aan de kopse kant van de kamer, woont een man en een vrouw met drie kinderen. De enige privacy die ze hebben wordt gewaarborgd door een te kort gordijntje langs het bed. De kinderen slapen met z’n allen op de vloer, op de smalle ruimte tussen de bedden, op wat stukken karton. De weinige kleren hangen boven de bedden. In de hoek van de kamer staat een klein petroleumkomfoor.

De enige tafel staat in de ruimte tussen de kamers. Er zit een groep jongens te roken en te drinken, zij slapen hier ’s nachts op de tafel. Al met al wonen hier vijfenveertig volwassen en tweeënvijftig kinderen op een oppervlakte gelijk aan die van mijn huiskamer. Het beeld

wordt op mijn netvlies getatoeëerd.

We rijden verder. Overal krotten, het houdt niet op, sommige zijn van steen, maar de meeste zijn opgetrokken uit golfplaat, verroest en vol gaten. Eindeloze gebieden vol hutjes waar mensen wonen die elke dag vroeg opstaan om op tijd de haren uit het doucheputje te halen van hun grotendeels witte werkgevers.

Mijn reis begint te lijken op een statistisch onderzoek naar emoties, verlangens en gedachten. Soms vraag ik door, maar meestal beperk ik me tot mijn lijst. Onder ieder gesprek schuilt een poel van ellende en hartverscheurend leed.

Op dagen als vandaag, als ik word overladen met schrijnende beelden, heb ik geen tijd om te hunkeren. Maar als het even niet lukt, als iets tegenzit, borrelen de verlangens naar geborgenheid en intimiteit weer op, met de kracht van een uit elkaar barstende dot lava die klem zat in de nauwe opening van de vulkaan.

143

De beelden leiden me niet meer af. De gedachte aan de pijn van anderen verzacht mijn pijn niet meer. Ik word vroeg wakker van een lijf dat kreunt van verdriet en eenzaamheid. Twee jaar, heeft de psychologe gezegd, en ik ben pas in maand vijf! Ik wou dat ik in God geloofde, dan zou ik Hem vragen of het over mag zijn, dat het niet meer zo koud is, of Hij me alsjeblijft mijn zorgeloos geluk weer teruggeeft.

Ik voorzie alleen maar problemen. Vooral met De Groep, waar niemand nog lijkt te beseffen hoe diep we in de stront zitten.

Ik heb een vage afspraak met een bejaarde bedelaar, maar ik kan hem nergens vinden. Dus praat ik met een andere zwerver, die nu op zijn plekje staat te bedelen. Hij zit vol sneden en wonden. Zijn linkeroog is een dichtgeschroeid gat. Ook hij kan alleen maar praten over tegenslagen en ellende.

Op mijn verzoek neemt hij me mee naar de gaarkeuken, waar hij voor één cent een bord eten, een appel en een kop thee krijgt.

Ik betaal hem voor het gesprek. Ik betaal de hele dag alles en iedereen – de jongen die een parkeerplaats voor me vindt, de jongen die de auto bewaakt, de moeder met het kind op de vluchtheuvel die schoolgeld wil en het meisje met het bordje IK HEB AIDS om haar nek.

Ik heb veertig interviews gehouden in twee weken. Ik ben overvol.

Morgen rij ik terug naar de struisvogelfarm, zet het bakkie in de schuur en vlieg weer terug naar Johannesburg.

144

Ik neem de woestijnroute. Ik houd van de woestijn, ik voel me er gelukkig, het is zo groots, zo overweldigend.

Het is een 'jou-dag', mijn lieve Luca. Ik rij langs alle plekken waar we samen zijn geweest, de benzinepomp en het hotel midden in het niets, de eetzaal met de bediende in livrei en geen gasten, het is er allemaal nog, er is niets veranderd. Ik ben veranderd. Ik huil om jou, om mezelf zonder jou.

1439

Ik mis mama. Ik mis haar telefoontjes op de meest onmogelijke momenten. Ik ben blij met de tranen vandaag. Mijn verdriet om haar leek zo snel voorbij, maar nu is ze al de hele dag in mijn hoofd. Ik snap niets van verdriet – soms, totaal onverwachts is het er, als de man met de hamer.

1448

Voor de zoveelste keer zit ik aan tafel met allemaal mensen die het script hebben gelezen en die er stuk voor stuk wat van vinden. Een nieuwe producent erbij betekent nieuwe scriptbesprekingen. Nu met het team van Roos. Chikapa is er, en iemand van een omroep, en Teddy is speciaal overgevlogen.

Ik luister. Mijn oren zijn wijdopen, daartussen heb ik een net gespannen. De meeste informatie gaat direct het ene oor in het andere oor uit, maar sommige dingen, dingen die ik kan gebruiken, dingen waar ik nooit aan heb gedacht, dingen die kloppen bij mijn ideeën, die vang ik op in het net.

Opnieuw behelst de grootste kritiek mijn keuze om de film plaats- en tijdloos te maken. Ik snap de behoefte niet van al deze mensen om precies te willen weten waar en wanneer het zich afspeelt. Omdat dit film is, en geen theater, zeggen ze weer.

Ik weet dat ik het niet zal veranderen. Het gaat niet om Zuid-Afrika. Het gaat om de pijn van de wereld, om verdriet. En dat is iets waar niemand een claim op kan leggen, geen enkele plek en geen enkel land kan zich erop voorstaan het alleenrecht te hebben. Het verhaal is van alle tijden en plaatsen.

1449

Ik schrap zeker tien pagina's. Teddy zit naast me als een leraar, een scriptdokter die zijn patiënt analytisch bekijkt, een diagnose stelt en een recept voorschrijft. Ik begin zijn drammerige manier van werken te waarderen. Hij eist dat ik preciezer word en dat er zich zo min mogelijk vertraging voordoet in het verhaal.

Chikapa komt mijn huiskamer binnen met een brede smile op zijn gezicht. Toen hij met Roos het kantoor uitliep, liep hij de gerenommeerde ouwe rot tegen het lijf.

De man kijkt blij verrast en zegt: 'Hé, ben je weer in Nederland? Sorry, maar ik heb het script nog niet gelezen. Ik heb het zo vreselijk druk! Maar dit weekend heb ik tijd.'

'Hoeft niet meer,' zegt Chikapa.

'Maar ik ga het toch produceren?' zegt de man verbaasd.

Chikapa wijst op Roos en zegt dat zij de nieuwe coproducent is.

De gerenommeerde oude mond valt open.

Ik ben dolblij dat we niet met hem in zee zijn gegaan – we hadden tot sintjuttemus onder in zijn winkelwagentje gelegen. De film zou nooit worden gemaakt.

1450

Het is moeilijk te beseffen dat het eindelijk werkelijkheid wordt.

Ik moet mijn kind, mijn project, mijn film steeds meer overgeven aan mijn producenten. Ik moet het loslaten. Maar na zo veel versies en gevechten is loslaten moeilijk – ik ben niet alleen de kok, ik ben ook de meid, de knecht, de afwashulp, de chauffeur, de baas, diens vrouw, al de kinderen en de hond met zijn vlooiën.

145

Een van de jongens op Tony's farm is vermoord. Hij is met een kapmes onthoofd. De zoon van de huishoudster wordt beschuldigd. Hoewel hij een alibi heeft – er zijn getuigen dat hij zich ergens anders bevond op het tijdstip van de moord – zit hij voorlopig vast.

Vandaag is de begrafenis. De ceremonie vindt plaats op de farm. Ik heb gevraagd of ik erbij mag zijn. Ik heb nog steeds een onstilbare behoefte verdriet van anderen te zien.

Midden tussen de velden met struisvogels staat het krotje. Een bouwval met drie piepkleine kamertjes op een rijtje naast elkaar. Alles eromheen is zand en stof.

Het is twaalf uur. De ceremonie zou al begonnen moeten zijn maar er komen nog steeds mensen aan en de kist is er nog niet.

Het zand om het huisje is zeer precies geveegd. Alle kleren van de jongen zijn gewassen en hangen rond het huis te drogen, gedeeltelijk over het prikkeldraadhek waarachter de varkens rondscharrelen.

De mensen blijven maar komen, er zijn er al meer dan tweehonderd. Iedereen is op z'n zondags gekleed. In vele felle kleuren staan we in de zon, ik in een lange jurk met daarover een geleend zwart colbert.

De familie van de verdachte arriveert. Ze zijn met veel en staan dicht bij elkaar. Ik voel een spanning opkomen maar die ebt weer weg.

Een man staat de band van een auto te verwisselen. Een vrouw loopt rond met een groene plastic kan met water. Mensen drinken eruit.

Het is erg heet. Ik ben duizelig, heb moeite te blijven staan.

Eindelijk arriveert de lijkwagen, een oude Amerikaan uit de jaren vijftig. Mensen tillen de kist eruit en brengen die het piepkleine huisje in. Iedereen volgt, ik ook.

Binnen staat op wat krukjes de kist, open. Eromheen zit de familie. Mensen lopen langs de kist en leggen hun hand even op het voorhoofd van de jongen. Om zijn nek is wit papier gevouwen. Het gezicht ziet er erg beschadigd uit. Hij is al meer dan een week dood.

Ik raak hem aan, hij is koud en voelt net als Dieter. Jij voelde heel anders, zachter, warmer, bekender.

Ik loop door en sta weer buiten in de zon.

De dominee staat voor het huisje in de schaduw en vraagt of we allemaal om hem heen komen staan. Er vormt zich een grote halve cirkel, weer een kring met allerlei lagen. De familie zie ik niet, die zal wel binnen zijn bij de kist.

De buitenste ring van de kring wordt gevormd door struisvogels, tientallen ongelooflijk eigenwijze vogels die over de schouders van de mensen meekijken hoe de dominee uit de Bijbel leest.

Er wordt gezongen. De man is nog steeds bezig met het verwisselen van de band en maakt veel herrie.

Nu volgt de preek. De dominee begint als een idioot heen en weer te lopen. Hij krijst en gilt. Om hem heen pikken de kippen en kuikentjes in het zand. Kinderen spelen met een lege colafles.

Adam, Eva en de appel, daar gaat het over. De rillingen lopen me over de rug. Elke keer als ik denk dat de dominee een toeval krijgt, beamen de mensen wat hij zegt met zachte, diepe stemmen.

Ik zie de moeder door het keukenraam. Wat doet die nou in godsnaam in de keuken? Ze drinkt een of ander drankje uit een jampot, waarschijnlijk alcohol.

Ineens zie ik ook de vader. Hij loopt een beetje te scharrelen buiten de kring. Hij kijkt naar zijn varkens. Dan loopt hij weer terug naar het huis, gaat naar binnen, pakt de jampot over van de moeder en drinkt.

Eindelijk rond de dominee zijn preek af.

Er komt een andere man, die de mensen bedankt voor het gebruik van de telefoon en de auto's. Opeens raakt ook hij vervuld van de Here, hij begint te krijsen: 'De dúivel heeft hem gehááld! Heeft hem verslónden! Het was een slécht méns! Als hij niet zo slécht was geweest had hij nog gelééfd! De dúivel heeft hem gegrépen! Past u állen óp, want de dúivel kan óók ú grijpen!'

In het open keukenraam drinkt de vader de jampot leeg.

Ik wil niets meer zien, niets meer horen. Morgen heb ik om elf uur alweer een afspraak in een township bij Johannesburg, 1250 kilometer verderop.

1455

De beste dierentrainer van Los Angeles, hij traint olifanten, tijgers, apen, honden, katten, muizen – een complete dierentuin – beantwoordt de vraag ‘Welk beest doe je absoluut niet?’ zonder een seconde na te denken, met een stellig ‘De struisvogel.’ In mijn film komen vijftien scènes voor met struisvogels. Ze hebben me lang geleden verleid met hun ogen, hun draf, hun geloei, hun onhandige motoriek, hun prehistorisch uiterlijk, hun heldhaftigheid, hun lafheid, hun eieren, hun kuikens, hun nieuwsgierigheid.

146

Hij is dood, de kleine jongen. Ik zeul met het lijk. Ik ben naakt.
Ik ben de weg kwijt. Mijn voeten branden in het zand.

Ik word zwetend wakker.

Ik koop drie kilo vlees, twee kilo uien, twee kilo tomaten en een paar pakken maïsmeel. Na een interview met een tuinman en diens dochter ben ik onderweg naar het huis van King, een oude vriend wiens vader, een politieagent, vijftien jaar geleden zomaar op een zonnige morgen voor de deur van zijn huis door een witte collega is doodgeschoten. King woont er nog steeds, met zijn moeder, zijn broers, hun echtgenoten en kinderen.

Als ik aankom is iedereen al een beetje beneveld en het eten bijzonder welkom. De muziek wordt keihard gezet.

In de piepkleine keuken koken de swingende schoondochters. Buiten dansen de jonge meiden uitdagend en verleiden de mannen met hun soepele heupen. De moeder des huizes lacht hard en veel, en King loopt trots rond, dit is zijn vriendin.

Ik kijk en kijk, probeer alles in mijn hoofd op te slaan. Iedereen is dronken, maar om

een of andere reden krijg ik geen bier, alleen kopjes melkthee.

Er wordt een vuur gemaakt. Het is al ver in de middag, om zes uur wordt het donker. Na zonsondergang is het levensgevaarlijk om nog naar de stad terug te rijden. Ik probeer ze een beetje tot spoed te manen maar het gaat zoals het gaat, het vlees kan pas op het vuur als het donker wordt en je kunt natuurlijk niet de hoofdgast zijn en vóór het eten weggaan.

Er komen steeds meer mensen. Ik hoop maar dat er genoeg is voor iedereen.

Er komt een jongetje in paniek naar me toe gerend, hij trekt me mee naar de kamer waar de ouderen zitten.

Een oude man vraagt: ‘Hoe groot?’

‘Hoe groot wat?’

‘De tafel.’

‘Táfel?’

‘Maar jij eet toch altijd aan een tafel?’

Ik lach. Ik zeg dat ik geen tafel hoef.

Opluchting bij de groep ouderen. Ze hebben waarschijnlijk uren over het probleem ‘tafel’ zitten delibereren.

Eindelijk is het eten klaar. Ik moet bij de ouderen en de tv komen zitten. We eten met onze handen.

De vijftien kilometer lange weg van de township tot Johannesburg is helemaal verlaten en er zijn veel stoplichten. De truc is niet te stoppen. En áls je stopt moet je zorgen dat je genoeg ruimte voor je hebt, je moet snel weg kunnen rijden.

Er liggen een heleboel faxen op me te wachten. Jij zou vandaag dertig zijn geworden.

147

Mijn nacht is er een van onbekende handen, benen, bloemen, buiken en monden. Ik word snikkend wakker. Mijn lichaam is een tijdbom. Houdt dit nooit op? Waarom komt dit wanhopig smachten almaar in me bovendrijven? Waarom mis ik jouw onorthodoxe visie op de wereld niet, je onafhankelijkheid, je oorspronkelijke geest, je ideeën, je plannen, je opbouwende kritiek over mijn werk, je eindeloze tirades tegen honden, je onhebbelijke

gewoonte niet mijn verjaardag te willen vieren maar wel cadeautjes te willen als je zelf jarig bent, je overdonderend hard gejuich: ‘Toro! Toro! Toro!’ als Juventus verliest en Torino wint, je afkeer van lunchen met boterhammen met kaas en een glas melk...? Ik mis alleen jouw lijf, in, op, onder me. Ik verlang zo vreselijk naar intimiteit. Ik kan toch niet met de eerste de beste aardige lul het bed induiken? Ik wóu dat ik dat kon, maar ik kán het niet.

Ik zit tussen Boon en Koko op de driezits-voorbank van een grote oude Amerikaanse slee, hun trots. Ik ben veilig.

Ze willen alles weten over het ongeluk. Ik vertel over de kolk, over de watermolen, over de ceremonie in de beurs, terwijl we het terrein oprijden waar ik een pakketje moet afgeven.

De slagboom is dicht. De bewakers kijken in de wagen en zien een snotterende witte vrouw tussen twee zwarte mannen in zitten. Ik zie ze twijfelen en in hun geweren knijpen. Ze weten niet wat ze moeten doen. Ze twijfelen maar ik reageer niet. Langzaam openen ze de slagboom.

Township Daveyton ligt ver buiten Johannesburg. Het is een klein vergeten stadje met illegale kroegen en een bioscoop die al jaren gesloten is. Er rijden bijna uitsluitend oude Amerikaanse sleeën, die bij gebrek aan openbaar vervoer dienst doen als taxi.

Ik kan het niet laten: ik vraag of ik het graf van Koko’s vader mag zien. Hij is doodgeschoten in een van de vele taxioorlogen, net als zijn buurjongen.

De begraafplaats is één grote kale, donkerrode zandvlakte. Kleine zandheuveltjes markeren de graven. Bij sommige liggen enkele verkleurde plastic bloemen, een teddybeer, een rubberlaars of een colafles. Hier en daar zie ik een echte grafsteen, maar de meeste graven zijn niet meer dan in het zand geprikte kleine houten bordjes met een nummer erop. Alles zit onder een dikke laag rood stof.

Natuurlijk is het weer laat als we terugrijden. De zon is al onder. De straten zijn leeg.

We rijden hard. Stoppen bij geen enkel stoplicht. Ik ben niet bang. Ik ben te moe voor angst.

Ik snap niet hoe mijn lichaam dit volhoudt. Ik slaap amper, al maanden. Ik word wakker met een verwrongen lijf dat hunkert en een treurend hart, twee totaal verschillende werelden, die steeds verder uit elkaar lijken te drijven. Van mijn oude vertrouwde eenheid is niets meer over.

1458

Mijn buurman, nog slaperig, in ochtendjas en op sloffen, zwaait ons uit. Op het dak van de geleende Volvo-stationcar staat de kist met de steen voor Luca en Dieter. Voor het eerst heb ik een benauwd gevoel. Ik zie mezelf zoals ik ooit Luca uitzwaaide. Ik vraag mijn buurman naar binnen te gaan. Ik ben bang dat ook ik zal verongelukken, misschien rust er een vloek op het uitzwaaien als je naar een watermolen in Frankrijk rijdt.

149

Hij ligt naast me kauwgom te kauwen. We kussen elkaar en hij duwt de kauwgom in mijn mond. De kauwgom is een tong die smaakt naar rozen. Ik kauw op de tong en de smaak verandert als een toverbal, van rozen naar fresia's naar narcissen naar lelies naar hyacinten naar seringen naar jasmijn.

Hij is een bekende rapper en tv-presentator die in Pretoria woont. Hij praat alsof hij over de woorden heen danst, alles is 'relaxed' en 'cool' – tot hij me vertelt, zomaar midden in het gesprek, dat zijn zusje gisteren vroeger thuiskwam van school. Ze had bloed op haar schoenen. Een meisje had in de klas een ander meisje doodgestoken omdat ze haar vriendje had afgepakt.

Ik begin ziek te worden van al het geweld. Een mensenleven is hier waardeloos, onbelangrijk, nutteloos.

Het is wéér te laat geworden, ik maak opnieuw de gebruikelijke spannende tocht naar huis. Een verlaten snelweg, dan lege straten. Rina rijdt als een idioot. Het is alsof je achterna wordt

gezet door een aanrander die er misschien wel is maar misschien ook niet. En je rent, rent, rent, héél hard, omdat je bang bent.

150

Flarden verdriet mengen zich met flarden verlangen, of wisselen elkaar af. Ik kan niet meer slapen.

Ik zit aan het voeteneinde van een groot tweepersoonsbed in een slaapkamer vol kasten. Aan het hoofdeinde van het bed zit, omringd door gebroken spiegels en kralenkettingen, de moeder van King, die mij toen iedereen dronken werd alleen maar melkthee gaf. Ze is oud en heeft een vreemde knakkerige motoriek.

Als ik mijn tweede vraag stel komt er een man binnen om een fles bier te kopen – haar slaapkamer blijkt ook een winkeltje in bier, sinaasappels en boter te zijn. Van de opbrengst, aangevuld door haar pensioentje, onderhoudt ze het hele gezin.

Als ze opnieuw geboren zou mogen worden, zou ze een non willen zijn: nooit meer gezeik met mannen en kinderen. Ze heeft tien kinderen gebaard, van wie er twee dood zijn.

Ze lacht constant een prachtige lach zonder tanden.

Waar vind ik een actrice zonder tanden?

Op de binnenplaats wordt de rest van de familie weer dronken. Het is ochtend, heet en stoffig. Ik eet een township-hamburger met King – een kwart witbrood gevuld met slappe patat en warme knalroze worst.

Ik vraag of hij me het graf van zijn vader wil laten zien.

Hij bloost. Hij wil wel, maar weet niet of hij het kan vinden.

We rijden over hobbelige zandwegen tussen eindeloze vlakten vol bouwvallige krotten, alles onder de dikke laag rood stof. Het lijkt of er in geen honderd jaar regen is gevallen.

De begraafplaats is bedekt met manshoog droog gras. King heeft echt geen idee waar zijn vader ligt – het is vijftien jaar geleden dat hij hier voor het laatst was.

Een oude man spreekt ons aan en zegt dat we moeten oppassen want er zijn veel berovingen nu het gras zo hoog is.

Terwijl we zoeken vertelt King me over zijn kinderen. Hij heeft er vier, bij twee verschillende moeders, maar hij wil er tien.

‘Tien?’ vraag ik. ‘Waarom?’

Omdat er altijd wel een paar in de gevangenis belanden. Of ze gaan dood.

We vinden het graf. Een gebroken steen met de bijna onleesbare naam van zijn vader erop. Hij krijgt de smaak te pakken en vraagt of ik ook het graf van zijn zus wil zien – zij ligt aan de andere kant van Tembisa, op een nieuwe begraafplaats, voor zwart en wit samen.

Van ‘samen’ is geen sprake, in elk geval niet van wat ik daar onder versta: de nieuwe begraafplaats is een grote heuvel met aan de ene kant, waar de zwarten liggen, een gigantische zandvlakte waarop lange rijen graven van zand en een enkele grafsteen, en aan de andere kant, met een eigen ingang, het deel voor de witten: in een zee van gras en bloemen staan de nette rijen glimmende grafstenen.

We vertrekken. Als ik wil wegrijden moet ik onverwachts stoppen. Of zijn neefje kan meerijden. Natuurlijk.

Het ventje kletst de hele weg naar huis. Zijn droom is, zoals Nederlandse jongens piloot of brandweer willen worden, gangster worden: geld, aanzien, vrouwen, snel leven en een snelle dood.

Dood. Dood, altijd maar die dood, overal.

1458

Ik rij de brug over en het dorp door. Daar is de watermolen. De tijd lijkt te hebben stilgestaan. De cameliastruik, waarvan ik de naam nu weet, met zijn grote rode bloemen, staat in volle bloei. Hij is gegroeid. Dat is het enige wat is veranderd.

Ik loop door het gebouw. Ook de geur is niet veranderd. Ze herinnert me aan het gevoel van totale machteloosheid. Buiten klinkt het lawaai van het hard stromende water. Uit de rivier stijgt koude lucht die op, de geur van helder water, ook die ken ik goed.

Ik loop door de poort. Er liggen geen kano's meer. Ik loop het bruggetje over, de hoek om— het is kleiner dan ik me herinner... veel kleiner.

Is dit alles? Een kleine stenen sleuf. Een barrage.

Op de wal groeit meer mos dan ik me herinner.

Ik dacht dat ik geëmotioneerd zou raken als ik de plek weer zou zien maar er gebeurt niets. Ik zie het water. Precies hetzelfde water. Kolkend, gewelddadig en onbedwingbaar dondert het voor me langs.

1459

Er arriveren steeds meer mensen. Ook Piero, hij is toch gekomen.

Voor de meesten is het de eerste keer dat ze de plek zien. Er is verbazing, geschoktheid, ongeloof – is dit waar het gebeurde? *Zo klein*, zegt de een. *Zo groot*, zegt de ander.

1460

De lange grijsblauwe steen is tegen de muur gemetseld. Helemaal links staat Luca's naam, helemaal rechts is die van Dieter uitgehakt. Onder beider namen de geboortedatum en in het midden de gezamenlijke overlijdensdatum. Recht daaronder op de grond een pijl van dezelfde grijsblauwe steen. De pijl wijst naar het water, een pijl als in een stripverhaal. De pijl die je doet beseffen dat hier twee mensen verdronken.

Iemand wil een foto van mij maken bij de steen, maar ik kan alleen maar gekke bekken trekken. Mijn tranen willen niet vandaag.

We drinken wijn en praten. Het is net een staande receptie van mensen die elkaar lang niet hebben gezien.

Het kolkende water trekt. Wat zou er gebeuren als ik erin zou springen, zomaar? Zouden ze mij wél kunnen redden, nu we met zo velen zijn? Ik kijk naar Piero naast me en betrap hem op dezelfde gedachte.

Ik heb Philip niet meer gezien sinds het ongeluk. Hij is verhuisd en moet vanavond werken maar komt toch even langs. Jammer genoeg is mijn Frans net zo slechts als zijn Engels en na

een half uur weten we niet meer zo goed wat we moeten zeggen, het enige wat we kunnen is lief naar elkaar glimlachen. Als ik aanstalten maak om op te staan, duikt hij uit zijn jas een stapeltje papieren op. ‘*This is for you,*’ zegt hij. Het is een lange brief in het Frans.

Vincent, Dieter’s beste vriend, biedt aan hem voor mij te vertalen.

151

We zitten in een kleine blauwe boot en varen terug van ons werk, met Cousteau, de beroemde zeebioloog. Het bootje loopt vast op een zandbank. Ik probeer hem los te trekken want ik wil verder. Jij blijft in de boot zitten. Als ik hem eindelijk vlot heb blijkt hij lek te zijn.

Ik ga op zoek naar iemand met wie we verder kunnen. Ik zie Maria, mijn vriendin van de middelbare school, met haar familie in een kring zitten, ze vieren een verjaardag. Ik vraag of ze plek in hun boot hebben. Er is één plek over.

Ik kijk over mijn schouder maar je bent er niet meer. Ook de boot is weg. Er is alleen nog water. De vloed komt op.

Niemand kan zien hoe wanhopig ik op zoek ben naar vervanging – ik verberg het – maar ik word steeds onzekerder zonder iemand naast me. Ik weet dat dromen en fantaseren over de bloemenjongen stom is, dat probeer ik mezelf elke dag duidelijk te maken, maar ik kan het niet stoppen. Ik besef dat ik een fantasiewereld aan het bouwen ben, een pseudo-wereld waarin ik niet wil leven – maar de echte wereld is zo afschuwelijk leeg.

1460

Het is onwerkelijk om op dezelfde dag van het jaar in dezelfde keuken te zitten, met dezelfde kast, dezelfde tafel, dezelfde kachel. Zelfs het weer is hetzelfde en het geluid van het water.

We kijken naar de video. Dieter en Luca, springlevend. Ze sjouwen met hout en maken grapjes. Het heeft een vervreemdend droste-effect.

Ik snij de groenten en kijk naar de mensen om me heen. Er is bijna niemand die deze

video's heeft gezien. Ze kijken met grote ogen.

De meesten zijn al jaren gelukkig met hun partner. *Zij moeten nog, denk ik. Zij moeten nog door de hel. Of gaan anderen misschien niet door de hel? Was het een hel voor mij omdat ik zo'n naïef trutje was, een zondagskind, een mazzelkont, de eeuwige geluksvogel?*

152

Hij duikt als een naakte cherubijn op uit een grote bos exotische bloemen. Hij vormt de bloemen om tot een Afrikaans masker, zet het op en verandert in een grote zwarte krijger met een speer. Hij werpt de speer, die zich in een boom boort en na blijft trillen.

Het is zondagochtend en stil. We rijden door downtown Johannesburg, no-go area, er is geen witte te zien.

Ineens horen we trommels. Het lijkt wel een drumband. Zouden er ook hier majorettes meelopen?

We moeten omrijden – alles is eenrichtingsverkeer – om oog in oog te staan met een minileger, kleine kinderen tussen de drie en zes jaar in uniformen en met houten geweren. Ze marcheren in een rij en salueren. Twee drums geven het ritme aan.

Er gaat een dreiging vanuit. Tegelijkertijd is het grappig en idioot om te zien. Wat is dit? Wat betekent dit? We durven het niet te vragen.

1464

Zal ik hem ooit vinden, kleine River, voor niemand bang, de aanvoerder, de leider, de kleine Djengis Khan, wiens droom het is met een leger struisvogels de woestijn te veroveren, Melody's kleinzoon, die haar wil verdrijven uit het dorp van zand?

De planning is weer uitgesteld. Roos vindt het huidige plan onhaalbaar. Als alles meezit kunnen we misschien over een jaar gaan draaien.

Ik zou er soms wel een bom onder willen leggen, peper in hun reet willen stoppen,

dreigen, bluffen, haast maken. Ik wil niet oud zijn voor de film klaar is.

153

Ik heb nog één wens. Er schijnt een dakloze man te zijn die in een zelfgegraven kuil woont, ergens in een park.

We rijden langs de supermarkt. Voor de deur liggen bloemen – gisteren is de aardige bewaker met de dikke neus bij de ingang doodgeschoten, voor een handje munten uit de kassa. Verderop zijn we getuige van een echte bankoverval. We raken opgewonden, willen omdraaien om te gaan kijken maar besluiten dat doorrijden slimmer is. Twee straten verder is een ruzie aan de gang, een man trekt een pistool. We krijgen de slappe lach. Het is gewoon te veel. We laten de ramen van de auto open zodat eventuele kogels tenminste de ruit niet zullen breken.

We stappen uit bij het park. Rina zegt: ‘Tot nu toe is ons niets gebeurd. Als we wat willen, is dit de plek.’

Ik friemel mijn creditcard in mijn onderbroek.

De plek is verlaten, het park vervuild en de man niet te vinden.

Ik heb in drieënhalve week tweeënvijftig mensen gesproken. Morgen ben ik weer thuis. Plotseling heb ik zin om te gaan. Ik wil en kan het echte missen wel weer aan.

154

Het is mijn huis niet meer. Het is koud, stil en hol.

Je kijkt me aan vanaf de foto's die overal staan – veel te veel foto's, veel te veel leegte.

Ik haal al de foto's weg op twee na.

Ik fiets naar de kapper en laat mijn haar heel kort knippen. Ik wil geen weduwe meer zijn.

1474

Mijn vader klaagt nauwelijks. Het eten is wel een probleem. Hij kan niet koken, maar wil niet afhankelijk zijn van anderen.

De buurvrouw heeft hem verteld dat pasta erg makkelijk is om klaar te maken. Dus nu ik het weekend bij hem ben, vraagt hij me om pasta mee te nemen. Maar er staan nog eindelijk veel pakken in de kast in de bijkeuken.

Als ik de pan op het vuur zet vraagt hij: ‘Heb je geen pasta meegenomen?’

Ik open de kast en haal de pakken penne, tagliatelle, cannelloni, lasagna en spaghetti te voorschijn.

‘O, macaroni’, zegt hij opgelucht.

Waarom kan hij wél met de eenzaamheid omgaan? Of dénk ik alleen maar dat het goed met hem gaat en is het net als bij mij, denkt iedereen dat het goed gaat omdat je niet huilt?

156

De deur gaat open. De oude man lacht naar mij. Dan verandert zijn gezicht in dat van jou. Uitnodigend doe je de hotelslaapkamerdeur open.

Ik ga naar binnen. Het bed is beslapen. De lakens zijn groen geblokt. Mildred zit in de vensterbank achter een naaimachine kostuums te maken voor de nieuwe voorstelling. Ik vind het erg lelijke kostuums en dat zeg ik haar ook.

Ik ben uitgeput, verslagen. Ik ben bang voor wat gaat komen. Met mijn korte haar voel ik me net Samson. Ik ben bang, heel bang, voor elke seconde alleen in mijn lege huis.

158

Ik schrik telkens wakker, bij elke beweging die Johanna maakt. Het is de eerste keer dat ik weer met iemand in een tweepersoonsbed slaap.

159

Morgen begint mijn gewone leven weer, dan reis ik naar het oosten van het land waar De Groep aan de laatste voorstellingsweek bezig is. Maar eerst wil ik de bloemenjongen zien. In mijn dromen en fantasie wordt hij almaar mooier en heroïscher.

Hij omhelst me. Hij kust me vol op de mond. Zijn handen zoeken direct mijn billen.

Als ik weer op de grond sta verandert hij van de ene seconde op de andere. De heftige warmte is verdwenen. Hij zegt dat hij mijn haar wel érg kort vindt. En de ansichtkaart heeft hij nooit gehad – *Heb je me geschreven?*

Ik bloos.

Hij geeft me een gele Afrikaanse bloem.

Jezus, wat moet ik met deze man? Hij wil iets en wil niets. Ik ben een dom wijf. Ik moet me geen onzin in mijn hoofd halen. Hij vindt me aardig, meer niet.

Ik schaam me.

160

Ik ben terug in de oude vertrouwde tourneetent, maar er hangt een sfeer die ik niet ken. Er wordt niet gewerkt, niemand is iets aan het verzinnen of uitproberen, de werktafels zijn leeg. Nergens nieuwe uitvindingen of maaksels. Een paar spelers hangt in de lobby van het hotel voor de televisie. Een paar uur voor de voorstelling komt iedereen een voor een binnen, lamlendig, alsof ze een of ander saai baantje hebben.

Wat is hier gebeurd? Ik ben van ze vervreemd, of zij van mij – ik ken iedereen en tegelijkertijd herken ik niemand. Waar is de passie gebleven? Waar is de liefde voor wat ze hebben gemaakt? Waar is de oorspronkelijke energie? Waar is het hart van ons werk? Heeft ook hier de dood toegeslagen? Vlijmscherpe steken in mijn buik.

De gele bloem staat in een bierglas naast mijn bed.

161

Ik ben boos. De voorstelling is koud en doods, een leeg plaatjesboek, de bladzijden worden omgeslagen als een serie handelingen en trucs, niet als het wanhopige gevecht met het leven dat het was, alle emotie is eruit. Ik moet dit veranderen. Dit is niet wat we hebben gemaakt.

162

Ik praat met de acteurs, muzikanten en technici. Het heeft niet veel effect. Iedereen zegt dat hij moe is.

163

Ik vind het zo moeilijk te accepteren dat jij in Italië op een begraafplaats ligt, het is zo ver weg – als ik opnieuw mocht kiezen zou ik het anders doen. Ik zou willen dat je gecremeerd werd op het strand van het eiland dat zo op onze woestijn lijkt. Ik heb geen idee of dat mag, maar er komen daar amper mensen. Ik zou bij eb met alle vrienden en familie een groot vuur maken en jou daar verbranden en als de vloed opkomt zou jouw as worden meegenomen door de zee, die verbonden is met alle zeeën op aarde. Dan zou ik jou over de hele wereld kunnen gedenken. Maar dat doe ik sowieso, mijn lief, want je stierf in het water van een rivier die naar de zee stroomt – voor mij zul je altijd in het water blijven.

Het idee dat je nog steeds niet in je eigen graf ligt maakt me onrustig. Op een dag zul je worden herbegraven, maar nog altijd weet niemand wanneer. Ik haat het idee de kist weer te zullen zien en mijn bosje rozen, maar ik zal er zijn. Ik zal je tot het laatst begeleiden, ook al is het naar zo'n vreselijke muur op een Italiaanse begraafplaats.

Hoe kun je in zo'n muur nou terugkeren in de natuur? Je zult verdrogen. En op een dag, op een dag wordt de muur geruimd. Dan zul je misschien, zoals we ooit samen in Sicilië zagen, in een paar kisten met anderen skeletten aan de zijkant van de begraafplaats worden gezet, naast een kapotte deur en een pot verdroogde verf.

165

De werknemerssfeer hangt er nog steeds. Iedereen komt precies op tijd en gaat na de voorstelling direct weg. Er is geen vuur meer. Dit is niet De Groep die ik ken, dit is een gezelschap dat uitgeblust zijn werk doet.

Hoe krijg ik dit weer goed? Waarom ben ik naar Afrika gegaan? Waarom moest ik zonodig mijn eigen dingen doen? Misten ze niet zozeer mij maar jou en Dieter?

166

Hij kust een vrouw in een aureool van gouden bloemen. Het is Johanna. Ze zeggen dat ze gaan trouwen. Ik ben vreselijk jaloers.

Ik wil niet meer van hem dromen, ik wil niet leven in een zelfgemaakte wereld.

Ik ben verkleumd tot op het bot, mijn kleren zitten onder de modder na een uur crossen door de bossen. De enige warmte is de veel te hete douche – iedereen ligt op zijn kamer voor de tv.

Zo meteen de laatste voorstelling. Het is me niet gelukt het schrijnende verdriet weer in de voorstelling te krijgen. De Groep is opgebrand.

Ik wou dat het morgen was.

167

Ik wil zo graag weer gelukkig zijn, maar het lukt niet. Ik wil zo graag weer gewoon leven, maar ik kan het niet meer.

168

Met een lange man sta ik op een T-splitsing in de Kalahari-woestijn. Er staat een grafsteen met een onleesbare tekst. Voorovergebogen proberen we het te

ontcijferen.

Ineens word ik van achteren aangevallen. Ik draai me om. Een kleine witte slang. Opnieuw valt hij me aan, hij hapt naar mijn gezicht.

De man doet niets.

Ik spring achteruit, net vóór de slang me kan bijten.

De man kijkt toe.

Ik ben ziedend. Nu pas zie ik dat het de bloemenjongen is.

171

Met Boris bereid ik de jaarvergadering voor.

Hij wil weg en nog steeds weet niemand het.

En wat wil ik?

We beseffen dat er belangrijke beslissingen moeten worden genomen.

Moet ik door of niet? Kan dat? Wil ik dat?

Of niet of niet of niet?

173

Mijn moeder zit te plassen achter een boom. Ik kijk naar de lucht en hoor haar gespetter. De lucht is strakblauw.

Hij moet sterven op een onmogelijke plaats. Hij moet verdrinken. Hij moet River heten. Hij zal verdrinken in een klein beetje vergeten water midden in de woestijn. Zijn laatste adem komt bubbelend uit hem te voorschijn.

De eerste persoon voor mijn film is geboren: een jongen die verdrinkt waar geen water is.

1487

Ik vecht nog steeds. Ik vind geen rust in mezelf.

175

Die geur, die afschuwelijke geur die in alles doordringt...

Een vriendin van mijn ouders is, in verregaande staat van ontbinding, dood achter haar voordeur gevonden. Tien dagen en niemand die haar miste. Omdat ze geen familie had vraagt mijn vader of ik hem wil helpen bij het schoonmaken van haar flat. Haar lijk is al weggehaald.

Op het tapijt in de hal zie ik de lijnen van haar lichaam: waar haar ogen en haar mond hebben gelegen, haar handen, haar armen, haar benen. Ik haal het kleed weg. Nu is de afdruk nog helderder, als de lijkwade van Turijn. Laag na laag, vloerkleed, onderkleed, beschermkleed, haal ik weg, en elke keer is er meer bloed. Eindelijk verschijnt de betonnen vloer, die ik dweil met veel zeep. Ik spoel het roodgekleurde water door de wc. Het einde van een leven.

1493

Ik sta op het station. Zo meteen vlieg ik weer naar Zuid-Afrika, dit keer met Roos. We gaan op zoek naar lokaties. Ze is zo opgewonden – het lijkt wel alsof we op vakantie gaan – en daardoor is het voor mij ook alsof het voor het eerst is. Ik zie mijn eigen stad als was het een andere stad. Ik kan ruiken en zien op de manier die ik ken van het tijdelijk in een onbekende stad wonen.

Ik kom uit het theater na een dag hard werken. Ik sta in Praag met Luca op de tram te wachten onder het warenhuis Bílá Labu. Het is koud en ik ruik de kolenkachels.

De lucht boven Amsterdam is net zo vreemd oostblokgrijs als op Námestí Republiky. In mijn hoofd hoor ik de stem van Dieter zingen.

On the street, in der Strasse
 sont beaucoup des hommes et femmes
 und die laufen so very dansant
 d' Luft ist blau and the sun is bright
 maar het regent in mij
 Je veux partir from the crowd
 omhoog like a cloud
 that flies langsam dans le ciel
 net als jij
 Jetzt fliessen meine Tränen
 parce que vous
 And I close my eyes:
 je pense la vie est blue

I am one, bin allein je suis pas de deux
 You are gone, life is nicht comme je veux
 Hier sta ik, und ich bin zwar gross
 but it feels like I'm less
 Du warst mein Essen fürs Herz
 I suffer von Schmerz
 Walking einsam in de straat, I confess
 das ohne dich ik niet meer weet wozu
 Zonder jou je suis lost in the blue

De trein komt eraan. Ik veeg mijn tranen weg. Ik kan het dromen, dit lied, ik heb het zo vaak
 gezongen en gehuild, de opname helemaal grijsgedraaid, telkens weer die diepe stem van
 Dieter, die zo hartverscheurend zong over zijn verloren liefde.

1495

Ik vlieg boven een wolkeloos Namibië. Mijn hart bonkt als ik de woestijn zie. Ik krijg een
 wee verliefd gevoel in mijn onderbuik als ik naar de leegte onder mij kijk. Eindeloos zand. Al

een uur geen weg gezien. Is dit de hel of de hemel? Het is zo overweldigend groot, zo tijdloos, zo stil.

Waarom geloven ze mij? Waarom zit ik hier met mijn producenten in een vliegtuig, op zoek naar de juiste plek met het juiste zand voor het draaien van de film? Wat trekt ze erin aan?

178

De bloemenjongen heeft mijn ansichtkaart gekregen. Hij rent de straat op als ik langskom en glimt van trots: ik had er alleen de naam van de kraam en de stad opgezet. ‘Onze kraam is beroemd,’ zegt hij.

Ik word zenuwachtig van hem. Ik heb belachelijke erotische fantasieën gekoesterd over iemand met wie ik niets heb. Waarom droom ik niet meer van jou? Ik heb al weken niet meer van jou gedroomd. Ook niet over een dode jij. Waar ben je gebleven?

181

Het filmfonds wil geen geld geven voor mijn onderzoek, terwijl ik al uitgebreid naar Zuid-Afrika ben geweest en net weer een nieuwe ticket heb gekocht voor een tweede reis. Ze hebben het plan afgewezen omdat ze bang zijn dat de film te theatraal zal zijn en ik volgens hen onduidelijk ben over de inhoud van het scenario. Mijn producent gaat mijn verslag van de interviews aan hen opsturen, dan kunnen ze zien dat het geen toneelstuk is.

En ik ga volgende maand wél naar Zuid-Afrika om verder te schrijven en de lokatie te zoeken.

184

Ik gooi je tandenborstel weg. De wastafel is leeg.

Je bent weg. Of duw ik je weg?

Ik droog op, Luca, ik moet leven.

Ik begin eindelijk weer iets meer te eten, ook al wil mijn maag nog niet zo.

Ik wil slapen, echt slapen, mag ik alsjeblieft weer slapen?

186

We zitten om de grote tafel in de werkplaats. Tien min twee: de kern. Een jaarlijks terugkerend ritueel – de vergadering over de toekomst van De Groep. Het zal geen gemakkelijke vergadering worden.

Als gebruikelijk beginnen we met een ronde waarin we ‘elkaar evalueren’. Over mij zegt men dat ik ‘van een beitel een penseel’ ben geworden. Volgens mij bedoelen ze dat ik na het ongeluk anders leiding geef, minder hartstochtelijk, meer gelaten. Vorig jaar werd er nog gezegd dat ik een ‘veel te solitaire positie’ had, dat ik te weinig deelde en te veel besliste – wat als ik onder de tram zou komen?

Het was niet ik die onder de tram kwam, en toch ligt alles op z’n gat.

Dan volgt het rondje waarbij ieder zijn eigen verhaal doet.

Boris wil als eerste en vertelt dat hij heeft besloten op te stappen. Niemand zegt iets.

Ik snap er niets van, waarom houdt iedereen zijn mond? Iedereen is toch dol op deze man? Zijn er geen emoties meer over? Of was het in de wandelgangen al bekend?

Het is een vreselijk onaangename stilte, echt niemand reageert, dus gaan we maar verder het rijtje langs.

Nu blijkt dat bijna iedereen twijfelt of hij zal blijven of niet, of we het bedrijf überhaupt moet laten voortbestaan.

We praten en praten, over prioriteiten, kinderen, gezinnen, reizen. Ieder spreekt zijn keuzes en voorkeuren uit, maar het blijft gericht op de afzonderlijke projecten in plaats van op het geheel. Het lijkt wel of nog steeds niemand doorheeft dat het allemaal anders zal worden, dat we niet door kunnen gaan op dezelfde voet, dat we niet langer het A-team zijn, dat we een nieuw bedrijf moeten opbouwen. Zien ze dan het gevaar niet dat we een slap aftreksel van onszelf worden nu we zo veel knowhow verliezen?

De telefoon gaat. De moeder van Buddy is overleden. We stoppen de vergadering.

187

Het is een groot gebouw, vol reizigers. Iedereen loopt snel. Ik loop tegen de richting in terug naar het vliegveld. Ik moet vechten tegen de stroom mensen die me bijna onder de voet lopen. Maar ik moet het vliegtuig halen. Mijn koffers worden uit mijn handen gerukt en verdwijnen in de massa.

191

Alweer een begrafenis, de tweede deze week. Het lijkt wel het sterfseizoen voor vaders en moeders. Ik kan mijn vrienden niet troosten, ik kan alleen maar kijken – Hoe huilen ze? Hoe doen zij het? Wat gebeurt er met hen nu ze verdriet hebben?

192

Ik kom laat thuis. Papa staat op het antwoordapparaat: ik moet hem direct terugbellen. Wat is er aan de hand. Is mama ziek? Opeens is alles te veel. Mijn vermogen om onverwachte veranderingen te accepteren lijkt totaal verdwenen.

Ik bel hem op, veel te laat. Ze slapen al. Of ik als ik kom verse vis van de markt mee wil nemen.

Ik merk hoe wankel ik ben – als je me aanraakt val ik in brokstukken uit elkaar.

194

Praten helpt. Praten over de duizenden twijfels. Ik ben niet gewend om te twijfelen. Niets was zo makkelijk, dacht ik altijd, als beslissingen nemen: je volgt gewoon je neus. Maar nu weet ik het niet.

Ik vertel Johanna over Boris die weggaat, over de interne geschillen in De Groep, over de aversie die ik koester tegenover het idee weer nieuw team te moeten opbouwen, het gebrek aan een gezamenlijk creatief vuur, belangenverstrengeling, de leegte zonder jou, het gemis

aan weerstand en passie om me heen...

Out of the blue, zomaar midden in een zin zeg ik: ‘Ik ga stoppen.’ Mijn lichaam begint te tintelen, ik krijg kippenvel over mijn hele huid, al mijn haren staan recht overeind. Er steekt een storm in me op, een keiharde storm.

Ik loop de tuin in. Een aanzwellende wind giert door mijn lijf. Ik knijp in mijn arm, maar ik kan er niet bij. Het geweld jaagt onder mijn huid, door mijn vingers, mijn armen, mijn borst, mijn benen, mijn hoofd, elke cel wordt binnenstebuiten gekeerd. Het gebeurt razendsnel. Het lijkt of alles in mij wordt gereset.

195

Volgens mij moeten we het bedrijf groots opheffen, met veel bombarie, nog één gigantische knaller, met z’n allen stoppen op het hoogtepunt, niet langzaam aftakelen – we moeten naar huis durven gaan als het feest zijn top heeft bereikt, dan blijft de herinnering mooi en hoeft je niet mee te maken dat de wijn en hapjes op zijn, de gasten dronken en het feestvarken ruzie met zijn vrouw krijgt.

Ik krijg direct weer energie – hier wil ik graag leiding aan geven.

196

Een groots besluit nemen en het aan niemand vertellen is gemakkelijker dan ik dacht. Ik wil eerst een paar dagen wennen voor ik het aan De Groep vertel. Het is een gek idee dat ik binnenkort niet meer zal bepalen wat er gebeurt. Maar wat als zij beslissen door te gaan, zonder mij? Ik kan het me bijna niet voorstellen – er is niemand meer in De Groep die nog fulltime artistiek werkt, het is onmogelijk het hele jaar door grote voorstellingen te blijven maken.

Maar in mijn maag knaagt de jaloezie. Waar komt dat vandaan?

197

Ik zeg de hele dag niets, terwijl ik aan niets anders denk: afscheid. Ik zie de kapotte muren, een oude lekkageplek, een deur die al jaren niet goed sluit, een vergeten kostuum, het nummerbord van de oude vrachtwagen, een pot roze verf die al ver voorbij de uiterste houdbaarheidsdatum is, ik zie vermoeide mensen, ze sloffen, zijn oud geworden, lachen niet meer. Tijd om te stoppen – ik weet het zeker.

198

Handen. Heel veel handen. Ze trekken aan grote stukken hout en ijzer. Ze breken een groot decor af. Stukken gips vallen naar beneden. Pilaren denderen neer.

Dromen, altijd maar dromen, maar over jou droom ik niet meer. Waar ben je gebleven? Waarom verschijn je niet meer in mijn dromen?

200

Ik heb je oude werkkleren in een mooie plastic tas gedaan en bij het vuil gezet. Ik kan ze moeilijk weggeven – ze zijn versleten en zitten vol verf en smeer, ik weet dat niemand ze ooit meer zal willen dragen. Maar zomaar weggooien is moeilijk – het staat gelijk aan het wegdoen van jouw nagedachtenis.

Ik deel mijn besluit aan de leden van De Groep mee, een voor een. Het is een idiote situatie: bij de een komen er tranen, de ander begint kwaad te grommen, de volgende raakt in paniek omdat hij het einde van het bedrijf ziet naderen. Iedereen is geschokt.

Behalve Buddy. Als ik het hem vertel begint hij te stralen.

Zijn vrouw, die erbij zit kijkt hem geschokt aan. Ze zegt: ‘Buddy! Je lacht?!’

Ik snap er niets van. Ben ik te streng geweest? Heb ik hem te weinig kansen gegeven? Heb ik te veel van hem geëist? Heb ik hem te veel mijn regels opgelegd? Geef ik hem niet genoeg vrijheid? Of heeft hij genoeg van mijn instabiele gedrag de laatste maanden? Hoe het ook zij, zijn reactie komt hard aan.

201

Vochtige handen glijden over m'n lijf, monden, tongen. Alles is nat.

Het is half vijf en ik ben alweer klaar wakker.

Luca, waarom droom ik niet meer van je? Kom terug!

Ik kom de bloemenjongen tegen bij het station. Ik bloed stroomt naar m'n gezicht. Ik weet dat hij niet verliefd op me is maar me gewoon kuste omdat hij daar zin in had en me te extreem omhelsde omdat hij me aardig vond en niet wist hoe hij dat anders moest zeggen, meer niet. Maar ik kan mijn gevoel van verliefdheid niet stoppen, ik wil die lippen en die handen.

202

We lijken wel de tien kleine negertjes, de een na de ander wil stoppen. Van het 'golden team' is niets meer over, ons glazen paleis stort in. Er gaan steeds meer stemmen op om De Groep groots op te heffen, nog één laatste ultieme klapper en dan basta.

Ben ik een heks, een intrigant? Zijn dit mijn verlangens of ook die van hen? We reageren allemaal erg emotioneel, iedereen, de mensen op het kantoor, de mensen van de techniek, de artistiek medewerkers, het gaat ons allemaal aan – als we stoppen raken we meer kwijt dan alleen maar ons werk, daarmee raken we ook onze werkwijze kwijt, onze 'familie' met wie we al jaren over de hele wereld voorstellingen maken en van wie we ieder van haver tot gort kennen.

De avond vordert. We zijn er nog steeds niet uit. De meerderheid wil stoppen, een kleine groep wil door. Ten slotte beslist de laatste twijfelaar dat ook hij wil stoppen. Daarna zijn ze er binnen een half uur uit. De kogel is door de kerk: De Groep wordt opgeheven.

Voor Buddy, die als enige echt door wil, gaan we proberen een eigen werkplaats te creëren, zodat hij verder kan.

Boris en ik bellen het bestuur en maken een afspraak voor morgenochtend.

Iedereen is beduusd.

203

Mijn tanden doen pijn van een nacht knarsen.

Ik weet dat de beslissing met het bedrijf te stoppen veel groter is dan die van mij om op te stappen. Het is onvoorstelbaar dat er straks geen Groep meer zal zijn waar we op terug kunnen vallen.

De bruisende energie van een week geleden is weg. Kon ik je mening maar horen – Heb ik het goed gedaan? Ben ik te ver gegaan? Heb ik het te veel op de spits gedreven? Waar zijn jouw verhelderende opmerkingen, waaraan ik mijn mening kon scherpen?

Ik dwaal door een mist van gevoelens – verdriet, verdoving, hunkering, om jou, over De Groep, naar de bloemenjongen. Het past bijna niet in één lichaam. Het doet zeer. Ik zou willen drijven, doelloos drijven op warm water, zonder te hoeven beslissen waar ik naar toe ga.

Ik kom Boris tegen bij de viskraam op de hoek. We zijn te vroeg voor de afspraak met het bestuur. Ik neem een haring en hij een broodje garnalen.

Hij zegt dat hij twijfelt, niet over zijn eigen vertrek maar over de beslissing het bedrijf op te heffen: ‘Eindelijk hebben we een normaal salaris en een goedlopende infrastructuur,’ verzucht hij.

‘Maar,’ zeg ik, ‘er is geen artistiek team meer, en dat is het hart en de grondstof. We kunnen het bedrijf niet herbouwen met één enthousiaste parttimer, die het leiderschap niet wil of kan overnemen. Ik vind het juist dapper en goed dat we durven stoppen. Niets is blijvend, dat weten we nu toch?’

Boris zucht.

Er heerst een uitgelaten sfeer. Iedereen is aan het bedenken wat aan wie verkocht moet worden. Er wordt gelachen over onmogelijke decorstukken, een kist met vijftig Poolse harken en de botsskelters.

Tijdens de lunch slaat de sfeer om. We zijn verdrietig, vooral Buddy, die naast me zit.

‘Er is natuurlijk wel een oplossing,’ mijmer ik voor me uit.

Hij draait zich fel naar mij om, alsof ik de laatste grasspriet op de wal ben.

‘Een andere artistiek leider zoeken, iemand die het van de grond af wil opbouwen...

Wie kan dat? Niemand kent onze werkwijze. Herinner je je de Amerikaanse regisseur die stage bij me liep om inzicht te krijgen in ons werkproces? We schrijven elkaar nog steeds lange brieven over hoe ik werk en waarom. Ik weet dat hij in Amerika voorstellingen probeert te maken op dezelfde manier als wij. Je mag de brieven wel lezen, Buddy.’

Buddy straalt, net als een week geleden.

204

Mijn correspondentie met de Amerikaanse regisseur wordt verslonden. De sfeer is helemaal omgeslagen. Men lijkt totaal vergeten te zijn dat we gisteren hebben besloten te stoppen.

Ik ben murw geslagen. Ook voor verdriet is geen plek.

Ik weet niet meer wat wijsheid is. Moeten we doorgaan of stoppen?

Het liefst zou ik een potje vrijen tussen margrietten en gladiolen.

205

Ik lig totaal uitgeput in bed. Wat een week, wat een gedoe! Ik geloof niet in doorgaan. Stoppen op een hoogtepunt is veel beter. Er is niet genoeg brutaliteit, niemand durft echt risico's te nemen. Het ‘golden team’ bestaat niet meer, het is dood.

De Groep bestaat uit twee groepen: de gaanders en de blijvers. Opeens is er lobbygedrag, probeert iedereen de ander voor zich te winnen, voor zijn karretje te spannen.

206

Ik kan het niet laten. De bloemen trekken me er elke keer weer heen. *De bloemen?* Houd ik mezelf voor de gek?

Ik weet niet wat ik wil kopen. Hij doet onhandig en maakt een grapje.
 Zijn neef zegt: ‘Jullie lijken wel verliefd.’
 De bloemenjongen kijkt zijn neef verbaasd aan en schudt zijn hoofd.
 Ik voel het schaamrood op mijn kaken branden. Wég, ik wil hier niet zijn!

Thuis trek ik mijn tas uit de kast en begin te pakken – terwijl ik over een week pas vlieg.

207

Het korte jasje, gekocht in Milaan, dat je droeg toen ik je leerde kennen, de bruine trui, gebreid door je moeder, je zachte zomerbroeken in aardse kleuren, je ongelooflijke verzameling T-shirts, van bijna elk festival waar je speelde, het vest van je opa, stapels en stapels kleren, niemand wil ze en ik zal ze nooit zal dragen, maar het is moeilijk ze weg te doen, je hield zo van je kleren. Ik kijk of er geen briefjes meer in je zakken zitten. Soms vind ik een schroef of een vuile zakdoek, maar geen dingen die ik niet ken. Niets heeft meer jouw geur.

209

Ik rij met de tas vol gewassen kleren naar de recyclewinkel en geef hen jouw schoenen, jouw broeken en jouw shirts. Sorry, mijn lief.

Op de werkplaats heerst een sfeer als in een grafkelder. Ik word doodziek van al die twijfelaars.

We hebben een vergadering met een deel van het bestuur. Ik voel me sterk en gelukkig – ik heb een goede beslissing genomen.

Frits, onze pr-man zegt dat hij grote voorstellingen wil blijven maken, ‘groter en beter’ dan tot nu toe. Ja, en wie maakt die dan? Niet hij.

Het bestuur denkt er anders over – ze wil het kleine groepje dat door wil een kans geven.

En plotseling is er een nieuw team – zo is het er niet en zo is het er wel. Ik kijk naar de vergaderende gezichten om de tafel. *Niets zo veranderlijk als de mens*, denk ik om mijn woede en verbazing te onderdrukken.

Over drie dagen begint de vakantie. Het kleine groepje krijgt zes weken de tijd om een plan te maken – op voorwaarde dat we er met niemand over praten.

1495

We zijn nog geen uur geleden geland bij een kleine stad aan de kust van Namibië en praten met een man die ons via via is aangeraden. Het is een vijftiger die een klein toeristenbedrijfje runt. Ik vertel hem over de film die we willen maken over een woestijnstadje in verval, dat we het stadje zullen moeten bouwen omdat het in werkelijkheid niet bestaat, dat we op zoek zijn naar eindeloze rode zandduinen die toch gemakkelijk bereikbaar zijn. Voor ik doorheb wat er gebeurt, is hij in zijn landrover gesprongen en heeft hij de motor gestart.

Namibië is het leegste land dat ik ken. Alleen in het noorden is begroeiing, verder is er alleen maar zand, veel zand, heel veel zand. Tienduizenden kilometers onverharde wegen hebben Luca en ik hier afgelegd, eerst in een kleine huurauto, later in ons eigen rode bakkie.

Dit is het land waar Luca me zomaar ineens vroeg een foto van hem te maken. We ploegden met het bakkie door zacht zand toen hij stopte, uit de auto sprong, midden in het landschap ging staan met zijn armen wijd en een oerkreet gaf. Lieve Luca, die nooit op de foto wilde.

Hier hebben we nachten slecht geslapen door een agressieve kudde nijlpaarden. Hier hebben we uren op het zand gezeten om te luisteren naar het ontbreken van geluid. Hier zagen we de melkweg als een witte baan aan de hemel. Hier leefden we van lucht en stilte.

We rijden hard over het gravelpad. Plots verschijnen er aan de horizon wat struiken – de rivier! Een droge rivier en vijf huizen: Roodzand, hier wonen de waterwerkers, dit gebied is het verzamelbekken voor het drinkwater van het stadje. Er valt gemiddeld acht millimeter regen per jaar, meestal alles op één dag, de dag waarop elk dak lekt.

We rijden de huizen voorbij en stoppen onder aan de voet van het eerste duin. Ik krijg een scherf in mijn handen geduwd en moet bij een band gaan staan.

Op zijn ‘ja’ duw ik de scherf in het ventiel en laat de lucht ontsnappen.

Na een minuut hoor ik ‘Ho!’

De banden zijn slap en we rijden het zachte zand in.

Ik kan mijn ogen niet geloven. We rijden een hoge duin op. Op de top kijk ik naar beneden, naar de onaangeraakte vallei vóór me.

We rijden door en door en door, van vallei in vallei. Nergens is iets, geen grasje, geen voetstap, geen beest, niets – alleen roodbruine zandduinen.

Als een ervaren kapitein vaart de gids zijn auto door de golven van zacht zand.

Ik ren op blote voeten door het maagdelijke landschap. Mijn tenen knijpen in het zand. Ik wil het voelen, ik probeer het te begrijpen. Hoe kun je zand begrijpen? Dit is de plek die ik zocht. We hebben het gevonden, nog geen twee uur nadat we zijn geland!

1496

De zon staat laag aan de hemel. We hebben allerlei andere mogelijke lokaties in de woestijn gezien en zijn weer terug in Roodzand. Ik kijk naar glooiingen die nooit door mensenhand zouden kunnen worden gemaakt. De grote glooiing van de duinen en ook de kleine glooiingen onder mijn voeten.

Alles is stil. Elke lijn is haarschep. De zon aan de horizon straalt een roze-paars aureool van langwerpige schapenwolken uit. Deze ruimte heeft me in haar ban. Hier ben ik heel klein. Maar ik weet me beschermd en ben gelukkig. De afwezigheid van geluid en perspectief is overweldigend. Je kunt geen afstanden schatten, je hebt geen idee hoe groot een heuvel is als je die beklimt. Het is onbevattelijk, voor mijn ogen en mijn geest. De kracht van de leegte. Het is zoals ik jaren geleden schreef in mijn eerste plan voor de film. Ik moet verliefd zijn op de plek, pas dan kan ik er iets maken. Ik ben verliefd op deze woestijn. Dit moment mag eeuwig duren.

210

Met een mes snijdt hij een gat in het slappe lichaam. Er komt geen bloed uit maar vruchtbare potaarde. Om hem heen gillen vrouwen van genot. Hij grijpt

een van hen bij het lange blonde haar en kust haar hartstochtelijk. Ik probeer weg te lopen, maar kom niet vooruit.

Ik word wakker met het verdomde verlangen door hem gekust te worden. *STOP DIT!* Ik weet niet hoe ik het moet stoppen. Ik ben niet wie ik was. Ik ben een ander. Ik geil op een vreemdeling, ik ben zwart van de rouw en kwaad op mijn collega's, die te laf zijn om een echte verandering aan te durven.

Er is geen werk meer te doen maar toch loopt iedereen een beetje zinloos te slepen met dozen – 'de werkplaats opruimen', heet dat. Ondertussen vang ik klagverhalen op over hoe zwaar het is om door te gaan en het bedrijf weer op te bouwen.

De adrenaline begint door mijn bloed te suizen. Ik word agressief. Als je iets besluit moet je het ook doen. Eerst gaan we stoppen, dan willen er een paar toch weer door, ze krijgen de kans en nu vinden ze het 'te zwaar'? Ik wil kracht en energie zien en niet een stelletje bejaarde theetantes die klagen over het gebrek aan koekjes bij de thee en de zwarte aanslag op het zilver. Ik keil een stapel scripts bij het oud papier, sla de deksel hard dicht zodat iedereen het hoort en loop terug naar mijn kantoor.

Ik wil niet iets in stand houden omdat het altijd heeft gewerkt. Ik wil dóór, niet stilstaan of teruglopen. Ik wil mijn film maken. Ik ga naar Hollywood en Bombay om te zien hoe de filmindustrie daar werkt. Ik wil leren, veel leren, ik wil weer gelukkig zijn.

211

Ik kijk naar het bloemenbehang om mijn bed. Het huis is als vanouds – de etensgeuren, de Italiaanse stemmen die over de trap galmen, het gelach en geschreeuw, de flessen wijn die worden geopend – Buffa, Ettore, Piero, Dino en Leonardo logeren bij me. Morgen geven we een feest in de werkplaats, ter afsluiting van een moeilijk werkjaar. Als ik maar niet alleen hoefde slapen...

212

Ik dans uren achtereen, omringd door honderden kaarsen. Sinds je dood bent heb ik niet meer zo veel bewogen. Ik voel me als herboren, m'n bloed stroomt weer vrij door m'n aderen, en daardoor stromen ook mijn gedachten weer.

Voor de deur van de werkplaats planten we twee bomen, één voor jou en één voor Dieter. Onder die van jou begraaf ik al mijn liefdesbrieven, die ik in Italië vond.

Er heerst een ouderwets vertrouwde sfeer – samen maken, samen eten. De complete ploeg van het afgelopen jaar is er, plus de trouwe vrienden van Dieter en jou. Maar bijna niemand weet wat er is besloten afgelopen week – we gehoorzamen trouw aan de eis van het bestuur er niet over te praten.

Niets vertellen betekent blijkbaar dat je ook even alle sores kunt vergeten en er eindelijk weer tijd is voor gemeenschappelijk verdriet.

216

Na achtentwintig uur reizen ben ik terug op de struisvogelfarm. De zon is heet. Het rode bakkie staat er stralend bij. Tony en zijn vrouw zijn blij dat ik er ben.

Ik probeer me te settelen in het huisje van de Gunclub. Ik vind het moeilijk, het is de eerste keer dat ik ergens helemaal alleen aankom, geen Groep, geen jou, alleen mezelf. Ik weet niet precies hoe dat moet, maar ik ga leren wat alleen zijn is.

217

We wonen in een oude villa, jij bent er niet, ik ben boven met een stel mensen, onder wie Boris en Buddy, we praten, het lijkt uren te duren, woorden stromen en stromen, ik zie dat jij beneden de afwas aan het doen bent, uit je manier van bewegen blijkt dat je kwaad bent, boos zeg ik tegen Boris lekkere vent ben jij, als je hem terug wilt moet je hem niet als afwasser in dienst nemen, ik ren de trap af, maar als ik aankom ben je net klaar met de afwas, je bent nog steeds boos, ik probeer je te sussen, pak een theedoek, zal ik je helpen, je zegt ik ben al klaar, ik bied aan dat ik je voeten zal wassen, je doet je schoenen uit maar dit zijn niet jouw voeten, het zijn de voeten van een zwarte man, ze stinken,

wanneer sterf je nou echt?

De Gunclub is een gebouwtje met een kleiduiven-schietmachine aan de rand van de farm, omringd door velden vol struisvogels. Niemand schijnt het fijn te vinden dat ik juist hier wil wonen, men vindt het te gevaarlijk. Maar het gebouwtje heeft stenen muren, elektra en een goed dak! Waarom is iedereen toch zo paranoïde?

219

Er komen almaar vreemde mannen met geweren langs die bij het bordje GUNCLUB denken dat ze lekker kunnen gaan schieten. Ook ik word zo langzaam aan zenuwachtig van alle angstverhalen, ik verhuis naar een klein huisje naast het grote farmhouse, waar ik 's avonds de deur goed op slot moet doen. Ik wil me niets van al het gepraat aantrekken maar het gebeurt toch. Ik heb een grote dolk gekocht.

221

Ik heb een heerlijk bed en een goede tafel in m'n huisje, maar ik kan me niet concentreren. De kinderen buiten willen dat ik ballen gooi en met de honden speel.

De gastvrijheid van deze mensen kent geen grenzen, maar ik wil werken en ik verhuis weer, dit keer naar een oude caravan bij de dam aan de andere kant van de farm. Het is heerlijk stil, buiten het zicht van mensen en in gezelschap van duizenden vogels. Mijn vrienden vinden het maar niks maar ik ben niet bang. Onder mijn kussen ligt mijn dolk.

Melody, de zwarte oude kokkin, haar agressieve kleinzoon River met zijn kinderleger en Stone, de witte racistische begrafenisondernemer, wonen samen in een verlaten mijnstadje. Melody komt na vele jaren terug en moet haar plek heroveren. Tussen deze drie mensen speelt de strijd zich af. Melody moet zonder dat ze het wil de dood van River veroorzaken – op het hoogtepunt van zijn leven zal hij verzuipen in vijf centimeter water. Ook Melody zal sterven – omdat ze geen reden meer ziet om te leven en weigert door Stone begraven te

moeten worden heeft ze een systeem bedacht waarmee ze zichzelf kan begraven. Stone wordt verpletterd door een meteoriet.

222

Wat ik ook doe, jij bent in mijn gedachten. Alles hier herinnert aan jou, of ik nu met het bakkie boodschappen doe, naar de struisvogels kijk in het veld, in de boerencoöperatie spullen koop of 's nachts naar de sterren kijk, alles heb ik al eens met jou gedaan. Alles hier is jou. In het farmhuis hangt zelfs een grote foto van jou.

De jongste dochter, net drie, zegt wijzend op de foto: dat is Luna. Ze heeft gelijk. Je was mijn maan, mijn zon, mijn lucht. Mijn man, mijn geliefde, mijn collega. Mijn kind, mijn kat, mijn vriend.

223

Op het vuur naast de caravan grill ik een boerenworst en wat groenten. Dit is ultiem geluk. Ik houd van dit primitieve leven en ik kan hier goed werken. Ik sta iedere ochtend vroeg op – dan is het nog koel – zet mijn laptop op een tafeltje in de schaduw en schrijf. Sommige dagen ben ik zo opgewonden over mijn verhaal dat ik het iemand wil vertellen, maar er is niemand behalve de zon en de vogels, op zulke momenten moet ik huilen. Maar ook al mis ik jou constant, ik ben hier gelukkig. Is het het werken aan de film, is het Afrika, is het de warmte van de zon overdag en het vuur in de avond?

225

Ik begin in een nieuw ritme te komen. Zes uur opstaan. Theedrinken. De afwas van gisteravond doen met water uit de jerrycan terwijl overal om me heen de vogels fladderen. Zwemmen in het water bij de dam. Tot één uur schrijven. Lunchen in het hoofdhuis met de familie. Aan de auto klussen. Stafkaarten kopen. Me voorbereiden op de zoektocht naar het eenzame stadje van Melody en River, dat omringd moet zijn met zacht rossige zandduinen

waarop ik een heel grote begraafplaats wil maken. Faxen schrijven naar Leo, die met me meegaat omdat het alleen te gevaarlijk is en van alles wat ik vergeten ben moet meenemen.

Lieve Luca, je bent ver weg en dichtbij. Ik zwalk tussen het verlangen samen te zijn en de totale afzondering.

226

Ik bevredig mezelf in de zon, zomaar opeens. Ik ben zo vol dat ik heel snel klaarkom. Alleen ik en de zon. Alleen, zeer alleen.

Wanneer zal ik ooit weer klaarkomen met een ander? Ik heb zin in aanraken, in sex, in kussen, in vrijen, in samen zijn. In alles behalve alleen zijn. Alleen is afschuwelijk.

Ik wil huilen. Waar zijn mijn tranen?

Ik ben op een feestje op een andere struisvogelfarm. Maar ik hoor hier niet, al die gelukkige dansende stelletjes. Ik kan niet dansen. Ik dans alleen als ik me gelukkig voel, niet als ik triest ben zoals nu.

228

Het leven is verschrikkelijk. Zo ongelooflijk leeg, zo allesoverheersend zinloos. Ik wil niet twee jaar rouwen.

230

Leo landt over anderhalf uur. Ik weet niet meer of het wel zo'n goed idee is dat hij komt. Leo is een flirt, ik ben onevenwichtig en ik smacht. Maar ik kan en wil niet alleen door Zuid-Afrika reizen.

De eerste ruwe opzet is klaar. De film gaat over hoe mensen sterven en begraven worden, voornamelijk de kille kant daarvan, over wie voordeel weet te halen uit de dood van

de ander, over het niet delen van verdriet. Hoe verzin ik het.

Nu eerst het verlaten stadje of dorpje vinden. Ik weet dat ik het zal herkennen als ik er binnenrij.

Ik hoop maar dat het goed gaat, zomaar met een andere man in ons bakkie door Afrika. Misschien is het wel helemaal niet leuk, omdat het allemaal te veel lijkt op wat ik met jou deed.

Ik heb vier nieuwe terreinbanden besteld, maar ze moeten per koerier uit Port Elizabeth, driehonderd kilometer verderop, komen. Als ze nou maar op tijd zijn! Ik wil straks lekker *off the road* kunnen rijden, door het eindeloze zachte zand.

1498

We moeten ons splitsen: de producenten hebben morgenochtend in Kaapstad een belangrijke afspraak bij de bank voor de financiering, en ik wil absoluut nog naar Kohlmanskop, een stadje half verdwenen onder het zand, om foto's te maken voor de ontwerper.

We zijn op het vliegveld bij Roodzand, een landingsstrook midden in de woestijn. Ons reisschema loopt in het honderd – vliegtuigen vertrekken niet en dan ineens weer wel, het is totaal onduidelijk of er überhaupt een vliegtuig gaat.

Ik wacht terwijl de warmte boven de woestijn begint te zinderen.

Ik zit in een klein achtpersoonsvliegtuigje met een stel mannen die in de diamantmijnen in het zuiden werken, moderne mijnwerkers in jeans en gestreken overhemden. De mijnwerkers in mijn verhaal zijn gewapend met schoppen en dragen rubberlaarzen onder het stof.

We vliegen laag over de eeuwige duinen, anderhalf uur alleen het glooiende zand en de overweldigende leegte. Het is moeilijk niet te huilen bij zo veel schoonheid.

Ineens zie ik een huis. En nog een...

Kohlmanskop werd honderd jaar geleden met Duitse degelijkheid uit de grond gestampt. Het gebied was bezaaid met diamanten. De plotselinge rijkdom was zo overweldigend dat de

mensen van gekkigheid niet wisten wat ze met het geld moesten doen – ook hier klinken de cliché-verhalen over sigaren die werden aangestoken met dollarbiljetten. Maar daar is nu niets meer van te zien, nu is de spookstad de enige toeristische attractie in een gebied van duizend vierkante kilometer. Om de zoveel tijd landt er een charter met toeristen, die even komen kijken en weer doorvliegen, of er verschijnt een enkele verdwaalde toerist met een eigen auto, die zo ver heeft moeten rijden dat hij nog een dag blijft rondhangen in het naburige dorp. Net als Luca en ik ooit.

Tijdens een nachtelijke storm zakt Melody door een dak en komt terecht in het hotel waar ze ooit werkte.

Tot nu toe zag ik haar altijd dwalen door een groot gebouw verdwenen onder het zand. Maar nu ik hier ben, in deze huizen waar de trappen in de grond verdwijnen, zie ik haar zo'n trap afdalen, steeds dieper de aarde in. Mijn verhaal komt hier voor mijn ogen tot leven. Maar hoe mooi de huizen half onder het zand ook zijn, het landschap klopt niet met mijn verhaal. Dit is niet de plek.

232

Leo en ik slapen in de overdekte bak, ieder in zijn eigen slaapzak. Dit is veiliger dan een tent, maar ik raak er erg van in de war. Ik voel de hele tijd een man naast me. Het is erg koud. Ik zoek zijn warmte. Leo vindt het vervelend maar zegt niets.

233

We rijden naar het oosten, nemen alleen achterafweggetjes. Voor Leo, die nooit in Afrika is geweest, is het direct raak: herten, bokken, reuzenschildpadden, apen – maar niet het goeie dorpje en niet de goede kleur zand.

Ik ben rustig – of doe ik alsof?

234

De sneeuw is warm en zacht. Het is geen sneeuw, het zijn wolken. Ik lig in de wolken, bij elke beweging laten ze lentegeuren los. Ik lig in de armen van de bloemenjongen, we kussen en lachen. We beginnen te rollen en rollen en rollen. Steeds harder naar beneden.

Ik was hem bijna vergeten. Ik ben blij dat Leo al is opgestaan.

235

Soms vergeet ik dat het Leo is die naast me zit en niet jij.

237

We rijden al dagen kriskras door het lege landschap van de Grote Karoo. De meeste dorpen liggen meer dan vijftig kilometer van elkaar verwijderd. We proberen geen gehuchtje over te slaan maar nog steeds hebben we niets gevonden wat op mijn stadje lijkt.

Op de kaart staat een dorpje dat Putsonderwater heet. We twijfelen of we erheen zullen gaan – het ligt erg uit de route. Maar de naam is te verleidelijk.

We rijden binnen. Ik herken het direct. Putsonderwater is klein, er staan slechts enkele huisjes, saamhorigheid en eenzaamheid.

Ik stap uit en verzwik bijna mijn enkel op een brok steen. Een groot stuk roze bergkristal glinstert me toe. Bijgelovig als ik ben zie ik dit als een teken. Ik leg de steen in de auto.

Hier wonen door de week alleen een stel vrouwen met hun kinderen, en één oude man. De mannen werken in een mijn en komen alleen in het weekend thuis. Er hangt een gelaten sfeer. Ik fotografeer alles wat ik zie. Ik ben blij eindelijk iets te hebben gevonden wat er een beetje op lijkt, al is ook dit niet de plek die ik zoek – het zand is te wit, er zijn geen heuvels en er loopt te nadrukkelijk een spoorrails dwars door het dorp. Maar het is de sfeer die klopt.

238

Het landschap wordt steeds adembenemender, maar de dorpjes zijn te groot en te veel uit moderne materialen opgetrokken.

239

Ik zeg per ongeluk 'Luca' tegen Leo.

240

We zitten bij het vuur naar de sterren te kijken. Ik heb zin met hem te vrijen en zeg hem dat.

241

Had ik maar mijn mond gehouden. De rustige sfeer tussen ons is kapot. Maar de sterren, het vuur en mijn onvervulde verlangen duwden me over de streep. Waarom ben ik niet sterker? Ik moet stoppen gevoelens van de een op de ander over te hevelen.

242

De oceaan is overweldigend, de golven komen recht op je af en slaan uit elkaar op de pier, mijn lieve Luca, ik mis je zo ongelooflijk veel, meer dan al het water dat ik zie, meer dan de eindeloze lucht boven mij, ik ben bang, mijn lieve Luca, zo vreselijk bang, iedereen verwacht dat ik weer gewoon ben als vroeger, groot en sterk, maar ik voel me klein en zwak, ik mis je arm om me heen, je grapjes, die alle zorgen konden omdraaien, ook al waren ze niet altijd als

grapjes bedoelt, het is zo moeilijk zomaar in één klap alleen te zijn, lieve Luca, ik ren, ik ren heel hard, maar waar ren ik naar toe, ik ben op zoek, mijn lieve Luca, maar ik weet niet naar wat, mijn gedachten volgen steeds dezelfde weg, en die weg is een cirkel, almaar volg ik hetzelfde rondje, waar is het einde, waarom begrijpt niemand wat ik voel, ach, dat kan ook niet, Luca, ik begrijp het zelf niet eens, het is veel te groot om te begrijpen, maar ik kan zo toch niet leven, elke dag deze pijn die alleen maar groeit en groeit en groeit en maar niet ophoudt met groeien, het neemt verdomme nooit af, elke ochtend is de leegte weer groter, het gat in mij nog schrijnender, mijn ledematen zijn nog meer verlamd, ik voel me nog meer onbegrepen, elke avond ben ik bang voor de volgende dag, ik weet dat het weer groter zal zijn, waarom stopt het niet, wanneer houdt het op, alsjeblieft, laat het stoppen, is er echt niets wat dit kan veranderen—

Leef. Leef. Leef. De golven breken op de pier. *Leef. Leef. Leef.* De meeuwen dansen en krijsen. *Leef. Leef. Leef.* Ja, jij hebt makkelijk praten. Jij bent dood.

243

Donkerrode hoge duinen in het totaal verlaten landschap van Namibië. Maar er zijn geen dorpjes. Slechts af en toe een bordje – ALLESVERLOREN, DUINZICHT, ARBEIDSVREUGD en TE KOOP – dat naar een farm achter een verre heuvel verwijst.

De sfeer is weer wat beter tussen ons, maar het is niet meer als voorheen. Het vertrouwen is weg.

244

Al uren hebben we geen hutjes of huizen gezien. Ik rij hard. Heel hard over een zanderige weg die door het landschap slingert. Achter me volgt de grote stofwolk en binnen suist de wind langs mijn gezicht. Het is zo heet dat ik een doek voor mijn mond heb gebonden om normaal te kunnen ademen. Een onverwachte bocht. Ik vlieg eruit en wordt gelanceerd met auto en al. Meters verderop knallen we weer op de grond, nog steeds met grote snelheid. Ik kan nog net een rotsblok ontwijken. Ik stuur de wagen terug naar het zandspoor. *Stomme,*

stomme trut!

Leo kijkt me rustig aan en zegt: ‘Ik vond al dat je een beetje erg hard reed.’

245

Ik zit alleen aan de vloedlijn van een Robinson Crusoe-achtig stuk strand, ver van de bewoonde wereld. We hebben een dag rust – zelfs het rijden door een oogverblindend landschap als dit is op den duur vermoeiend. Zou ik mijn dorpje ooit vinden? Een voorstelling maken op een bijzondere plek is veel gemakkelijker, ik heb al honderd mooie plekken gezien. Maar eerst een verhaal schrijven en er dan de perfecte locatie bij vinden is iets heel anders. Telkens is er een onderdeel dat niet klopt. Moet ik concessies doen aan het verhaal?

Ik loop in mijn nakie over het lege strand. Er is niemand. Het is heet. De zon schijnt fel op mijn huid en maakt me warm, ook vanbinnen.

Ik ben verdrietig. Ik ga liggen in het hete zachte duinzand en masturbeer. Ik begin steeds beter te leren hoe dat moet.

1498

Ik ben nog steeds in Kohlmanskop, al uren klaar met foto's nemen.

Weer is mijn vlucht gecancelld, en alle hotelkamers zijn bezet want er is een vliegtuig met Duitse toeristen geland die morgenochtend de spookstad willen bekijken. Wat ik ook probeer, nergens is een kamer of een bed te huur.

Naast me zit een piloot net als ik te wachten. Hij heeft een helikopter afgeleverd voor de diamantindustrie.

Net uit de kust liggen grote boten met ‘stofzuigers’ die de zeebodem schoonzuigen, centimeter voor centimeter. Nog altijd komt veertig procent van de wereldhandel in diamanten hiervandaan, alleen liggen ze nu niet meer voor het oprapen in de woestijn maar op de zeebodem.

De piloot biedt me aan in het pilotenhuis te komen slapen. Omdat ik de enige vrouw ben hoef

ik niet in de kamer met al de snurkende mannen in stapelbedden maar krijg ik een matras in de eetkamer. Een van de piloten bakt om half twaalf vette worst.

Ik droom van een vliegtuig vol Duitse schoolmeisjes die ik vertel over het watertekort. Ik word wakker van het onweer – een wolkbreuk. Het klettert op het dak en het begint te lekken. Ik probeer droog te blijven maar het lukt niet, alles lekt.

249

Het blijft maar regenen. Voor het eerst slapen we niet in de auto maar in een hotel. Opeens zijn er andere mensen om mee te praten – nu pas beseft ik hoe stil we zijn, dat we amper met elkaar praten.

254

We hebben bijna alle dorpjes van de Karoo, Northern Cape en zuidelijk Namibië gezien, maar ik heb het stadje niet gevonden.

Ik rij het bakkie weer de schuur in. Tony is blij me te zien. Buiten loeit een struisvogel.

Het vlees ligt op het vuur, de wijn wordt ingeschonken. Mijn vrienden willen alle verhalen horen van de tocht.

Maar ik kan alleen maar huilen, de eerste tranen in weken.

En ik huil de hele avond. Maar het is geen gewoon huilen, alleen maar tranen die uit mijn ogen lopen. Ik kan niet meer echt huilen. Ik ben mijn verdriet kwijt.

1500

Ik ben weer terug in de stad van de struisvogelfarms. Ik ben op zoek naar mensen die veel over struisvogels weten. Kan zo'n vogel echt niets of is hij toch te trainen? Aan Tony en zijn vrouw kan ik het niet meer vragen want die zijn, als zo veel witte Zuid-Afrikanen, naar

Australië geëmigreerd.

‘Struisvogels zijn niet te temmen, hun herseninhoud is kleiner dan hun oogbal, ze vergeten net zo snel als dat ze iets leren. Ze zijn schichtig, bang van alles wat boven hen uitsteekt, zoals microfoons of lampen. Bij het minste of geringste rennen ze weg. En als ze rennen, rennen ze door tot ze een afzetting tegenkomen of dood neervallen,’ zegt de onderzoeker die gespecialiseerd is in struisvogels en helemaal opleeft als hij vertelt dat de vogel met één trap een mens kan doden: met hun voetsporen rijten ze je in een haal open. ‘Ze leven louter op instinct,’ glimlacht hij. Ze eten, ze paren, ze zijn monogaam en verdedigen zich. En dat alles met overgave. Ze lijken mij wel.

1501

Overvol nog met indrukken van gevaarlijke vogels en woestijnzand zit ik aan een grote tafel in Johannesburg te vergaderen. Het is bijzonder dat de mensen die om me heen zitten alleen maar praten over mijn droom. Mijn verhaal. Onze film. Ik observeer het gesprek over de pre- en postproductie. Film is business. Als ik goed kijk zie ik dat iedereen aan het flirten is, aftasten, kansen inschatten, wie krijgt de job en wie niet, wie komt met de beste deal. Ik hoor allerlei filmtermen en heb geen idee waar ze het over hebben. Ik schrijf ze op. Overmorgen ben ik weer thuis, dan kan ik ze opzoeken in het filmwoordenboek.

256

Ik kom alleen thuis. Het is doodstil. De bank is koud. Het bed is koud. De lucht is koud. Mijn lijf is koud. Mijn hart is koud.

Ik voel me oud. Mijn tijd schiet voorbij. Voor het eerst in mijn leven hoor ik in songteksten het smachtend verlangen van de zangers. Nu herken ik het.

Drie weken met Leo door zuidelijk Afrika rijden heeft me veel energie gekost. Me beheersen, geen warmte voelen...

Iedereen lijkt vergeten dat ik rouw. Zij gaat immers naar Afrika, ze is een sterke vrouw, ze gaat een film maken, ze heeft het allemaal goed voor elkaar! Waarom heeft

niemand me ooit verteld dat er zo'n pijn kon bestaan?

1505

Hoe heb ik ooit zo naïef over eenzaamheid kunnen denken? Alleen maar je eigen geluid horen, alleen je eigen geur ruiken...

257

Ik merk dat er nóg een laag onder mijn verdriet zit, een waarvan ik het bestaan nooit heb vermoed. Ik dacht dat ik al op het diepste punt was aangekomen maar dat blijkt niet zo te zijn: ik moet nóg dieper, veel dieper deze afgrond in, ik heb geen idee hoe diep. Maar ik weet wel dat ik er nog lang niet ben.

Mijn toekomst staat open – het is een onwezenlijke, onwerkelijke gedachte, beangstigend maar toch fijn. Alleen die zeurende pijn, nu niet meer fysiek maar wel constant aanwezig, overal en altijd, een heel groot en sterk iets dat me in zijn greep heeft. Maar vandaag kan ik het aan.

Het is herfst en het is koud. Ik ruim op en lees de post.

Nog steeds geen geld van het filmfonds. Ik ben benieuwd hoe lang De Groep nog wil dat ik voor hen werk. Een half jaar? Dat moet genoeg zijn om mijn nog onbekende opvolger in te werken. Zouden ze al iemand gevonden hebben?

258

Het is maandag en de bloemenkraam is dicht.

Op de werkplaats heerst een onduidelijke, onzekere sfeer – wat gaat er gebeuren? We hebben er allemaal zes weken met niemand over mogen praten, alhoewel ik me daar in Afrika niets van heb aangetrokken. Maar hier in Nederland weten mijn vrienden nog niet dat ik ga stoppen.

We zitten om de tafel, de vaste kern en het voltallig bestuur. Niemand blijkt van standpunt veranderd, de meesten zijn zelfs meer uitgesproken: de meerderheid wil stoppen en het kleine groepje wil doorgaan.

Buddy zet het plan uiteen voor de doorstart: ze willen een stel ouwe getrouwe freelancers voor één jaar in dienst nemen om met hen het geheel weer op te bouwen.

Op welke manier zal ik mijn werk overdragen?

Ik word in mijn dromerij gestoord door Peter-Paul Smith, een van de bestuursleden: ‘En jij—’ Hij wijst naar mij. ‘Jij moet hier niet meer zijn, want jij bent de spin in het web, als jij hier blijft rondhangen kan De Groep niets nieuws opbouwen.’

IK MOET WÉG? IK MOET WEG!

259

Ik kom pas om twaalf uur de werkplaats binnen – ik had een afspraak in de stad. Als ik de kantine binnenloop zit het doorstartgroepje te vergaderen. Verstoord kijken ze over hun schouder. Ze beginnen zachter te praten. Ik word niet gegroet.

Een paar seconden sta ik naar het gefluister te luisteren, dan ga ik naar boven, naar mijn eigen werkkamer.

Terwijl ik omhoogloop valt er een grote steen op me die me verplettert tussen de treden van de kale houten trap. Gisteren was ik er nog, vandaag niet meer. Ik besta niet meer. Ik ben niet meer.

Ik kijk uit het raam. Vroeger was hier een jachthaven met kleine bootjes en lunchten we aan de waterkant. Maar de haven is gedempt en er komt stoom uit de pijp van de fabriek die er is neergezet.

Ik snap het. Alles moet veranderen. Water in de haven wordt stoom uit een pijp.

Ik begin in te pakken als een zombie. Ik kijk in de kast. Wat moet ik meenemen? Gisteren was het nog van mij, nu is het van hén. Jarenlang hebben we met elkaar gewerkt, we sliepen in hotels over de hele wereld, wekenlang aten we aan dezelfde tafel, deelden we lief en leed en nu hoor ik er niet meer bij. Wezenloos pak ik mijn theepotje in, een lekkere pen, mijn aantekenschriften. De zandloper, een oud decorstuk waar ik veel van hou, is te zwaar,

die zal ik nog even moeten laten staan – ik ben vandaag niet met de auto.

Moet ik echt inpakken en wegwezen? Het kan niet waar zijn! Ik loop de trap af, keer halverwege om en ga weer naar boven. Maar vóór ik boven ben, draai ik me weer om en ga naar beneden, de kantine in. Er is niemand meer. Ik loop naar het kantoor. Ik begin wat papieren te kopiëren. Ik luister naar wat er wordt gezegd. Ik hoor er niet meer bij.

Ik zal deze dag nooit vergeten. Net als de dag van jouw dood. Deze kille ontkenning van mijn aanwezigheid. Waarschijnlijk hebben ze niet eens door dat ze dit doen. Het is een onbewuste reactie. ‘Scheiden’, heet dat. Ook hier ben ik slechts een passant. Hoe dierbaar en mooi iets ook is geweest, de scheiding moet zeer doen, anders kun je niet loslaten. Dit is een ‘levensles’, die kun je alleen maar leren door hem te leven.

Ik pak mijn tas en ga naar huis.

De Groep bestaat niet meer, de groep gaat door.

260

Ik ben werkloos. Dat had ik eergisteren nooit kunnen bedenken. Werkloos na veertien jaar elke dag trouwe dienst.

Vandaag begint dus mijn nieuwe carrière als filmmaker. Ik heb geen idee wat de eerste stap moet zijn. Ik ken niemand in de filmwereld, en ik ben weggestuurd met de uitdrukkelijke boodschap alles binnenskamers te houden tot alles geregeld is.

Ik maak ruimte op je bureau. Voor het eerst in mijn leven schrijf ik een curriculum vitae.

261

Of ik om 10.45 uur langs wil komen. Oké.

Het kleine groepje zit bij elkaar in het kantoor. Er hangt een zure zweetlucht. Ze zijn gespannen, niemand durft zelfstandig het woord te nemen. Als Kwik, Kwek en Kwak produceren ze elk een stuk van hun verzoek.

‘Wil je een weekend...’

‘...een workshop...’

‘...regie komen geven?’

Ik ben met stomheid geslagen. In één weekend overdragen wat ik in jaren heb geleerd en opgebouwd? En aan wie eigenlijk?

Ik knik. En denk: *No way*.

Vijf minuten later sta ik weer buiten.

Ik rij met een grote omweg terug naar huis. Ik krijg de adrenaline maar niet uit mijn kop. Ik ben beledigd en gekwetst.

En ik dacht nog wel dat ik naïef was.

262

Eindelijk heb ik een nieuwe huisarts. Ik ga zonder reden bij haar langs. Ik huil de tien minuten helemaal vol.

1535

Mijn kleine teen bloed. Ik heb me gestoten aan de roze bergkristal uit Putsonderwater waar ik ooit mijn enkel op verzwikte en die ik nu voor jouw foto heb gezet.

Ik ben kwaad: de zoveelste afwijzing van het filmfonds is binnen. Mijn plan is ‘te extreem’. Ze willen me ‘als debutant’ beschermen voor een mislukking. *Een mislukking!* Hoe moet een mens leren lopen als hij niet mag vallen, alleen maar lopen mag door gecapitonneerde gangen die nergens naar toe leiden?

Roos reageert furieus. Heerlijk, zoals ze tiert en briest! Ik geef het graag uit handen. Mijn kracht om tegen zoiets logs te vechten is weg.

262

Het zijn lange stille dagen in een leeg huis. Het contact loopt nu via een advocaat. Ik had nooit kunnen denken dat het zover zou komen. Het vreemdste is dat ik ineens helemaal geen verantwoordelijkheid meer heb – niet voor de voorstellingen, het bedrijf of de mensen, alleen voor mezelf. En ik mag niet praten, ik ben aan handen en voeten gebonden.

Ik bestel twee creditkaarten. Binnenkort heb ik geen vast inkomen meer. Ik heb ergens gelezen dat Spike Lee zo zijn eerste film maakte.

Het verdriet komt weer in volle omvang bovendrijven. Het zaait verderf in mij. De pijnscheuten zijn verlamd. En bij het minste of geringste komen weer de hete, bittere tranen.

Ik ben vrij, maar wat is dit voor vrijheid?

263

Mijn buurman vraagt of ik nog steeds vakantie heb.

Tegenover iedereen je mond houden, hebben ze gezegd. Ik draai er een beetje omheen en zeg dat we een ‘tijdelijke denkperiode’ hebben.

264

Ik speel een rol in een afschuwelijk toneelstuk en ik ben de slechte acteur die zijn rol niet snapt. Ik doe mijn best maar ik krijg de tekst niet in mijn kop. Ik kijk verdwaasd om me heen – nergens een souffleur te bekennen.

265

Ik durf geen contact meer op te nemen met mensen met wie ik al die jaren heb gewerkt. We horen niet meer bij elkaar, we steunen elkaar niet meer.

Als ik eindelijk al mijn labiele lef bij elkaar heb verzameld bel ik op. Ik moet weten hoe lang ik nog mijn mond moet houden.

Zeer verbaasd wordt er geantwoord: ‘Zo gauw we een nieuwe leider hebben.’

Ik kan het wel uitgillen, ik wil de wereld laten weten dat ik weg ben, dat ik er niet meer bij hoor, dat ik films ga maken, dat ik— Maar ik ben stil, ik houd braaf mijn mond.

266

Jij bent dood. Ik ben weg bij De Groep, of wat daar nog van over is.

Die stilte, dit verplichte zwijgen, het is ondraaglijk. Ik zoek geen vrienden op omdat ik niet elk woord wat er uit mijn mond komt op een goudschaaltje wil wegen, bang om te veel te zeggen.

Ik ga naar jouw kamer, open laatjes, doosjes, bakjes, en doe ze weer dicht. Alleen tussen jouw spullen voel ik me veilig.

267

Ik maak een plekje voor mezelf in je werkkamer. Ik gooi een stapel brochures en folders van lichtverhuurbedrijven weg, samen met je hele correspondentie met hen. Ik weet dat je dat niet leuk zou vinden, maar zo krijg ik wat meer ruimte, en de nieuwe groep heeft niets nodig.

268

Zonder mijn mond voorbij te praten probeer ik een nieuw soort wereld op te bouwen. Ik schrijf brieven, ruim het huis op en bedenk wie ik nog wat van jouw spullen zal geven. Ik dwaal rond in een vacuüm.

269

Ik kan nog altijd niet gewoon slapen.

Het maalt door mijn hoofd. Hoe moet dit verder, wie helpt me? Had ik wel zo heftig moeten reageren door óók met een advocaat te komen? Het is allemaal zo zwart-wit. Ik weet niet of ik het goed doe of niet, wat is wijsheid, er is niemand die me corrigeert.

Ik heb nooit geweten dat mensen zo snel kunnen veranderen – we leken één grote warme familie, nu is er slechts kilte en stilte en kou.

270

Vanuit de verte zie ik de bloemenjongen op straat staan. Wat wil ik? Zou hij schrikken als ik hem vertel dat ik—

Ik sla links af en rij om.

271

Ik ben eenzamer dan ooit tevoren. Ik sta op en dwaal. Er is geen waarheen of waarom. Er is niets.

Ik bel Iris, een van de vertrekkenden – zij zijn de enigen met wie ik vrijuit kan praten. Ze vertelt me dat het plan voor de doorstart stukt. Vier van de vijf freelancers hebben ja gezegd maar de vijfde, Sonia, heeft een eis: zij wil alleen meedoen als zij de nieuwe artistiek leider wordt.

De nieuwe leider! Dat is nog eens een briljante zet als je carrière wilt maken!

Maar de meningen schijnen verdeeld te zijn, ze zijn al dagen aan het vergaderen.

Alsjeblieft, beslis snel – dan mag ik weer praten, dan kan ik weer ademen en doorgaan.

Ik snap mijn eigen loyaliteit niet meer.

272

Ik krijg verhalen over mezelf te horen. Ik was een tiran, ik gaf mensen geen vrijheid – ze zijn blij dat ik weg ben.

Ik probeer te begrijpen waar deze trap na vandaan komt. Ik denk aan ouders en het puberale gedrag van hun kinderen. Ik probeer er een beeld van te vormen in mijn hoofd. Was ik de moeder of vader en heb ik ze onverwachts alleengelaten?

Van de ene op de andere dag moest ik vertrekken, en nu moeten ze het zelf doen. De enige manier waarop ze dat kunnen is blijkbaar mij te verdoemen en alles aan me slecht te maken, want dat geeft nieuwe energie – *De koning is dood, leve de koning*.

Neem dan verdomme een beslissing over die nieuwe koning of koningin!

273

Ik wil bloemen kopen, maar het is druk bij de kraam. Hij lacht naar me. Ik wil hem vertellen dat ik weg ben bij De Groep en dat ik er niet over mag praten. Ik wil zijn arm. Nee, ik zijn arm niet, ik wil het niet vertellen. Ik wil dit niet meer.

Ik fiets weg zonder bloemen.

274

Als ik mijn ogen open weet ik het direct. Het is weer erger. De stilte is stiller, de leegte leger, het gat in mijn buik groter. Mijn dagen hebben begin noch eind. Ik mis de hectiek, de druk op mijn schouders, het samen plannen maken, het nemen van beslissingen. Ik mis mensen. Ik mis mensen die me in de steek laten. We hebben elkaar niet eens gedag gezegd. Ik ben gewoon weggereden van de werkplaats en nooit meer teruggegaan.

Ik schrijf een e-mail en vraag of het geen goed idee zou zijn als we afscheid van elkaar namen.

275

De advocaten zijn tot een overeenstemming gekomen.

Het zegt me niet veel. Er is meer kapot dan me lief is.

277

Weer loop ik met een koffer vol spullen. Italiaanse boeken, schriften en rapporten van de lagere school, foto's.

Ik ben voor twee dagen in Turijn. Ik wil zijn waar liefde en verdriet is. Hier kan ik het warme, tastbare missen delen. Zij zijn jou voor mij en ik ben jou voor hen.

1545

Het is gek na jaren nog steeds dingen te vinden. Ik ruim weer eens een la op en vind een vergrootglas, een visdobber, een tinnen soldaatje, een passer, een reisasbakje, een kapotte aansteker, een puntenslijper, oorbelletjes, zeepjes uit hotels. En pijnstillers uit Amerika, Polen, Joegoslavië, Australië en Zuid-Afrika, allerlei landen waar we hebben gewerkt. Luca klaagde nooit maar hij moet vaak pijn hebben gehad. Ik vind zelfs een homeopathisch middel tegen angst. Waar was hij bang voor? Zijn niet te bedwingen geest?

De meeste spullen gooi ik direct in de prullenmand, maar zijn oorbelletjes bewaar ik, ik stop ze in een la – bij de oude portemonnee van mijn vader, het spel kaarten dat ik op de middelbare school bij een fancy fair heb gewonnen, het zakmes dat ik van mijn eerste vriendje kreeg, de Opinel die ik van een ander vriendje kreeg, de broche van mijn oudtante, het zakje *Atraccion de Amor* dat ik ooit met Luca in een vies winkeltje in Mexico-stad kocht, het aluminium zeepdoosje van mijn moeder met namaak-parels, het alarmsignaal voor als je in de bergen in een noodsituatie verzeild raakt, klappertjes (moeten nog van Luca zijn), de benzinedop van mijn vorige auto, de oude huissleutel. Wat is het verschil met de troep van Luca? Het zijn allemaal onzinnige voorwerpen, zonder waarde voor een buitenstaander maar voor mij emotioneel genoeg om ze niet weg te gooien.

Wat zal er met mijn spullen gebeuren als ik dood ben? Bij de waardevolle spullen kan ik me wel iets voorstellen: die zullen waarschijnlijk volgens een bepaalde hiërarchie worden verdeeld. Maar wat gebeurt er met de troep die mij zo dierbaar is maar waar niemand wat aan heeft? Komt dat uiteindelijk in een tweedehandswinkel terecht, op een rommelmarkt, of gaat het linea recta naar de vuilverbranding?

279

Eindelijk krijg ik toezegging van het filmfonds voor de financiering van de onderzoeksreis van een half jaar geleden. Is dit de eerste erkenning van mijn nieuwe carrière? Ik geef mezelf vier jaar. Vier jaar om van de ene carrière over te stappen in de andere. Als het me in die vier jaar niet lukt, ga ik iets anders doen. Over vier jaar moet mijn film een feit zijn.

Ik bedenk dat ik als ik echt films wil leren maken daar naar toe moet gaan waar films worden gemaakt. Volgens mij zijn er op de wereld maar twee grote filmcentra: Hollywood en Bollywood.

Van het geld van het filmfonds koop ik twee tickets: een naar Los Angeles en een naar Bombay.

Ik maak een nieuw visitekaartje. Ik verzamel introducties in de Amerikaanse en Indiase filmwereld. Ik spreek met de cultureel attaché van de ambassade van India. Ik spreek net zo lang af met allerlei mensen tot ik een lijstje met namen heb van personen die ik kan gaan ontmoeten.

Het is even één seconde stil. De stilte is overweldigender dan ooit. Snel verzin ik iets om te doen. Ik ruim de kamer op en besluit de inrichting te veranderen.

281

De nieuwe groep heeft een besluit genomen. De eis van Sonia wordt ingewilligd: zij zal de nieuwe artistiek leider worden. Niet iedereen is het ermee eens maar ze hebben tenminste een knoop doorgehakt.

Voor mij maakt het geen verschil, er wordt nog steeds van me verwacht dat ik zwijg

als het graf. Er moet eerst nog een nieuw beleidsplan worden gemaakt waarmee ze goed naar buiten kunnen komen. De overgang van De Groep naar de nieuwe groep moet zo geruisloos mogelijk plaatsvinden: er zijn kapers op de kust, en onrust kan betekenen dat de subsidie in gevaar komt.

Snappen ze dan niet dat ik net het miljoen heb verloren en dat ik het wel kan uitgillen? Voor de buitenwereld ben ik nog steeds de officiële leider. Ik ben de leider! Een leider in een kerker op Elba. De een z'n dood is de ander z'n brood? Maar ik ben godverdomme helemaal niet dood! Luca is dood!

282

Ik schrijf brieven naar alle fondsen die er bestaan – zonder informatie te lekken – en probeer geld te vinden voor mijn studiereis naar Amerika en India. Vóór zes uur gaan er twintig brieven op de post.

286

Met mijn eigen sleutels open ik de deur van de werkplaats. Het is alsof ik terugkom in mijn ouderlijk huis. Alles is nog hetzelfde, alleen ‘woon’ ik er niet meer.

Er zijn kleine veranderingen, dozen die anders staan, een fiets die op de grond ligt, een motor— We hadden toch een regel? Geen motoren hier! O ja, dat waren de oude regels. Nu zijn er natuurlijk nieuwe.

Iris is in de kantine. Ze heeft de boodschappen gedaan voor de afscheidsborrel – de nieuwe groep had geen tijd. Zij heeft zelf de wijn en snacks moeten kopen voor het ons aangeboden afscheidsfeestje!

Ik word zo ouderwets kwaad dat we alletwee een lachbui krijgen.

De spanning is om te snijden. Iedereen praat nonsens. Dan vraagt Buddy om stilte want er is één iemand die ze in het bijzonder willen bedanken...

Ik krijg een cadeautje.

Alleen ik? Waarom Boris, Iris en de anderen niet?

Ik wil hem slaan, ik wil wegrennen, ik wil schreeuwen dat ik nog nooit zo'n stel klotzakken bij elkaar heb gezien, ik—

Ik mompel 'bedankt'. Maar vanbinnen breek ik. Waarom zegt niemand wat? Vanwaar die doodse stilte?

Buddy begint zachtjes te kletsen. Het moment is voorbij.

Wij, de vertrekkenden, kijken elkaar verbijsterd aan.

Niemand krijgt een woord van dank na al die jaren. Alles wat we vertrouwden is verdwenen, alles wat we liefhadden is geen deel meer van ons.

Aangeslagen vertrekken we, een voor een.

Dit had ik in mijn naaste nachtmerrie niet kunnen verzinnen.

287

Ik kom Buddy tegen in de stad. Ik vraag waarom ze niets hadden voorbereid.

'We hebben het zo druk, dat kun je je niet voorstellen. We waren het gewoon vergeten.' Hij springt op zijn fiets, zwaait en rijdt weg. Hij moet werken.

289

O, mijn allerliefste Luca, ik mis je zo, ik mis je zo ontzettend, het is zo moeilijk, vertel me hoe ik dit moet doen, ik heb zo'n pijn, mijn nek, mijn armen, mijn ellebogen, mijn polsen, mijn schouders, mijn rug, mijn knieën, mijn buik, mijn borst, mijn maag, alles aan me doet pijn.

290

Ik heb de keuken veranderd en geschilderd. Voor wie?

291

Ik schrijf brieven naar India om mezelf te introduceren en afspraken te maken.

292

Ik mag niet zwak zijn. Ik mag niet onzeker zijn. Ik moet door. Als ik niets doe gebeurt er niets.

293

Ik ga van afspraak naar afspraak. Ik verzamel informatie, ik verzamel namen en telefoonnummers.

Ik kan me niet ontspannen. Waar haal ik de energie vandaan? Hoeveel energie heb ik nog, wanneer kan ik weer bijtanken? Het is als in de woestijn: VOLGENDE TANKSTATION 618 KILOMETER.

294

Het enige wat ik wil is wegduiken en klein zijn. Ik ben nerveus. Mijn hele lijf is gespannen.

Ik heb genoeg van het stommetje spelen. Het lijkt wel of iedereen bang voor me is, voor mijn scherpe tong, mijn felle uitspraken, mijn stellige overtuiging, mijn heftige karakter. Ik was een stevige muur waar je tegenaan kon trappen en je je achter kon verschuilen. Nu is die muur gebroken, het puin opzij geschoven. De Groep wil verder als groep, ik lig in de prullenbak.

295

Ik schiet van hoogte naar laagte, almaar op en neer. Als in een onmetelijke achtbaan duik ik van angst naar euforie.

Dit is mijn lichaam niet. Ik ben onberekenbaar, aan elke gebeurtenis hecht ik waarde, niets gebeurt vanzelf, alles raakt me – ik weet dat het over zal gaan en dat ik ooit op een dag weer gewoon zal zijn, maar nu huil ik elke seconde. Ik put mezelf uit.

Was jij nog maar hier, mijn moeilijke, driftige, lieve, eerlijke Luca. Jij wist tenminste wat vloeken was.

Ma vaffanculo!

Stronzo! Merda!

Che cazzo vuoi!

Porco Dio!

Porca Madonna!

Bastardo! Minchia!

Ik wil de wereld verdoemen.

296

Niemand kan me helpen aan goede introducties in Los Angeles.

297

Ik krijg een e-mail uit Amerika: er schijnt hier vlakbij een Amerikaanse dame te wonen met een uitgebreid netwerk in de filmwereld.

Ik bel haar op, stel me voor en vraag of ze me wil helpen.

Nee, dat wil ze niet. Ze kent me niet en is niet bereid me te introduceren.

We kibbelen wat over en weer, en na een minuut of vijf zeg ik: ‘Kan ik even naar je toe komen? Dan kan ik me voorstellen.’

Het klikt niet. Kwaad houd ik mijn pet op als ze mij probeert te laten voelen dat ik niets van film weet. Maar dat is geen nieuws! Juist daarom wil ik zo graag mensen ontmoeten van wie ik kan leren.

Ik begin te betwijfelen of zij überhaupt wel mensen kent. En terwijl we nog steeds ruzieachtig in de deur staan te praten begin ik te begrijpen dat ze een filmschool leidt. Idioot die ik ben, ik heb niet eens door bij wie ik in de deuropening sta!

Ik vraag haar me uit te leggen wat voor een instituut het is.

Vol passie ineens vertelt ze over de opleiding waar korte gespecialiseerde filmstudies worden gegeven. Het is precies wat ik zoek.

Ik zeg: 'Ik wil wel meedoen.'

Ze kijkt me stomverbaasd aan. Het is absoluut onmogelijk, de inschrijving is al weken geleden gesloten, de selectie is zwaar en het rooster voor de toelatingsgesprekken staat al vast.

Maar ik geloof dat ik net zo verbaasd terugkijk. *Je laat mij toch niet gaan?* Ik begin haar te overtuigen.

Ik vertrek zonder introducties voor Hollywood maar met een inschrijvingsformulier en één dag om mijn motivatie op papier te zetten voor de commissie.

Ik rij langs de bloemenjongen. Hij ziet mij niet.

De zon breekt door de wolken. Ik hoef het hem niet te vertellen. Hij hoort niet bij mij.

300

Ik ga naar de toelatingscommissie. Ik zit in een kamer vol mensen, namen en gezichten die me niets zeggen. Ik zie mezelf zitten en moet lachen om de vrouw die zij zien.

Als ik de kamer uitloop weet ik dat ik ben toegelaten.

302

Ik kan veel. Ik weet veel. Maar niemand heeft me nodig

303

Ik lunch met Sonia. Zij vertelt me dat het spreekverbod vandaag of morgen zal worden opgeheven want het nieuwe beleidsplan is af.

Het is een vreemde situatie, onze rollen zijn onduidelijk – officieel ben ik nog de leider, officieus is zij het al. We praten op een abstracte manier over hoe je een groep moet leiden, maar al snel hebben we het over de mensen zelf. Tussen de zinnen door hoor ik dat niemand echt weet hoe en waar te beginnen.

We bestellen wat te eten terwijl zij enthousiast vertelt dat haar broer het zo fantastisch vindt dat zij met de groep doorgaat – het ‘product’ en het simpele ‘recept’ vormen de ingrediënten voor een ‘commercieel succes’.

Ik ben met stomheid geslagen. *Product, recept, commercieel succes...* Waar heeft ze het over, is dit de Albert Heijn?

Opeens staat George, een oude kennis, bij ons tafeltje – een theatermaker als wij. Hij vraagt hoe het met me gaat, ga ik weer een groot project in het buitenland doen?

Ik kijk Sonia aan, weer zo’n onduidelijk moment – wie is de baas en wie beslist?

We beslissen samen. En eindelijk, voor de allereerste keer zeg ik hardop dat ik stop, ik vertel dat ik speelfilms ga maken.

George kijkt me vol ontzag aan. ‘Echte bioscoopfilms?’

Ik knik. ‘En zij—’ Ik wijs op Sonia. ‘—is de nieuwe artistiek leider.’

Hij kijkt naar de vrouw die hij tot dat moment geen blik waardig heeft gekeurd. In een fractie van een seconde draait zijn focus zich van me af en zendt hij zijn hele bundel energie naar de nieuwe leider. Ik besta niet meer. Hij lacht verleidelijk naar deze nieuwe leidster en begint een geanimeerd gesprek met haar. Ik vermoed dat hij het zelf niet eens doorheeft. Ik lach er maar om, al is het niet van harte.

304

Ongelooflijk maar waar, we hadden het nog niet mogen vertellen, het verdomde spreekverbod geldt nog steeds, er moet eerst nog een financiële verantwoording bij het beleidsplan worden gemaakt.

Snappen ze dan niet hoe onmenselijk dit embargo is? Zij vergaderen en praten al weken aan een stuk elke dag en ik heb al die maanden amper iemand gesproken. En als ik

iemand spreek draai ik eromheen, terwijl ik niets liever zou doen dan het uitroepen, brullen, schreeuwen, krijsen: *De Groep bestaat niet meer!*

Waarom houd ik mijn mond, waarom ben ik trouw aan dit bedrijf, waar ik ben afgedankt, waar ik in een godvergeten weekend mijn kennis mag overdragen om niet weer terug te keren?

Overmorgen vertrek ik naar Los Angeles. Ik vraag ze te wachten met het verbreken van het spreekverbod tot ik over twee weken terug ben. We hebben nu al zo lang gewacht, die paar extra dagen kunnen er nog wel bij.

305

Ik ben moe. De pijn zuigt zich vast aan elke celwand van mijn lijf. Ik tril als een oude vrouw met Parkinson, ik kan het niet stoppen, het is te veel afscheid om nog te kunnen begrijpen.

306

Mijn tas staat in de gang. Ik ben veel te moe voor deze reis. Maar ik moet weg. Ik wil hier niet meer zijn.

1551

De producenten zijn de jacht begonnen. Voorlopig heb ik geen taak. Ik moet geduldig zijn en afwachten. Afwachten betekent leegte.

De grond onder mijn voeten glijdt weg. Er nadert een groot grijs gat en ik weet dat ik het alleen kan ontwijken door mezelf weer een of andere onmogelijke taak te geven – als ik even niets te doen heb suis ik naar beneden. Ik ben doodsbang voor periodes van rust, bang voor de momenten waarop niets en niemand op mij wacht, tijd waarin ik me moet overgeven aan anderen. Ik kan al vier jaar niet meer rusten, ik ben elke seconde krampachtig aan het werk. Ik haat deze opgejaagdheid, ik haat mijn zelfdiscipline.

Ooit was er niets heerlijker dan een vrije dag. Samen doelloos door de stad lopen, nieuwe steegjes ontdekken, video's kijken op de bank, koken op een vuurtje op het strand, vrijen in de duinen... Ik ga maar door met angstvallig de dagen vullen om de stilte niet te hoeven horen, bang m'n leven te verspillen.

1553

De zon is fel, mijn ogen branden, het cement bijt mijn handen uit. Allerlei herinneringen aan mijn moeder zweven door mijn hoofd. De meeste moeders houden onvoorwaardelijk van hun kinderen, de mijne deed dat in ieder geval tot aan haar dood.

Met stukjes blauw glas leg ik haar naam in de witmarmeren grafsteen. Ik probeer al mijn liefde in die glimmende lettertjes te stoppen.

308

Ik ben in Los Angeles, stad van dromen en overvloed, Hollywood, Sunset Boulevard, Beverly Hills, de Pacific. Wat zit er onder deze plastic deksel verstopt, waar is het leed van deze stad, wat gebeurt hier onder de oppervlakte? Maar ik ben hier niet om smart en treurnis te vinden, ik ben hier om de filmwereld te leren kennen.

Straks ga ik bellen om afspraken te maken voor de komende dagen. Ik heb alsnog een rij introducties weten te bemachtigen.

Ik sta bij een stoplicht en naast me zit, in een grote glimmende witte limo, een zwarte priester met gouden oorbellen en een veel te groot gouden kruis om zijn nek. Vóór ons steekt een zwerver over met niets dan een kapotte deken om hem heen. De priester peutert in zijn neus en bekijkt het resultaat. Dit is de stad waar Rodney King in elkaar werd gebeukt door agenten.

Een oude man met gekromde rug en in een roze outfit komt voorbij op een spiksplinternieuwe racefiets, daarna een vrouw van ver over de tachtig in een knalgele mini-jurk op een mountainbike.

Ik logeer bij een vriend, in een straat met losse, lage huizen en voortuintjes zonder hek. Aan

de ene kant een wijkje met orthodoxe joden, vol in het pak, aan de andere kant de buurt met de flitsende homo's, halfnaakt in hun prachtige broekjes.

De grootste wijk in de buurt is bevolkt met Russen, alles is er Russisch, de opschriften, de winkels en de taal die er gesproken wordt. De vrouwen met hun hoofddoeken maken het compleet.

Verderop vind je Little Korea, Little China en Little Tokyo. En natuurlijk zijn er de Mexicaanse wijken, met hun kolossale supermarkten, waar alles Spaans is.

De mensen klitten samen, zoeken elkaar op, ze willen bij elkaar horen, samen zijn en niet alleen. Niemand wil alleen zijn. Iedereen is bang.

310

De zon komt achter de wolken vandaan, in het echt en in mijn hoofd. Ik bedenk een nieuwe strategie. Het gaat te langzaam, ik krijg te weinig afspraken. Mensen vinden mijn verzoek, om met ze te mogen praten, vreemd. Dat ik een idee wil krijgen van hun wereld is hun blijkbaar te vaag, ze hebben er geen belang bij en dus vinden ze het niet opwindend. Daarom verzin ik een plan dat ze meer zal verleiden, een verhaal dat deels waar en deels onwaar is. Het is simpel, maar wel precies wat ik wil: ik zeg dat ik onderzoek aan het doen ben om een documentaire te maken over de verschillen tussen Hollywood en Bollywood. Het werkt. Mensen vinden het 'very exciting'. Ik heb direct een heel stel afspraken voor de komende dagen.

311

Mijn eerste ontmoeting blijkt met een zielige Duitser editor. Hij was ooit een ster in eigen land, won diverse grote prijzen en vertrok naar San Francisco. Maar hier moest hij van onderaf aan beginnen.

Allengs ging het beter en op een gegeven moment monteerde hij een grote film die een superhit werd. Toen dacht hij: *Hollywood here I come!* Maar ook toen zat niemand op hem te wachten. De hoop dat het nu sneller zou gaan bleek vals.

Hij begint zijn vak te haten en zou er als hij het allemaal van tevoren had geweten,

nooit aan begonnen zijn. Maar terug naar zijn land wil hij niet.

1561

Het gat is diep, onzichtbaar diep. Mijn voeten slippen, ik ben aan het uitglijden. Ik heb gehoord over dit gat, deze grijze brij, er zijn boeken vol over geschreven. Er zijn medicijnen voor, antidepressiva. Maar ik weet dat ik er niet in zal vallen als ik maar hard genoeg vecht.

Mijn ogen prikken de hele dag. Waar is mijn kracht gebleven, het geloof in mezelf? Ik heb geen idee welke kant ik op moet, ik ben wezenloos verdwaald.

Zal het me ooit lukken mijn eigen film te maken? Is mijn aanpak fout geweest? Had ik naar een gewone filmschool moeten gaan? Had ik moeten beginnen als krullenraper op de set? Heb ik te hoog ingezet?

Ik wil weer een groep aansturen, ik wil weer regisseren. Ik schreef mijn eigen script omdat ik iets moois wilde regisseren en niet wist waar ik dat moest vinden. Maar hoe hard ik ook werk, ik lijk niet vooruit te komen.

312

Ik heb een afspraak met een art-director, vlak bij de heuvel met de letters HOLLYWOOD.

Eerst vliegen de hoogtepunten van zijn leven over tafel. Hij heeft een Oscar gewonnen en is drie keer genomineerd. Het is natuurlijk pijnlijk dat ik dat niet weet én geen van zijn films heb gezien. Zelf vind ik het niet zo erg, maar hij vindt het erg voor mij.

Hij wil weten hoe het met Ron gaat, de man die me aan deze introductie heeft geholpen.

Dat ik de hele Ron niet ken, omdat ik dit allemaal via via geregeld heb, laat ik niet blijken. 'Met Ron gaat het fántástisch!' zeg ik, want dat is wat hij wil horen 'En met zijn vrouw ook.' Het is een gok – ik weet niet eens of hij een vrouw heeft.

Direct nodigt hij me uit met hem mee te gaan naar de vertoning van de Zwitserse inzending voor de Oscar. Hij is lid van de *Academy*.

De gemiddelde leeftijd is ver boven de vijftig en er heerst een ondoordringbaar ons-kent-ons-

sfeertje. Tijdens de film klinkt overal om me heen gesnurk op.

Voor de hapjes na afloop is duidelijk meer interesse.

Ik ben drie uur met hem op stap en moe van het spel.

313

Ik heb van tevoren goed uitgezocht hoe ik moet rijden, maar ik verdwaal en heb geen idee meer waar ik ben. Ik parkeer de auto op de stoep naast een telefooncel – het is niet echt een aantrekkelijke buurt.

Terwijl mijn gastheer me uitlegt hoe ik moet rijden stopt er een politieauto naast me. Er stapt een knappe agent uit. Ik zeg: ‘Blijf even hangen,’ en laat de hoorn bungelen terwijl ik naar de politieman loop, die mijn nummerbord aan het controleren is. ‘Ik ben verdwaald,’ zeg ik en loop terug naar de telefoon voor de routebeschrijving.

De knappe politieman is er nog steeds. Hij wil me helpen. Ik leg hem uit waar ik heen moet. Hij zet zijn zwaailicht aan en ik race achter hem aan, een grote, stoere man die zomaar ongevraagd lief voor me is. Voor het eerst in weken voel ik dat ik kwetsbaar mag zijn.

Eindeloos rij ik achter het zwaailicht aan, heuvel op, heuvel af. Maar ook hij verdwaalt.

Ineens remt hij, springt de wagen uit en rent met getrokken pistool naar twee mannen die een gigantisch geweer richten op twee vrouwen in een auto. Hij krijgt de twee mannen op hun knieën, handen omhoog, als in de film.

Hij pakt het wapen en bekijkt het. Er wordt over en weer gepraat. Na een minuut of wat loopt hij terug naar zijn wagen.

‘Was just a paintgun,’ zegt hij geïrriteerd.

Maar hij blijft mijn held.

Eindelijk vinden we de straat en het goede huis.

Ik geef ik hem mijn kaartje en zeg: ‘Mocht je ooit in Amsterdam verdwalen, dan moet je mij bellen, dan kom ik je helpen.’ Verliefd zwaai ik hem uit.

317

Ik heb geen zin meer het toneelstuk ‘Fán-tás-tic, Gó-r-geous’ te spelen en almaar te doen alsof het goed met me gaat. Ik heb zeker met tien mensen gesproken en overal is het hetzelfde liedje: grote ballonnen vol valse lucht.

Ik kook bijna elke dag voor de vrienden bij wie ik logeer. Het maakt me rustig.

319

Met tegenzin rij ik, vlak voor ik weer naar huis vlieg, naar mijn laatste afspraak. Deze cameraman blijkt een aardige vent die niet begint uit te weiden hoe goed en belangrijk hij is. Ik laat mijn Bollywood-versus-Hollywood-verhaal voor wat het is en vertel dat ik stage zou willen lopen bij een goede regisseur. Volgens hem zijn er drie manieren om in de business te komen als je er niet in bent geboren zoals hij.

- 1) Je gaat naar een filmschool en klimt stapje voor stapje omhoog, talent en harde ellebogen helpen
- 2) Je bouwt hard aan een netwerk, zorgt dat je in de goeie tenten en op de juiste feesten komt en je ‘vrienden’ helpen je erin
- 3) Je neukt je erin

Ik heb ontzettend zin om weer eens te neuken, maar dit is niet het idee.

Hij zegt dat ik beter een Caddillac kan huren in plaats van een Nissan Sumera, als ik echt deze wereld in wil, en een ‘goedkope’ pr-man voor vijfhonderd dollar per week in dienst moet nemen. De regel is: je leurt niet met jezelf, je betaalt iemand die met jou leurt.

321

Het antwoordapparaat staat vol met journalisten die een interview willen. De nieuwe groep heeft de aankondiging toch naar buiten gebracht terwijl ik in Los Angeles was. Ik bel terug naar de ingesproken nummers maar het is alweer oud nieuws, ik ben te laat.

Kon ik mijn knappe politieman nu maar bellen om ze in elkaar te slaan. Ik houd me

aan de afspraak en zij niet. Zo laf. Maar alle stoere, sterke mannen zijn dood.

Ik rij langs de kraam. Ik vertel dat ik ben gestopt met theater maken, dat ik weg ben bij De Groep. Verbaasd zegt hij dat hij er niets over in de krant heeft gelezen. Ik probeer te lachen. Niet álles staat in de krant.

322

Een van het groepje ‘blijvers’ heeft alsnog besloten te stoppen. Nu is alleen Buddy er nog om de artistieke erfenis over te dragen. Ik haat de groep. Ik mis De Groep.

325

Ik ben aangenomen op de school. Straks vier maanden leren over film! Morgen ga ik naar Bombay en over drie weken begint de school. Geen tijd voor wrok, haat of verdriet.

1575

Het is gelukt. Ik ben er niet in gevallen. Dagen stond ik aan de rand te vechten tegen de imaginaire zwaartekracht van het grijze gat. Ik wilde het niet, ik probeerde me los te scheuren van de ongelooflijk sterke zuigkracht.

Ik wist dat het enige wat me kon redden veel werk of een nieuwe liefde was. Maar een man koop ik niet aan de kraam, dat heb ik inmiddels wel geleerd, en een nieuw project begint uit een fascinatie voor een plek – ik ben niet op bestelling ergens door geobsedeerd of verliefd.

Nu heb ik een project opgepakt dat ik op advies van mijn producenten anderhalf jaar geleden ‘in de vriezer’ heb gezet: ik ga mijn India-plan ontdooien, ik ga naar Bombay, verder schrijven waar ik ben gestopt.

Ik weet weer wat ik moet gaan doen, en om me heen veranderen de kleuren van de bladeren, de vorm van de weg en het aangezicht van de huizen. Het werk heeft me weer gered

– ik zie het gat nog wel maar het lost op aan de horizon.

328

Het is heet en stoffig. De vervuilde lucht slaat op mijn keel. Langzaam laat ik de stad in me toe, ik voel me al meer thuis dan vorige week in Los Angeles.

Ook hier bestaat mijn eerste dag uit bellen en proberen afspraken te regelen. Ik draai elk nummer wel twintig keer. Meestal krijg ik een familie- of personeelslid aan de lijn, die me dan weer aan een andere bloedverwant of bediende doorgeeft. Ik bereik uiteindelijk twee mensen.

Ik zit naast de regisseur tijdens een opname, weliswaar van een tv-soap, maar toch.

Of ik honger heb. De regisseur laat eten brengen. We praten gemoedelijk door terwijl hij met een half oog op de monitor en met volle mond ‘*Action*’ of ‘*Cut*’ roept.

Alle herinneringen beginnen door elkaar heen te lopen. Ik weet niet meer welke herinnering waar hoort, welk beeld bij wat. Er bestaan geen landen meer. Ik voel me onmetelijk rijk. Ik ben in Bombay.

332

De dagen vullen zich met bellen, afspraken maken en gesprekken voeren met regisseurs, producenten en componisten. Tijd om aan iets anders te denken is er niet. Ik overvoer mezelf met beelden en indrukken. De hitte van het klimaat en de warmte van de mensen doen me alles vergeten. Alleen als ik mijn e-mail lees, in het vieze piepkleine kantoortje van één bij één meter, stoten de steken met volle kracht in mijn buik.

De meeste nieuwtjes van het thuisfront gaan over de groep. Beslissingen die ik nooit zou hebben genomen, veranderingen waar ik het niet mee eens ben.

Ik schrijf lange kwade brieven in mijn hoofd, maar tik ze nooit uit.

333

Om negen uur 's morgens zou Sunil, een producent, mij bellen. Dat wordt natuurlijk veel later. Hij regelt een lunchafspraak voor me met een regisseur.

Eindelijk, na tientallen telefoontjes en uren wachten in mijn hotelkamer ben ik op weg naar de afspraak.

Het is een oud gebouw, half in de steigers, naast een prachtige hindoetempel. Op de tweede verdieping wacht ik op hem maar een onbekende man komt me halen – de chauffeur. Ik stap met hem in een gloednieuwe jeep met airco en hij brengt me naar een kantoortje aan het eind van de straat.

Sunil ontvangt me hartelijk. Naast hem zit een vreselijk dikke regisseur die Masala-films maakt. De Masala-stijl wordt door ons westerlingen meestal lelijk gevonden, alleen al omdat die doorweven is met zang en dans, maar juist bij zo'n regisseur zou ik een tijd willen meelopen. Ik moet snel to the point komen want hij heeft haast – Bollywood is film en film is business.

Halverwege het gesprek komt er een jongere regisseur binnen, weer laat ik foto's zien van voorstellingen die ik heb gemaakt en vertel ik wat ik wil. Ze vinden het maar vreemd – ze hebben nog nooit gehoord van iemand uit Europa die iets wil leren van Masala-film. Ik leg uit dat muziek en dans ook in mijn werk erg belangrijk zijn. Ik krijg een naam op van een van de grotere Masala-regisseurs: Aziz is momenteel aan het draaien in Film City, een groot afgescheiden stuk land aan de rand van Bombay. De jonge regisseur is vaak zijn assistent geweest en zal hem bellen om me te introduceren.

334

Hoewel de jonge regisseur de grote Aziz nog niet heeft gesproken zegt hij dat ik gewoon naar Film City moet gaan en daar rond lunchtijd moet aankomen, dan heeft iedereen tijd.

Met een riksja ga ik naar een station in de buurt van Film City. Daar neem ik een taxi en spreek een prijs af voor de komende uren. Film City, hebben ze me verteld, is een afgesloten gebied, waar je alleen met een eigen auto naar binnen kan.

Bij de ingang wacht een grote slagboom en een hek met bewakers. Er is geen sprake van het

snelle doorrijden zoals me is voorspeld. In een half open kantoortje worden allerlei boeken geraadpleegd maar nergens vinden ze de naam van Aziz. ‘Wie heeft die afspraak voor u gemaakt?’ vragen de bewakers.

Ik bel de jonge regisseur, maar de ventilator maakt herrie en ik kan hem amper verstaan. Ik geef de hoorn aan de bewakers, die allemaal een keer met hem praten met veel knikken en roepen. Ze verbreken de verbinding en vertellen me dat ze het gaan uitzoeken. Geen probleem, ik wacht wel, het is heerlijk hier in de schaduw van de bomen zonder al die uitlaatgassen.

Ik kijk naar de vijf bewakers, die een voor een hun oren laten schoonmaken door een man met een rode haarband, gewapend met krabbers, stokjes en pincetten. Hij giet olie in hun oren terwijl hij de hoofden in allerlei posities kantelt.

Na een half uur genieten zegt een van de bewakers, wijzend op de telefoon: ‘Hij belt niet. Bel jij hem nog een keer.’

Ik heb net mijn muntje in de telefoon gegooid als hij de slagboom opent en gebaart dat ik erdoor mag. ‘Ga hem maar zoeken.’

Dit is India, begin ik te begrijpen: geen haast hebben, rustig blijven zitten en afwachten.

Er komt een man met me mee die me naar een kantoor brengt. Ook hier heeft niemand haast en weet niemand iets. Ik wacht af, vandaag stoort niets me, ik heb alle tijd.

Na een kwartier verschijnt er een man die me langs de sets zal rijden om Aziz te zoeken.

Aziz is natuurlijk nergens te bekennen. Iedereen weet het maar niemand zegt het – je zegt geen nee, je helpt de vreemdeling.

Terug in het hotel bel ik de jonge regisseur. Nee, hij heeft Aziz nog steeds niet kunnen bereiken.

Vijf minuten later belt hij terug en geeft me zijn nummer. Morgenochtend mag ik hem bellen voor een afspraak. Ik ben geïntroduceerd.

Achter in een brommer-riksja stuif ik door het verkeer. Telkens als we stoppen buigen bedelaars zich naar me toe. Met twee handen, met een hand, met stompjes, zonder arm, met een been, zonder benen, blind, doof, stom, met stinkende wonden, grote korsten, brandwonden, verminkte gezichten, met en zonder ogen, lepralijders, krijsende travestieten, kleine kinderen, straatverkopers met aardbeien, kranten, dweilen, bloemen...

Ik arriveer bij het hotel waar de befaamde meneer Aziz opnames maakt in een zwembad.

Er staat een Rolls Royce voor de deur. Een getulbande bediende doet een deur open, een ander een volgende deur. Binnen klatert een grote waterval en stromen kunstmatige beekjes tussen de grote pilaren. Er zijn zitjes gemaakt op eilandjes omringd door palmen. Overal in de grote gekoelde ontvangsthall loopt personeel rond, in prachtige kostuums.

Ik ga naar de receptie en vraag waar het zwembad is met de filmopnames. Ze weten van niets maar wijzen me de weg naar het zwembad.

Het zwembad is bevolkt door jonge witte toeristen die bruin willen worden. Geen filmopnames.

Ik probeer de aanwijzingen die ik heb gekregen te ontcijferen, loop om het hotel heen en kom bij de beveiliging. Ik bel naar het kantoor van Aziz. Ik bevind me in het verkeerde hotel.

Het hotel is iets verderop, het is minder lux maar heeft een groter zwembad. Ik ben te vroeg voor de lunch en kijk naar de opnames. Overal zitten figuranten aan tafeltjes colaatjes te drinken.

Ik klets met een actrice die staat te wachten, zonder te weten dat zij een ster is en de man met wie ik even later praat een mega-superster: Juhi Chawla en Shah Rukh Khan. Ze produceren een film met Aziz waarin zij de hoofdrol spelen. Voor mij zijn het gewoon twee wachtende acteurs dus babbelen we over Holland, de Keukenhof en tulpen. Ik sta te kletsen met de Bratt Pitt en Julia Roberts van India.

Aziz vindt mijn verzoek vreemd maar ik ben welkom op de set. ‘Kom morgen maar kijken,’ zegt hij. ‘Maar ik weet niet of je iets van me kunt leren, ik doe alles intuïtief, heb geen vast script en bereid nooit iets voor.’

Wie moet Melody gaan spelen? Chikapa en Roos willen een ster, dat schijnt te helpen om de financiering rond te krijgen.

Een ster... Sterren stralen aan de hemel. In de woestijn en in de stilte. Sterren in mijn film, wat betekent dat? Moet ik me dan in allerlei bochten wringen om aan de wispelturige eisen van de desbetreffende acteur te voldoen? Ik wil alleen een ster als ze straalt op de manier waarop Melody moet stralen.

336

Om negen uur beginnen ze, in een studio aan de rand van de stad. Ik neem de trein, om deze keer niet zo'n last van de uitlaatgassen te hebben.

Er zitten alleen maar mannen in de trein, ze staren me allemaal aan. Als ik aankom zie ik dat er speciale coupés zijn voor vrouwen.

In de studio geen Aziz, alleen een grote ploeg decorbouwers die in de weer zijn met een namaakruïne.

Ik vraag wanneer de opnames beginnen.

Om twee uur!

Omdat ik geen boek bij me heb wil ik terug naar het hotel. Nu pas zie ik dat alle treinen naar het centrum overvol zijn, mensen hangen uit de deuren. Ook mijn trein is overvol en rijdt al als ik eindelijk de vrouwencoupé bereik. Ik spring erin. Nou ja, erin... ik kan nog net een paal vastgrijpen en hang half buiten de trein.

We suizen langs pissende kinderen en poepende mannen, langs een sloppenwijk op een vuilnisbelt, langs vrouwen die de was doen in goor water. We passeren het kadaver van een hond, krotjes van klapperend plastic.

We worden ingehaald door een andere trein. Als de mannen mij zien hangen beginnen ze te joelen en te wijzen. Denken ze dat ik een witte man ben, met mijn jeans, witte bloes, korte haar en zonnebril, of hangt er nooit een westerse vrouw buitenboord? De passerende trein rijdt langzaam en bij elke nieuwe coupé klinkt opgewonden geschreeuw en gelach op.

We bereiken het volgende station. Het lachsalvo gaat over het hele perron. Mensen wijzen naar me, ik voel me opgelaten, weet niet wat er mis is.

Ik ben blij dat ik er bij het volgende station uit moet.

Iedereen is er om twee uur. De eerste *action* is om half zes.

1581

Ik moet stralen en overtuigend zijn – Roos en ik praten met een bedrijf dat geld in de film wil stoppen. Ze willen vooral weten h oe ik de film wil maken en uiten hun twijfels over enkele absurde beelden zoals ik die beschrijf.

Ik leg uit waarom de hoofdpersoon doet wat ze doet: ze heeft geen keus. Ik voel mijn ogen zich vullen en de tranen beginnen over mijn wangen te lopen. Ik kan ze niet bedwingen.

Een tijd geleden gebeurde dat alleen als ik over Luca sprak maar het laatste jaar gebeurt het bij elk onderwerp dat riekt naar emotie: een nieuwslezer die met pensioen gaat, een atleet die eindelijk wint, geliefden die elkaar vinden... Ook als ik een sc ene uit mijn eigen script beschrijf krijg ik natte ogen. Wat moet dat worden als ik straks ga regisseren? De film is een en al emotie.

337

Ik loop te rochelen als een oude opa, de druk op mijn longen is erger dan een zware bronchitis, ik loop de hele dag door een ongelooflijke hoeveelheid uitlaatgassen.

Ik ren van afspraak naar afspraak. Overal mag ik met mijn witte neus bovenop zitten. Ik heb geen tijd om te denken.

340

Niemand hier weet dat ik rouw. Ik ben gewoon een vreemdeling, een passant. Ik heb geen tijd om te rouwen of te treuren, ik ga van grote naar kleine set, van lowbudget en highbudget film, ik spreek met ouwe reuzen en jonge honden, in piepkleine kantoortjes en in kale huiskamers. Elke afspraak levert me weer nieuwe adressen en telefoonnummers op.

Mijn keelpijn wordt alleen maar erger. Ik heb al dagen diarree omdat ik het liefst aan de kleine kraampjes op straat eet. Het is allemaal niet van belang – eindelijk voel ik geen pijn meer en ik geniet ervan met volle teugen.

342

Bergen, huizen, tuinhekjes, bomen, elke tak en elke tree is versierd met kleine lichtjes. Ik ben in kitschland bij de opnames voor de volgende Masala-film. Ook hier weer de ontelbare hoeveelheid mensen: mannen met bezems, mannen die kopjes thee rondbrengen, rennende assistenten, talloze kledsters, honderden figuranten die opgesteld worden tegen een roze achtergrond van een Zwitsers berglandschap bij volle maan, met daarvoor een groep dansers, stuk voor stuk in traditionele kostuums in suikerzoete kleuren, en op de voorgrond de acteurs, ook aan hen glimt en glittert alles. En als kers op de taart de sterren zelf – geen Masala-film zonder sterren – zij sexy gekleed in een oogverblindende gouden outfit en hij als stoere jongen in jeans en shirt.

Hoog boven deze massa lopen evenwichtskunstenaars over smalle planken aan wiebelende touwen te zeulen met gigantische lampen. Vlak voor de opnames dan eindelijk beginnen wordt er een roze fontein in werking gezet.

Na een paar uur kijken en praten ben ik zo vergiftigd door de suikerzoete kleuren dat ik bijna verlang naar de stinkende riksja die me naar het hotel zal terugbrengen.

343

De bloemenjongen legt rode rozen op jouw graf. Wat doet die jongen daar?
Zelfs in mijn droom weet ik dat ik het een nare droom vind.

Het is na zessen en al donker. De straten zijn vol mensen, kuilen, handkarren en riksja's. Ik steek met mijn kop net boven de mensen uit. Ik stap in de riksja en noem het adres van het hotel.

Opeens is er een dreun: we rijden door een kuil en mijn hoofd slaat tegen de kap. Ik

voel iets wegschieten. Ik gil. *Jouw bril!* Jouw zonnebril met spiegelglazen, die al maanden als een beschermend diadeem in mijn haar zit, valt uit elkaar en verdwijnt tussen de honderden voeten om ons heen!

De riksjachauffeur wil doorrijden maar ik spring eruit, duik op de grond en begin in het donker te zoeken tussen de banden, voeten en tranen. Een wit pootje! Ik hou het triomfantelijk omhoog naar de riksjachauffeur.

Dan pas zie ik hoe overal om me heen mensen op de grond aan het zoeken zijn. Binnen twee minuten heb ik de hele bril weer bij elkaar. Ik zou ze allemaal wel willen zoenen. Maar Indiërs zoen je niet.

344

Al dagen probeer ik in contact te komen met Chatty, een jonge regisseur uit het zuiden, die ik graag wil ontmoeten. Zijn naam wordt elke keer genoemd als mensen foto's van mijn werk zien – zijn telefoonnummer krijgen is een ander verhaal. Ik weet dat alles hier langzaam gaat, maar vanavond vlieg ik terug naar huis.

Na weer een reeks telefoontjes heb ik eindelijk het nummer van zijn agent. Ik worstel me weer langs de gebruikelijke onduidelijke zoi personeel tot ik eindelijk de echtgenote aan de lijn heb, die me belooft dat haar man me zal terugbellen. En zowaar, de agent belt terug, en ik krijg Chatty's mobiele nummer.

Ik heb nog vijftien minuten. Mijn tas ligt in de taxi die buiten op mij wacht.

Ik loop Chatty's appartement binnen. Hij is bezig met zijn work-out. De muziek staat keihard. Hij heeft een zeer getraind lijf.

Hij vraagt wat ik vind van de muziek voor zijn nieuwe film.

Ik weet niet wat ik moet zeggen. Het herinnert me aan de muziek van Luca's theatergroep in Italië: barok en sacraal. En hier zit een bezwete man op de grond ongegeneerd met me te flirten.

Van een gesprek komt niets. We spreken af elkaar te schrijven. Ik weet nu al dat dat nooit zal gebeuren.

Met een maag vol onverwacht gehunker naar flirtende mannen stap ik het vliegtuig in.

346

Op de trap ligt de post van de afgelopen weken. Twee brieven van fondsen die ik heb aangeschreven. Ik kan m'n ogen bijna niet geloven: beide zeggen ja. Ik kan gaan studeren.

Mijn euforie verdwijnt zo snel als ze kwam. Ik ben vergeten wat stilte is. Ik ben vergeten wat pijn is. Ik ben vergeten wat kou is. En nu weet ik het weer, ik weet het maar al te goed.

347

De bloemenjongen loopt te zeulen met twee grote emmers vol tulpen. Hij sloft. Ik heb nooit gezien dat hij slofte.

1585

Ik pak een handgeschreven envelop van de keukentafel. Ik herken direct het handschrift. Luca's moeder schrijft gewoonlijk kaarten met een korte lieve groet. Maar een brief? Wat is er aan de hand? Wie is er dood?

Nee, in zo'n geval zullen ze me wel bellen.

Ik open de brief. Uit de envelop vallen twee dubbelgevouwen A-viertjes, beschreven in haar typische stijve blokletters, twee bladzijden helemaal in het Engels.

*TODAY IS THE BIRTHDAY OF LUCA. WE THINK WITH LOVE AND PAIN TO HIM SO
DISTANT; WE ALWAYS HOPE TO FIND NEW WILL-POWER AND TO FEEL LIKE TO GO
FORWARD IN LIFE THAT STILL REMAINS US, ALSO IF IT IS ALL MORE DIFFICULT AND
TIRING SINCE LUCA HAS LEFT US.*

Luca's ouders begonnen na zijn dood met een cursus Engels omdat ze met me wilden kunnen

praten. We hebben de laatste tijd minder contact gehad, maar ze zijn doorgedaan met studeren, zonder het me te zeggen, en nu verschijnt er opeens zo'n lange brief vol Engelse woorden. Zo moeder, zo zoon. Luca en ik spraken een mengelmoes van talen tot ik hem op een dag wakker maakte en hij als bij toverslag mijn taal begon te spreken. We hebben nooit meer een andere taal met elkaar gesproken. Ik heb dat altijd zo in hem bewonderd, ik struikel nog altijd over elke Italiaanse zin, zelfs na drie verschillende cursussen, terwijl hij zonder een enkele studie ineens een andere taal sprak.

Het maakt me van slag. Ik ben onder de indruk van haar kracht om op haar vijftigste nog een nieuwe taal te gaan leren. Het was een gewone dag toen ik opstond maar die is nu een-twee-drie veranderd in weer zo'n andere dag: een verdrietdag. Maar ik wil geen verdriet, niet weer die rauwe pijn voelen, ik weiger het. Ik ga achter mijn computer zitten en schrijf een brief aan mijn tante, die oud en ziek is.

Ik wil gewoon een gezellige brief schrijven maar het wordt een brief over mama, de dood, Luca en mijn verdriet. Ik schrijf zo snel als ik kan want ik wil niet naar de pijn worden getrokken.

De brief is af en ik begin direct Luca's moeder terug te schrijven, in korte zinnen in de tegenwoordige tijd, net als zij.

Na een half uur ben ik klaar. Ik maak een print en pak een envelop. Ik begin te glijden. Ik wil niet, ik wil niet! Ik wil niet weggezogen worden in die verroeste pijp. Ik probeer gewichtloos te zijn op het drijfzand. Ik moet bewegen.

Ik ren naar beneden, spring op de fiets en verzin boodschappen.

Ik kom de vrouw van Boris tegen. Ik heb haar lang niet gezien. Mijn leven is niet meer zo sociaal.

We gaan wat drinken. Ik vertel haar wat ik aan het doen ben, ik vertel over de film, over de cameraman die ik wil, de ontwerper met wie ik wil werken, wie ik hoop dat de hoofdrol gaat spelen, over de plek in de woestijn die ik heb gevonden. We praten en ik klim weer omhoog, de steile helling op. Stap voor stap naar de zon.

Het is gelukt. Ik ben niet gevallen.

Ik flirt de hele avond op een heerlijk groot feest met een bloedmooie Argentijn. Dit is mijn dag.

1592

Papa kookt voor me, voor het eerst in zijn en mijn leven.

Op de keukentafel ligt het ‘menu’: een briefje waarop hij heeft geschreven wat hij allemaal in huis heeft.

Appelmoes

Rabarber (in de diepvries)

Bami

Worstenbroodjes

Soep

Mijn vader kijkt trots naar elke hap die ik neem. Nooit geweten dat te zoute soep uit een pakje en verbrande kant-en-klaar bami uit de supermarkt zo heerlijk konden smaken.

349

Het is lang geleden dat ik met een aantekenboek naar een docent heb mogen luisteren. Mijn oren en ogen staan wijd open.

We zitten in de bioscoop van de school, vijfendertig luxe stoelen, ervoor staat de directrice, die de regels en gebruiken uiteenzet. Ik geniet van haar. Ik kijk hoe ze zich beweegt, wat ze met haar handen en mond doet, hoe ze de klemtoon op bepaalde woorden legt en sommige mensen langer aankijkt dan andere. Ik bestudeer haar tactiek en vergelijk die met die van mezelf als ik voor de ploeg sta aan het begin van een project. Maar ik moet luisteren naar wat ze zegt, het is niet het moment om tactieken uit te denken. Ik ben geen regisseur, ik ben student.

351

Ik moet een presentatie over mezelf geven voor de klas, in vijftien minuten. *Vijftien minuten?* Ik zou uren, dagen achtereen kunnen vertellen, over het ‘golden team’, over de uitvinders, acteurs en kunstenaars, de vrachtauto die met een vliegtuig van het Rode Leger naar Oezbekistan werd gevlogen drie dagen na het uitroepen van de onafhankelijkheid, over mijn ruzie met de corrupte burgemeester van Chicago omdat hij zijn slome neefje als technicus bij de voorstelling wilde, over de audities in de townships rond Johannesburg vlak na de eerste vrije verkiezingen, waar een kunstenaar in een klein golfplatenhuisje me uitlegt hoe hij een regenboog wil maken, over een voorstelling in een vervallen theater in Servië, waar vanwege de oorlog geen materialen meer te krijgen zijn en we het decor maken uit de duizenden antieke kostuums die op zolder liggen, over de belichting die Luca—

De telefoon. Ik neem op. Italië aan de lijn. Luca wordt volgende week donderdag herbegraven, om acht uur ’s morgens.

Het licht wordt dof. Het geluid slaat murw. De kamer is opeens koud. De kamer is groot. De kamer is veel te klein.

Moet ik iets doen? Moet ik iemand bellen? Wil iemand dit eigenlijk wel weten?

Ik bel niemand. Ik bel de nachtservice van de luchthaven en boek een ticket naar Turijn.

1594

Voor de deur staat Vincent met een dikke envelop. Dezelfde envelop met de vellen vol Franse zinnen die ik een paar maanden geleden in de watermolen kreeg van Philip. Hij heeft zijn belofte waargemaakt. Hij heeft ze voor me vertaald.

[...] ’s Avonds, toen ik door de logeerkamer liep, zag ik Luca op bed zitten. Hij keek lang naar iets in zijn portefeuille. De volgende ochtend stond ik na hem op. De portefeuille lag op het nachtkastje, open, met zichtbaar de foto van een jonge vrouw.

Luca zou nooit romantisch zitten mijmeren bij een foto van mij. Dat zou ik wel hebben gewild, maar dat deed hij niet. Of wel...? Heb ik in mijn hoofd een andere man van hem gemaakt?

De twee kompanen vertelden me dat ze kano wilden varen. Het lag op het puntje van mijn tong om ze te waarschuwen: ‘Wees voorzichtig! Een kano is wankel en het water is ijskoud...’ Maar ik deed het niet, gezien hun houding en sterke aanwezigheid dacht ik dat ze geen goede raad nodig hadden.

Goede raad had geen zin gehad, dat weet ik zeker. In elk geval niet bij Luca. Het zou eerder averechts werken. Maar ik twijfel opeens aan alles wat ik denk. Zou hij misschien wel hebben geluisterd, zou hij voorzichtiger zijn geweest? Dieter had er zeker naar geluisterd.

Ik ben naar boven gegaan, naar mijn kamer, en ik hoorde ze rustig de trap afgaan.

Ik ben even gaan liggen. Ik weet niet waarom, ik moest denken aan mijn grootouders, ze zijn al lang dood, ik dacht aan hun tuin, aan de groenten, het fruit dat we plukten...

Grootmoeder keek recht voor zich uit, van onder haar grote hoed. Een vlinder streek neer op haar wang. Die opende en sloot zijn grote rood-zwarte vleugels... Plotseling zat ik rechtop in bed, Dieter en Luca stonden achter het raam, twee verschijningen die naar binnen keken, door mijn raam op de derde verdieping! Ik droomde niet, ze keken naar me, klaar om mijn kamer binnen te komen. Met een lange uitschuifbare ladder zou een dakdekker de derde verdieping kunnen halen, maar zij, wat deden zij hier? Wat voor waanideeën haalde ik me in het hoofd? Ik had zin om te slapen, ik had helemaal geen zin in nadenken. Ik ben opgestaan, heb het gordijn dichtgedaan en ben gaan liggen om meteen in een diepe slaap te vallen.

Hij heeft ze gezien, zwevend voor zijn raam. Hoe kan dat? Sliep hij? Droomde hij? Ik ken het raam, het is klein en rond. Waarom deden ze dat? Wilden ze terug? Zochten ze hulp? Namen ze afscheid?

Ik heb geen engelen gezien. Ik at lachend een ijsje op het plein. Ik heb niets gevoeld.

De volgende morgen vroeg belde Jean-Pierre me op: ‘Luca en Dieter zijn niet teruggekomen. Ik ben ongerust, hun schoenen staan op de rand van de muur en

er drijft een kanostoel in de kolk.’ Ik rende erheen. We vonden een omgekiepte kano vlak bij de brug... Overbodig te vertellen wat er daarna gebeurde: een paar uur later vonden kikvorsmannen de lichamen van onze vrienden.

Zij hebben het dreggen gezien. Eerst heeft de brandweer geprobeerd het water om te leiden door de barrage af te sluiten. Maar het lukte niet, de stroming was te sterk. Uiteindelijk zijn de kikvorsmannen aan veiligheidstouwen het water in gegaan. Dieter kwam als eerste boven. Ze vonden hem op de bodem, boven op Luca. Ze samen gestorven, samen als engelen voor het raam.

De politie stelde dezelfde ochtend nog een onderzoek in. De buurvrouw en ik, we troffen elkaar zij aan zij, op een bank in de gang van het stadhuis. In afwachting van de ondervraging heb ik geprobeerd de conversatie op gang te brengen, maar er kwam geen woord over haar lippen.

Toen we het stadhuis uitliepen, probeerde haar man het me uit te leggen: ‘Ze heeft wel iemand horen schreeuwen, gisteren tegen vijf uur, een enorme schreeuw die van de barrage kwam, maar ze zei dat ze niet had gekeken wat er aan de hand was. Weet u, wij bemoeien ons nooit met wat er bij anderen gebeurt...’

Ik snap dat de jongens zijn verhuisd uit de watermolen. Ook ik zou geen seconde langer naast zo’n vrouw willen wonen.

352

Voor het eerst in mijn leven ben ik het die een vriendschap beëindigt. Na jaren samenwerken hebben we elkaar niets meer te vertellen. Nee, het is anders: we vertellen elkaar niets meer, we willen elkaar niets meer vertellen, we kunnen niet meer delen. Onze wegen zijn gescheiden vanaf het eerste moment dat De Groep is geïmplodeerd.

Mijn leven bestaat louter en alleen uit afscheid nemen, weggaan, alleen zijn, alleen achterblijven. Ik heb er theaterstukken over gemaakt toen ik absoluut niet wist wat dat was, en nu is alles bedekt door die afschuwelijk overheersende, onvoorspelbare grootheid: jouw

dood.

Ik heb vrienden verloren. Gerrit was vierentwintig toen hij doodvroor in de bergen. Rianne was eenendertig toen ze bij mij voor de deur werd doodgereden. Ivo was tweeëntwintig toen hij dood neerviel na een hersenbloeding. Willy was eenenveertig toen hij dood neerviel na een hartaanval. En elke keer weer heb ik veel verdriet gehad.

Het was allemaal een repetitie, een try-out.

1602

Ik lig in bad. Het water is heet, als in een moederschoot ben ik erin ondergedompeld, veilig, warm en nat. Naast me een koud glas rosé. Wijn, een heet bad en een houtvuur zijn de dingen die me verdoven. Het liefst alledrie tegelijk, maar dat is me nog nooit gelukt.

Hij is de deur uit.

Hij was leuk. Hij was mooi. Hij was sexy. Hij was lekker. Het is goed dat hij weg is.

Het had nooit wat kunnen worden tussen ons. Ik heb geen verdriet over deze mislukte vrijage, de volgende poging die op niets uitloopt. Ik heb geen zin meer in verdriet, ik sla die fase gewoon over.

Nee, het is iets anders. Ik weet dat dit niet de man is die ik zoek.

1603

Ik begin te wennen aan het alleen zijn. Soms is het zelfs fijn.

354

Ik moet studeren maar het lukt niet. Ik ben in paniek. Ik moet een contract ondertekenen waaruit blijkt dat alle rechten op naam van de producent komen te staan. Hoe kan dat nou, het is toch mijn film, ik heb toch alles verzonnen, alles georganiseerd en mijn spaargeld geïnvesteerd? Ik heb nog geen cent gezien, van niemand, en dan moet ik al mijn rechten met één krabbel weggeven? Ik probeer me schrap te zetten tegen dit onrecht maar word heen en

357

Ik weet nooit wanneer het begint en wanneer het eindigt. Maar de golf is weer weggeëbt. De grote onzekerheid en de daarbij behorende tranen van de afgelopen dagen zijn weer voorbijgetrokken. Waarom durf ik mensen niet te bellen? Waarom sluit ik me helemaal af als ik weer eens omlaag stort? Waarom vraag ik niemand om hulp? Ben ik te trots om te zeggen dat ik me afschuwelijk voel? Dat ik niet weet wat ik moet doen met de herbegrafenis, het contract, de filmrechten, de stilte, de kou, het alles alleen moeten beslissen, het officiële afscheidsfeest dat de nieuwe groep, maanden nadat iedereen al lang en breed weg is, alsnog gaat organiseren? Ik wou dat er iemand was op wie ik kon leunen, al was het maar voor één minuut.

1604

Ik heb geen zin meer in losse flirts, one-night-stands en kortstondige affaires, hoe heerlijk ze soms ook zijn – uiteindelijk word ik er alleen maar weemoedig van: na de kortstondige bevrediging sluipt de stilte weer binnen, moet ik weer wennen aan het lege bed, het alleen aan tafel zitten. Telkens opnieuw moet ik eraan wennen en beseffen dat er niemand bij me hoort.

358

Ik zit in het laatste vliegtuig naar Turijn. Het is donker. Ik kan de Alpen niet zien. Ik heb rozen gekocht, maar niet bij de kraam. Oranje rozen. Kleine oranje rozen. Morgenochtend vroeg word je herbegraven. Je reis is bijna over, mijn lief. Ik weet dat het voor jou niet meer belangrijk is, maar voor mij wel: eindelijk ga je naar een eigen plek.

359

Het bestuur van de begraafplaats was van plan al de vijfenvijftig herbegrafenissen in één keer te doen, maar daartegen hebben de nabestaanden terecht geprotesteerd. Dus nu worden er elke

morgen vijf lijken naar hun nieuwe rustplaats gebracht, elf dagen lang.

De kist is al opgegraven. Hij staat op dezelfde schragen als een jaar geleden. Mijn bosje verdroogden rozen ligt vertrapt op de kiezels rond de open grafkelder. Je moeder herhaalt de handelingen van vorig jaar. Ze klampt zich vast aan de kist, alsof ze je omhelst, terwijl een dokter de kist onderzoekt: hij moet een formulier ondertekenen waaruit blijkt dat de kist niet open is geweest.

Samen met Ettore, Piero, Dino, Leonardo en Buffa til ik de kist weer op het wiebelige karretje en begin te duwen.

Je klotst! Ik wil het niet horen maar hoor het toch. De geur is afschuwelijk. Ik duw een walm van bederf voor me uit. Ik probeer het niet te ruiken maar heb beide handen nodig om de kist voort te duwen door het grind terwijl de anderen achter me aan sjokken.

We staan bij de muur van vers gegoten beton en zetten de kist met jou erin op een elektrische lift. De kist wordt omhooggetild en in de muur geschoven. Ik leg de oranje rozen erop.

Het gat wordt dichtgemetseld voor negenennegentig jaar. Als laatste plaatst de metselaar de afsluitsteen met jouw naam en foto in de muur. De schroeven worden aangedraaid. De lift zakt en wordt weggeredden naar de volgende herbegrafenis.

Ik ben uitgeput. De spanning van een jaar wachten zakt naar mijn knieën.

Op weg naar de uitgang passeren we de volgende herbegrafenis. Ook hier die vreselijke lucht.

Buiten de begraafplaats bloeit wilde lavendel. Ik pluk twee bloemetjes en stop ze in mijn neusgaten. Die geur moet weg uit mijn neus, ik wil hem nooit meer ruiken. Het is niet jouw geur, het is ontbinding, vergankelijkheid, dood.

Ik douche heel lang. Ik was mijn haar telkens opnieuw.

Ik eet gegrilde vis en rode paprika's met de jongens. Ik waad in een bad van liefde en laaf me.

De hardnekkige mist van de Po-vlakte maakt het vliegen onmogelijk. Ik moet met de bus naar

Milaan en vandaar naar huis vliegen. Maar ik ben rustig want jij bent in je eigen graf.
Eindelijk, mijn lief, voor negenennegentig jaar onder mijn rozen.

Ik ben de bus nog niet uit of mijn maag trekt samen. De kleuren, de akoestiek van de gangen,
de geur van dit vliegveld, alle herinneringen aan de dag dat we je kist hier zochten komen
terug. Ik loop krom van de onverwachte pijn in mijn buik en ik ril van de kou. Het is
verdomme vijfentwintig graden.

362

Ik trek mijn nieuwe bloesje aan en een glimmende broek voor het afscheidsfeest.

Eerst nog een live interview op televisie. Ik probeer me te concentreren maar het is
moeilijk – de vreselijke geur is nog niet uit mijn neus.

Ik wens de nieuwe groep toe dat ze mooie voorstellingen zullen maken en geef Sonia mijn
ouwe getrouwe sleutelbos, met alle sleutels van het hele bedrijf.

Ik verkeer in een trance en probeer op mijn benen te blijven staan, maar alles gaat
langs me heen.

365

Ik kook voor de paar dierbare vrienden die me door dit jaar heen hebben gesleept. We eten en
drinken. Het is een mooie, verdrietige dag.

Het eerste jaar is voorbij, mijn lieve Luca.

373

Ik studeer hard. Ik leer veel nieuwe mensen kennen.

Maar elke morgen is het erger. De wanhoop kruipt in mijn botten. Hoe kan dat nou? Ik
heb toch netjes mijn jaar volbracht en alle seizoenen achter de rug?

Het is een volksleugen. Elke ochtend als ik ontwaak ben ik weer een stapje dieper gezonken. Het verschil is subtiel maar het is er. Steeds dieper wordt het verdriet, almaar groter het gemis.

374

Twee armen om me heen. Twee oude, vrouwelijke armen. Ze heeft uren naar me geluisterd, ze heeft me getroost en gewarmd. Nu kookt ze haar beroemde soep. Ik heb honger.

375

Hij lacht altijd en ik lach terug. Mijn bloemenjongen is mooi en lief, maar nooit zal hij mijn geliefde zijn. Daarvoor is hij te flegmatisch, te sloom. Ik had hem nodig om te voelen dat ik niet dood was, dat ik leefde. Nu kan ik zonder hem.

376

Mijn gezicht is nat van zijn kussen. Overal om me heen staan emmers bloemen. Hij ligt boven op me en bijt me zachtjes in m'n nek.

Ik draai mijn gezicht naar hem toe. Om ons heen staan tientallen zwetende mannen, hun zweet druipt in lange draden naar beneden, op onze benen, onze armen, ons haar. Alles kleeft en plakt.

Ik wil opstaan, die loerende mannen moeten weg. Maar ik zit vast, we zijn muurvast aan elkaar gelijmd.

384

Ik ben gewisseld van producent. Ik heb rondgebeld en het blijkt dat Jan iemand is die veel risico neemt. Dat klinkt me goed in de oren. Ik heb genoeg van mensen die geen risico durven

nemen, alles bij het oude willen houden, bang zijn voor veranderingen en alleen doen wat ze al kennen. Ik noem ze ‘hypotheeklul’ of ‘laffe settelkut’. Ik weet precies wie ik bedoel.

389

Leraren van over de hele wereld geven college. Als een spons zuig ik alle informatie op. Ik heb nooit geweten dat er zo veel regels en afspraken waren bij het maken van een film. Hoe moet ik mijn weg daartussen vinden? Ik mis mijn jongens, ik mis mijn team, mijn eigen regels.

1615

Ik begin langzaam te wennen. Of liever, ik vind mezelf niet meer zo vreselijk alleen. Ik dwaal door een grensgebied tussen zoeken en rust. Het wanhopige missen begint te slijten.

390

Het hele verhaal met de bloemenjongen heb ik verzonnen. Ik was verliefd, hij niet. Hij was lief en gevoelig, dat was al.

Het haardvuur brandt. Ik eet. Ik drink. Ik eet omdat ik moet eten. Ik drink omdat ik moet drinken.

Alsjeblieft, laat me niet alleen oud worden.

398

Ik fiets en iemand snijdt me, ik knal met mijn hoofd op de stoeprand en ben op slag dood, een taxi scheurt dicht langs me, ik blijf met mijn jas steken aan de buitenspiegel, ik word meegesleurd en ontveld op het asfalt, ik bloed dood in de goot, een vrachtauto overrijdt me bijna bij het afslaan, de grote wielen duwen me neer en verpletteren me op hun gemak, zodat

alles wat in me zit wordt naar buiten geperst, ik zit in een trein die piepend remt, ik word doorpriemd door het scheurend staal van de uit elkaar rijtende trein, ik verstop me, kan niet meer bij de leuning, ik buitel van de treden, lig bewusteloos onder aan de trap en bloed dood, ik zwem in zee, het water wordt plotsklaps kouder, de kramp overmant me, ik kan mijn benen niet meer bewegen, ik zink naar beneden en loop vol water, net als jij, ik rij in de auto door een diepe plas en voel de banden spinnen, ik beland in een slip, knal tegen een boom terwijl mijn kop door het glas slaat en de ruitenwisser zich door mijn ogen in mijn hersenen boort, ik laat lijn 4 passeren en steek over, word gegrepen door de 4 uit de tegenovergestelde richting, die me met zijn ijzeren wielen in tweeën snijdt, ik knik vriendelijk naar de onnatuurlijk dikke man, die op hetzelfde moment ontploft, ik ook, ik word op de motor ingehaald door een mobiel bellende zakenman die me met honderddertig kilometer per uur tegen de koude vangrail duwt, mijn arm blijft steken en wordt losgescheurd omdat mijn massa nog door wil, ik kom tot stilstand met niet meer dan een bloedgutsende kale romp, ik lig in een wak, mijn schaatsen belemmeren me het watertrappelen, elke keer als ik de rand pak om uit het ijskoude water te klimmen breekt het ijs af, ik bevries, ik kijk over de rand naar beneden, de reling breekt, ik sla te pletter op straat, ik stap schoon en nat uit bad, ik zie de zeep niet liggen, ik klap met mijn voorhoofd op de wc-bril, die niet breekt maar mijn schedel wel, ik loop onder een grote beuk en een oude tak kraakt vervaarlijk, in één rake klap breekt de eeuwenoude boom mijn nek, zonder enige viezigheid, ik demonstreer tegen de oorlog, het politiepaard krijgt orders, ik word vertrapt door ge oefende hoeven terwijl helpende handen worden weggeslagen door toesnellende knuppels, ik eet snel een spaghetti in een restaurant, de deur vliegt open en slaat tegen mijn rug, mijn vork schiet in mijn keel, een groot gat in mijn huid, de bolognaisesaus vermengt zich met mijn bloed, ik stik voor de Italiaanse eigenaar 112 kan draaien, ik repareer de lamp in het trappenhuis, ik draai de koperen draden in elkaar en boven doet iemand het licht aan, de stroom stoot door mij heen, ik zit vastgeplakt aan de draad, mijn haren springen recht overeind, mijn hart slaat nog één maal, ik slaap in een groot hotel, ik ruik schroeilucht, wil naar buiten, raak de weg kwijt in een doolhof van eindeloze gangen, ik verbrand voor ik de uitgang heb gevonden, ik lig in bed op de elektrische deken, ik hoor een vreemd geluid, ik word geëlektrocuteerd in een fractie van een seconde, ik word gevonden tussen de witte lakens terwijl ik helemaal zwart ben, ik zit lui op het balkon, het trilt, het uitbouwsel boven me overladen met potplanten breekt af en verplettert me, een bal knalt tegen de ruit, een scherf komt feilloos in mijn hart terecht voor ik het werkelijk besef, ik ruik gas, in een oorverdovende klap word ik samen met de hele buurt opgeblazen, ik passeer een

grote groep teleurgestelde supporters, ik draag de kleur van de tegenstander, hun vuisten dalen onbeheersbaar op me neer tot ik verloren heb en zij toch nog gewonnen, ik fiets door het onweer en schuil onder een boom, een bliksemschicht zoekt de aarde, ik word verkoold gevonden met mijn fietsstuur nog in mijn hand, ik loop door het park, een valse hond ontsnapt zijn baas en rent op me af, ik word aangevallen door een getrainde moordmachine die happend naar mijn keel de lappen vlees van me aftrekt, ik haal nog net de trein, de deuren klappen te vroeg dicht, ik zit klem met mijn hand, word van het perron getrokken, mijn benen kunnen geen houvast meer vinden, ik word kapotgeslagen tegen een seinpaal, ik eet een vis, de graat blijft steken in mijn keel, ik begin te hoesten, ze slaan me hard op mijn rug, ze denken dat ik me heb verslikt, het graatje boort zich dieper, ik stik, een agressieve brommerkoerier met een stapel pizza's achterop duwt me opzij bij het stoplicht, ik heb commentaar en word doodgestoken door een opgefokte kleuter met een zakmes.

399

Ik dwaal door de stad tussen twee bioscoopbezoeken door. Het huis is te leeg. Ik vul de avond met films en in de pauzes lees ik.

400

En als ik daar dan lig? Wat doen ze dan met me? Word ik aan de kant gesleept, opdat het verkeer weer zo snel mogelijk doorkan? Zet een voorbijganger mijn fiets op slot? Zullen vreemde handen mijn kapotgereden vermorzelde doodgestoken meegesleurde doorspiesde verdrongen ontvelde verbrande uiteengereten lichaam doorzoeken, op zoek naar flarden en tekenen van leven?

Dood is in mijn aderen. Dood is in alles wat ik eet. Dood is in alles wat ik hoor. Dood gaat niet meer weg.

406

Mijn kamer is vol mensen en eten en flessen. Ik wil niet alleen eten. Ik drink te veel.

408

De bloemenjongen sloft als een oude man met pakken inpakpapier. Hij pakt twee grote bossen witte lelies voor de mevrouw die vóór mij is.

Hij lijkt wel een grafmonument. Hoe heb ik ooit verliefd op hem kunnen zijn?

410

Iedereen lijkt dood.

413

Als het verhaal over Melody klaar is ga ik terug naar Bombay. Ik wil ook daar een film maken. In die film zullen, in tegenstelling tot in het Melody-verhaal, waar dood en leegte overheersen, kleuren en overvloed de boventoon voeren. De kleurige massa, een zee van leven en liefde.

1617

Ik schrijf een nieuwe aanvraag voor mijn Bombay-film. De afwijzing van het fonds speelt nog vaag in mijn herinnering. Destijds vonden ze dat ik eerst maar eens een echte film moest maken voor ik aan de volgende begon. En mijn plan, mensen interviewen in Bombay en vandaaruit een script ontwikkelen vond de commissie te vaag. Ik geloof dat ik begin te begrijpen wat de commissies willen lezen. Ik kan niet schrijven dat ik verliefd ben op een stad, dat ik respect hebt voor de chaos en de gelatenheid, dat ik me laat verleiden door de duizenden kleurige sari's, dat die bewegende massa beelden in mijn hoofd oproept, dat ik een cultuur wil induiken en drijfmat wil worden, dat ik omringd door beelden gelukkig ben en dat

er dan vanzelf een verhaal komt. Nee, ik moet een zakelijk, commercieel verhaal schrijven waaruit blijkt dat ik en vooral zij geen risico lopen.

423

Ik kan alleen nog naar mensen kijken alsof het dingen zijn, het zijn wel mensen maar ze zijn geprogrammeerd, hun gevoelens inclusief, ze doen wat ze doen om te overleven. Ik kijk naar de steeds terugkerende patronen en gedragingen en relativiseer alles wat ik zie.

Het vreemdste is dat de mensen mij aardiger lijken te vinden dan vroeger en ik hen juist niet.

428

Ik ga naar Cannes. Een 'schoolreisje' noemden we dat vroeger: we krijgen een kijkje in de keuken van de echte filmwereld en leren hoe we ons verhaal moeten pitchen, aanprijzen en opleuken. Ik heb met Jan afgesproken in een van de grote hotels op de boulevard maar heb geen zin om in mijn lange avondjurk over de boulevard te flaneren. Ik bind mijn jurk omhoog tot een minirok met de band die straks in mijn haar gaat.

Ik wacht al een uur maar Jan komt niet en hij heeft zijn mobieltje uit staan. Ik baal want ik heb een ander feest laten schieten om met hem naar deze première te gaan. Het begint over een paar minuten.

De liftdeuren vliegen open en hij stapt opgewonden naar buiten. 'Ik heb net een deal voor zeventig miljoen gesloten.'

We rennen over de eindeloze rode loper naar het theater, hij in smoking, ik in avondjurk, op hoge hakken, met je grote lelijke horloge trouw om mijn pols.

Overal klikken de camera's. Ik voel me vrouw en werelds. Voor het eerst sinds al die tijd begin ik zomaar uitbundig te lachen.

We eten oesters en drinken champagne met een producent uit New York. Ik zweef.

433

Ik ben hopeloos verdrietig. Cannes was een week vol flirtende en versierende mannen. Alleen Jan was serieus business aan het doen. Voor de rest was het feesten, drank, recepties, sensueel en zwoel rondstappen met Amerikaanse, Franse en Spaanse mannen. Ik voelde me vrouwelijk en geil. Ik weigerde mijn verhaal te pitchen, dat zou voelen als hoereren, maar flirten en uitdagen was een heerlijk spel. Ik had de erkenning van mijn lijf nodig, niet van mijn verhaal. Ik kan niet leven van een zwaaiende bloemenverkoper en een paar lieve vrienden.

Maar toen een ‘belangrijke’ Amerikaanse producent me mee wilde nemen naar een van de meest gewilde feesten, op een exclusief jacht op de Middellandse Zee, zei ik nee. Ik wist dat ik dan met hem het bed in zou moeten duiken.

Nu alleen thuis, terug in de stilte, wil ik alleen maar huilen. Waarom durfde ik niet te vrijen met die Amerikaan? Waarom kon ik dat niet? Gewoon een wip, zoals mannen naar de hoeren gaan. Was ik bang? Ben ik bang? Ja, Luca, ik ben bang. Bang om te verliezen, bang om verliefd te worden op de eerste beste lul die me aandacht geeft, daarom vree ik niet met hem. Als ik dat wel had gedaan, had ik hem niet meer kunnen loslaten, dat weet ik heel goed. Ik moet op mijn tellen passen. De bloemenjongens zijn de wereld nog niet uit.

435

Heb ik zo veel behoefte aan liefde dat een domme geile e-mail van een of andere Amerikaanse producent me totaal van mijn stuk brengt?

436

Alles suist.

437

Alles is leeg.

437

Alles is dood.

438

Alles is vals.

439

Alles doet pijn.

440

Alleen maar koud.

441

Ik kijk naar de regen.

442

Het is weer voorbij. De kou is verdwenen.

443

Ik wist niet dat ik zo diep zou moeten gaan. Ik wist niet dat ik het kón.

453

Ik schrijf de zoveelste versie. Jan is streng. Hij vindt dat wat ik heb nog steeds geen echte film is: het is te absurd en te abstract en dus onverkoopbaar. Hij vindt het prematuur dat ik nu al aan de slag wil met de volgende film. Hij weet niet dat ik nou eenmaal gewend ben in hoog tempo te produceren – vier, vijf voorstellingen per jaar was gewoon.

We bekijken een stapel video's van shows die ik heb geregisseerd. Op het toneel kon alles: een huis valt op z'n kop, een man zweeft door de lucht en zingt een liefdeslied in vier verschillende talen, een vrouw heeft spaghettihair, een meisje verschijnt springlevend na een half uur onder water, een man lepelt de ingewanden van zijn overleden vrouw op... In dit nieuwe vak kan ik niet zo kwistig omspringen met metaforen, symbolen en beelden, het moet gaan over mensen die echt zouden kunnen hebben geleefd, in omstandigheden die aannemelijk zijn, ook buiten het witte doek.

1618

Ik kijk naar het mozaïek. Ik heb het eindelijk afgemaakt. Ik moet nog een klein stukje, tot aan de deur. Waarom maak ik geen omlijsting om de deur, als een Arabische moskee, naar boven toe in een punt? Een majestueuze entree, terwijl bijna niemand deze kant van de deur ooit ziet. Ik heb nog genoeg markante tegels die ik ervoor kan gebruiken – in mijn kist ligt er een van het geboortehuis van mijn moeder, een toeristische tegel uit Turijn, een gebroken schotel van Dieter, ik heb een verzameling van jaren. Zal ik een tweedimensionaal altaartje maken, als de Indiase kamertjes en kastjes voor de overledenen? Niemand hoeft het te weten, het is alleen voor mij.

Ik moet opschieten, ik heb een lunchafspraak met de cameraman met wie ik zo graag wil werken.

1621

Ik kook kwarteltjes in sinaasappelsaus voor Piero, die voor één avond in de stad is, onderweg naar een klus.

We eten en praten. Ik merk dat ik me Luca niet goed meer kan herinneren, ik weet niet of wat ik herinner echt is, weet niet meer hoe hij deed. Ik weet dat hij moeilijk en ontvlambaar was, maar hoe, dat weet ik niet meer. Ik weet zelfs niet meer hoe ik op hem reageerde. Al deze jaren, waarin ik alleen mijn eigen gezelschap ben geweest en er geen reflectie, weerstand of tegenstand was tenzij ik die zelf creëerde, hebben me veranderd.

Ik huil de hele avond. Het is heerlijk, het is zo lang geleden, ik wil niet stoppen. Het lucht op, het verfrist.

476

Jan heeft ja gezegd.

Elf keer heb ik een nieuwe opzet geschreven. Elf keer heb ik over Melody en River geschreven. Elf keer heb ik ze dood laten gaan.

Nu vindt Jan het een geloofwaardig geheel en mag ik de opzet uitschrijven tot een ‘echt’ script. Mijn ongeloofwaardig wereld van overkokende pannen melk, schilderijen van rode paprika's, haatdragende begrafenisondernemers en exploderende lijken is veranderd in een verhaal over een zwarte analfabetische kokkin die een visueel kookboek maakt terwijl ze strijd voert met haar kleinzoon en diens vader, en al haar eenzaamheid omzet in gerechten, rode gegrilde paprika's.

481

De meerderheid van de cast is zwart. Al dagen probeer ik ergens op de wereld een zwarte scriptschrijver te vinden die me feedback wil geven. Ik gebruik het netwerk dat ik de laatste maanden heb opgebouwd, en vandaag lijkt het raak: in Zimbabwe woont een man, Tamuka,

die in Amerika heeft gestudeerd en een van de meest getalenteerde schrijvers van zijn jaar was. Ik schrijf hem een lange brief.

483

Ik ga naar de eerste voorstelling van de nieuwe groep. Het is bekend en toch verdwaal ik. Ik verdwaal in een lege huls. Een *recept*? Een eindeloze reeks betekenisloze handelingen, ze volgen elkaar hortend en stotend op. Er is geen samenspel, geen emotie, het is doods.

Of ben ik jaloers?

485

Tamuka zegt ja. Ik ga naar Zimbabwe om te schrijven.

Ik vraag geld aan bij het filmfonds, zonder erop te wachten. Ik gebruik mijn airmiles en koop een ticket.

Tamuka heeft in Harare een goedkoop huisje voor me gevonden.

496

Elke dag gaan er e-mails op en neer naar Harare. Tamuka wil me alleen feedback geven als hij \$ 3.000 en de credits als co-writer krijgt. Wat een belachelijk voorstel! Dat geld heb ik niet en ik ga het schrijven, niet hij.

Mijn ticket is gekocht, ik heb het huis gehuurd dus ik ga. Ik vind wel iemand anders.

504

Ik heb een kop thee gezet. Mijn laptop staat voor me op tafel, al de aantekeningen liggen ernaast. Buiten landt een exotische vogel. Het ruikt naar eucalyptus. Voor het eerst heb ik geen last van hunkeringen en frustrerende fantasieën. Ik verlang naar zes weken schrijven hier

in Harare.

507

Ik koop een tweedehands fiets met een groot schuimrubberen zadel.

Rond lunchtijd maak ik een afspraak met iemand uit de Zimbabweaanse filmwereld. Ik fiets erheen, ik zit de hele dag achter de computer en zie sterretjes.

Aan het eind van elke afspraak vraag ik wie ik nog meer moet ontmoeten in deze stad. Ik krijg altijd een of twee namen en telefoonnummers. In no time leer ik allerlei mensen kennen.

Ik ontmoet Chikapa, een jonge zwarte producent. Hij biedt aan mijn script te lezen en me feedback te geven. Ik wist dat ik iemand zou tegenkomen die me zou willen helpen.

508

Ik ben op een feestje. Een groot huis, een grote tuin, een braai, er zijn veel mensen, onder wie een jonge politiek activist.

Hij is van de oppositie, en dat is geen ongevaarlijk bestaan. Hij is een strijder, fel, bloedmooi, pikzwart en het middelpunt van het feest. Vanaf de eerste seconde zijn we aan het praten en flirten. Er hangt een opwindende spanning.

509

De strijder belt me. Hij vraagt me mee uit eten.

Ik zou voor het eerst weer kunnen vrijen na jouw dood. Alles is daar. Maar ik wil en kan niet. Niet zo maar een wip na twee flessen wijn, niet zo gemakkelijk, niet zo snel. De rouw heeft mij een andere ziel gegeven, een ander lijf.

Ik weet dat ik op het punt sta voor de tweede keer in mijn leven mijn maagdelijkheid

te verliezen.

510

De energie bruist door mijn kop. Ik kan niet slapen. Ik heb zin om te schrijven, maar wát? Dat ik eindelijk weer heb gevreeën? Dat jij vandaag eenendertig zou zijn geworden? Dat ik het moeilijk vond om mijn lijf te geven? Dat ik me niet kon laten gaan? Dat ik bang was? Dat ik de hele tijd moest huilen, omdat elk hoekje in me overhoop werd gehaald?

511

Ik werk keihard. De woorden stromen uit mijn vingers, en ik heb bijna niet geslapen!

Hij staat weer voor de deur.

We vrijen de hele nacht. Alles in mijn lijf tintelt. Mijn bloed stroomt.

512

Hij heeft een vrouw en een kind.

Ik was vergeten dat hij ook een privé-leven kon hebben. We praatten tot nu toe alleen over politiek, film en theater, eigenlijk vrijen we alleen maar.

Hij zit in een huwelijks crisis en zijn vrouw is tijdelijk terug naar het dorp van haar ouders.

Jezus, wat een afknapper!

513

Het kan me niet veel schelen. Het is niet mijn vrouw. Ik wil mee op deze golf van weldaad.

Ik heb wat ik ooit zo graag wilde: een affaire zonder binding.

Het gekke is dat hij niet ruikt. Hij heeft geen geur.

514

Het is heerlijk om weer mooi en lekker gevonden te worden, zeker door deze mooie man, bevlogen en gepassioneerd. Maar minnares zijn is niet wat ik wil.

517

Als je vrijt wordt heel je leven anders. Opeens is er alleen maar zon.

518

Het is een feest. Zijn grote lichaam, zijn intellect, zijn energie, zijn super-macho-zijn. Ik ben zo vol erotiek, ik kan er geen genoeg van krijgen.

519

Ik werk hard, ontmoet veel mensen, kom op allerlei feesten.

Ik doe tests met gedroogde groenten voor het visuele kookboek van Melody.

520

De eerste versie is af.

Ik heb het laatste woord nog niet opgeschreven, of Bombay stroomt terug in mijn geest. Het liefst zou ik direct aan het volgende verhaal beginnen. Mijn brein bruist. Ik wil terug naar die stad, ook daar een huis huren, mensen interviewen en schrijven.

Ik fiets naar Chikapa en breng hem het script. Hij is verbaasd dat ik al klaar ben. Hij zal het deze week lezen.

521

Ik mag me niet hechten. Ik wist dat het zou gebeuren, er was geen ontkomen aan: deze man is me dierbaar geworden – en dat was niet de bedoeling.

Hij bedriegt zijn vrouw en dit is zeker niet zijn eerste bedrog. Hij heeft een gezin. Ik ben gewoon een van de vrouwen die even in zijn leven is, de passant.

Ik moet koesteren wat hij me teruggaf, iets wat ik was verloren, iets groots – vrouw zijn – maar het is moeilijk zoiets immens terug te krijgen en niet verliefd te mogen worden.

522

Het gaat mis. Ik weet niet hoe ik het moet stoppen maar ik ben verliefd aan het worden. Ik wil dit niet, ik wil geen onmogelijke liefde, ik wil geen nieuwe pijn, maar het gebeurt vanzelf. Ik zit in een vreemd huis in een vreemd land, ik wacht tot Chikapa het script heeft gelezen en me feedback zal geven. Ik heb geen andere afleiding dan mijn strijder.

523

Voor de eerste keer in weken heb ik een vreselijk aanval van somberheid. Ik heb me in een wespennest van gevoelens begeven waar ik niet mee om kan gaan. Ik kan niet meer relativieren. Als ik daaraan begin, relativeer ik alles dood. Ik heb mijn vat met gevoelens opengeschoefd en nu krijg ik die klottedeksel er niet meer op. Ik verdrink.

We spreken af dat het over moet zijn. Het zal alleen maar pijn en ellende brengen.

Ik kan mijn tranen niet meer stoppen. Het is goed, ik weet het. We waren verliefd aan het worden en dat mag en kan niet.

Maar nu hij weg is is het weer koud.

524

Ik wist dat de eerste man na jou een hernieuwde kennismaking met de wereld zou zijn, maar ik had nooit bedacht dat ik dat direct weer zou moeten opgeven. Ik moet weer een nieuw sociaal leven opbouwen, anders vliegen de muren op me af. Ik heb behoefte aan geborgenheid – nu ik daar weer van heb geproefd wil ik het niet meer kwijt. Maar het mag niet. Ik moet hem loslaten en dat moet ik hier doen – ik wil niet verliefd en vol verlangen terug naar huis om daar met een gebroken hart te gaan zitten smachten naar een getrouwde Afrikaanse politicus met vrouw en kind.

525

Ik maak veel afspraken voor de komende dagen. Dan heb ik minder hartzeer.

527

Chikapa vindt het prachtig. Het is nog wel ‘te veel theater’ en hij mist de exacte reden waarom Melody doet wat ze doet. Maar hij is onder de indruk van de beelden, hij heeft nog nooit zoiets gelezen. Hij vraagt of hij het mag coproduceren.

Zijn twee assistenten hebben het ook gelezen, maar die vonden het te zwart – ‘te morbide’ en ‘te veel dood’.

Te morbide? Ik vind het hoogstens wat verdrietig.

Ik heb nog anderhalve week om hier te werken aan een herziene versie.

532

Ik geef een lezing over mijn theaterwerk op de filmschool.

Ik heb de goeie winkeltjes gevonden. Ik ga naar feestjes, ik heb etentjes, ik ken steeds meer mensen, ik groet ze op straat. Ik leef.

Ik ga naar de opening van het Zimbabwe International Film Festival en heb alweer een nieuwe avondjurk gekocht, de tweede in vier maanden – de tweede in mijn leven.

533

We zijn weer begonnen. Terwijl we zo duidelijk hadden afgesproken het niet meer te doen. Ik ben blij dat ik niet met hem ben getrouwd. Hij is mooi en heerlijk, maar onbetrouwbaar als de pest. We zouden vrienden worden en dat soort gelul: een kleine week, niet langer, hebben we ons eraan gehouden. Maar mijn behoefte aan liefde en lijfelijkheid is groot, ik moet bijtanken want ik heb geen idee waar de volgende benzinepomp is.

534

Ik laaf me.

535

Als ik binnenkom voel ik het al. Ik zie er anders uit dan al de anderen. Ik maak mijn entree aan de arm van de modeontwerper die deze sexy avondjurk voor me heeft gemaakt. Ik weet niet wat me overkomt. Is het de jurk, mijn bekuste lijf, de zwoele nacht, of is het Afrika, met zijn machomannen? Ik word overladen met alle attentie die ik de afgelopen anderhalf jaar heb gemist. Ik ben het middelpunt van het feest. Mannen doen liefdesverklaringen, willen met me naar bed, willen met me dansen. Ik kan het bijna niet bevatten maar ik weet wat het is. De rouw is uit mijn ogen.

Ik heb de haard en kaarsen aangestoken. Ik ben gelukkig om kleine dingen – of zijn ze groot? Ik heb een grote stap gezet in mijn nieuwe leven zonder Luca. Eindelijk accepteer ik dat hij er niet meer is. Het is alleen ik, gewoon ik en niemand anders. Ik kan flirten en lachen, me helemaal laten gaan en met veel lol al die absurde mannen van me afschudden.

Ik schrik. Voor het eerst, voor het aller-allereerst is er afstand, ik heb afstand van jouw naam en afstand van jou. Het is afschuwelijk en heerlijk tegelijkertijd. Luca, ik hou van je maar je bent dood. Ik moet doorgaan. Mijn rouw is voorbij. En als je me kan zien vanuit de hemel, wat ik niet geloof maar vanavond voor het eerst zou willen, dan zie je dat ik je, nu, op dit moment, kan laten gaan. Ik durf het bijna niet te zeggen maar het is zo.

538

Schrijven vrijen schrijven vrijen schrijven vrijen schrijven vrijen schrijven vrijen.

540

Ik ben klaar met de herziene versie. Chikapa is opnieuw totaal verbaasd. Hij had nooit gedacht dat ik zo snel een tweede versie kon schrijven. Maar alles in me tintelde, de scènes verschijnen spontaan op het scherm. Ik heb dag en nacht doorgewerkt. Nou ja, niet de hele nacht.

542

Chikapa heeft het zowaar alweer gelezen. Hij geeft me een lijst met opmerkingen. Ik ga niet alleen naar huis met een script, maar ook met een coproducent en een gelaafd lichaam.

543

Ik neem afscheid van mijn strijder. Ik ga weg en zijn vrouw en dochttertje komen terug.

We gaan naar een peperduur restaurant en praten als volwassenen. We weten dat het over moet zijn. Ik weet dat ik ongelukkig word als we hiermee doorgaan. Ik wil geen minnares zijn.

Maar ik voel me rijk, overladen met geschenken in natura, gaven voor mijn lichaam en geest. Hij was verslavend lekker, slim, origineel en warm. Hij heeft me beschermd, uitgedaagd, verleid en getroost, het was heerlijk weer te drinken van een lichaam na zo'n lange tijd van droogte.

544

Ik ben aan het inpakken. De strijder staat weer voor de deur.

We vrijen nog één keer, tussen de half ingepakte tassen en stapels papieren. We praten niet.

Dan ineens is hij weg. Ik zal hem nooit weer zien. Dankjewel, strijder, dankjewel.

553

Ik kom thuis en koop verf en kwasten. Ik schilder alle wanden en het plafond van de huiskamer in felle kleuren. Het is niet langer de kamer van Luca en mij, het is mijn kamer, het zijn mijn kleuren.

560

Jan is het helemaal niet eens met al de veranderingen die ik heb aangebracht na de feedback van Chikapa. Hij vindt dat het weer ongeloofwaardig is geworden. Als ik het niet verander wil hij mijn film niet meer produceren.

Ik weiger het te veranderen. Dan produceert hij het toch niet? Ik ben onkwetsbaar en gevuld met kracht.

Ik mis mijn strijder, maar ben niet verdrietig. Ik ben op een keerpunt aanbeland, op de grens

tussen theater en film, tussen verdriet en vreugde, tussen rouw en kracht.

569

Ik gooi Luca's bankafschriften weg. Omdat ik het zo ongevoelig van mezelf vind, gooi ik ook mijn éigen oude bankafschriften weg. Ik hussel ze door elkaar in de vuilniszak en zet de zak op straat.

579

Ik geef een verjaardagsfeest. Een prinsessenfeest. Zo groot, zo mooi, zo warm... Suizende avondjurken, krakende smokings, twinkelde juwelen, verdovende geuren, glinsterend kristal, glimmend bestek, dertig meter damast aan een stuk over een lange tafel, kaarsen die de grote ruimte verlichten, mijn lievelingskok, een diner dansant met negen gangen en al mijn vrienden en familie om me heen. Ik kán het weer! Eindelijk lééf ik weer!

581

Ik ga omhoog. Elke dag weer leer ik een klein beetje verdriet achter me te laten.

587

Ik koop een ticket naar Bombay. Jan en Chikapa gaan de film toch samen produceren en ik wacht op nieuwe feedback. Ik weet dat dat lang duurt, dus ga ik verder met mijn Bombay-film om niet weer in het gat te vallen – de leegte is nog steeds mijn grootste bedreiging.

1631

Ik word onrustig wakker. Roos heeft een advocaat ingeschakeld, ze gaat in beroep. Wat als ze nee blijven zeggen? Tot nu toe heeft het filmfonds altijd eerst nee gezegd en dan in tweede instantie, meestal na een gesprek, ja. Dit keer was ik er niet bij, ik heb die koppen niet gezien, de sfeer van het strijdperk niet kunnen ruiken, niets kunnen toevoegen om ze te overtuigen.

Waarom laat ik het idee van een speelfilm niet los? Waarom ga ik niet iets anders doen? Solliciteren, zoals iedereen, voor een gewóne baan. Handwerkjuf, conciërge, vrachtwagenchauffeur.

616

Ik slijt weken van tranen en stilte. Het is de grote leegte die me dichtknijpt, me de adem beneemt, me van mijn geloof berooft. Ik raak het vertrouwen kwijt dat het mooi is wat ik maak. Het is verlamdend, ik wacht en wacht, ik kan niet verder omdat anderen over me beslissen. Maar het zal me lukken: op een dag kom ik terug met volle kracht.

Ik ga terug naar Bombay, deze keer niet om de filmindustrie te zien, maar om de mensen van die stad te bestuderen. Zij zullen het uitgangspunt zijn.

618

Boven mijn hoofd draait de ventilator. Het is verstikkend warm. Ik zit aan een tuttig uit hout gesneden oud Indiaas bureau. Ik moet wel even slikken. Natuurlijk is alles anders dan ik had verwacht. Ik dacht een groot appartement te huren, en ik woon op kamers bij een eenzame alcoholistische man met twee inwonende bedienden, die in de huiskamer op de grond slapen. Ik krijg geen sleutel, want er is altijd personeel.

Mijn hoofd zit nog zo vol met Afrika, met Melody en River, ik weet niet goed waar ik moet beginnen. Ik wil een film maken over ‘te veel’. Een film over de overvloed van mensen, een overbevolkte oceaan. Over oost en west, arm en rijk, vriendschap en verraad, strijdgewoel en vechtpartijen – daar heeft het mee te maken.

Er loopt een kakkerlak over het bureau.

619

Ik sta tussen duizenden felgekleurde wapperende sari's. Ik was vergeten hoe vol de treinen zijn, ook buiten het spitsuur. Alles drukt en duwt in de vrouwencoupé. Iedereen, hoe schamel ook gekleed, draagt goud, oren, neuzen, vingers, tenen, halzen, armen, alles is met goud behangen. Is dat hun pensioen, hun enige bezit?

Door de open ramen en deuren zie ik de krotten, de rotzooi, het open riool. Overal op straat liggen mensen te slapen. In deze stad hebben alle honden schurft, er wordt almaar zonder reden getoeterd, je moet constant uitkijken dat je niet in een of ander onduidelijk gat in het wegdek valt. Ik kan hier niet denken. Ik ben maar alleen ogen, neus, mond en oren.

620

Mijn assistente neemt me mee naar een kleine sloppenwijk aan de rand van een gigantische bouwput. Beneden in het gat wordt de fundering gelegd voor een flat.

We lopen over een smal pad langs het open riool en springen over grote gaten. Overal zijn kinderen, oude mensen en vrouwen. Jongemannen zie ik niet.

Ik praat met een Nepalese vrouw in haar donkere hutje. We zitten op de aangestampte grond tussen de gescheurde golfplaten op jutezakken. Een rat glipt weg van onder mijn 'stoel'.

Door elk gat in de golfplaat kijken ogen naar binnen. Iedereen wil weten wat er in de hut gebeurt.

Ik stel de eerste vragen van mijn nieuwe lijst.

Wanneer ben je voor het laatst de stad uitgeweest?

Nooit.

Waarom ben je hier komen wonen?

Omdat mijn familie een man voor me had gevonden.

Om zes uur is het donker en begint het leven. De stad straalt een mysterieus licht uit. De meeste auto's rijden zonder licht.

We rijden een straat in volgebouwd met krotjes, op en onder elkaar, geen weggestopte township, niets is afgesloten of verborgen, de naakte kinderen liggen te slapen terwijl we op nog geen tien centimeter van hun hoofd voorbij denderen. Vrouwen zijn aan het koken op kleine vuurtjes, overal zitten families te eten te midden van de uitlaatgassen. Een meisje loopt in een gekleurde sari met een Reebok-rugzak op haar rug, een klein jochie drukt een boek over Bill Gates tegen de voorruit.

Wat ben ik aan het doen, wat zoek ik hier? Ik voel me een oorlogstoerist. Een dief van andermans verdriet.

624

De dagen vliegen voorbij. Ik praat met allerlei mensen – een vissersvrouw wier man meestal op zee is, een gepensioneerde administrator die de enige in zijn straat is die kan lezen en schrijven, een textielhandelaar die een ‘verboden sexuele geaardheid’ heeft, een bekende acteur die altijd de boze man speelt, een zwerver die vroeger steward was, een jonge regisseur wiens film na een jaar eindelijk door de normen-en-waarden-commissie is, de echtgenoot van een aannemer die in een huis woont met kranen van 14 karaats goud, een kleuter in een sloppenwijk, een fotograaf die denkt dat hij God is, een lerares die op haar tweeëndertigste weduwe werd en nu veracht wordt door de buurt...

Bijna alle gesprekken gaan – niet tijdens het interview maar terloops bij het afscheid nemen – op een of andere manier elke keer weer over intimiteit en liefde: dat is het enige waar ik momenteel in ben geïnteresseerd. Het intrigeert me dat mannen en vrouwen elkaar in het openbaar niet (mogen) aanraken. Je loopt niet hand in hand, kust elkaar niet op straat. Is sex in elke vorm taboe?

625

We gaan het huisje binnen. Het is twee bij drie meter. Het bed staat op hoge poten. De enige tafel speelt voor keuken. Ook hier de eeuwig sneeuwende televisie. Maar zo leeg als de meeste andere huisjes zijn, zo vol is het hier – overal spulletjes, overal plaatjes aan de muur. Het hele huis klappert als de trein langsdendert, nog geen meter van ons vandaan, de

zuigkracht is door het wapperende plastic heen voelbaar.

Ik vraag hoe haar ideale huis eruitziet.

Ik zou graag twee kamers hebben, een voor het gezin en een voor gasten.

Als we klaar zijn zie ik onder het bed iemand zitten. Ik vraag wie het is. Ze wimpelt het af als niet belangrijk. Ik vraag het opnieuw. Ik kan niet zien of het een man is of een vrouw, een kind misschien. Ik vraag mijn assistente en tolk om het haar vragen. De vrouw wil het niet zeggen, maar na lang aandringen en de belofte dat ze het niet aan mij zal vertellen, vertelt ze mijn assistente dat daar de bijslaap van haar man woont.

Mijn hart staat even stil. Een huisje van zes vierkante meter met een vader, moeder en vier kinderen – en onder het bed woont de bijslaap?

625

Ik probeer mijn tactiek aan te passen. Ik snap het niet. Afrika en Europa lijken zo veel meer op elkaar. Maar hier... Ik ben verstrikt in een kluwen wol en probeer het begin van het draadje te vinden. Of moet ik de bol gewoon van diverse kanten bekijken? Alles choqueert me, verwondert me, verrast me, is anders dan ik verwacht. Er is geen plek voor twijfel, treurzang of geweeklaag. Bombay is me aan het verleiden. Ik laat me met volle teugen veroveren.

626

Ik spreek met een mismaakte schoonmaakster. Ik spreek met een nuffig soapsterretje. Ik spreek met een werkloze zanger. Ik spreek met een succesvolle cameraman. Ik spreek met een winkeleigenaar die met twintig dorpsgenoten in een snoepwinkeltje woont.

Ik lig uitgeput op bed en verlang naar iemand naast me, een liefde die niet onmogelijk is, die niet weggaat. Een liefde die ik gewoon kan kussen en liefhebben zonder daar op te moeten wachten, zonder er alleen maar van te hoeven dromen.

627

Ik plan m'n dagen overvol. Ik gun niemand rust, zeker mezelf niet. Mijn onrust en nieuwsgierigheid zijn te groot.

De gesprekken zijn niet zo doordrenkt met verdriet als in Zuid-Afrika. Ik probeer me niet langer met iedereen te identificeren. Ik weet dat ik nog altijd op zoek ben naar datgeen waar ik zelf naar zoek: in Zuid-Afrika probeerde ik te begrijpen wat dood was, in Bombay probeer ik te begrijpen wat liefde is.

628

Ik ben in de grootste sloppenwijk van Azië. Ik zink tot mijn enkels weg in het vuil.

Er wordt een geit geslacht. Tien minuten later wordt het vlees in een oude krant verkocht.

Ik spreek een hindoe priester, een riksja chauffeur en een strijker.

629

Ik race van hot naar haar. Ik spreek een beroemde regisseur na een geflopte film, daarna een onbekende scriptschrijver met een hit, dan weer een arme straatkapper, ik spreek met de burgemeester, een dakloze stenensjouwer en tot slot een puissant rijke businessman.

Ik kom uitgeput 'thuis', neem een lange douche, eet wat en schrijf tot middernacht het verslag van de dag.

Wie zijn al deze mensen? Waarom kust niemand elkaar hier? Waarom raken mannen en vrouwen elkaar niet aan? Hoe kan die multimiljonair rustig slapen terwijl op de stoep voor zijn huis een familie met twee baby's 'woont'? Waarom legt de moeder zorgeloos haar kind te slapen terwijl de trucks langs het hoofdje denderen? Waarom accepteert iedereen alles? Waarom zegt niemand dat hij wel eens boos is, dat het leven niet altijd makkelijk is, dat dromen die niet uitkomen zeer kunnen doen? Waarom is iedereen zo berustend?

Ik krijg meer en meer het gevoel op een heel dun vlies te lopen boven een kolkende vulkaan. Door een voor mij onbegrijpelijke oorzaak breekt het niet.

Ik lees Griekse mythen, verhalen vol jaloezie en strijd, waarin ze elkaar zonder pardon

vermoorden. Ik val in slaap.

630

Ik kwam hier met het vage plan een oorlogsfilm te gaan maken, maar er is niets wat daartoe aanleiding geeft. Toch blijft het in mijn hoofd spelen – een stad waar de bevolking zo flexibel, tolerant en geduldig is, waar men er maar op los aanvaart en accepteert, daarover kun je alleen vertellen door het om te draaien. Of zijn het de Griekse mythen die me verleiden? In elk geval wil ik een film maken zonder de bekende beelden van India – een film zonder slangenbezweerders en goeroes, geen documentaire over deze vervuilde, arme en smerige stad: dat weten we allemaal wel. Ik ben op zoek naar iets anders. Ik wil iets maken waarin het rauwe leven glimt.

631

Ik loop door een van de grote veilinghallen waar graan wordt verhandeld. Het is een brede gang met aan weerszijden loods en loods. Voor elke loods staat een tafel met schoteltjes waarop de verschillende soorten rijst en graan zijn uitgesteld. Achter elke tafel is een deur naar de loods erachter, waar hoge torens zijn gemaakt van zakken graan. Hier en daar ligt een dode rat.

Ik praat met een man wiens familie al voor de vierde generatie in de graanhandel zit. In zijn loods, tussen de graantorens, zitten vrouwen rijst te zeven. Achter in de loods is een deur naar buiten. Hier lopen de dragers met zakken van honderd kilo op hun hoofd en worden steeds hogere torens gebouwd.

Ik vraag de man waarom er een schaal water bij de ingang staat.

‘Voor de ratten,’ zegt hij.

‘Voor de ráttten?’

‘Ja, de ratten willen water drinken als ze klaar zijn met eten.’

‘Water drinken na het eten?’

‘Anders worden ze kwaad en breken ze de boel helemaal af.’

‘Dan zet je toch vallen tussen de balen rijst?’

‘Nee, wij geloven dat de ratten onze partners zijn. Natúúrlijk vinden we het vervelend

dat ze de zakken kapotknagen en de rijst opvreten. Maar ratten moeten óók leven en hier vinden ze het fijn. Als een van de torens het begeeft door de uitgeknaagde gangen en hopen, wordt er wel eens een drager gedood. Maar dat is het leven. Als we een rattennest vinden, verplaatsen we het voorzichtig naar een veilig plekje tussen de balen rijst. De rat heeft net zo veel recht op het graan als wij.'

Hij neemt me mee naar een altaartje, midden in de loods. Naast het overbekende beeld van Ganesj, de god met de olifantenkop – in zilver dit keer – staat een gouden beeldje van een rat. Ze bidden hier elke dag, met z'n allen.

Op de terugweg, bij een stoplicht, duwt een klein jongetje een groot slap hangend gezwel dat aan zijn borst groeit, tegen het raam. Het ding ter grootte van een forse aubergine beweegt mee met zijn ademhaling, het wordt opgeblazen en leeggezogen. In Bombay kun je beter een rat zijn.

632

Sunil, die me de vorige keer zo heeft geholpen, is een grote Masala-film aan het draaien en ik ben welkom.

De set is weer overweldigend, vol kleur en glitter. Maar op het moment ligt alles stil. Er zijn problemen met de ster.

Iedereen wacht, meer dan tweehonderd mensen.

Opeens weet ik waar mijn film over moet gaan.

633

Een westerse jonge vrouw is verliefd op een Indiase superster. Ze gaat op zoek naar hem in Bombay, de stad waarin ze verdwaalt.

Het wordt een film vol smachten en verlangen, vol angst en horror, glitter en kitsch, een roadmovie over de liefde.

Ik loop over een stoffenmarkt, waar honderden handelaars ieder hun eigen kleine inham bezetten, de wanden bedekt met rollen stof. Vandaar kom ik uit op een straat vol verkopers van hindoe-relikwieën – bakjes met gekleurd poeder, kralen, ringen en andere prullaria. Dan ga ik door een tempel weer naar buiten, waar allerlei oude mannen worden gemasseerd door andere oude mannen. Ik kom terecht in een gebied met alleen maar roestvrijstalen keukenspullen. Overal liggen mensen te slapen tussen de koopwaar. Altijd en overal liggen er mensen te slapen.

De goot is zo breed dat ik eroverheen moet springen. Iets verderop zit een vrouw haar sari's in hetzelfde gootwater te wassen. Naast haar plast een kind. Vijf meter verderop zitten drie ratten smakelijk uit dezelfde onduidelijke plas te drinken.

Ik loop door een straat met bloemenkettingen, offers voor weer een andere tempel. Ik sla de hoek om en kijk in een smalle steeg. Vuil van jaren, zonder vorm, alleen geur. Ratten lopen rustig te snuffelen tussen de troep. Op de hoek van de steeg een nest pasgeboren hondjes, nog helemaal roze, met vlak erboven een verzameling gouden en zilveren godenbeeldjes. Overal staan handkarren met de meest heerlijke hapjes.

Ik probeer in elke steeg het aantal ratten te tellen. Soms zijn het er drie, soms acht of meer. Als ik al zo veel ratten zie, hoeveel zijn er dan in werkelijkheid?

Ik kom door een straat met alleen maar verfverkopers en opeens ben ik in een straat met alleen maar wierook, bij elk standje brandt wel iets. Ik begin een beetje draaijerig te worden. Weer een hoek om, nu een compleet witte straat, hier pellen en verkopen mannen knoflook – de schilletjes vormen een wit tapijt. Mijn neus doet zeer van de snelle geurwisseling. Ik sla een hoek om – dit is het kippengedeelte: er wordt geslacht en geplukt, de grond is bezaaid met veren en bloed. De vismarkt is overdekt en glibberig van het water en de schubben. Daarnaast beland ik in een hal vol vlees, de longen en levers hangen keurig aan haken op een rij, daaronder de geitenkoppen, de planken zijn donkerrood van jaren bloed. Ik loop naar buiten – groenten, fruit en daglicht. Ik kan niet meer focussen, ik loop al meer dan vier uur en heb nog niet één keer hetzelfde straatbeeld gezien, er komt geen einde aan. Ik kan niet meer, ik ben duizelig van de geuren, de kleuren, de herrie...

Ik probeer een grotere weg te vinden om een taxi te pakken, maar eerst moet ik nog door een groot gebied vol tweedehands rotzooi en krijsende eunuchs.

Totaal verslagen zit ik in de taxi. Ik houd mijn ogen dicht. Ik duw een doek tegen mijn neus

en mond. Ik moet me even afsluiten. Om me heen toetert alles en iedereen.

634

Ik lig met koorts op bed. Buiten toetert de wereld door. Flarden van mijn nieuwe film vliegen door mijn hoofd.

639

Ik ben onverzadigbaar. Ik luister en luister en luister, naar een bepoederde danseres en een nerveuze belastingadviseur, een zwetende politieman en een genaturaliseerde Britse dame, een geparfumeerde chef-kok en een sexy journalist, een commercieel ingestelde goeroe en een kinderlijke celebrityfotograaf, een jonge eunuch en een oude slager, een krijsende hoer en een arme huisvrouw.

Hoe meer mensen ik ontmoet des te onbegrijpelijker ik hen vind. De meesten zijn naar Bombay gekomen met een droom. Het verlangen beroemd te worden, hier gelukkig te worden, in het New York van het Oosten. Maar de meeste dromen komen niet uit. Waarom is iedereen behalve de hoeren zo gelaten? Is het de kracht van hun geloof, hun idee van karma?

Buiten op straat begint iemand hysterisch schreeuwen. Ik open het raam. Twee buurvrouwen krijsen tegen elkaar. Eindelijk barsten in deze tolerante wereld! Waarschijnlijk was het er al de tijd al maar kon ik het nog niet zien.

1647

Ik ben gelukkig. Ik wijs een man die me al een paar dagen omzichtig probeert te versieren netjes de deur. Ik weet niet wat er met me aan de hand is. Ik ervaar een ongewone kracht. Ik ben alleen en toch niet bang.

Waarom weet ik niet, maar het interesseert me niets meer, het kan me niet schelen wat het filmfonds ervan vindt. Ik weet dat ze weer zullen zeggen dat ze het niets vinden. Ik weet dat

ze geen risico durven nemen. Ik weet dat iedereen in het buitenland het prachtig vindt.

Ik kijk om me heen. Ik kijk naar mijn leven. De muur voor mijn ogen lijkt te vervagen. Zie ik ruimte? Ruik ik frisse lucht? Hoor ik een rivier stromen? Is er iets in mij aan het breken? Nee – er is iets in mij aan het samensmelten.

640

Ik werk met een nieuwe assistent, een moslimman die me mee zal nemen in zijn wereld. Het is ramadan én vrijdag.

Op straat zit een groep mannen rond een oude krant die ze als tafelkleed gebruiken. Ik vraag of ik bij ze mag komen zitten en breek met hen de vastendag.

De zon is net onder. De stem uit de moskee stopt. Alle rumoer verstomt. In stilte worden de gebeden gezegd. In stilte eten we allerlei onduidelijk hapjes, fruit en stukjes vlees. Ik denk aan de diarree die ik morgen zal hebben.

Ik praat met een restauranthouder. Vóór het restaurant zitten grote groepen bedelaars te wachten tot mensen ze een bord eten geven. Ik praat met een jongen uit een naaiatelier die voor elke spijkerbroek die hij maakt twintig cent krijgt. Ik praat met een benzinepomphouder die, als zo velen, ooit naar Bombay kwam met de droom acteur te worden.

641

Ik praat met een oude tablaspeeler die over de hele wereld concerten gaf maar nu tuberculose heeft en verlamd is aan beide benen. Ik praat met een lepralijdster die geen handen meer heeft, alleen nog stompjes met open wonden. Ik praat met een oude broodverkoper naast de moskee. Ik praat met een studente die bijverdient in de prostitutie.

642

Ik praat met jonge pubers van een middelbare school. Ik praat met een vader van zeven

dochters – het is onbetaalbaar om ze allemaal uit te huwelijken. Ik praat met een geluidstechnicus die alcoholist is.

643

Ik praat met een regisseur van horrorfilms. Ik praat met een treinmachinist die van een lachende man verandert in een trillend wrak wanneer hij vertelt over de mensen die hij wekelijks doodrijdt. Ik praat met een man die al jarenlang de godganse dag in een bak water staat om hotellakens te wassen. Ik praat met een jonge vrouw die officier is van een jeugdleger en op paarden gokt.

644

Ik praat met een meisje met een hazenlip, dat nooit zal kunnen worden uitgehuwelijkt, en een filmposterschilder – een uitstervend beroep.

Ik heb tweeënzestig interviews gedaan. De gesprekken worden steeds persoonlijker. Ik begin de toon te raken waarop de mensen willen worden aangesproken. Maar dat is niet het enige: de cultuurshock is over – ik kan me steeds gemakkelijker bewegen, snap steeds beter wat er wordt gezegd, ben in staat het anders te interpreteren. De overweldigende armoede vindt een plek in mijn kijken en luisteren, de wereld waarin ik me bevind is niet meer zo vreemd.

Maar ik wil buitenstaander blijven, ik wil dit verhaal vertellen door de ogen van een outsider – het lukt me steeds minder, ik word deel van deze wereld.

Mijn leven is bruisend en vol. Ik ben bang voor wat gaat komen als ik weer thuis ben.

645

Ik ga naar Calcutta – twee dagen met de trein. Ik wil er zeker van zijn dat Bombay de plek is waar ik de film wil maken.

1651

Het filmfonds heeft besloten. Na een extra week wachten weliswaar, maar we hebben ons beroep gewonnen... of toch niet...? Om hun gezicht niet te verliezen geven ze me het geld, maar ik moet wel een stel dramatische lijnen in het script herschrijven.

Nóg een keer! Ik kán niet nog een versie schrijven, wat moet ik in godsnaam schrijven? Ik weet niet hoe ik de emotionele lijnen van de karakters nog beter kan uitwerken, de metaforen nog beter verstoppen, de spanningsboog nog helderder kan krijgen. Het pure rauwe verhaal wat ik wilde vertellen is nu wel genoeg gepolijst.

Ik luister naar een opera, ik heb de muziek keihard aanstaan. De rillingen lopen over mijn lijf. Het is zo diep en warm. Hoe zou de componist dit hebben omschreven voor hij het maakte? Hij hoorde het in zijn hoofd. Waarom mag ik niet laten zien wat ik in mijn hoofd heb? Als het af is mag iedereen zeggen wat hij ervan vindt, ze mogen het afkraken, ophemelen, verdoemen of bejubelen. Maar prop alsjeblieft niet elke keer de ongeboren baby door dat putje...

Roos stelt voor dat we een ander een versie laten schrijven en ik er daarna nog een keer overheen ga.

Van mij mag iedereen in de wereld een volgende versie schrijven, het zal me allemaal een rotzorg zijn. Het maakt me niet meer uit wat ze schrijven en vinden, ik weet wat ik wil maken en dat ga ik maken ook. Met of zonder filmfonds.

1653

Roos heeft een van haar schrijfsters in Londen gevraagd of ze tijd heeft een aantal dramatische lijnen verder uit te werken. Mijn gevoel erover is niet veranderd – het zal allemaal wel, ik kan het niet meer, ik wil het niet meer, ik doe het niet meer. Ik heb genoeg versies geschreven, mijn inkt is op. Laat haar het maar proberen.

645

Ik word wakker zonder het geluid van toeterende auto's. Ik rij in een eerste klas slaaptrein met airco door India.

1662

Ik geloof mijn ogen niet. Wat heeft die vrouw in één week tijd een ongelooflijke job verricht! Het is nog steeds mijn verhaal maar ze heeft een paar lijnen vermengd, een handicap toegevoegd en een stel scènes omgegooid. En inderdaad, de karakters hebben meer diepte gekregen en de dramatische boog is aanzienlijk aangescherpt.

Ik bel haar op en zeg dat ik het prachtig vind.

Het is stil aan de andere kant van de lijn, dan stottert ze dat niemand ooit zo snel heeft gereageerd, ze heeft het pas drie uur geleden verzonden!

1683

Mijn plezier en geloof in het Melody-verhaal zijn weer terug. Ik voeg scènes toe, verander dingen die ik niet mooi vind en schrijf de metaforische laag er weer in. Ik kleur de herziene, gevijlde, geschuurde, gelakte, gepoetste, ontmantelde, gekuiste, verschoonde versie weer in met mijn eigen kleuren.

648

Calcutta is veel filmischer dan Bombay – vervallen koloniale villa's met grote tuinen en hoge bomen, weinig moderne gebouwen, geen torenflats, geen vuil en eeuwige pislucht, veel minder mensen en auto's, minder licht op straat.

In de avond waan ik me honderd jaar terug. Een man rijdt op een fiets de straatlantaarns langs en doet ze een voor een aan met een lange stok. Ik drink thee bij een straattentje uit een wegwerpkopje van ongebakken klei. In een inhammetje is een strijker aan het werk, de strijkijzers liggen op een vuurtje. Een man trekt een riksja voort gevuld met een

dikke vrouw en twee kinderen.

Maar ik mis iets. Ben ik in een gewóne stad beland, ook al is het een van de allerarmste ter wereld? Waar zijn de bedelaars? Waar zijn de lepralijders? Ik verlang naar Bombay, waar werkelijk overal de was uithangt, op elk hek, aan elke lantaarnpaal, waar geen vierkante meter onbenut is. Ik mis de verlangens en de dromen, ik mis de energie van een stad die op ontploffen lijkt te staan, het Bombay waar niemand greep op heeft, waar een tekort aan water, grond en lucht is, waar iedereen knikt en lacht ondanks de wetenschap dat het niet lang meer zo door kan gaan. Als ik dat zou kunnen verbeelden, het moment dat deze tijdbom ontploft! Een menselijke puist die openbarst! Gruwelijk moet het zijn, één grote slachting. De plaatjes van de oorlogsfilm komen terug op mijn netvlies, een explosie van en door de inwoners. Bombay, stad van de dromen, stad van het goud en de sterren, stad van de afschuw en eenzaamheid. Stad waar je nooit, nooit alleen kan zijn. Ik ben verliefd op een stad.

651

Ik stel elke keer drie vragen achter elkaar. De eerste is: *Wat is de slechtste eigenschap van de mens?* De antwoorden luiden gewoonlijk: hebzucht, egoïsme en zelfzucht. De tweede is: *Ken je zo iemand persoonlijk?* Natuurlijk, ze kennen altijd zo iemand. Ik wil nooit weten wie. De derde vraag is: *Wat is jouw slechtste eigenschap?* En hier worden, op een enkele uitzondering na, altijd juist heel positieve dingen gezegd: Ik ben te aardig, heb te veel geduld, ik ben te open, ik heb te veel vertrouwen, ik ben te naïef, ik ben te makkelijk, ik ben te vrijgevig, ik heb te snel medelijden... In Zuid-Afrika stelde ik een soortgelijke vraag: *Hoe denk je dat men na je dood over je zal praten?* Ook daar leek ik alleen de heiligen der aarde te ontmoeten.

653

Ik verlang naar mijn strijder. Nooit denk ik meer aan de bloemenjongen.

655

Al dagen interview ik allerlei rijke industriëlen, wetenschappers, grootheden en magnaten. Ik weet niet hoe het komt, maar ik krijg hier alleen maar ingang tot de bovenlaag van de samenleving. Het is goed ook die ongelooflijke overvloed een keer te zien. Maar ik ga op zoek naar de andere kant.

Ik kom bij een spoorwegovergang. Er lopen duizenden mensen op het spoor. Waar gaan ze naar toe?

Naast het spoor is een oneindig lange rij krotten gebouwd. Tussen de rails ligt was te drogen. Vrouwen doen elkaars haar. Mannen spelen kaart. Overal zitten mensen te poepen.

Ik loop langs de rails. Er is iets vreemds. Ik mis iets. Ik loop tussen de armsten der armen in een nette broek en schone shirt, maar ik voel geen haat. Ik weet niet of ik alert moet zijn of niet. Ik weet niet of ik een mes in mijn rug kan verwachten of niet.

656

Ik ga mijn ticket veranderen. Ik wil terug naar Bombay. Nog één dag van de chaos genieten voor ik weer naar het geregelde Nederland ga. Net als met de strijder: nog één vrijspartij voor ik vertrek.

660

Ik loop door de straten van Bombay en kijk. De beelden verbazen me niet meer, ze maken me gelukkig. Hier vind ik wat ik zocht – een plek waar mensen leven op de grens van alles en niets, waar liefde bestaat in alles maar nergens zichtbaar is. In Bombay zijn mensen samengekomen omdat ze een droom hebben, iedereen gelooft er in de glitterende verleiding van het witte doek en alles is anders dan je denkt.

Ik ben ingecheckt en de douane gepasseerd. Ik zou willen blijven. Ik ben net begonnen een rivier te ontdekken en ik wil stroomopwaarts, naar de bron.

Ik kijk naar de foto in mijn agenda, van Luca in de woestijn. Ik weet bijna zeker dat hij het

hier niet fijn zou hebben gevonden.

Ik ben bang om naar huis te gaan, maar dat wil ik niemand bekennen en vooral niet mezelf.

1685

Ik heb sinds Luca dood is geen foto meer ingeplakt. Een van de twee dozen is zo overvol dat hij telkens omvalt. De andere doos komt uit het bureau van Luca – het zijn zijn foto's vanaf zijn kindertijd.

Ik maak stapeltjes en probeer alles in de juiste volgorde te leggen. Luca met zijn eeuwige hengel, nooit een vis gevangen. Luca met zijn hand in het verband omdat hij zo jaloers was toen ik met een Russische bariton danste dat hij zich afreageerde op een Poolse hotelmuur die harder was dan hij had gedacht. Luca vol smeer met een plumeau in zijn hand om het Kalahari-zand onder de motorkap weg te wapperen, terwijl hij thuis nooit wilde schoonmaken.

Ik maak een stapel voor zijn ouders. Ik weet dat ik ze een 'verdrietdag' bezorg. Maar ook zij zullen er op een dag weer om kunnen lachen.

1704

Het is somber grijs weer. Er liggen bruine plassen op het witmarmeren graf. Het houten kruis verkleurt het water op de gladde steen die er een jaar na haar dood al smerig uitziet. Het verval is sneller ingetreden dan ik had bedoeld, mijn vader is er duidelijk niet blij mee.

Ik ga naar Bombay. Het is alweer zo lang geleden dat ik mijn onderzoeksreis deed. Ik ga verder werken aan mijn film over de liefde.

'Over liefde gesproken,' zegt mijn vader, 'ik ga samenwonen.'

Zij is ook kortgeleden weduwe geworden. Ze is zo onzeker, ze weet niets van administratie, ze houdt van koken en ze—

Ik kan niet in slaap komen. Is hij verliefd? Of is hij bang voor de eenzaamheid? Moet hij dan maar direct gaan samenwonen? Hoe kan hij mama nou na één jaar inwisselen voor een ander? Ben ik een ouderwetse burgertrut?

1705

Ik denk aan mijn snelle vader. Mijn ouwe trouwe tas staat open op de vloer, overladen met luchtige bloesjes voor de tropen. Buiten is een herfststorm losgebarsten. Ik heb helemaal geen zin om weg te gaan. Ik wilde dat ik het anders had gepland maar nu is het te laat om de ticket te veranderen. Ik ga terug naar Bombay. Ik ga schrijven over een zoektocht naar liefde.

1711

Langzaam druipt het speeksel uit zijn mond. Al zeker een half uur staart hij ademloos naar mijn vingers, die snel bewegen over een stuk plastic terwijl ik in een 'televisie' kijk. Ik weet zeker dat hij nog nooit een laptop heeft gezien. Mijn appartement is dit keer op de begane grond en de debiele broer van mijn huisbaas heeft me opgenomen in zijn dagelijks wandelrondje.

Hij praat nooit. Hij staart maar en soms gromt hij wat. De hoeveelheid wanschapenen is altijd weer verbazingwekkend. Alles hobbelt hier rond.

Er is iets veranderd. De stad lijkt schoner. Er ligt minder vuil en ik zie veel minder slapende bobbels langs de wegen.

1713

Het duurde even voor ik het weer kon zien, maar het is alleen maar schoner op de grote doorgangswegen. Ik hoef maar een zijstraat in te slaan om de krotten met kokende moeders, slapende kinderen en poepende vaders te zien. De riool- en diesellucht bijt als vanouds in

mijn neus. De eeuwig toeterende taxi's en riksja's voeren hun gebruikelijke dans op. De mensen bewegen als volleerde haptonomen door de massa.

1718

Ik doe wat Billy zou doen, mijn nieuwe hoofdpersoon, ik loop alleen door een krottenwijk, en iedereen staart me aan. Zijn die blikken verbaasd of vijandig? Ik wil me verstoppen. Ik ben groot, wit en vrouw – zulke mensen lopen hier niet.

Ik glijd uit over iets onduidelijks. Een dode rat. Resten van het rottend vlees blijven in mijn spierwitte sandaal steken. Ik stop niet om het schoon te maken.

Die ogen, die honderden ogen die maar blijven kijken. Hoe verder ik loop hoe banger ik word. Ik weet niet meer wat ik hier doe.

1722

Ik kan het niet laten. Terwijl ik werk aan het verhaal drink ik deze stad, steeds op zoek naar verschillen en contrast, naar de waarheid van een leven waar ik niets van snap. Ik wil kunnen begrijpen waarom de ene mens zo veel meer kan accepteren dan de ander. Ik, die altijd dacht zo flexibel te zijn, mis elke souplesse. Ik ben boos op mijn vader.

735

Er is iets in me veranderd. Ik werk hard door aan het script over Melody, neem opdrachten aan om geld te verdienen en ondertussen flirt ik met mannen, ik daag ze uit, speel het spel, heb korte affaires. Het is heerlijk opwindend en tegelijkertijd onaangenaam verhelderend om te zien hoe vereenzaamd de hongerige vrijgezellenwereld is. Ik moet weer aantrekkelijk zijn, me flitsend aankleden. Elke ruimte die ik betreed scan ik razendsnel af: wat valt hier te halen, wie krijgt wie vanavond? Ik haat het. Ik houd niet van een snelle wip voor de bevrediging. Ik ben op zoek naar een echte nieuwe liefde. Niet een bloemenjongen met een roos of een strijder met een gezin.

743

Ik huil weer onafgebroken. Ik moet elke dag sterk zijn, niemand zegt dat ik mooi, lief of lekker ben, ik moet alle boodschappen alleen de trap op tillen, alleen ik ken de inhoud van mijn kasten, ik weet niet hoe ik de kraan moet repareren, niemand zet de televisie uit als ik in slaap ben gevallen, het huis wordt niet echt vies, ik kan niet lekker ruzie maken om niets, ik krijg geen kritiek, al het eten in de koelkast is voor mij, de was verkleurt nooit door een donkere wollen mannesok, ik krijg de trekjes van een vrijgezel.

1731

Ik ga als gewoonlijk bij thuiskomst uit het buitenland snel bij mijn vader langs. Maar nu met een andere bedoeling. Ik wil weten wat hij voelt. Is hij nou verliefd of niet?

Mijn vader is geen prater, hij zegt dat hij het nog niet weet.

Mijn broer zegt: ‘Je wilt het gewoon niet zien, kijk dan naar die twinkkelende ogen en de blosjes op zijn wangen.’

Mijn vader ziet er inderdaad gelukkig uit.

In alles zie ik mijn moeder. Haar laatste pot zelfgemaakte jam in de bijkeuken, de doos met netjes opgerolde touwtjes, de grote voorraad pasta.

Ik pak de verjaarskalender van de wc en zet heel duidelijk de overlijdensdag van mijn moeder erop.

753

Musi, een schrijver en vriend van me uit Afrika, ligt op de bank het script te lezen terwijl ik kook. Hij krijgt geen eten van me voordat hij eerlijk zegt wat hij ervan vindt.

Hij tilt verlekkerd de deksels op en zegt dat het een prachtig verhaal is, met ongelooflijke beelden, maar dat hij wel wéét dat wit zwart haat en zwart wit. Dat hoeft hij niet

nog een keer te horen.

Maar daar gaat het helemaal niet over, zeg ik, het gaat over eenzaamheid, dood, verlies.

Nou, adviseert hij me, dan moet je nog wat doorschrijven want dat haal ik er niet uit.

754

Ik heb de oplossing. Zwarte Melody wordt wit. Ik ga de rollen omdraaien. Iedereen die wit is wordt zwart en iedereen die zwart is wordt wit.

1737

Liefdadigheid tijdens de koude lange winternachten! Al die jaren werd ik nooit op zulke feestjes gevraagd en nu opeens drie op een rij.

Er hangt een ongemakkelijke stilte. We worden aan elkaar voorgesteld en het ontvangstcomité doet hard zijn best het ijs te breken.

De eerste lading tapas komt op tafel, de glazen worden gevuld. Ik voel het brandmerk op mijn voorhoofd schrijnen. ALLEENSTAAND.

Laat mij nou maar lekker alleen zijn. Ik weet nu eindelijk hoe het moet, ik heb er eindelijk vrede mee.

785

Zwart wordt wit en wit wordt zwart. Het is een totaal nieuw verhaal, met dezelfde mensen in dezelfde wereld van zand.

Melody en River gaan niet meer dood aan het eind. Het lukt me gewoon niet, ik kan ze niet meer laten sterven. Ze blijven leven, hebben verdriet, zijn eenzaam en komen elkaar nader. Ik heb ze hun eigen happy end gegeven.

1747

Mijn vader lijkt gelukkig met zijn nieuwe vriendin.

1753

Ik weet niet goed wanneer het begonnen is maar de rust is er en gaat maar niet over. Zelfs niet toen ik vanmiddag weer een laatje nodig had en zeker vijftientig oude pennen van Luca heb getest. De helft kon linea recta de prullenmand in, de andere helft heb ik met alle andere pennen in huis in een andere la gedaan.

Nog één laatje heb ik niet opgeruimd. Het is een heel klein laatje, tot de rand toe gevuld met Italiaanse sleutels. Ik denk dat ik het maar gewoon zo laat. Ik ben een single met een Luca op een speciaal plekje in mijn hart. Het plekje heeft geen sleuteltje nodig.

831

Er zijn verkiezingen in Zimbabwe. Het is bijna een jaar geleden dat ik met de strijder was. Via via hoor ik dat hij niet is opgepakt – nog niet. Ik bid voor hem. Wat dat dan ook mag betekenen.

915

Op de kop af tweeënhalp jaar. Ik ben gelukkig in mijn eigen huis. De zon schijnt naar binnen. Mijn vers geschilderde vloer straalt. De stilte maakt me rustig.

Ik leer van een professional van alles over camera's en lenzen, ben toegelaten voor een serie workshops op de filmschool in Sydney.

De film lijkt werkelijkheid te worden, ik beleef spannende avonden, laat het allemaal maar een beetje gebeuren.

926

Bij de post zit iets wat veel lijkt op een liefdesbrief. Mijn hart begint te bonzen, het doet bijna pijn. Wat zal ik ermee doen?

Ik antwoordt met net zo'n vage als veelbetekende inhoud.

936

Hij is weer weg na vierentwintig uur samen. John heet hij.

Ik denk almaar: *samen zijn...?*

Samen naar het strand, samen eten, samen naar de bios – ik herinner me samen zijn als iets veel groters.

949

Ik wil verliefd zijn maar weet niet meer hoe dat moet.

Ik ben in Sydney. De uren dat ik op school ben slaapt John. Als ik thuiskom staat hij op. We sturen sms-jes naar de andere kant van de wereld.

Ik ben niet verliefd vertrokken, ben het nu toch aan het worden. Ik wil het niet, maar het gebeurt. Ik wil een arm om me heen. Ik wil overladen worden met liefde.

965

Mijn haren plakken tegen mijn gezicht. Ik loop over een begraafplaats, de oude graven kijken uit over de Grote Oceaan. De golven beuken onder me tegen de rotsen.

Ik pluk de gele bloemen die overal tussen de zerken opschieten. De golven beuken.

Ben ik nou verliefd?

Mijn mobieltje gaat. Mijn broer. Ik kan hem amper verstaan. De golven beuken. Hij vertelt dat mama onverwachts moet worden geopereerd.

Mama met haar zwakke hart! Mama mag helemaal niet geopereerd worden! De golven beuken. Ze mág niet geopereerd worden. De golven beuken. Dat overleeft ze nooit. De golven beuken. Moet ik nu direct komen? De golven beuken. Nee, wacht nog even, de operatie is pas over vier weken. De golven beuken. Mama, kon ik je maar in mijn armen nemen. De golven beuken. En zeggen dat ik verliefd ben op een nieuwe man, ik weet dat je wilt dat ik weer gelukkig ben.

De golven beuken.

966

Ik heb al een uur de fax in mijn hand.

Opeens tik ik het nummer in en druk op start.

967

Wat een nieuws! Een nieuwe vriend! We zijn erg gelukkig voor je. Jij en wij laten Luca niet in de steek, maar er is ook plaats voor een ander. Het is net of ik nog een keer beval! We hopen hem gauw te zien.

Waarom heb ik haar dit verteld? Ik ben er zelf nog helemaal niet zeker van. Alsof ik nooit meer verliefd kan worden! Verdomme, Luca, ik wil het! Gewoon net als iedereen weer samen zijn.

999

Mijn kersverse vriend sluit me in zijn armen. Hij brengt me naar huis.

Mama heeft de operatie overleefd.

Ik word voor het eerst in al die tijd ziek. De druk is verdwenen, de constante druk van de eenzaamheid en het vechten voor een nieuw bestaan. De angst te verdwijnen in het grote niets. De druk om me te moeten bewijzen, om overeind te blijven, ik laat alles los en begin te huilen.

Ik kan niet meer stoppen. Er is nu zomaar iemand voor wie ik kan koken, ik word gekust, ik ben vrienden verloren, ik heb nieuwe vrienden gekregen, mijn rode bakkie in Zuid-Afrika is uitgeleend en nooit meer teruggekomen, mijn nieuwe vak bestaat louter uit hopen en vechten, ik ben omringd door opportunisten, iedereen zegt dat ik als beginneling niet aan twee films tegelijkertijd kan werken, ik heb nooit mijn vakkennis mogen overdragen, de groep die ik totaal vertrouwde heeft me van de ene op de andere dag verstoten, ik werk altijd alleen, ik mis mijn golden team, ik heb eindelijk een plekje voor jou, mijn allerliefste Luca, gevonden, een plekje voor jou in mijn hart.

1768

We zijn de champagne vergeten. We waren veel te blij: het is ze gelukt, mijn producenten hebben de begroting rond en de banken hebben het goedgekeurd! We hebben een zevenmiljlaarsstap gezet. Als alles goed gaat gaan we voor het einde van het kalenderjaar draaien. Wordt mijn droom werkelijkheid of blijft mijn werkelijkheid een droom?

1779

Ik ben gelukkig. Mijn lijf is gewoon weer mijn lijf, mijn geest weer mijn geest. Ik kan weer lachen en me boos maken om niks. Ik ben sterk, ook als ik alleen ben. Ik kan weer gewoon snel reageren en beslissingen nemen, ik word niet meer zomaar naar beneden getrokken, ik huil niet meer om de haverklap om niks. Ik huil nog wel en ik ben veranderd maar toch ben ik weer wie ik was, eindelijk na al die tijd.

1795

Ik fiets zo hard ik kan. Ik vind het vervelend om te laat op een afspraak te komen, daar kan ik zelf ook helemaal niet tegen, zeker niet als het zakelijk is.

Ik stap van mijn fiets, zet hem op slot en draai me om.

Daar zit hij, op het terras. Ik weet het meteen. Ik zie het aan zijn lach. Aan hoe hij zit. Aan hoe hij kijkt.

Ik stel me voor. Hij heeft al wat besteld en ik bestel hetzelfde. Ik luister naar hem terwijl hij praat. Ik ken hem al jaren. Ik ken hem al eeuwen. Hij hoeft niets te zeggen, ik weet wie hij is.

VANDAAG

Ik loop over een kleine hoogvlakte met steile afgronden en om me heen grillig gebergte. Ik ben niet alleen, er zijn allerlei mensen die ik ken. Ik hoor dat Luca er ook is.

Iets verderop staat een heel groot oud huis. Ik weet direct dat hij daar is. Ik loop erheen en doe de deur open. Het is vanbinnen helemaal van hout, het is er droog en leeg.

Ik loop de trap op naar de zolder. Daar, tussen de grote balken van het dakgebinte, klimt Luca. Hij is niet ouder geworden, eerder jonger.

Buiten het huis is een veldje. Luca speelt voetbal. Lenig en snel zoals ik me hem herinner. Ik kijk naar hem en denk: daar is hij weer, mijn lieve Luca. Maar ik weet dat ik moet kiezen. Ik moet beslissen of ik weer met hem wil gaan leven of niet.

Wat is hij mooi! Wat ken ik hem goed! Wat is het lang geleden! Ik loop naar hem toe, hij is bezweet van het voetballen en lacht naar me. Ik zeg: 'Luca, ik wil je aan een iemand voorstellen.'

We zitten op een bankje aan het water. Het wordt donker en begint te miezeren. Ik heb het niet koud.

Het water glinstert. Zijn ogen ook. Ik weet het zeker, dit is hem.

Ik kijk hem aan en vraag: 'Heb je wel eens een kus van een weduwe gehad?'

*Er was een klein zigeunermeisje
huilend op een steen
huilend, huilend, heel de dag alleen
Sta op, meisjelief, droog je traantjes af
kies er een die met je dansen mag*

VERANTWOORDING

De geciteerde brieven en faxen zijn van Mieke Berger, Ivana Biagioni, Flop Lefebvre, Isabel Nielen, Jeltje Schreurs en Jacques Templeraud. De vertaling van de brief van Jacques Templeraud is van de hand van Laurens van der Heyden. Het lied *Bilá Labu* is van Wieger Woudsma. Verder maakte ik gebruik van lijsten en aantekeningen van Marco Biagioni.

ZIJ HOREN BIJ DIT BOEK

Ik dank Hanneke voor haar onvoorwaardelijke liefde en Anita voor haar niet-aflatende steun.

Voor hen had ik dit boek niet hoeven schrijven.

Ik dank mijn vader, die er zonder woorden altijd was.

Ik dank mijn broer Flip en mijn vrienden Ada, Cathy, Paolo, Jan Harm, Pepijn, Martin, Joel, Bous en Monique, die me hielpen door te zetten.

Ik dank Saskia voor de gouden tip, en Anke, Ariëlla, Dirk-Jan, Lex, Luc, Oscar, Sandra en Yvonne voor de feedback die ze me hebben gegeven tijdens het schrijven van dit boek.

Bovenal dank ik Adriaan, die erin geloofde vanaf de eerste seconde dat hij het las en mijn leven daarmee zeer heeft veranderd.